

RAJAKARJALAISMURTEIDEN VENÄLÄISET LAINASANAT

Itä-Suomen yliopisto
Filosofinen tiedekunta
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Susanna Tavi
Marraskuu 2015

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Humanistinen osasto	
Tekijät – Author Susanna Tavi			
Työn nimi – Title Rajakarjalaismurteiden venäläiset lainasanat			
Pääaine – Main subject Suomen kieli	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
	Pro gradu -tutkielma	x	27.11.2015 104 s. + 25 liites.
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan rajakarjalaismurteiden venäläisiä lainasanoja. Tutkimusaineistona on kolmen kielellisesti toisistaan eroavan rajakarjalaispitäjän Salmin, Suojärven ja Ilomantsin siirtokarjalaisten 1960- ja 1970-lukujen murrehaastatteluja. Tutkimuskohteena ovat haastattelujen venäläislainat, joita on 4 900 sanetta noin 300 lekseemistä. Kvantitatiivisesti tarkastellaan lainasanaesiintymien määrää. Lisäksi tutkitaan esiintymismäärään vaikuttavia seikkoja kuten haastattelun puheenaihetta. Kvalitatiivisen tarkastelun kohteena ovat venäläislainojen vokaalien ja konsonanttien fonologiset korvautumisstrategiat.</p> <p>Lainasanatutkimuksen taustalla olevan monitasoisen kielikontaktin – eli suomen, karjalan ja venäjän sekä niiden eri varieteettien kontaktin – vuoksi teoreettisena taustana on kielikontaktiteoria. Rajakarjalaisaineiston kielenoppaiden puheessa on suomen kielen vaikutusta, mikä syrjäyttää karjalan kieltä. Tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka suomen kieli vaikuttaa karjalan kielen venäläislainojen käyttöön ja fonologiaan. Jotta tutkimuksessa selviäisi karjalankielisten piirteiden säilyminen rajakarjalaismurteissa, on venäläislainojen ajallinen kerrostuma rajattu sellaisiin, joita ei esiinny suomen yleiskielessä.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on vertailu. Diakronisella vertailulla tutkitaan lainasanojen lähtökielen muotoa (murre vai yleiskieli) ja eroa suomen kielen sanastoon ja fonologiaan. Synkronisella vertailulla taas tutkitaan rajakarjalaismurteiden kesken lainasanojen sanastollista ja fonologista variatiota. Tavoitteena on saada pitäjäkohtaisia tuloksia venäläislainoista.</p> <p>Tutkimuksessa paljastui synkronisen vertailun avulla, että venäläislainoja on eniten Suojärven aineistossa ja vähiten Ilomantsin aineistossa. Tämä vastaa odotuksia, sillä venäläisvaikutus ylipäänsä itämerensuomessa idästä länteen asteittain. Lisäksi selvisi, että venäläislainojen suomenkielisiä vastineita käytetään puheessa usein jopa enemmän kuin venäläislainoja, mikä kertoo nauhoitusajankohtana rajakarjalaismurteiden etenevästä suomalaistumisprosessista.</p> <p>Rajakarjalaismurteiden venäläislainojen vokaalien ja konsonanttien fonologian tarkastelu osoitti, että lainat pyrkivät noudattamaan lähtökielen fonologiaa. Lähtökielestä poikkeava korvautuminen on tyypillistä konsonanteille, ja yleensä poikkavuus on joko hyperkorrektiutta venäjän fonotaksia kohtaan tai suomen kielen fonotaksiin mukautumista. Vokaalien fonologian tarkastelu paljasti rajakarjalaismurteiden venäläisvaikutuksen iän ja lainanantajavarieteetin. Vokaalien fonologiset ilmiöt ovat aineistossa lekseemikohtaisia, kun taas konsonanttien fonologiassa vaihtelu voi olla jopa idiolektin sisäistä.</p>			
Avainsanat – Keywords Suomalais-karjalais-venäläinen kielikontakti, kieltenvälinen vaikutus, lainautuminen, fonologia, sanasto.			

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School School of Humanities	
Tekijät – Author Susanna Tavi			
Työn nimi – Title Russian loanwords in Border Karelian dialects			
Pääaine – Main subject Finnish	Työn laji – Level		Päivämäärä – Date
	Pro gradu -tutkielma	☒	27.11.2015
	Sivuainetutkielma	☐	
	Kandidaatin tutkielma	☐	
	Aineopintojen tutkielma	☐	
Sivumäärä – Number of pages			
104 p. + 25 app.			
Tiivistelmä – Abstract <p>The subject of this thesis is Russian loanwords in Border Karelian dialects of Salmi, Suojärvi and Ilomantsi areas. The research material consists of 4 900 word tokens of 300 lexemes from 1960's and 1970's recorded speech. The quantity, usage and quality of lexical and phonological phenomena are studied in the thesis.</p> <p>The theoretical background of this loanword study is based on contact linguistics, and the main concept is contact-induced change. The speech of informants has Finnish interference which may cause attrition of Karelian features. The research problem is how Finnish interference has affected the usage and phonology of Russian loanwords in the speech of the informants. Hence, the research material is only Russian loanwords that are not typical to Finnish but typical to Karelian.</p> <p>The method of the study is comparing. The timing and the variety of Russian will be compared diachronically. The comparing is synchronical when considering the areal variation. The aim of the comparing is to get areal results i.e. variation between the areas of Salmi, Suojärvi and Ilomantsi.</p> <p>It was found that the quantity of Russian loanwords is largest in Suojärvi material and smallest in Ilomantsi material. As is generally assumed, Russian interference becomes more intense gradually towards east among Finnic languages. This is also the case of the research material of this thesis. It was found that sometimes the usage of Finnish words instead of Russian loanwords is more frequent in the research material. Hence, the Finnicization of Border Karelian dialects was proceeding at the time of recording.</p> <p>The studying of the phology of Russian loanwords revealed that loanwords are incorporated to language phonologically as close as possible to the original phonology. The most common exceptions of phonological incorporation are hypercorrect use of consonant phonemes. Also, Finnish phonological rules may effect on loanwords' consonants' phonology. Some phonological phenomena of vowels reveal the temporal construction of Russian interference on Border Karelian dialects. Generally phological phenomena of vowel are lexeme-based. Instead, the phological phenomena of consonants may vary even in the speech of one informant.</p>			
Avainsanat – Keywords Finno-Karelo-Russian language contact, contact-induced change, borrowing, phology, lexicon.			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman aihe, tavoitteet ja rakenne	1
1.2 Tutkimusaineisto ja sen rajaus	3
1.3 Tutkimusmenetelmät	6
2 TUTKIELMAN TAUSTA	8
2.1 Rajakarjalaismurteiden kehitys ja kielikontaktit	8
2.2 Tutkielman teoria: monitasoisen kielikontaktin tutkimisen ja murrehaastattelun haasteet	16
2.3 Karjalan ja suomen venäläiset lainasanat sekä niiden tutkimus	19
2.4 Suomen, karjalan ja venäjän äännejärjestelmät kontaktissa	22
3 RAJAKARJALAISMURTEIDEN VENÄLÄISLAINOJEN SANASTOLLISET PIIRTEET	28
3.1 Rajakarjalaismurteiden venäläislainojen kvantitatiivista tarkastelua	28
3.2 Puheenaiheen vaikutus sanastoon	31
3.3 Suomea vai karjalaa?	34
3.4 Päätelmät tutkimusaineiston venäläislainojen sanastollisista piirteistä	39
4 RAJAKARJALAISMURTEIDEN VENÄLÄISLAINOJEN VOKAALIEN FONOLOGIAA	41
4.1 Alkuperäisen ensitavun <i>a</i> edustajat	41
4.2 Alkuperäisten painottomien tavujen <i>o:n</i> edustuminen	45
4.3 Muita huomioita vokaaleista	50
4.4 Venäläislainojen puolivokaalit	54
4.5 Päätelmät vokaalien fonologiasta	58
5 RAJAKARJALAISMURTEIDEN VENÄLÄISLAINOJEN KONSONANTTIEN FONOLOGIAA	60
5.1 Alkuperäisen lyhyen konsonantin geminoituminen	60
5.2 Sanansisäisten klusiilien soinnillisuus	64
5.2.1 Alkuperäiset soinnittomat klusiilit sanansisäisessä asemassa	64
5.2.2 Alkuperäiset soinnilliset klusiilit sanansisäisessä asemassa	66
5.3 Sananalkuisten klusiilien soinnillisuus	69
5.3.1 Sananalkuinen <i>k ~ g ~ h</i> -vaihtelu	69
5.3.2 Sananalkuinen <i>p ~ b</i> -vaihtelu	73
5.3.3 Sananalkuinen <i>t ~ d ~ j</i> -vaihtelu rajakarjalaismurteissa	77
5.4 Venäjän kielen affrikaattojen rajakarjalaiset vastineet	80
5.4.1 Alkuperäisten sanansisäisten affrikaattojen edustajat	81
5.4.2 Alkuperäisten sananalkuisten affrikaattojen edustajat	83
5.5 Venäjän kielen sibilanttien rajakarjalaiset vastineet	86
5.5.1 Alkuperäisen sanansisäisen aseman sibilanttien edustajat	86
5.5.2 Alkuperäisten sananalkuisten sibilanttien edustajat	89
5.6 Päätelmät konsonanttien fonologiasta	94
6 LOPPUKATSAUS	95
LÄHTEET	98

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuksessa käytetyn aineiston haastattelujen ja kielenoppaiden tiedot

Liite 2. Tieteellinen translitteraatioperiaate

Liite 3. Tutkimusaineisto

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihe, tavoitteet ja rakenne

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan rajakarjalaismurteiden venäläisten lainasanojen käyttöä ja niiden fonologista mukautumista Salmista, Suojärveltä ja Ilomantsista kotoisin olevien kielenoppaiden puheessa. Rajakarjalaismurteet ovat karjalan kielen murteita, joissa on runsaasti suomen kielen vaikutusta. Tutkimuksen kohteena olevat lainasanat ovat sellaisia, joita ei esiinny suomen yleiskielessä siksi, että tutkimuksen tarkoituksena on selvittää karjalan kielen venäläislainojen säilymistä rajakarjalaismurteissa.

Rajakarjalaisten kontakti venäjän kieleen heikentyi ja kontakti suomen kieleen vahvistui jo vuonna 1617 Stolbovan rauhan rajan vaikutuksesta. Rajakarjalaismurteiden kontakti venäjään ja muuhun karjalaan katkesi Suomen itsenäistyttyä 1917. Vuonna 1944 Moskovan rauhan rajan ja sen myötä siirtolaisuuden vuoksi rajakarjalaismurteita puhuvat muuttivat suomen kielen puhuma-alueille. Koska suomi on valtakieli Suomessa, on se myös prestiisikieli rajakarjalaismurteita puhuville siirtokarjalaisille. Suomen kielestä omaksuttiin uusia elementtejä rajakarjalaisiin idiolekteihin. Tässä tutkimuksessa selvitetään, onko kontakti suomen kieleen syrjäyttänyt rajakarjalaisista idiolekteista venäläisiä lainasanoja ja vaikuttanut niiden käyttöön, sillä suomen kielessä venäläislainoja on huomattavasti vähemmän kuin karjalassa. Lisäksi tutkimuksessa huomio on venäläisvaikutuksessa ja sen iässä.

Tutkimusaineistoni kielenoppaita haastattelevat vaikuttavat oletettavan, että karjalan kielen venäläislainat ovat tyypillinen rajakarjalaismurteiden piirre. Tämä käy ilmi siitä, että he itse käyttävät niitä runsaasti. Aina kielenopas ei kuitenkaan ymmärrä venäläislainaa tai käytä haastattelijan tarjoamaa sanaa. Jos kielenopas käyttääkin lainasanaa, hän ei välttämättä äännä sitä haastattelijan tarjoamassa muodossa. Alla on kaksi esimerkkiä eräältä suojärveläiseltä kielenoppaalta tilanteesta, jossa haastattelijä ikään kuin provosoi käyttämään venäläistä lainasanaa. Haastattelijan tarjoamat venäläislainat sekä niiden suomenkieliset vastineet on lihavoitu näytteistä sekä haastattelijan että kielenoppaan puheenvuoroista¹.

¹ Aineistoesimerkeissä merkkään aina haastattelijaa H-kirjaimella ja kielenopasta K:lla.

1. H: -ta kuimba niidä enne vanhas **svuad'boloi** piettih?
 K: midä ol'?
 H: Kuimba **svuad'boo** piettii enne?
 K: **svuattuogo**?
 H: **svuad'buo**.
 K: **svuad'buu**. ka **svuad'buo** tiettävään ku männää da, syyvää juuvaa besodoa pietää niidä näidä, ryyppylöi otetaa. kaikkii siela. vanhan kanzan aiguzet kum muine ennen. ei täh mahtih ei tiälä midä nyt pietäh g_ei taloloih liččavutt_ysih. talol_ei mänty. **svuad'bom** pidoh paikam piäl siit kel midä lien tullun ka. (Suojärvi, SKNA 3095:1a.)

2. H: Olgo ne ven'alazet **vesselät musikat**?
 K: ol' on siel **kettereä miestä**. on on uittomieheks on kettereä miestä hyvin. (Suojärvi, SKNA 3095:1a.)

Ensimmäisessä näytteessä ymmärtämisvaikeuksista huolimatta kielenopas käyttää haastattelijan tarjoamaa venäläislainaa, kun taas toisessa näytteessä kielenopas käyttää haastattelijan tarjoamien venäläislainojen sijaan niiden suomenkielisiä vastineita. Kielenoppailla voi olla edellä esitettyjen tapausten tavoin vaikeuksia venäläislainojen käytössä. Aineiston pohjalta tutkimukseni kohteeksi nousee karjalan kielen venäläisten lainasanojen käyttö määrällisesti sekä suhteessa suomenkielisiin vastineisiinsa.

Itämerensuomalais-venäläisiä kontakteja on tutkittu aiemminkin, mutta kaikkea kontaktivaikutusta niiden välillä ei ole vielä saatu selville (ks. esim. Saarikivi 2009: 150–152). Suomen kielessä venäläisvaikutus ilmenee sanastossa, mutta karjalassa vaikutus on huomattavasti syvempää niin kielellisesti kuin kulttuurisestikin (Ojanen 1988: 22; ks. myös Posti 1974: 167–191). Karjalan kielen venäläisiä lainasanoja on tutkittu jonkin verran, esimerkiksi Ojansuu (1905; 1918), Kujola (1910), Kalima (1952), Pyöli (1996) ja Saarikivi (2009). Tutkimuksissa lainasanat ja niiden fonologia ovat usein vain yksi tutkimuksen (esimerkiksi äännehistorian) osa-alue. Vuoden 1944 jälkeen rajakarjalaismurteista ei ole tutkittu venäläisiä lainasanoja yhtä laajasti kuin tässä pro gradu -tutkielmassa. Tutkimuskysymyksiäni ovatkin:

- 1) Miten kontakti suomen kieleen on vaikuttanut venäläislainojen esiintymiseen rajakarjalaismurteissa ennen kielenoppaiden siirtokarjalaisaikaa ja etenkin sen jälkeen?
- 2) Minkälaisia fonologisia piirteitä rajakarjalaismurteiden venäläislainoissa on, ja varioivatko nämä piirteet tutkimusaineistossa?
- 3) Poikkeavatko rajakarjalaismurteiden venäläislainojen fonologiset piirteet muun karjalan venäläislainojen fonologiasta eli onko olemassa rajakarjalaisia fonologisia korvaamisstrategioita?
- 4) Miten rajakarjalaismurteiden suomalaistumisprosessi näkyy venäläisissä lainasanoissa?

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää rajakarjalaismurteiden monitasoista kielikontaktia. Tarkastelen miten suomen kieli vaikuttaa rajakarjalaismurteiden venäläisten lainasanojen esiintymiseen sekä fonologiaan. Lisäksi tutkin venäjän kielen vaikutusta fonologiaan Raja-Karjalan muusta Karjalasta erillisen aseman vuoksi. Tutkielmassa tarkasteltavien ilmiöiden taustalla on sekä lainasanatutkimus että kielikontaktitutkimus. Lisäksi kiinnitän huomiota sekamurteille ominaiseen variaatioon ja haastatteluaineiston tutkimukselle asettamiin haasteisiin.

Tutkimuskysymyksistäni ensimmäinen on tarkastelun kohteena luvussa kolme, ja toinen sekä kolmas tutkimuskysymys luvuissa neljä ja viisi. Toinen ja kolmas tutkimuskysymys ovatkin tutkielmani ydin. Neljänteen tutkimuskysymykseen vastataan lukujen kolme, neljä ja viisi päätelmät-osioissa erikseen sekä erityisesti Loppukatsaus-luvussa. Tutkimukseni teoreettista taustaa sekä Raja-Karjalan ja rajakarjalaismurteiden taustaa käsittelen luvussa kaksi. Tässä Johdanto-luvussa esittelen vielä sekä tutkimusaineistoni että -menetelmäni.

1.2 Tutkimusaineisto ja sen rajaus

Itä-Suomen yliopiston FINKA-hankkeessa² (On the borderline of Finnish and Karelian: perspectives on cognate languages and dialects) on koottu Raja-Karjalan korpus Suomen kielen nauhoitearkiston (SKNA) rajakarjalaismurteiden litteroiduista näytteistä. Tämän pro gradu -tutkielman aineistona on kolmen rajakarjalaisen pitäjän, Salmin, Suojärven ja Ilomantsin, aineistoa. Aineistoni on nauhoitettu 1960- ja 1970-luvulla, ja kielenoppaat ovat syntyneet ennen talvi- ja jatkosotaa rajakarjalaispitäjissä. Kielenoppaat ovat siirtokarjalaisia, sillä vuoden 1944 Moskovan välirauhassa sovitun rajan mukaan heidän kotipaikkansa jäi Suomen ulkopuolelle. Kielenoppaat ovat sekä miehiä että naisia, ja heidät on valittu Raja-Karjalan korpusta muodostettaessa nimenomaan synnyinpaikan ja karjalankielisyyden perusteella.

Salmin aineistossa haastatteluja on 13 tallennetta 11 kielenoppaalta. Haastatteluja on noin 10,5 tuntia, ja ne on nauhoitettu Savossa ja Pohjois-Suomessa. Suojärven aineistossa on 13 haastattelua 10 kielenoppaalta. Haastattelujen yhteiskesto on noin 10 tuntia, ja ne on tehty lähinnä Itä-Suomessa kielenoppaiden silloisilla asuinsijoilla. Ilomantsin aineiston kielenoppaat ovat syntyjään Ilomantsin rajakarjalaismurteen puhuma-alueelta. Haastatteluja on 16 tallennetta kuudelta kielenoppaalta, ja niiden kesto on yhteensä noin kahdeksan tuntia. Ilomantsin aineiston haastattelut olen valinnut siten, että niitä olisi mahdollisimman monelta sellaiselta, jotka ovat evakuoituneet nykyisen Suomen alueelle. Vain yksi puhuja on sellaises-

² Ks. tarkemmin FINKA-hankkeen sivusto <http://www2.uef.fi/fi/finka/finka>

ta ilomantsilaisesta kylästä, joka on näihin päiviin saakka kuulunut Suomelle. Yksityiskohtaisemmat tiedot haastatteluista ja kielenoppaista ovat liitteessä 1.

Aineistoni kielenoppaiden yksityisyys on suojattu siten, että heidän nimiään ei mainita tässä tutkielmassa. Pidemmissä aineiston näytteissä nauhoitetta merkitään SKNA:n tunnistenumeroilla. Toinen eettinen kysymys kielenoppaiden yksityisyyden lisäksi on karjalan kielen uhanalaisuus ja etenkin siirtokarjalaisten kielenoppaiden kielen katoaminen. Hurtan (1999: 93) mukaan murrehaastattelut ovat olleet katoavan kielimuodon dokumentoimista eli tutkimusaineisto on erittäin arvokasta. Lisäksi uhanalaisen kielen tutkiminen lisää kielen arvoa sen puhujien keskuudessa. Toivon pro graduni osaltaan tukevan näiden kielten arvostusta.

Tutkimusaineistoni olen koonnut muodostamalla sanalistat tekstikorpuserohjelmalla³ jokaisen pitäjän litteroitujen murrehaastattelujen kielenoppaiden puheenvuoroista. Venäläislainoja poimiessani olen poistanut litteroiduista näytteistä haastattelijoiden puheenvuorot sekä joitain haastatteluun liittyviä merkintöjä, jotka eivät ole kielenoppaiden puhetta, esimerkiksi *[nauraa]*. Joskus haastattelua saattaa kommentoida joku paikalla ollut henkilö. Heidän puheenvuoronsa olen jättänyt aineiston ulkopuolelle, koska heidän kielellinen taustansa ei ole selvillä. Myöskään venäläisperäistä nimitystä en ole lukenut mukaan venäläisiin lainasanoihin, sillä ne eivät kuulu määrittelemääni lainojen ikään tai tyyppiin. Koodinvaihtojaksot venäjään, joista osaa ei ollut litteroitu alun perinkään, olen myös jättänyt tutkimusaineistoni ulkopuolelle. Koodinvaihdon määrittely osana lainautumista on tutkijakohtaista: siinä kiinnitetään huomiota esimerkiksi sekvenssin pituuteen, esimerkiksi sana vs. lause. (Ks. esimerkiksi Pyöli 1996: 282–283.)

Tutkimusaineistossani esiintyvä vähäinen koodinvaihto on esimerkiksi rukousten lukemista tai sitä, kun kielenopas kertoo, mitä joku joskus on venäjäksi sanonut. Seuraava näyte on esimerkki jälkimmäisestä ja se on Salmin aineistosta. Olen lihavoinut koodinvaihdon eli venäjänkielisen sekvenssin näytteestä.

3. ni sit se, se emändä se sanou sille nunnal että, ”**čuhn´a, daj min´á čainik**”. se ol´ loukkaava sana sille nunnal. häi ei muistanu että häi- hää loukkaa sidä. häi sano čuhnaks. čuhna on näät tuota minä en nytkää ozaa sanuu midä se on että jotain että nämä suomalaisi(ze)t ne ol´, sit häi ”**dai miná čainik**”. se sanou se nunna, ”**da ja ne čuhna vy čuhna, idi proč @ ja ne daju tebe čainik**”. sano ”mene pois min_en oo mikää čuhna”. eikä andanu teekabluu sille ihmisel. - - (Salmi, SKNA 1312:1a.)

Kielenoppaiden venäjän kielen taidosta ei ole tarkkaa tietoa: Rajakarjalaisaineistoni kielenoppaat puhuvat venäläisistä kouluista ja kertovat venäjäksi, mitä joku venäläinen on sanonut.

³ Tutkimusaineiston käsittelyssä on käytetty AntConc 3.4.4 -ohjelmaa Windowsille, ks. lähteet, aineiston käsittelyohjelma.

Lisäksi he osaavat laulaa ja rukoilla venäjäksi. Toisaalta heillä on myös vaikeuksia ymmärtää haastattelijoiden käyttämiä venäläislainoja.

Tutkimuskohteeni olen rajannut sellaisiin venäläisiin lainasanoihin, jotka eivät esiinny suomen yleiskielessä. Jos lainat esiintyvät suomen (yleis)kielessä, on fonologisista piirteistä pääteltävissä, että ne on omaksuttu suomeen ja karjalaan, kun nämä ovat jo kehittyneet erilliseksi kielimuodoikseen. Tällä rajauksella on tarkoitus karsia aineistosta sellaiset venäläiset lainasanat, jotka kuuluvat vanhimpiin itämerensuomalaiselle kielelle yhteisiin kerrostumiin. Aineiston ulkopuolelle jääviä venäläisiä lainasanoja ovat siten esimerkiksi suomen yleiskielen *pappi*, *risti*, *leipä* ja *lusikka*. Tutkimuskohteeksi nousee sellainen lainasanakerrostuma, johon kuuluvat noin vuosina 1000–1944 saadut lainat (lainasanakerrostumista tarkemmin ks. luku 2.3). Tuona aikana on lainattu sanoja myös suomeen, mutta kontaktin intensiteetti on ollut karjalan ja venäjän välillä huomattavasti vahvempi kuin suomen ja venäjän välillä.

Suomalaistuminen on vaikuttanut rajakarjalaisten kieleen siten, että vanha kotimurre on voinut alkaa rappeutua (ks. tarkemmin luku 3.3). Tarkastelen siksi myös venäläislainojen säilymistä suomen kielen sanaston rinnalla rajakarjalaistausten puheessa. Uuden kieliyhteisön lisäksi kieli- ja murrerajojen välinen sijainti on aiheuttanut rajakarjalaisaineistossa runsaasti variaatiota. Milla Uusitupa kuvaileekin pro gradu -tutkielmassaan (2011: 9) FINKA-hankkeen aineistoa osuvasti:

Rajakarjalaisissa murteissa variaatio on erityisen suurta, koska alueella ei ole puhuttu vain eri murteita vaan eri kieliä. Haastatteluhetkellä aineistoni kielenoppaat ovat asuneet jo vuosikymmeniä toisella murrealueella, joten heidän kielensä on saanut vaikutteita myös uuden asuin ympäristön paikallismurteesta ja suomen yleiskielestä. Rajakarjalaisaineistoni voikin luonnehtia kuvaavan rajakarjalaismurteita sellaisina, kuin ne elivät ja toimivat vuorovaikutuksen ja identiteetin rakennusvälineinä 1960-luvun Itä-Suomessa. Sellaisinakin ne ovat aito ja arvokas tutkimuskohde.

Oletuksenmukaista on, että rajakarjalaismurteiden variaatio koskee sekä venäläislainojen esiintymistä suomenkielisten vastineiden rinnalla että fonologista asua.

Tutkimusaineistoni edustaa rajakarjalaismurteita melko kattavasti. Aineistoni koostuu kolmesta niin kulttuurisesti kuin kielellisestikin erilaisesta Raja-Karjalaan kuuluneesta pitäjästä kotoisin olevien haastattelupuheesta. Yhteensä rajakarjalaisaineistoni käsittää noin 157 000 sanetta, joista noin 4900 on rajaukseni mukaisia venäläislainoja. Venäläislainojen osuutta aineistosta tarkastellaan kvantitatiivisesti luvussa 3.

Rajakarjalaisaineistoni tutkimukselle asettamat haasteet ovat haastattelumenetelmällä kerätty aineisto, rajakarjalaismurteiden sekamurteille ominainen suuri variaatio ja monitasoinen kielikontakti. Tutkimuksen haasteena on myös kielenoppaiden yksilömurteiden vertailu yleisiin kuvauksiin karjalan kielestä. Näihin haasteisiin ovat kiinnittäneet huomiota aiemmin

rajakarjalaismurteista pro gradu -tutkielmia tehneet Sanna Lehikoinen (2008), Milla Uusitupa (2011), Henna Massinen (2012) ja Ilia Moshnikov (2014). Juuselan (1989: 28–29) mukaan haastattelutilanne on diskurssirakenteeltaan erilainen kuin spontaani keskustelu. Perehdyn myös haastattelijan rooliin ja haastattelutilanteen vaikutukseen kielenoppaiden kielenkäyttöön. Kuten jo mainittu, aineisto on arvokas, sillä aineiston kielenoppaat ovat viimeisiä Rajakarjalassa syntyneitä ja suurimman osan elämästään siellä eläneitä.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa esittelen tutkimusmenetelmäni vertailua ja siihen liittyviä periaatteita aiheeni kannalta sekä vertailuaineistoni. Ensiksi kuitenkin käsittelen lainasanojen tutkimisessa huomioon otettavia seikkoja ja näkökulmia. Tutkielmassani sovellan useaa eri näkökulmaa: lainasanojen tutkimisessa kvalitatiivista ja kvantitatiivista sekä vertailussa synkronista ja diakronista näkökulmaa. Vertailu perustuu kielten välisen vaikutuksen tutkimiseen.

Pyölin (1996: 191) mukaan lainasanojen tarkastelu on joko kvantitatiivista eli määrällistä tai kvalitatiivista eli laadullista. Kvantitatiivisessa tarkastelussa selvitetään, kuinka paljon lainasanoja aineistossa esiintyy, ja kvalitatiivisessa tarkastelussa taas selvitetään millaisia korvautumisstrategioita lainasanoihin liittyy. Kvantitatiivisesti tarkastelen venäläislainojen käyttämistä puheessa ja lainojen suhdetta suomenkielisiin vastineisiinsa. Rajakarjalaismurteiden kulttuurilainasanat ovat karjalan mukaiset, mutta suomen kieli on voinut alkaa syrjäyttää karjalaa kielenoppaiden puheessa. Tutkimusotteeni on kuitenkin ennen kaikkea kvalitatiivinen, sillä tavoitteenani on selvittää venäläislainojen fonologisia korvaamisstrategioita, joihin vaikuttaa erityisesti kontakti suomen kieleen sekä kielenvaihto.

Tutkimusmenetelmäni perustuu Helka Riionheimon (2007: 45) esittämään huomioon siitä, että kielikontakteja ja kielen attritiota tutkittaessa täytyy olla varmuus, että tutkittava piirre ei ole alun perin kuulunut tutkimuksen kohteena olevaan kielimuotoon tai yksilömurteeseen. Lisäksi kieltenvälisen vaikutuksen tutkimisessa vertailu on tärkein metodi (Riionheimo 2013: 219). Rajakarjalaismurteissa tutkittavan piirteen lukeminen karjalaan kuuluvaksi on erityisen haastavaa, sillä suomen kielen vaikutuksen ikää ei aina pystytä selvittämään. Suomesta poikkeavia rajakarjalaismurteiden piirteitä esimerkiksi sanastossa on esitellyt Turunen (1973). Vaikka eroja suomen kielen ja rajakarjalaismurteiden välillä onkin pystytty luettelemaan, hämärtää kielten piirteiden erottelua se, että rajakarjalaismurteissa on ollut suomenkielistä sanastoa jo pitkään ennen vuonna 1944 alkanutta rajakarjalaisten siirtokarjalaisaikaa.

Suomen ja karjalan kielen suurimmaksi sanastolliseksi eroksi oletan runsaan määrän uudempiä venäläisiä lainasanoja karjalassa, mikä on tutkielmani sanastollisen tarkastelun lähtökohta.

Omassa tutkimuksessaan Riionheimo (2007: 46) käyttää kolmea eri menetelmää, jotka ovat vaihtoehto hankalasti toteutettavalle mutta luotettavalle pitkittäistutkimukselle: nojaaminen kielen tieteellisiin kuvauksiin, kontrolliryhmän käyttäminen ja vertaaminen hypoteettiseen täysin kompetenttiin puhujaan. Tässä tutkielmassa ei ole mahdollista käyttää menetelmänä kontrolliryhmää tai hypoteettista täysin kompetenttia puhujaa, sillä rajakarjalaismurteiden puhujia ei enää ole Raja-Karjalassa. Pyölin (1996: 182) mukaan puheen interferenssin tutkija joutuukin usein luottamaan omaan intuitiiviseen kielitajuunsa. Hyödynnän siis menetelmistä ensimmäistä eli nojaamista kielen tieteellisiin kuvauksiin kuten sanakirjoihin, kielioppeihin ja kielenkäytteenäytteisiin sekä aiempiin tutkimuksiin. Vertailuaineistoni on sanakirjoja: Karjalan kielen sanakirja (KKS), Salmin murteen sanakirja (Pohjanvalo 1947), Kielitoimiston sanakirja (KS), Suomen murteiden sanakirja (SMS, *a–k*) ja Suomen sanojen alkuperä (SSA) sekä venäjän kielen osalta verkkosanakirjat Sanakirja.org -sivusto ja Glosbe-sivusto sekä painettu Suomi–venäjä–suomi-sanakirja (ks. lähteet). Lisäksi vertailuaineistoni on tutkimuksia karjalan ja suomen kielten fonologiasta, sanastosta ja venäläislainoista: Ojansuu (1905, 1918), Kujola (1910), Kalima (1952), Rapola (1966), Hakulinen (1979), Zaikov (1987), Savijärvi (1994) ja Pyöli (1996). Käytän analyysissäni myös venäjän kieltä ja pohjoisia murteita käsitteleviä tutkimuksia: Orlova (1970), Sarhimaa (1995), Nikunlassi (2002) ja Saarikivi (2006).

Vertailu edellä mainittuihin aineistoihin on ilmiökohtaista, eli en hyödynnä jokaista aineistoa jokaisen tutkittavan ilmiön kohdalla, vaan vain silloin kun on tarpeen. Vertailu on sekä diakronista että synkronista. Tutkimusaineiston venäläislainoja vertaillaan diakronisesta näkökulmasta venäjään ja suomeen, jolloin pyrin ajoittamaan lainasanojen fonologisia ilmiöitä sekä selvittämään lähtökielen varieteettia ja suomen kielen vaikutusta. Tutkielmani synkroninen vertailu on tutkimusaineistoni pitäjien sekä yksilön välisen ja sisäisen variaation tarkastelua. Päähuomioni on pitäjien välisen ja sisäisen variaation tarkastelussa.

2 TUTKIELMAN TAUSTA

Tässä Tutkielman tausta -luvussa esittelen rajakarjalaisten kielikontakteja aivan Raja-Karjalan synnystä sen historian päättymiseen ja siirtoväen uusille asuinsijoille saakka (luku 2.1). Päähuomioni on ensiksi kontaktissa venäjään, sitten kontaktissa suomeen. Tämän pohjalta määrittyy tutkielmani teoreettinen tausta, monitasoisen kielikontaktin tutkiminen haastatteluaineistosta sekä sekamurteiden variaation tutkiminen. Teoreettiseen taustaan perehdyn luvussa 2.2. Tutkielmani keskeisintä taustaa eli lainasanatutkimusta esittelen luvussa 2.3 karjalais-suomalais-venäläisen kielikontaktin näkökulmasta. Käsittelen myös tutkielmani fonologisen analyysin tueksi karjalan, suomen ja venäjän äännejärjestelmien eroja sekä yhtäläisyyksiä (luku 2.4).

2.1 Rajakarjalaismurteiden kehitys ja kielikontaktit

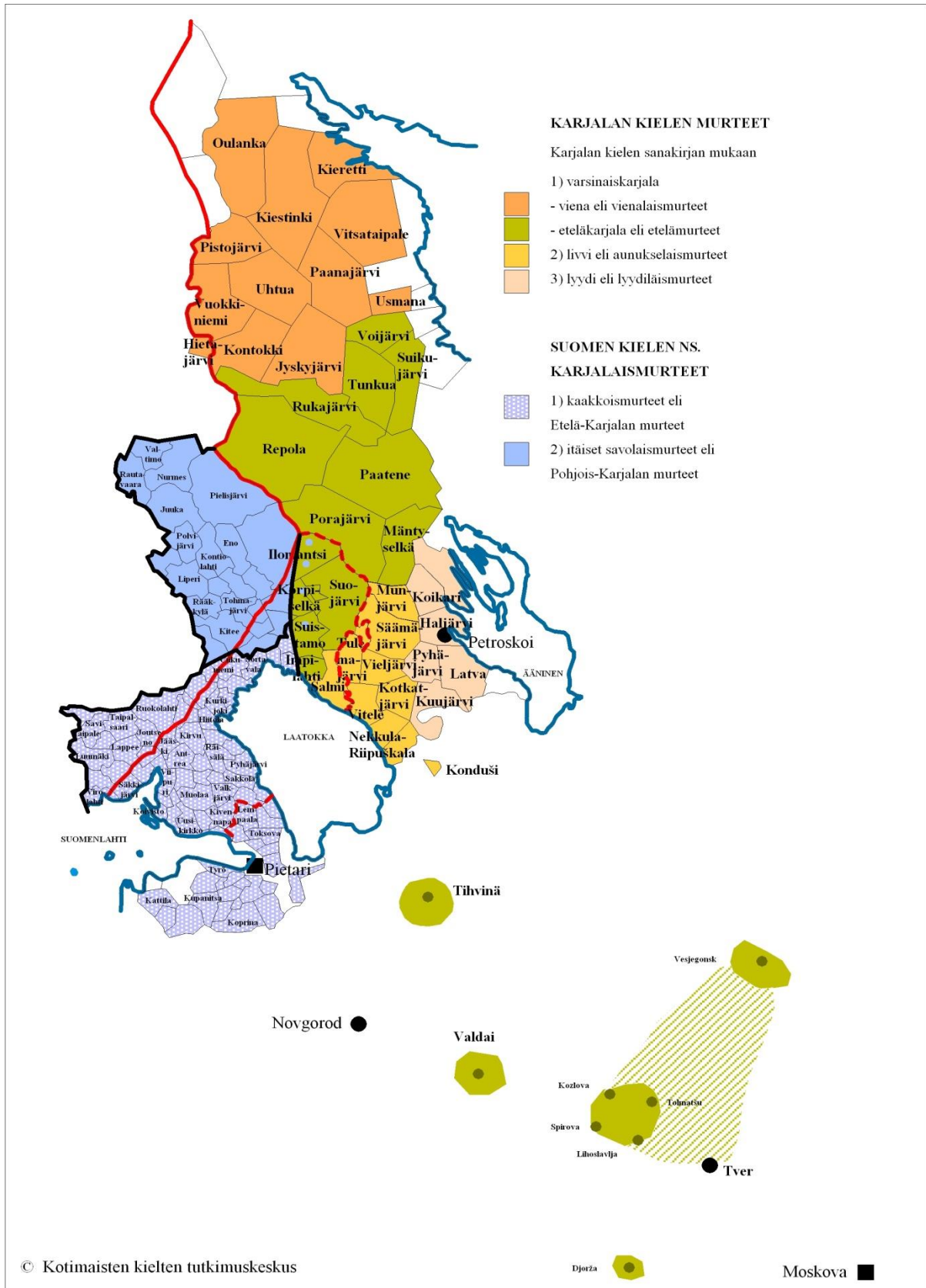
Ennen kuin voidaan määritellä karjalan kieli ja sen murteet sekä tarkastella niiden kehitystä on määriteltävä kielen ja murteen käsitteet. Kielten erkaantumista toisistaan ja uuden kielen niin sanottua syntyhetkeä ei voi tarkalleen ilmaista, sillä kielen ja murteen eron määrittelyyn vaikuttaa kielellisten seikkojen lisäksi esimerkiksi politiikka. Murteella tarkoitetaan yleensä jonkin kielen alueellista alaryhmää, ja murrejako on jonkin kielen jakautuminen alaryhmiin. Kielen voi määritellä olevan kokoelma keskenään ymmärrettäviä murteita. Ymmärrettävyyttä käytetään monesti kriteerinä kielten toisistaan erottelussa. Klassinen esimerkki kielen ja murteen häilyvästä rajasta ovat norjan, ruotsin ja tanskan kielet, jotka ovat keskenään ymmärrettäviä, mutta käsitetään eri kieliksi. (Chambers ja Trudgill 1980: 3–4.)

Myöskään itämerensuomalaisten kielimuotojen jakaminen murteisiin ja kieliin ei ole aivan yksiselitteistä. Esimerkiksi Tapani Salmisen (1998: 390) mukaan itämerensuomalaisia kieliä voi olla näkemyksestä riippuen viidestä yhdeksään. Itämerensuomalaiset kielet on monesti tapana jakaa läntiseen ja itäiseen ryhmään. Läntisen ryhmän kieliä ovat viro, vatja, liivi ja suomen länsimurteet. Itäiseen ryhmään taas kuuluvat karjala, inkeroinen, lyydi, suomen itämurteet ja vepsä. Itämerensuomalaisten kielten itäisen ryhmän yhteiset piirteet ovat peräisin välikantakielestä, jota kutsutaan Laatokan kantakieleksi tai laatokkalaiseksi kantakieleksi⁴. Tämä välikantakieli taas on myöhemmin jakautunut muinaiskarjalaksi ja muinaisvepsäksi. Karjalan kieli on muinaiskarjalan jatkaja, kuten sen läheinen sukukieli suomen itämurteet, mutta livvinkarjalassa on lisäksi havaittavissa vepsäläissubstraatti. (Lehtinen 2007: 162–163.)

⁴ Salminen (1998: 398) kuitenkin kyseenalaistaa tällaisen välikantakielen olemassaolon.

Salmisen (1998: 390–391) mukaan itämerensuomalaisten kielten synkronisen jaon määrittelyssä ongelmakohtana ovat juuri muinaiskarjalan jatkajat. Eniten epäselvyyttä on ollut siinä, ovatko inkeroinen, varsinaiskarjala, livvi ja lyydi kaikki itsenäisiä kieliä. Salmisen mukaan tällainen jako lienee selkein, mutta tavallisesti varsinaiskarjalan ja livvin katsotaan yhdessä muodostavan karjalan kielen.

Yleensä tutkimuksessa karjalan kieli on kuitenkin siis jaettu kahteen päämurteeseen, jotka ovat aunuksenkarjala eli livvi sekä varsinaiskarjala. Varsinaiskarjala jaetaan edelleen vienankarjalaan ja eteläkarjalaan. Jotkut tutkijat pitävät lyydiä karjalan kolmantena päämurteena, mutta Suomessa on tavallisempaa pitää sitä omana kielenään. (Kotus.) Livvinkarjalaa puhutaan Venäjällä Karjalan tasavallassa Aunuksen eteläosissa. Lisäksi sitä puhuttiin Raja-Karjalassa Salmissa sekä osassa Suojärveä, Impilahtea ja Suistamoa. Varsinaiskarjalaan kuuluvaa eteläkarjalan murretta taas puhutaan nykyään Karjalan tasavallassa Pohjois-Aunuksessa ja etelämpänä Venäjällä Tverin seudulla. Raja-Karjalassa eteläkarjalaa puhuttiin osassa Suojärveä, Korpiselässä, Suistamolla, Impilahdessa ja Ilomantsin itäosissa. Tverinkarjalan murteet pohjautuvat 1600-luvun eteläkarjalaisiin murteisiin, joiden puhujat muuttivat Raja-Karjalasta Keski-Venäjälle. Karjalan murteista vienankarjala on kielellisesti lähimpänä suomea. (Kotus.) Kartasta 1 käyvät ilmi karjalan kielen eri murteiden puhuma-alueet pitäjittäin. Lisäksi kartasta näkee tutkimuskohteena olevien Salmin, Suojärven ja Ilomantsin pitäjien sijainnit.

Kartta 1. Kotimaisten kielten keskuksen kartta karjalan murteista.

Karjalan kielen jakautumisesta päämurteisiin tai jopa omiksi kielikseen on siis myös muita näkemyksiä kuin edellä olevan Kotuksen ja Karjalan kielen sanakirjan kartan kuvaus. Matti Jeskasan (2011: 352) mukaan karjala ja aunus eli livvi olisi erotettu itsenäisiksi kielikseen jo 1700–1800-luvulla. Täysin vastakkaisiakin näkemyksiä on, sillä suomea ja karjalaa on pidetty myös yhtenä kielimuotona (esim. Setälä 1899; Hakulinen – Kalima – Uotila 1942: 11; Zaikov 1987: 6–7.)

Karjalasta niin kielimuotona, alueena kuin kansanakin on siis monia näkemyksiä. Esi-merkiksi kansallis-maantieteellisesti Karjala on karjalaisen heimon nykyinen asuma-alue. Karjalan kehittyminen on alkanut 2000–3000 vuoden takaisessa Suomenlahden ja Laatokan ympäristössä, missä oletetaan puhutun itämerensuomen yhteistä kantakieltä. Karjalaisten asuinpaikkana pidetään Laatokan ympäristöä, mistä he ovat liikkuneet edelleen Laatokan länsipuolelle ja sulautuneet länsisuomalaisiin ja muodostaneet karjalan kielen keskuksen. Arkeologisten löytöjen perusteella Laatokan seudun asutus on ollut paikallaan yhtäjaksoisesti jo kivikaudelta. Karjalaisen kulttuurin muovautuminen alkoi 600–800-luvulla maatalouden omaksumisesta elinkeinona. 1000-luvulla väestö kasvoi alueella nopeasti, ja karjalainen heimo syntyi. (Hämynen 1994: 19–20; Saksa 1994: 42–43.)

Karjalaisen heimon syntymisen aikoihin Laatokan alueelle saapui slaavilaisia, jotka puhuivat venäjän kantamuotoa. Slaavilaisen kantakielen kehittyminen tapahtui suhteellisen kaukana slaavilaisten kielten nykyisestä puhuma-alueesta. Esi- tai kantaslaavia puhuttiin Puolan länsirajoilta itään päin Dnepr-joelle Valko-Venäjälle, mistä slaavilaiset liikkuvat kahdessa erässä eteenpäin. Toinen niistä suuntautui pohjoiseen suomalais-ugrilaisten kielten puhuma-alueille. (Fortson 2010: 419–420.) Slaavilaisekspansio on itämerensuomalaisten kielten kehityksen kannalta merkittävä vaihe, sillä kontakti slaavilaisiin on vaikuttanut itämerensuomalaisten kielimuotojen erkanemiseen. Venäjän vaikutuksen voimakkuus on yksi itämerensuomalaisia kieliä erottava tekijä: Erityisesti itämerensuomalaisten kielten itäryhmän kielissä on vahva venäjän kielen vaikutus. Venäjän vaikutus on vahvinta vepsässä, ja heikkenee kieli kieleltä länteen päin (Koivisto 1990: 20).

700–900-luvuilla kontaktien seurauksena lainattiin ensimmäiset lainasanat niin itämerensuomalaisiin kieliin esi- tai muinaisvenäjästä⁵ kuin toisinkin päin. 1000-luvulla kielikontaktit tiivistyivät ja (itäisten) itämerensuomalaisten kielten ja pohjoisvenäläisten murteiden kehitys alkoi. Käännytys kristinuskoon vuonna 1227 aiheutti venäläisten uskonnollisten lainasanojen tulvan itäiseen itämerensuomeen. 1300-luvulla kielikontaktin tyyppi muuttui adstraattisuhteeksi eli tasavahvuiseksi. (Sarhimaa 1999: 48–49.)

⁵ Esi- ja muinaisvenäjän määrittelyn vaikeudesta ks. luku 2.2.

1500-luvulla pohjoisvenäläiset murteet olivat jo kehittyneet nykyisen kaltaisiksi (Sarhima 1999: 48–49). Nykyvenäjässä on pohjoismurteiden lisäksi erotettavissa keski- ja etelämurteet. Murrepiirteiden erot eivät ole yhtä suuria kuin esimerkiksi suomen murteiden kesken. Pohjoisvenäläisten murteiden eteläraja kulkee Novgorodista Volgan myötäisesti Saratoville ja Kaspianmerelle. Venäjän murteet ovat syntyneet siten, että ensin venäjän kantamuodosta ovat lohjenneet pohjoinen ja eteläinen murre. Itämerensuomalaiset kontaktit pohjoisessa ja turkkilaiset kontaktit idässä ovat vaikuttaneet uusien pohjoisten piirteiden syntyyn. Keski-venäläiset murteet taas ovat pohjoisten ja eteläisten murteiden hybridi, ja ne syntyivät Moskovan nousun aikoihin 1300–1500-luvulla. 1700-luvulla tästä kielimuodosta tuli standardikieli sen ajan Venäjälle. Vaikka Pietarin ympärillä on puhuttu ja puhutaan pohjoisia murteita, on Pietarin rakentaminen 1700-luvulla levittänyt keskivenäjän asemaa standardikielenä. (Cubberley 2002: 313–316.) Tämän takia karjalan venäläisiä lainasanoja tutkittaessa on huomioitava sekä yleisvenäjä että pohjoisvenäläiset murteet.

Sarhimaan (1999: 48–49) mukaan 1600-luvulla kielikontakteista tuli yhä intensiivisemmät. 1617 Stolbovan rauhan raja toi rajakarjalaiset kontaktiin suomalaisten kanssa, sillä Raja-Karjala liitettiin tuolloin Ruotsiin. Raja-Karjalan ja rajakarjalaismurteiden kehitys alkoi. Raja-Karjalan kieli ja uskonto olivat suomalaisille vierasta, joten Raja-Karjalaan kohdistettiin paineita suomalaistumisesta erityisesti uskonnollisesti. Osa rajakarjalaisista pakenikin Sisä-Venäjälle aina Tveriin saakka uskonnollisia vainoja, minkä seurauksena syntyivät tverinkarjalaiset eli niin sanotut tytärkarjalaiset murteet. Raja-Karjalan historia päättyi vuonna 1944, jolloin Moskovan rauhassa alue päättyi Neuvostoliitolle, ja alueen asukkaat siirtyivät Suomeen. (Kirkinen 1998: 38, 47–48.) Voikin sanoa, että Raja-Karjala on historiallinen alue, Karjalan historiallinen osa, jossa itä ja länsi kohtasivat. Alueella kohtasivat niin luterilainen ja ortodoksinen uskonto kuin savolainen ja karjalainen kieli ja kulttuuri.

Rajakarjalaismurteita ei ole tapana laskea yhdeksi karjalan kielen päämurteeksi, vaan ne ovat Raja-Karjalan alueella puhuttua karjalaa. Rajakarjalaismurteiden puhuma-alue muodostui ennen vuotta 1944 Suomeen kuuluneista pitäjistä Salmista, Impilahdesta, Suistamosta, Suojärvestä, Korpiselästä ja Ilomantsin itäosista (Turunen 1982: 65). Rajakarjalaismurteiden puhujat joutuivat lähtemään evakkoon kotipitäjistään, eivätkä jälkeläiset enää opi/oppineet (iso)vanhempiensa kotimurretta. Rajakarjalaismurteet ovat karjalan kielen murrejaon mukaan lähinnä eteläkarjalaisia, mutta niissä on vaikutusta sekä suomen kielestä että livvistä. Raja-Karjalassa puhuttavia karjalan kielen murteita Eino Leskinen (1934: V–VI) kutsuu ”Suomenpuoleisiksi sekamurteiksi”. Salmin ja osittain Impilahden murteet edustavat livvinkarjalaa. Suistamon ja Suojärven murteet taas ovat hänen mukaansa livvin ja varsinaisen karjalan kielen väliasteita. Osittain Suistamon, Korpiselän ja Ilomantsin murteet taas ovat Leskisen mu-

kaan Pohjois-Karjalan savolaismurteiden ja karjalan kielen eri murteiden väliasteita. Tämän tutkimuksen kohteeksi rajakarjalaisista pitäjistä valikoituivat Salmi, Suojärvi ja Ilomantsi, sillä näistä pitäjistä kotoisin olevien puheesta koostuvat aineistot edustavat kolmea melko erilaista rajakarjalaista murrevarianttia. Salmi on pitäjistä livvinkarjalaisin, vaikka Suojärvelläkin osittain puhuttiin livviä. Suojärvi kuuluu eteläkarjalaisiin murteisiin, ja Ilomantsin eteläkarjalaispohjainen murre taas on ollut kaikkein pisimpään savolaisen vaikutuksen alaisena.

Raja-Karjalan alueella eläneet rajakarjalaiset olivat kontaktissa Venäjän aunuksenkarjalaisien kanssa muun muassa kaupankäynnin ja sukulaiskontaktien kautta. Monet rajakarjalaiset puhuivat myös venäjää. Arvokkaaksi koettua venäjän kieltä opittiin 1900-luvun alussa niin sanotuissa venäläistämiskouluissa, jotka olivat suosittuja muun muassa ilmaisen ruoan vuoksi. Venäläisiä kouluja ei pidetty venäläistämisen välineinä, ja suomalaiset koulut jäivät vähemmistöön Raja-Karjalassa 1900-luvun alkupuolella. Esimerkiksi Salmin murteen sanakirjan kirjoittajan salmilaisen Pekka Pohjanvalon koulunkäynnistä kerrotaan seuraavaa: ”Vuosisadan alkukymmenien rajakarjalaisille oloille oli ominaista, että Pohjanvalo joutui käymään sekä suomalaisen että venäläisen kansakoulun”. Rajakarjalaisilla oli myös hengellinen kontakti Venäjään: Karjalais-ortodoksinen identiteetti oli syntynyt vanhan omaperäisen kansankulttuurin ja Venäjän kirkon ortodoksisuuden kohtaamisesta. (Nirvi 1947: 9; Pyöli 2013: 163–165.) Ortodoksis-karjalainen kulttuuri loi hyvän edellytyksen venäläistämiselle (Hämynen 1995: 141).

Venäjää opiskeltiin esimerkiksi Suojärvellä jo 1800-luvun lopulla, vaikka virallisesti venäjän kielen käyttöönottoa kiertokouluissa ei ollut hyväksytty. Osittain venäjän kielen opettaminen jäi ortodoksisen kirkon tehtäväksi. Suojärvellä oltiin venäjämielisiä, mutta Suomen itsenäistyttyä 1917 raja sulkeutui. Osa suojärveläisten sukulaisista jäi eri puolelle rajaa. Suojärven ja muun Raja-Karjalan oli alettava suuntautua Suomeen ja länteen. (Hämynen 1989: 26; 2011: 123, 128.) Myös aiemmin tärkeä kaupankäynti itään oli mahdotonta. Itsenäistymisen myötä Raja-Karjalaa pyrittiin suomalaistamaan esimerkiksi venäläisten koulujen lakkauttamisella ja jumalanpalveluskielen muuttamisella suomeksi. Raja-Karjalan erottikin lopulta venäläis-karjalaisesta etnoksesta Suomen itsenäistyttyä. (Pyöli 2013: 165–166.)

Tutkimuskohteenani olevan Salmin pitäjän pinta-ala oli 1 423 km², ja vuonna 1934 siellä oli 14 500 asukasta. Luterilaisia Salmissa oli vuonna 1936 1 506 henkeä. Ortodokseja taas oli vuonna 1936 8 300 henkeä eli huomattavasti enemmän kuin luterilaisia. Suojärvi oli luovutetun Karjalan pinta-alaltaan suurin pitäjä, pinta-alaltaan 3 474 km², ja asukkaita oli vuoden 1939 väestölaskennassa 15 934 henkeä. (Luovutettu Karjala -sivusto.) Suojärven noin 16 000 asukkaasta luterilaisia oli noin 6 000, mutta sitä aiemmin 1900-luvun alussa luterilaisia ei ollut Suojärvellä juuri lainkaan. (Hämynen 2011: 133). Luterilaisuus on Suojärvellä

uudempaa kuin Salmassa, sillä Salmiin perustettiin luterilainen seurakunta 1630-luvulla, kun taas Suojärvelle perustettiin luterilainen seurakunta vasta 1880-luvulla (Luovutettu Karjala - sivusto.)

Ilomantsin hallinto erosi muusta Ruotsista, sillä se oli kaukainen alue. Ilomantsissa oli sekä luterilaisia että ortodokseja, mutta luterilaisia suosittiin. Luterilaistamistoimista ja yhteydenpidosta huolimatta Ilomantsi oli myöhemmin myös itsenäisestä Suomesta jokseenkin eristäytynyt alue aina talvi- ja jatkosodan loppuun saakka. (Björn 2006: 14–15.) Ilomantsista luovutettiin itäosia Neuvostoliitolle Moskovan välirauhassa vuonna 1944. Luovutettuja kyliä olivat Kuolismaa, Liusvaara, Lokanlahti, Longonvaara, Lutikkavaara, osa Melaselkää, Nuorajärvi, Ontronvaara ja Ostronsaari. Luovutetuilla alueilla asui yhteensä 1 596 henkeä. (Björn 2006: 590–591.)

Ilomantsin eteläkarjalaistaustainen murre on tutkimusaineistoni rajakarjalaispitäjien murteista suomalaisvaikutteisinta. Tauno Hirvonen (1973: 78) yhdistää Ilomantsissa puhutun karjalan savolaistumisen ilomantsilaisten ortodoksien luterilaistumiseen. Hänen mukaansa savolaistuminen on tapahtunut hitaasti 1600–1800-luvulla ja nopeutunut 1800-luvun jälkeen. Joistakin kylistä oli lyhyempi matka Ilomantsin kirkonkylälle, missä savolaisvaikutus oli voimakasta. Toisista kylistä taas oli lyhyempi matka esimerkiksi Korpiselkään, missä oli sekä karjalaisia että savolaisia. Salmi ja Suojärvi ovat olleet voimakkaammin karjalaisvaikutteen alla. Esimerkiksi luterilainen kirkko tuli Salmiin ja Suojärvelle huomattavasti myöhemmin, kun taas Ilomantsin ortodoksien luterilaistaminen alkoi jo 1600-luvulla.

Vuoden 1944 Moskovan rauhassa Suomesta Venäjälle luovutetuilta alueilta siirtyi väkeä muualle Suomeen evakkoon. Evakkoja kutsutaan myös siirtokarjalaisiksi. Suomessa siirtoväellä tarkoitetaan sitä väestönosaa, joka joutui lähtemään talvi- ja jatkosodan vuoksi kotiseuduiltaan, yleensä luovutetusta Karjalasta, muualle Suomeen. (Nupponen 2005: 159.) Tämän tutkielman aineiston rajakarjalaiset kielenoppaat ovat siis siirtoväkeä, siirtokarjalaisia. Jeskasen mukaan rajakarjalaisista tuli siirtokarjalaisia Pohjois-Karjalaan, Savoan ja Kainuuseen (2005: 225). Kartassa 2 on kuvattu kokonaisuudessaan Luovutetun Karjalan väestön sijoittuminen muualle Suomeen.

Tutkimusaineistoni kielenoppaat ovat asuneet vielä murrehaastattelujen nauhoitusajan-kohtana 1960- ja 70-luvuilla alueilla, jonne heidät vuonna 1944 sijoitettiin. Siirtolaisperheet elivät ensin uudella asuinpaikallaan vanhan tavan mukaisesti maata viljellen ja kolme sukupolvea saman katon alla asuen vielä. Irtautuminen vanhasta saattoi aiheuttaa vanhimmalle siirtolaissukupolvelle identiteettikriisin. Seuraava sukupolvi sen sijaan halusi mukaan paikalliseen elämään ja elämäntapoihin mahdollisimman nopeasti (Pyöli 2013: 167–168). Kaikki tämä tulee esiin kielellisesti karjalan vähittäisessä vaihtumisessa suomeksi. Tutkimusaineistoni kielenoppaat ovat vanhimpaa siirtolaissukupolvea, joiden kielessä muutos ei ilmene aivan yhtä selvästi kuin seuraavien sukupolvien kielessä.

Nykyään karjalan puhujia on alle 100 000. Heistä suurin osa elää Karjalan tasavallassa ja Tverin seudulla, Venäjällä. Suomessa karjalaa puhuvat siis entiset rajakarjalaiset ja heidän jälkeläisensä. Heitä on arvioitu olevan noin 5 000. (Kotus.) Raja-Karjalassa syntyneiden määrästä Suomessa on esitetty toinenkin arvio: Tapio Hämynen (2013: 205) kirjoittaa Suomessa olleen vuonna 2009 yli 13 000 Raja-Karjalassa syntynyttä, ja pääättelee heistä noin 8 400 henkilön olleen äidinkieleltään karjalankielinen.

2.2 Tutkielman teoria: monitasoisen kielikontaktin tutkimisen ja murrehaastattelun haasteet

Haastattelumenetelmällä kootun aineistoni tutkimisessa on otettava huomioon haastattelijan rooli kielenoppaan kielenkäytön ohjailussa, kielimuotojen törmäyksen aiheuttama variaatio ja suomen kielen vaikutus. Tässä luvussa perehdyn näihin kolmeen aiheeseen edellä mainitussa järjestyksessä. Yhdessä ne muodostavat tutkielmani teoreettisen viitekehyksen lainasanatutkimuksen ympärille.

Murrehaastattelussa haastatteliija on usein dominoivassa asemassa kielenoppaaseen verrattuna. Puheenaihe ja sen vaihto ovat haastattelijan vastuulla. Usein puheenaiheena ovat menneet ajat, joiden asiantuntija kielenopas on ja haastatteliija taas niistä tietämätön. Koska puheenaiheet ovat rajoitetut, ei haastattelu ole kovin vapaa vuorovaikutustilanne. Asetelma voi kuitenkin myös kääntyä ympäri, ja kielenopas esittää kysymyksiä haastattelijalle. Dominanssiasetelma ei siis ole itsestäänselvyys. (Karhu 1995: 93–94.)

Rajakarjalaisaineiston haastattelutilanteet ovat edellisen kuvauksen mukaiset. Rajakarjalan korpuksen murrehaastattelujen puheenaiheina ovat menneet ajat, joista haastatteliija kyselee haastateltavalta. Kielenoppaiden puheenvuorot ovat monologimaisia: haastattelijat ikään kuin käynnistävät vuorovaikutustilanteen kysymyksellä, jonka aiheesta kielenoppaat vapaasti kertovat. Pitkät puheenvuorot mahdollistavat luontevan, vapaan kielenkäytön.

Seuraavassa näytteessä on esimerkki aineistolleni tyypillisestä monologimaisesta puheenvuorosta, joka alkaa siitä, kun haastatteliija pyytää kertomaan vanhaan aikaan liittyvästä asiasta. Monologimaisuuden voi käsittää myös kielenoppaan vuorovaikutuksen dominanssiksi.

4. H: Nii. pagiskaa sit nuotta-, nuottakalas-.

K: kala- kalastimmo näi meil_ol' Liimattan'e ol' tuol nyt Kinnulas on häi azuubin, meil_ol' hänen kanza moottori. yhtehine. se om minuv vävymies. tyttärem mies. ni sit näi meil ol' i nel'kymmendä verkkuo niim pal'l'o gu siigaverkkuu aina veis. aina. no sit sillon se menit kaččomah millong_ol' i kalua millon ei. ja sit käydih mejän Venäjäm puolel kalal-, kalastamah. mut sih pit olla luvat. sielä suaha jotta ku laskiättii menemäh. sit meäm mendih yksi kerda ku mendih ja, ne mendiigi se pidi olla miärä mih paikkasah suau mennä. tu- niim pal'l'o ku ei sit sivuim mennä. mejäm mendih sivuin. ei muudu ku sit puututtih kiini. yhen kerran laskivat tiälä maimoitettih koukut. selgäkoukut. maimoitettii, lähtietti sinne ja, heil_ol' i si- siimua näi nel'li kiluu oli siimua. sidä langua. ja jos suadas kai laskie n' i sithai olis hirmun'e pal'l'o jo. ei suadu ku yksi puntti laskie vai tädä rihmua. laskiättih, sidä, top tul'iki tämä Venäjäm puolem pr- moottori. stop. kiöldi. no ethä kunne aja gu kerran kiöldäy n' i. sit heile, muudu gu peräh heile. no mejän miehet kolmei oldii mejän. minum poiga oli ja sit vävymies ol' ja sit toizen nuaburim poiga ol. no et täs mene n'iminne. pagoh et mene. siihe, siih näh ei pie olla. sit ku lähtietti peräh menemäh, se ajau näi, mi- migä venäjäm moottor on ni se ajau enielepäi. toizet mejän ajetah peräh. mutta se ajau niin viizas on, jotta se ajau niin kovaa jotta mejän vähäl jiahäh nägemäh. što kiännytähgo karguh vai ei kiännytä. što mejän

rahvas sidä novvatetah. no sitte eihäi ne piä- tädä karguh kunne kunnep piäset hedihä hää ottau kiin. - - [Vuoro jatkuu vielä 339 sanalla.] (Salmi, SKNA 1661: 3a.)

Usein tutkimusaineistoni haastatteluissa haastateltava dominoi vuorovaikutustilannetta: Haastattelija ei välttämättä osaa karjalaa ja jättäytyy taka-alalle. Haastateltavat myös esittävät kysymyksiä haastatteliijoille, kuten seuraavassa näytteessä:

5. K: toko ei gu kovah minä puhun. pidäs puhuo hyvin hil’ah. eigos se olis mugavembi.
 H: kyllä puhukaa pakiskaa nyt vaa kovasti.
 K: ei ga minä puhun sidähäj justu minä sanon.
 H: Nii.
 K: minä kačo niidy huastelen vel’.
 H: Nii. (Salmi, SKNA 1661: 3a.)

Tutkimukseni kohteena olevat kielimuodot ovat sekamurteita. Juusela (1989: 13) toteaa, että ”[n]ykyisten itämerensuomalaisten kielten joukossa ei ole yhtään kieltä, joka voitaisiin palauttaa suoraan myöhäiskantasuomeen; kaikki ne ovat eri-ikäisten murresekaannusten tulosta”. Rajakarjalaismurteista sekamurteita⁶ tekee suomen ja karjalan kielen sekä niiden eri murteiden kohtaaminen Raja-Karjalassa. Rajakarjalaistaustaisten kielenoppaiden puheen variaatiota lisää vielä myöhempi suomen kielen puhuma-alueella asuminen sekä kielellinen suomalaistuminen eli karjalan kielen rappeutuminen. Rajakarjalaismurteiden vaihtelu on siten moninaisten kielimuotojen törmäysten aiheuttamaa.

Murteiden törmäystä voi tarkastella kielikontaktin, yhteisön, yksilön ja lingvistiikan näkökulmasta. Murteiden tai sukukieltenkin kontaktissa syntyvä interferenssi aiheuttaa kieleen variaatiota eli vaihtelua, mikä johtuu nimenomaan erilaisista kielenulkoisista tekijöistä. (Juusela 1989: 13–14.) Yhteisön tasolla kielimuotojen törmäämisessä nousee esiin kielen muutos. Vaihtelun ja muutoksen suhteen kuvaaminen ei ole yksioikoista. Hurta (1999: 84) toteaa, että niiden ”suhteen voi selittää siten, että vaihtelu aina tasoittuu, mutta tasoittuminen voi olla niin hidasta, että sen kesto on pitempi kuin jonkin nykyisin määritellyn kielen tähänastinen elinikä”. Yksilöä pidetään tärkeänä kielen muutoksessa, sillä variaatio kielessä on usein yksilölähtöisiä (Juusela 1989: 19–20).

Lingvistiksestä näkökulmasta kohtaavat kielimuodot vaikuttavat siihen, mihin suuntaan kieli alkaa muuttua. Kielimuotojen kohdatessa variaatio pyrkii tasoittumaan ja säännöt yksinkertaistumaan. Lisäksi yhtä merkitystä pyrkii vastaamaan yksi ilmaisu. (Mts. 27–28; Anttila 1989: 177.) Tutkin omassa aineistossani ilmenevää murteiden törmäystä erityisesti lingvistiikan sekä kielikontaktin ja yhteisön näkökulmasta. Yksilön näkökulma jää vähemmälle huomiolle. Tutkimusaineistosta tarkastelen fonologista vaihtelua ja etsin sellaisia tendenssejä, mitä kohti variaatio pyrkii tasoittumaan.

⁶ Sekamurteita voi kutsua myös törmäys- tai välimurteiksi.

Tutkimukseni kohteena olevat kielikontaktit ja kielten välinen vaikutus ovat monitasoisia. Ensiksi karjala ja venäjä ovat kontaktoineet, sitten rajakarjalaismurteet ovat ikään kuin lohjenneet muusta karjalasta suomen kielen vaikutuksesta. Tutkittavana on samalla aiemman kontaktin tuloksen säilyminen uudessa kontaktissa. Karjalan ja venäjän kontaktissa karjalan kieli on säilynyt, ja kontaktissa on tapahtunut kielenainesten lainaamista. Sen sijaan karjalan ja suomen kontaktissa karjalan kieli on alkanut vaihtua suomeksi kielenoppailla. Kontaktitilanteita voidaankin määritellä säilymisen ja vaihtumisen näkökulmista. ”Kielenvaihtotilanteessa puhujaryhmä alkaa käyttää äidinkieltä sijasta jotain muuta kieltä, ja kielenvaihtoprosessin myötä uuteen kieleen tulee vaikutusta ryhmän alkuperäisestä kielestä”. (Paulasto ym. 2014: 412.) Haasteellisinta läheisten kielimuotojen kontaktissa on erottaa, mikä on kontaktivaikutusta ja mikä taas kielensisäistä muutosta (Riionheimo 2007: 33).

Pyölin (1996: 180) mukaan ”kielen struktuurissa tapahtuvat muutokset ovat yksi kielenvaihtoa ennakoivista oireista”. Suomen kielen vaikutus on tutkimusaineistossani kielenvaihtoon liittyvää karjalan kielen rappeutumista eli attritiota. Riionheimon (2007: 56) mukaan rappeutuminen ei ole arvottava termi, vaan sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa tietty kieli ei enää täysin toimi kommunikaation välineenä. Rappeutuminen voi olla sekä yhteisöllistä että yksilöllistä. Yhteisöllisellä tasolla rappeutuminen tarkoittaa kielikuolemaa, joka tapahtuu useamman sukupolven aikana. Yksilöllisellä tasolla taas rappeutuminen tarkoittaa ”yksittäisen puhujan kielitaidon taantumista [ta] hänen elinaikanaan”. Viime kädessä rappeutuminen riippuu siitä, millä kielellä yksilö kommunikoi ympäristönsä kanssa (mts. 57). Tutkimusaineistoni kieltenoppaiden puheessa rappeutuminen on yksilöllistä, mutta myös yhteisöllistä, koska kieliyhteisö on hajonnut ainakin osittain evakkoajana.

Kuirin (1999: 108) mukaan ”[k]uulija omaksuu puhujan kielen piirteitä sitä helpommin, mitä paremmin se tuntuu vastaavan jotain kielenulkoista tai kielensisäistä funktiota”. Kielen sisäinen muutospaine ja toisen kielen interferenssi ovatkin erilaisia ilmiöitä, joiden välille ei aina voi vetää rajaa. Joskus kielessä tapahtuvat muutokset voivat johtua kummankinlaisesta motivaatiosta. Tällöin muutos on monilähtöinen. (Riionheimo 2007: 59.) Interferenssi-termin suosio kielten välisen vaikutuksen kuvaamisessa on hiipunut muun muassa sen arvottavan sävyn ja monitulkintaisuuden vuoksi (Paulasto ym. 2014: 425–429). Tässä tutkielmassa käytänkin termiä vaikutus kuvailemaan suomen kielen aiheuttamaa muutosta rajakarjalaismurteiden venäläislainojen esiintymisessä ja fonologiassa. Suomen kielen aiheuttama muutos on tutkimusaineistossani monilähtöistä, sillä suomen vaikutusta on tullut rajakarjalaismurteisiin niin kontaktin myötä ennen siirtokarjalaisaikaa kuin sen jälkeen kielenvaihtoprosessissa.

Erityisesti venäläislainojen säilyminen mutta myös fonologiassa tapahtuvat muutokset antavat suuntaa siitä, onko kieltenoppaiden karjala väistymässä suomen tieltä vai ei. Kuten jo

mainittu, haastattelijat pitävät venäläislainoja karjalan kielen ja näin ollen myös rajakarjalaismurteiden piirteinä. Olennainen kysymys onkin, käytetäänkö venäläisiä lainasanoja enemmän tai vähemmän pitäjätasolla kuin suomenkielisiä vastineitaan. Jos suomalaislainoja käytetään venäläislainoja enemmän, voi olettaa, että kielitaito on alkanut rappeutumaan.

2.3 Karjalan ja suomen venäläiset lainasanat sekä niiden tutkimus

Kontaktimuutoksista lainaamisella Riionheimo (2007: 54) tarkoittaa sellaisen prosessin tulosta, jossa natiivit puhujat lainaavat äidinkieleensä aineksia toisesta kielestä ja molemmat kontaktioivat kielet säilyvät. Kielikontakti on siis lainaamisen ja lainautumisen edellytys. Lainaamista voi määritellä sen perusteella onko se leksikaalista vai rakenteellista. Lainautumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat kieliliitto, lainautumisen typologinen suosiollisuus sekä ylivoimainen kulttuurinen paine. (Thomason – Kaufman 1988: 65–66.)

Itämerensuomen ja venäjän kielikontakteja on tarkasteltu 1700-luvulta alkaen sanoja vertailemalla (Ruoppila 1986: 7). Sanastoa on lainautunut venäjästä itämerensuomeen ja päinvastoin. Venäjään, tarkemmin pohjois- ja keskivenäläisiin murteisiin, kontakti on vaikuttanut itämerensuomalaisten kielten puhujien kielenvaihdon myötä. (Saarikivi 2006: 39–41.) Karjalan venäläisvaikutus on voimakkaampaa kuin suomen muun muassa kontaktin intensiteetin ja kielten maantieteellisen sijainnin vuoksi. Karjalan kielen venäläislainat ovat selkeämmin todistettaviksi venäläisperäisiksi – esimerkiksi fonologisen vastaavuuden perusteella – kuin suomen kielen venäläisperäisiksi epäillyt sanat. (Jarva 2003: 11).

Karjalan ja ylipäänsä itämerensuomalaisten kielten venäläislainoja ja muuta kielellistä vaikutusta on siis tutkittu jonkin verran. Aiemmin rajakarjalaismurteiden venäläislainoja ovat tarkastelleet esimerkiksi Kujola (1910), Kalima (1952) ja Turunen (1973). Venäläislainat ja esimerkiksi venäjän vaikutus fonologiaan (soinnilliset klusiilit, sibilantit yms.) ja morfologiaan (refleksiivitaivutus, *ni*-partikkeli yms.) mainitaan piirteinä muiden murrepiirteiden joukossa. Laajasta aineistosta ei ole tarkasteltu perusteellisesti venäläisiä lainasanoja ja niiden ominaisuuksia tätä ennen.

Tutkimusaineistoni rajakarjalaisten kielenoppaiden puheessa on karjalan kieleen kuuluvia lainasanoja, jotka on omaksuttu kielikontaktissa prestiisinä pidetystä venäjästä. Pyölin (1996: 180) mukaan kielikontaktitilanteessa ”varsin tavallinen on ns. vertikaalinen interferenssi, jolloin vaikutuksen suunta on ylhäältä alaspäin eli korkeamman prestiisin omaavasta kielestä tai varieteetista matalampistatukseen”. Venäjän kielestä karjalaan on lainattu esimerkiksi sellaisia sanoja, joiden tarkoitteet eivät olleet ennen kieli- ja kulttuurikontaktia karja-

lan puhujille tuttuja. Lisäksi on lainattu sellaisia nimityksiä, joille on jo ollut karjalassa oma sanansa, mutta prestiisikielestä lainatun sanan käyttäminen on koettu arvostetummaksi. Tällöin alkuperäinen sana saattaa kadota tai jäädä elämään uuden rinnalle, jolloin molempien sanojen merkitykset saattavat erikoistua. (Weinreich 1974: 54.)

Itämerensuomalaisiin kieliin venäjistä lainattuja sanoja ovat muun muassa yhteiskuntaan, uskontoon ja kotitalouteen liittyvien asioiden sekä ruokien ja vaatteiden nimitykset. Pienempiä semanttisia ryhmiä muodostavat esimerkiksi maanviljelykseen, metsästykseen ja kalastukseen liittyvät lainasanat. (Kalima 1952: 196–197.)

Kuten jo luvussa 1.2 aineiston esittelyn yhteydessä on mainittu, tässä tutkielmassa lainojen ikääminen on tärkeä kriteeri. Tutkimani lainat ovat enimmäkseen sellaisia, joille pystyy osoittamaan originaalin jostain nykyvenäjän varieteetista, yleiskielestä tai pohjoisvenäläisistä murteista. Venäläisperäisyys määritellään etymologisin kriteerein, eli venäläisperäiselle sanalle on pystyttävä osoittamaan äänteellisesti ja semanttisesti sopiva originaali venäjän kielestä (tai muinaisvenäjältä). Vanhimpia lainoja ei äänneasun perusteella voi palauttaa nykyvenäjään vaan esimerkiksi kantaslaaviin. (Jarva 2003: 11.) Vanhimpien lainojen käsittely on tässä tutkielmassa marginaalista aineiston rajauksen vuoksi. Oletan, että aineiston rajauksen kriteereillä lainat voi erottaa suomen kielen venäläislainoista ja näin ollen tutkimuksen kohteeksi jää rajakarjalaismurteiden karjalankielinen osa, johon kohdistuvaa suomalaisvaikutustakin tutkitaan.

Karjalan kielen venäläisten lainasanojen vanhimma kerrostumasta käytetään nimitystä vanhemmat tai vanhimmat lainat. (Pyöli 1996: 188). Ne ovat muinaisvenäjältä tai sitä edeltävästä esivenäjältä. Esivenäjällä ei tarkoiteta kantaslaavia eikä muinaisvenäjää vaan jotakin niiden väliltä. Suomen kielessä arvellaan olevan joitakin lainoja jo kantaslaavistakin. (Häkkinen 1996: 164 & 1997: 253.) Muinaisvenäläisen kauden jälkeen saadut lainat ovat uudempia tai nuorempia lainoja. Vanhimpiin kerrostumiin kuuluvia lainoja ovat esimerkiksi livvin *pappi* ja *páčči* 'uuni'. Vuoden 1917 jälkeen saadut lainat taas ovat uusimpia, jollainen on esimerkiksi *privat'ziiruija* 'yksityistää'. (Pyöli 1996: 188.) Kahden vanhimman kerrostuman lainasanoilla on vastineita muissakin itämerensuomalaisissa kielissä (mts. 188; Ojanen 1989: 69–70). Kalima (1952: 26–27) on tarkastellut tutkimuksessaan itämerensuomalaisten kielten slaavilaisista lainoista varhaisempia. Nämä sijoittuvat aikaan, jolloin itämerensuomalaiset kielet eivät olleet kaikilta osin eriytyneet. Myöhempien lainojen tarkastelun puutetta hän perustelee niiden huomattavan suurella määrällä jo karjala-aunuksessakin.

Häkkisen (1997: 258) mukaan ”nuorten lainasanojen äänneasussa on usein selviä vihjeitä, jotka kertovat vierasperäisyydestä”. Lainasanoja, jotka ovat siirtyneet äänneasunsa puolesta sellaisenaan kielestä toiseen, kutsutaan sitaattilainoiksi. Sitaattilainat ovat yleensä uudem-

pia, kuten suomen kieleen englannista lainatut *know how* ja *jazz*. Tämänäntyypiset lainasanat voivat ajan kuluessa mukautua lainaavaan kieleen äänteellisesti. Sellaiset lainasanat, jotka ovat jo mukautuneet lainaavaan kieleen, ovat erikoislainoja. Erikoislainat mukautuvat suomeen ja karjalaan muun muassa siten, että konsonanttiloppuisiin sanoihin liitetään loppuvoakaali, joten lainat eivät aina vastaa lainanantajakielen originaalia fonologiselta asultaan (esimerkiksi suomen kieleen ruotsista lainattu sana *psykykinen* on tällainen laina). Lainaavaan kieleen täydellisesti mukautuneet lainasanat taas ovat yleislainoja. (Mts. 258–260).

Rajakarjalaismurteiden venäläiset lainasanat ovat lähinnä yleislainoja (joitain koodinvaihtosekvenssejä lukuun ottamatta). Esimerkiksi *mal'ittu* 'rukous' tai *namasteri* 'luostari' ovat yleislainoja (Salmin aineisto). Venäläislainat ovat mukautuneet osaksi karjalan kielijärjestelmää, ja niiden avulla muodostetaan johdoksia ja yhdyssanoja eli uutta sanastoa (esimerkiksi Salmin aineiston saneessa *dorgaset* venäläislainaan *toroka* on liitetty deminutiivijohdin *-ine*). Lainan mukautumiseen osaksi kielijärjestelmää kuuluukin myös sen käyttö sananmuodostuksessa omaperäisen sanan kaltaisesti (Pyöli 1996: 213; Tavi 2015: 22).

Lainasanastoa tarkastelen rajakarjalaisaineistosta sanaston ja fonologian näkökulmista. Pyölin (1996: 191) mukaan puhujat ovat konservatiivisempia fonologisesti kuin leksikaalisesti. Monesti ennen lainan hyväksymistä osaksi kielijärjestelmää muun muassa ääntämisessä voi olla epävarmuuden aiheuttamaa vaihtelua. Yksi puhuja saattaa ääntää sanan eri tavoin eri tilanteessa. Foneettis-fonologisessa mukautumisessa vastaanottavan kielen äänteet korvaavat lainanantajakielen äänteet. Vastaanottajakielelle tuntemattomat äänteet tai äänneyhtymät on korvattava tutuilla tai jätettävä kokonaan ääntämättä. (Mts. 191–192.) Maija Grönholmin (1988: 25) mukaan todellisessa lainautumistilanteessa kieltenvälinen vaikutus on usein kaksisuuntainen siten, että ”lähtökielestä omaksutut leksikaaliset yksiköt integroidaan kohdekielen fonologisten, morfologisten ja semanttisten sovellussääntöjen mukaisesti”.

Pyölin (1996: 182) mukaan kontakti-ilmiöitä tarkasteltaessa on otettava huomioon, onko ilmiö puhunnan (*parole*) vai kielen (*langue*) tasolla. Puhunnan tasolla kontaktimuutos ilmenee hetkellisenä normista poikkeamisena, ja kielen tasolla se on jo vakiintunutta vierasta vaikutusta. Rajakarjalaisaineisto koostuu puhutusta kielestä, mutta oletan venäläisten lainasanojen vakiintuneen osaksi kielijärjestelmää. Venäläisvaikutusta on myös karjalan ja rajakarjalaismurteiden fonologiassa, mikä on merkki kielikontaktin voimakkaasta intensiteetistä (ks. esim. Thomason – Kaufman 1988: 74–76).

2.4 Suomen, karjalan ja venäjän äännejärjestelmät kontaktissa

Esittelen tässä luvussa suomen, karjalan ja venäjän äännejärjestelmien eroja, sillä lainasanojen tutkimisessa fonologiset piirteet ja niiden analogiat ovat yksi tärkeimmistä perusteluista lainojen ikäämisessä ja alkuperän selvittämisessä. Käsittelen fonologisia järjestelmiä, mutta joitain äännejärjestelmien eroja on syytä valottaa foneettisestakin näkökulmasta aineiston analyysin tueksi. Huomioni kohteena ovat niin karjalan kuin suomenkin äännejärjestelmät tutkimusaineiston suomalaisvaikutuksen ja rajauksen vuoksi. Venäjän osalta tarkastelun kohteena ovat pohjoisvenäläiset murteet, jotka ovat (olleet) kontaktissa karjalan ja muun itämerensuomen kanssa. Lisäksi käsittelen yleisvenäjää, sillä myös se voi olla joskus karjalan kontaktikielenä.

Äännejärjestelmistä tarkastelen vokaali- ja konsonanttifoneemeja sekä sanapainoa ja tavun käsitettä. Äännejärjestelmien erojen lisäksi käsittelen intensiivisen kielikontaktin aiheuttamaa venäjän vaikutusta karjalan äännejärjestelmään. Karjalan ja suomen äännejärjestelmien eroavaisuudet johtuvatkin lähinnä venäjän vaikutuksesta. E. N. Setälä (1899) ja Heikki Ojansuu (1905; 1918) ovat ensimmäisiä tutkijoita, jotka ovat kiinnittäneet huomiota karjalan äännejärjestelmän venäläisperäisiin piirteisiin.

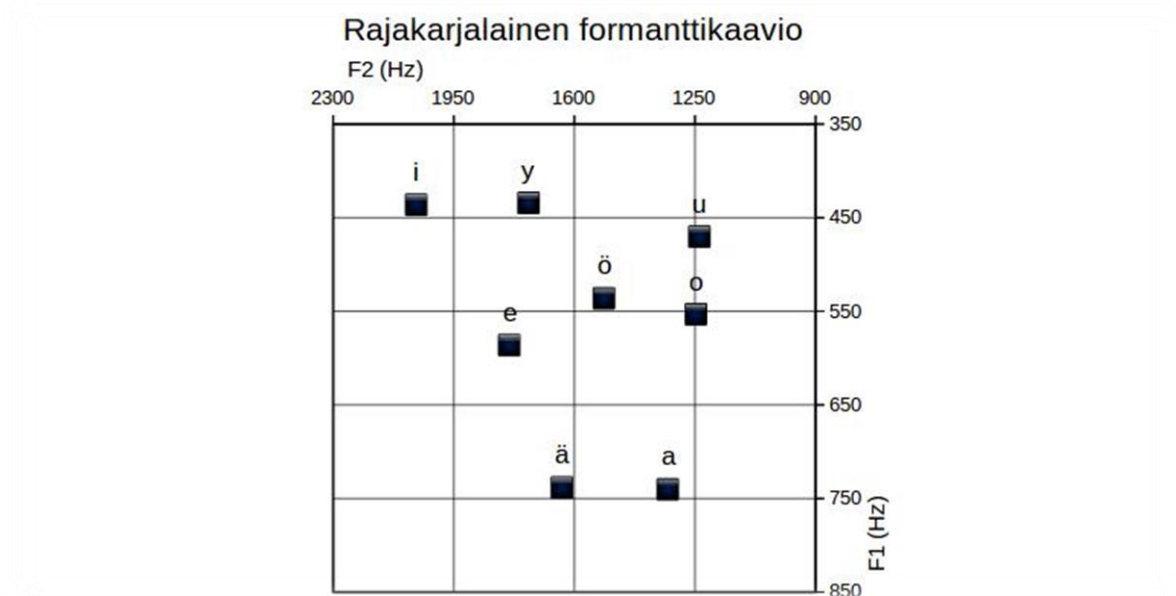
Venäjän ja suomen ja karjalan eli itämerensuomen fonologiset järjestelmät poikkeavat toisistaan. Vaikka kielet sijaitsevat maantieteellisesti lähekkäin ja niillä on ollut intensiivinen kontakti, ne kuuluvat eri kielikuntiin: venäjä on indoeurooppalainen kieli, kun taas itämerensuomalaiset kielet ovat suomalais-ugrilaisia kieliä. Lisäksi venäjä ja itämerensuomi ovat typologiselta laadultaan erilaiset: venäjää pidetään flekteeraavana kielenä, kun taas itämerensuomalaisia kieliä pidetään agglutinoivina kielinä.

Venäjän kielessä on kuusi vokaalifoneemia, etiset *i* ja *e*, keskivokaali *i*, jota tässä tutkielmassa merkitään *y*:llä (ks. translitteraatioperiaate liitteessä 2) ja takaiset *u*, *o* ja *a* (Bondarko 2009: 23). Karjalassa ja suomessa on kahdeksan vokaalia: etiset vokaalit *i*, *e*, *ä*, *y* ja *ö* sekä takaiset *u*, *o* ja *a* (Iivonen 2009: 48). Yleisvenäjässä vokaalien pituus ei ole distinktiivinen piirre toisin kuin suomen kielessä esimerkiksi sanoissa *tuli* ja *tuuli*. Sen sijaan pohjoisvenäläisissä murteissa tavataan itämerensuomen vaikutuksesta vokaalien pituusoppositiota (Sarhimaa 1995: 214). Venäjän vokaalien ääntämyksessä on jonkin verran vaihtelua. On vanha ja uudempi ääntämys. Akanjen ja ikanjen – jotka määrittelen tarkemmin luvuissa 4.2 ja 4.3 – aiheuttama vokaalien redusoituminen on uudempaa ääntämystä, ja vanhassa ääntämyksessä vokaalit eivät redusoidu. (Nikunlassi 2002: 88.) Tieto venäjän ääntämyksen iästä auttaa karjalan kielen lainojen iän määrittelyssä.

Karjalan ja suomen vokaalit eroavat siten, että suomen kielessä kaikki vokaalit voivat esiintyä pitkinä, kun taas karjalassa pitkinä esiintyvät yleensä vain *u*, *i* ja *y*. Muut suomen

yleiskieltä vastaavat pitkät vokaalit ovat diftongiutuneet, esimerkiksi sanan *maa* pitkä vokaa-
liaines mukautuu *moa* tai *mua*. (Genetz 1884: 121; Ahtia 2014 [1938]: 8.) Rajakarjalaismur-
teissa vokaalit ovat siis laadultaan samanlaisia kuin suomen yleiskielessä. Erona suomeen voi
olla vokaalien puolipituisuus sekä erot vokaalisoinnussa, esim. *verdä* ~ *verdy* 'verta', *eigo*
'eikö', *viego* 'vieläkö' ja *emmogo* 'emmekö'. (Turunen 1965: 25.)

Kielten vokaaleja on tapana kuvata esittämällä niistä kaavio, vokaaliavaruus. Vokaali-
avaruudessa x-akselilla on esitetty toisen formantin (= F2) ja y-akselilla ensimmäisen for-
mantin (= F1) arvo hertzeinä. Suomi ja venäjä poikkeavat toisistaan hieman, mutta typologi-
sesti tyypillisimmät kolme vokaalia, *i*, *u*, *a*, asettuvat karttaan melko samalla tavalla. Kuvassa
1 on havainnollistettu formanttikaaviona rajakarjalaisaineistosta erään salmilaisen kielenop-
paan puheesta laskettujen vokaalien ensimmäisen ja toisen formantin keskiarvot.

Kuva 1. Salmin rajakarjalaismurteesta yhden kielenoppaan (SKNA 1661: 3a) 20 minuutin pituisesta foneettisesti annotoidusta näytteestä muodostettu vokaalien formanttikaavio⁷.

Formantit kuvaavat ääntöväylän vahvistamia puheen osasäveliä (Tieteen termipankki). Suomeen ja venäjään (joissa on selkeitä yhtäläisyyksiä) verrattuna rajakarjalainen formantti-
kaavio on hyvin samanlainen: suomen kielen vokaalien formanttikaavio on esittänyt esimer-
kiksi Antti Iivonen (2009: 51) ja venäjän kielen vokaalien formanttikaavio Liya Bondarko
(2009: 25). Suomen ja venäjän *i*-, *u*- ja *a*-vokaalien formantteja rajakarjalaisiin vertailemalla
voi huomata, että kaikki kolme poikkeavat hieman toisistaan, mutta sijoittuvat samanmuo-
toiseksi kuvioksi. *a* on kaikissa kolmessa lähes sama F1- ja F2-arvon perusteella. Edellä mai-
nitun perusteella oletan, että vokaalien fonologiassa ei tapahdu laadullisesti suuria muutoksia

⁷ Henkilökohtainen tiedonanto Lauri Tavilta, joka työskenteli FINKA-hankkessa kieliteknologian tutkimuavustajana vuonna 2014.

venäjältä karjalaan lainautuessa. Vertailu on kuitenkin vain suuntaa antava, sillä rajakarjalainen kaavio on muodostettu vain yhden puhujan pohjalta.

Venäjän kielessä konsonantteja on 36 foneemia, vaikkakaan foneetikot eivät ole aivan yksimielisiä määrästä (Bondarko 2009: 27–28). 36 foneemiin on laskettu mukaan lähes jokaisesta konsonantista esiintyvä palataalistunut eli liudentunut variantti. Tosin Vienanmeren ja Arkangelin eräissä murteissa palataalistuminen ilmenee heikosti ilmeisesti juuri itämerensuomen vaikutuksesta (Sarhimaa 1995: 214). Palataalistuneiden konsonanttien lisäksi venäjä ja sen vaikutuksesta karjalakin poikkeavat suomen kielen konsonantistosta siten, että niissä on enemmän sibilantteja ja että niissä on affrikaattoja. Asetelmassa 1 on tarkemmin määritelty venäjän kielen konsonantit.

	Labiaalit	Labio-dentaalit	Dentaalit	Palato-alveolaarit	Palataalit	Velaarit
Klusiilit	b b' p p'		d d' t t'			g g' k k'
Affrikaatat			c	č'		
Spirantit		v v' f f'			j	h h'
Sibilantit			z z' s s'	ž š šč		
Lateraalit			l l'			
Tremulantit			r r'			
Nasaalit	m m'		n n'			

Asetelma 1. Venäjän kielen konsonantisto Liya Bondarkoa (2009: 28) mukaillen. Foneettisten tarkkekirjoitusmerkkien sijaan olen käyttänyt asetelmassa tämän tutkielman litteraatioperiaatteiden mukaisia merkintätapoja selvytyden ja yhtenäisyyden vuoksi.

Vaikka venäjän kielessä liudentuneet ja liudentumattomat äänteet käsitetään eri fonee-meiksi, käsittelen niitä tässä tutkielmassa saman foneemin eri allofoneina karjalan kielen mukaisesti. Karjalan kielen liudennuksen ajatellaan olevan venäläisperäinen ilmiö (ks. esim. Ojansuu 1905: 46; 1918: 83). Liudennus voi olla eriasteista karjalan eri murteissa: esimerkiksi Tverin karjalaismurteissa liudennusta esiintyy runsaammin kuin muissa karjalan murteissa. Terho Itkosenkin (1968: 102–103) mukaan muinaiskarjalan liudennuksen venäläislähtöisyys on perusteltavissa, mutta venäjältä on omaksuttu vain tendenssi *i*:n ennakkoartikulaatioon. Karjalassa liudennusta esiintyy vain dentaalikonsonanttien yhteydessä, mikä on omaperäinen fonologinen rajoitus ja poikkeaa venäjän liudennuksesta.

Asetelmassa 2 on kuvattu itämerensuomen konsonantisto suomen kielen osalta Iivosta (2009: 57) ja (raja)karjalaismurteiden osalta Kujolaa (1910: 5) mukaillen. Suomea ja karjalaa erottavat piirteet eli konsonantit, joita on karjalassa mutta ei suomessa, on lihavoitu.

	La- biaalit	Labio- den- taalit	Postdenttaa- lit/Alveolaarit	Palatoalveolaa- ri/Palataalit	Ve- laarit	La- ryngaa- lit
Klusiilit	p b		t d		k g	
Affrikaatat				č		
Nasaalit	m		n		ŋ	
Lateraalit			l			
Tremulantit			r			
Frikatii- vit/Spirantit		f	s z š ž s' z'			h
Puolivokaa- lit		v		j		

Asetelma 2. Suomen ja karjalan konsonantisto Iivosta (2009: 57) ja Kujolaa (1910: 5) mukaillen. Vain karjalankieliset konsonantit on lihavoitu. Foneettisten tarkekirjoitusmerkkien sijaan olen käyttänyt asetelmassa tämän tutkielman litteraatioperiaatteiden mukaisia merkintätapoja selvyyden ja yhtenäisyyden vuoksi.

Venäjän konsonanttijärjestelmän vaikutus karjalan äännejärjestelmään on selkeästi havaittavissa. Sananalkuinen kaksikonsonanttisuus ja affrikaatat *ts* ja *dž* ovat venäjän vaikutusta. Venäjän vaikutuksesta rajakarjalaismurteisiin on tullut foneemit *g*, *d*, *b*, *š*, *z*, *ž* ja liudentuneisuus *i:n* yhteydessä konsonanteissa *k*, *t*, *p*, *g*, *d*, *b*, *s*, *š*, *z*, *ž*, *l*, *r*, ja *n*, kuten jo aiemminkin on mainittu. (Turunen 1965: 23; Turunen 1973: 84.) Asetelman 2 lihavoiduista konsonanteista suh-*s* voi esiintyä myös nykysuomessa joissain lainasanoissa (Iivonen 2009: 58). Soinnilliset klusiilit ja sibilantit karjalan kielessä ovat venäläisperäiset (Sarhimaa 1995: 212). Suomea ja karjalaa erottaa venäläisperäisten äänteiden esiintymisen lisäksi se, että sananalkuinen *j* saattaa ääntyä kaikissa sanoissa liudentuneen *d:n* tavoin, esimerkiksi *järvi* > *d'ärvi* (Turunen 1965: 24).

Venäläisperäinen konsonanttien soinnillisuus on ollut karjalassa yleistynyt piirre, sillä soinnittomia konsonantteja on korvattu soinnillisilla niin omaperäisissä kuin lainatuissakin sanoissa. Tätä ilmiötä voi kutsua vääräksi soinnillistumiseksi. Laajemmin lainautumisen tasolla ilmiötä voi kuvailla termillä hyperkorrektius, joka on lainanantajakielen jonkin fonologisen piirteen väärää yleistämistä. Hyperkorrektiutta voi myös kutsua pyrkimysperäiseksi analogiaksi (esimerkiksi Ojansuu 1905; 1918: 1, 4–5), sillä esimerkiksi karjalassa esiintynyt soinnillistuminen perustuu venäjän kielen antamaan malliin. Ojansuu (1905: 26) kuvailee karjalan kielen klusiilien soinnillisuuden toteutumista seuraavalla tavalla: ”Kun *g*, (*d*), *b* ovat tulleet venäläisten lainain ja muutenkin voimaanjäävän venäläisen ääntämistavan mukana käytäntöön, ovat ne jonkinlaisen pyrkimysperäisen tai tavoittelevan analogian turvin tunkeutuneet alkuperäistä alaansa ulommaksi.” Myös jo Setälä (1899: esim. 2–3) on kiinnittänyt tähän huomiota.

Ojansuun (1918: 1) mukaan väärää soinnillisuutta aiheuttaa pyrkimys ikään kuin hienompaan ääntämiseen. Pyrkimys on levinnyt karjalassa niin laajalle, että klusiilien soinnillisuus on ymmärrettävä prototyyppiseksi karjalan kielen piirteeksi. Esimerkiksi mielikuvia karjalan kielen piirteistä tutkivassa artikkelissa on nostettu esiin eräs haastateltavan antama havainto ”*koot muuttuu geeks*” (Palander 2015: 51). Väärä soinnillisuus ja hyperkorrektius, ovat termejä joita käytän tässä tutkielmassa alkuperäisten soinnittomien konsonanttien soinnillistumisesta ja muista hyperkorrekteista äänteiden korvautumisista. Hyperkorrektius nousee aineiston pohjalta yhdeksi keskeisimmäksi tutkittavaksi piirteeksi, ja konsonantit laajemmin huomion kohteeksi. Häkkisen (1985: 17) mukaan ääntenmuutoksia tutkittaessa konsonantis-
ton osuus onkin yleensä tärkeämpi kuin vokaaliston.

Venäläislainojen fonologisessa analyysissä kiinnitän huomiota venäjän kielen sanapainoon, sillä se vaikuttaa sanan ääntämykseen. Venäjän yleiskielessä sanapaino on vapaa eli sitä ei ole sidottu lineaarisen järjestyksen mukaan määritellyyn tavuun kuten suomessa ja karjalassa: Ahtian (2014 [1938]: 10) mukaan sanapaino on karjalan kielessä pääsääntöisesti ensitavulla kuten suomenkin kielessä. Joskus se voi myös olla toisella tai kolmannella tavulla, esimerkiksi *ylén*, *hurivóm*.

Venäjän yleiskielessä sanapaino voi vaihdella myös yhden sanan eri taivutusmuodoissa eli sanapaino on myös liikkuva. Sanapaino ei kuitenkaan ole venäjän yleiskielessä mielivaltaisen vaan sen voi ennustaa sanan morfologisen tyyppin perusteella, esimerkiksi jotkin affiksit ovat aina painollisia (*-ovát* > *belovátyj*). (Nikunlassi 2002: 89.) Liikkuva sanapaino tuo oman haasteensa lainasanojen fonologiseen tarkasteluun, sillä lainasanan asu ei välttämättä ole perusmuotoa (nominatiivi tai infinitiivi) vastaava, vaan se voi olla peräisin myös jostain taivutusparadigman muusta jäsenestä (Kalima 1952: 46).

Edellä esitetty venäjän sanapainosta koskee siis venäjän yleiskieltä. Yleensä karjalan kanssa kontaktoinut venäjän kielimuoto kuuluu pohjoisvenäläisiin murteisiin. Kontaktia voi luonnehtia kieliliitoksi (*Sprachbund*), sillä myös karjala ja koko itämerensuomi on vaikuttanut kyseisten venäjän murteiden piirteisiin. Sanapaino on kontaktin myötä venäjän pohjoismurteissa lähes johdonmukaisesti sanan ensitavulla. Itämerensuomalainen vaikutus on huomattavaa pohjoisvenäläisten murteiden prosodiassa, sillä lauserytmi muodostuu kyseessä olevissa murteissa sana sanalta eikä yleisvenäjän mukaisesti syntagmoittain. (Sarhimaa 1995: 213–214.)

Venäjän kielen sanapainon ja sen variaation lisäksi on kiinnitettävä huomiota myös itämerensuomen sanapainoon. Rapolan (1966: 336) mukaan pääpainon sijainti ensitavulla sekä painon ja painottomuuden vuorottelu on vokaalien kehityksen kannalta keskeinen seikka. Toinen tärkeä seikka Rapolan mukaan on pääpainon ja vokaalin kvantiteetin toisistaan riip-

pumattomuus, mikä onkin yksi tekijä, joka erottaa itämerensuomen ja venäjän äännejärjestelmiä toisistaan.

Painon sijainti tietyllä tavulla on merkittävä seikka sanojen lainautumisen fonologisessa tutkimuksessa. Kielenyksikkönä tavu käyttäytyy venäjässä samankaltaisesti kuin itämerensuomessakin, sillä sanan tavunrajat eivät mukaile morfirajoja (Nikunlassi 2002: 75). Painon vaikutus on siis tavukohtaista. Venäjän kielessä sanapaino vaikuttaa vokaalien ääntämykseen siten, että painollisessa tavussa konsonanttien välissä, erityisesti jos toinen tai molemmat ovat liudentuneita, vokaali äännetään etisempänä tai suppeampana tai se voi ääntyä diftongimaisesti. Kun taas vokaali on painottomassa tavussa, sen ääntäminen tapahtuu redusoituneesti. (Mts. 86–87.) Pohjoisvenäläisissä murteissa vokaalien redusoituminen ei ole yhtä yleistä kuin yleisvenäjässä. Yleisvenäjän ja pohjoisvenäläisten murteiden erot ovatkin keskeisiä tutkielmani kannalta, sillä niiden avulla pystyy pääättelemään rajakarjalaismurteiden venäläisvaikutuksen iän ja sen venäjän varieteetin, josta sanat on lainattu.

3 RAJAKARJALAISMURTEIDEN VENÄLÄISLAINOJEN SANASTOLLISET PIIRTEET

Tässä luvussa tarkoitukseni on kuvailla rajakarjalaismurteiden venäläislainojen sanastollisia piirteitä ja vastata ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: ”Miten kontakti suomen kieleen on vaikuttanut venäläislainojen käyttöön rajakarjalaismurteissa ennen kielenoppaiden siirtokarjalaisaika ja etenkin sen jälkeen?”. Lisäksi vastaan sanastollisten piirteiden osalta toiseen tutkimuskysymykseen eli ”Kuinka pitkällä suomalaistumisprosessi on venäläislainojen kannalta”. Pohdin, käyttävätkö rajakarjalaistaustaiset venäläislainoja edelleen suomen kielen paineessa sekä onko suomen kieli vaikuttanut niiden käyttöön jo ennen kielenoppaiden siirtokarjalaisaika.

Tarkasteltavina sanastollisina piirteinä ovat määrä (luvussa 3.1), puheenaiheen ja muutenkin haastattelutilanteen vaikutus (3.2) sekä lainojen esiintyminen suhteessa suomenkielisiin vastineisiinsa (3.3). Kvantitatiivisesti selvitän aineiston karjalankielisyyttä venäläislainojen määriä tarkastelemalla, minkä tueksi vertailen venäläislainojen esiintymistä niiden suomenkielisten vastineiden esiintymiseen. Haastattelutilanne ja etenkin haastattelun puheenaihe vaikuttavat tutkimusaineistoni sanastoon, joten puheenaiheen merkitys kielenoppaan sanavalintojen kannalta on myös tarkastelun kohteena. Pohdin siis rajakarjalaismurteiden karjalan- ja suomenkielisyyttä. Lopuksi vielä esitän yhteenvedon sanastollisista piirteistä (3.4).

3.1 Rajakarjalaismurteiden venäläislainojen kvantitatiivista tarkastelua

Sanasta käytetään termiä lekseemi, kun sana on kielen sanaston eli leksikon jäsenenä. Lekseemi on sanakirjan perusyksikkö. Sananmuodot puolestaan ovat lekseemin toteutumia. Kun taas kyse on tekstissä tai puheessa konkreettisesti esiintyvistä sanasta, käytetään termiä sane. (Häkkinen 1997: 75; Koivisto 2013: 33, 39–40.) Tutkimusaineistossani on kaiken kaikkiaan lähes 5 000 sanetta, jotka ovat rajaukseni mukaisia venäläislainoja. Venäläislainoja aineistossani on yhteensä noin 300 eri lekseemiä. Kun tässä tutkielmassa käsitellään karjalan kielen lekseemejä, käytetään KKS:n verkkoversion lekseemien hakumuotoa kirjoitusasussa. KKS:n lekseemien hakumuoto on vienankarjalan mukainen ja voi siksi poiketa fonologisesti huomattavastikin tutkimusaineistoni sananmuodoista. Hakumuoto ei välttämättä aina vastaa täysin suomalais-ugrilaista transkriptiota. Saneiden kirjoitusasu taas on rajakarjalaisten murrenäytteiden litteraatioiden mukainen. Saneiden kirjoitusasut eivät myöskään vastaa täysin suoma-

lais-ugrilaista transkriptiota, koska muun muassa liudennus merkitään äänteen viereen eikä päälle.

Tutkimusaineistoni venäläislainojen määrällinen jakauma pitäjittäin vastaa hyvin oletuksia, sillä savolaisimmassa Ilomantsin aineistossa lainoja on suhteellisesti vähiten⁸. Etelä-karjalaisen Suojärven aineistossa venäläislainoja on yllättäen enemmän kuin livvinkarjalaisen Salmin aineistossa⁹ eli myös enemmän lainoja kuin Ilomantsin aineistossa. Erot lainojen määrissä pitäjittäin ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä¹⁰. Yhteensä kaikista pitäjistä tutkimusaineistoa on noin 157 000 sanetta, joista 4 900 on venäläislainoja. Tarkemmat luvut aineiston saneista sekä niiden prosentuaalisista osuuksista käyvät ilmi taulukosta 1.

Taulukko 1. Tutkimusaineiston kaikkien saneiden ja venäläislainojen saneiden määrät ja suhde pitäjittäin. Pitäjien venäläislainojen saneiden määrät eroavat toisistaan myös tilastollisesti erittäin merkitsevästi.

Pitäjä	Kaikki saneet	Venäläislainat (saneet)	Lainojen osuus saneista
Salmi	51 780	1 766	3,4 %
Suojärvi	55 307	2 848	5,1 %
Ilomantsi	50 874	286	0,6 %
Yhteensä	157 961	4 900	3,1 %

Kuten taulukosta 1 käy ilmi, venäläisten lainasanojen esiintymien osuus kaikista saneista on noin 3,1 prosenttia koko tutkimusaineistossa. Joku toinen tutkija voisi saada lainojen summasta suuremman, sillä aineistonrajauskriteerini ovat olleet tiukat: kuten jo mainittu, erilaiset nimet, koodinvaihto sekä suomen yleiskieleen kuuluvat lainat ovat jääneet tutkimusaineiston ulkopuolelle. Rajauksen tarkoitus on nostaa esiin sellaiset lainat, jotka mahdollisesti ovat kielenoppaiden aktiivisessa sanastossa säilyneet karjalan kielen mukaisina. Seuraavaksi esittelen vielä (slaavilaisten) lainasanojen määrää suhteessa muuhun sanastoon. Muiden tutkimusten aineistoihin ja sanaston osuuksiin oman aineistoni vertaileminen ei sellaisenaan ole mahdollista, mutta se antaa aiheesta yleisen käsityksen.

Lauri Hakulisen (1979: 480) mukaan omaperäisten lekseemien yleisyysprosentti on kielessä aina suurin. Tätä hän havainnollistaa sillä, että unkarin kielen sanastosta omaperäisiä sanoja on noin 55 prosenttia, mutta käytännössä kirjoitetussa tekstissä esiintyvistä saneista niiden osuus on 88,4 prosenttia. Suomessa ero ei Hakulisen mukaan ole yhtä suuri. Tekstin tai puheen aihe vaikuttaa lainasanojen suhteelliseen määrään: kun tarkastellaan poliittisisältöistä proosaa tai nykyaikaista taideronoutta on suomenkielisessä tekstissä 84,6 prosenttia omaperäisiä sanoja ja 1,2 prosenttia slaavilaisia lainasanoja. Hakulisen antamat yleisyysprosentit

⁸ Salmiin verrattuna log-likelihood on 1161,39; $p < 0,0001$ ja Suojärveen verrattuna 2221,59; $p < 0,0001$.

⁹ Log-likelihood on 180,45; $p < 0,0001$.

¹⁰ Log-likelihood on 2244,85; $p < 0,001$.

tosin perustuvat leksikaaliseen esiintymiseen, kun taas edellisessä taulukossa esitetyt prosenttilukuni perustuvat tekstifrekvenssiin eli kaikkien lainattujen lekseemien sananmuotojen, johdettujen ja yhdistettyjenkin lainasanojen, tekstiesiintymiin.

Taulukossa 2 on esitetty rajakarjalaisaineistoni venäläislainojen saneiden määrät sanaluokittain sekä niiden prosentuaaliset osuudet.

Taulukko 2. Rajakarjalaisaineiston venäläislainojen saneiden yleisyys sanaluokittain. Prosenttiluvut on laskettu saneiden kokonaissummasta, joka on oikeanpuolimmaisessa sarakkeessa. Prosenttiluvut ovat pyöristettyjä.

Pitäjä	Substantiivit	Verbit	Adjektiivit	Adverbit	Partikkelit	Konjunktiot	Yhteensä
	<i>Saneet</i>						
Salmi	494	47	8	26	21	1170	1766
	28 %	2,6 %	0,5 %	1,5 %	1,2 %	66,2 %	100 %
Suojärvi	767	153	11	81	234	1600	2848
	27 %	5,4 %	0,4 %	2,8 %	8,2 %	56,2 %	100 %
Ilomantsi	210	13	0	0	9	54	286
	73,4 %	4,5 %	0 %	0 %	3,1 %	19 %	100 %
Yhteensä	1471	213	19	107	264	2824	4900
	30 %	4,4 %	0,4 %	2,2 %	5,4 %	57,6 %	100 %

Aiemmin karjalankielisen tekstiaineiston venäläislainojen yleisyyttä sanaluokittain on tutkinut Riitta Pulliainen (1987). Hänen aineistossaan sama lekseemi on voitu laskea useamman kerran, koska aineistona ovat saneet. Näin on myös oman aineistoni laskelmissa taulukossa 2. Kolmen karjalankielisen tekstikokoelman perusteella Pulliainen saa tulokseksi substantiiveja 41,8 prosenttia, verbejä 7,3 prosenttia, adjektiiveja ja adverbeja 1,9 prosenttia, pronomineja 1,9 prosenttia, konjunktioita 40,7 prosenttia, kieltoilmauksia 4,3 prosenttia ja interjektioita yms. 2,1 prosenttia. Rajakarjalaisaineistosta laskemani saneiden prosentuaalinen jakautuminen sanaluokkiin poikkeaa hieman Pulliaisen tekstikokoelma-aineistosta. Jakautuminen on kuitenkin samankaltaista: substantiiveja ja konjunktioita on eniten, kun taas adjektiiveja ja adverbeja vähiten.

Taulukossa 3 on vielä vertailuksi esitettynä rajakarjalaisaineiston venäläisten lainasanojen jakautuminen sanaluokkiin lekseemeittäin.

Taulukko 3. Rajakarjalaisaineiston venäläislainojen lekseemien yleisyys sanaluokittain. Prosenttiluvut on laskettu lekseemien kokonaissummasta, joka on oikeanpuolimmaisessa sarakkeessa. Prosenttiluvut ovat pyöristettyjä. Alimmalla summarivillä on laskettuna lekseemit koko aineistosta eli siinä on otettu huomioon kaikki aineistot ja niissä esiintyvät samat lekseemit. Summarivi ei siis ole aiempien rivien summa vaan koko aineistolle yhteisten lekseemien summa.

Pitäjä	Substantiivit	Verbit	Adjektiivit	Ad- verbit	Partik- kelit	Konjunk- tiot	Yh- teensä
	<i>Lekseemit</i>						
Salmi	110	19	5	8	1	7	150
	73,3 %	12,7 %	3,3 %	5,3 %	0,7 %	4,7 %	100 %
Suojärvi	172	35	4	9	1	5	226
	76,1 %	15,5 %	1,8 %	4 %	0,4 %	2,2 %	100 %
Ilomantsi	44	7	0	0	1	5	57
	77,2 %	12,3 %	0 %	0 %	1,7 %	8,8 %	100 %
Yhteensä eri lekseemejä	230 74 %	52 16,7 %	8 2,6 %	12 3,8 %	2 0,6 %	7 2,3 %	311 100 %

Lekseemeittäin tarkasteleminen antaa hieman erilaisen käsityksen lainasanojen määrästä, sillä saneittain eniten lainasanoja on substantiiveissa ja konjunktioissa, mutta lekseemeittäin konjunktioita on huomattavasti vähemmän ja substantiiveja huomattavasti enemmän. Konjunktiot toistuvat läpi puheen samoina, kun taas substantiivit vaihtelevat puheenaiheen mukaan.

Rajakarjalaisaineiston venäläislainojen määrä voi näkökulmasta riippuen olla joko vähäinen tai suuri. Pelkkä kvantitatiivinen tarkastelu ei anna vastausta kysymykseen kielenoppaiden venäläislainojen aktiivisesta käytöstä. On siis tarkasteltava vielä puhetilanteita ja puheenaiheita. Tietty aihe voi sisältää enemmän lainoja tietystä kielestä kuin jokin toinen. Myös Ojanen (1990: 30) huomauttaa, että itäisten itämerensuomalaisten kielten venäläisperäisen sanaston esiintymismäärään vaikuttaa olennaisesti tekstin aihe. Haastattelutilanteessa haastattelija voi myös kontrolloida puheenaiheita, mikä on tärkeä huomata lainasanatutkimuksessa.

3.2 Puheenaiheen vaikutus sanastoon

Tekstin tai puheen aihe voi vaikuttaa siinä esiintyvien lainasanojen määrään. Tarkastelenkin, millaisia puheenaiheita rajakarjalaisaineiston haastatteluissa on. Lisäksi pohdin, kuinka haastattelun puheenaihe vaikuttaa venäläislainojen esiintymiseen. Käsitelen tässä luvussa, kuinka itämerensuomalaisten kielten slaavilaisten lainojen semanttiset pääryhmät toteutuvat puheenaiheissa, kuinka haastattelija vaikuttaa puheenaiheeseen sekä kieltä puheenaiheena.

Luvussa 2.2 mainitut itämerensuomalaisten kielten venäläislainojen semanttiset pääryhmät – yhteiskunta, uskonto, kotitalous, ruoka ja vaatetus sekä maanviljelys, metsästys ja kalastus – esiintyvät kaikki rajakarjalaisaineiston puheenaiheissa. Haastattelijat pyytävät usein kielenoppaita kertomaan esimerkiksi päivittäisistä töistä, tavoista ja ruoan hankkimisesta en-

nen sotia Raja-Karjalassa. Näytteessä 6 Suojärveltä on esimerkkejä edellä mainituista sanastollisista ryhmistä maanviljelyksestä ja metsästä.

6. H: No midäbä vil'loa teil kasvatettii sielä?
 K: myö kazvatimmä vil'loa kaurua kazv_otroa ruista. vaikka midä kazviloi mejän hyvät ku oli kazvettii.
 H: Dai nagrista dai?
 K: niin.
 H: No kuimba ojitettiiko peltoloi?
 K: meän ol' pelloit suopeldo ku ol' migä mudamua ol'. niil pidi olla syvät ojat metrie, metrie leviet ojat da metrie syvät. muite kazvamaa ol' hyvät. vai niil pidi hiekkoa ajoa. mejäm peldoloi.
 H: Mečät ol' hyvät?
 K: meččä ol' hyvä meil sielgi. (Suojärvi, SKNA 3083: 2a.)

Näytteessä 6 haastattelija kyselee Suojärvellä eletystä elämästä, ja puheenaiheet vastaavat sellaisia aihepiirejä, joiden sanastoa on lainattu venäjältä itämerensuomeen, vaikka näytteessä 6 kielenopas ei käytäkään lainasanoja. Lisäksi näistä aihepiireistä haastatteleva on tyypillistä murrehaastatteluissa (ks. luku 2.3). Näytteessä 7 haastattelija kysyy juhlista ja haastateltava käyttää muutamaa venäläistä lainasanaa, jotka olen lihavoinut näytteestä, vastatessaan.

7. H: No minkälaiset ne oli ne **pruasnikat**?
 K: niidä vai rahvast kui kerdy sielt tanssittih nuor väg nuorta **dai** vanhua kerdy **da**, niinkui tiäl onhän nyt markkinat (lie mitti). **pruažnikaks** sanottih niinkui, tiäl onhä kačo markkinua **libo** midä **bruažnikkuu**. **bruažniekkapäivie** n'itä. sinne vai kansa kerdyi kylih **da** siel tanssittih **da**, nuor vägi käveldih sidä nuoruuz(aigoa elämiä pietti. **pitkähpuarah** käyti **da** tyttölöin kera (**da**). sih aigah ol' nuoruuz(elämä kui pal'lo ilossemmat elämät ol' vanhuus kui tuloo ga. vai tuloo se muillagi eigä vai vasteh miulla. (Suojärvi, SKNA 2755: 1a.)

Haastattelijat pyrkivät ohjailemaan kielenoppaiden kielenkäyttöä. Kieli onkin yhtenä puheenaiheena osassa haastatteluja. Murrehaastattelujen kielenoppaat valitaan siten, että puhe edustaisi kyseisen pitäjän murretta mahdollisimman prototyypillisesti. Rajakarjalaisaineiston kielenoppaat ovat asuneet noin kahden vuosikymmenen ajan suomen kielen puhuma-alueella haastatteluajankohtana. Haastattelijat pyytävät kielenoppaita käyttämään sitä kieltä, jota uuden rajan taakse jääneellä kotipaikalla puhuttiin, kuten esimerkiksi näytteessä 8 Salmin aineistosta haastattelija kehottaa suoraan, ettei kielenopas puhuisi haastattelussa suomea:

8. K: myö ol'immo ihan ihan Venäjä rajal. ihar rantasaar, siit randua vaste, Laatokar rantua vaste.
 H: Nii. Puhukaa ihan sitä vanhaa Salmim murretta ni, sitte, et älkää yhtää puhuko Suomee.
 K: no hyvä hyvä.
 H: Minä en ossaa puhua sitä salmee mutta kyl minä ymmärrän (sitä).
 K: ymmärrädgö no, sid, el'immö. sit, Peiboze Peibozen kylä. (Salmi, SKNA 1660: 1a.)

Jotkut kielenoppaat joutuvat siis tietoisesti pyrkimään puhumaan vanhaa kotimurretta, kun heitä kehoitetaan olemaan puhumatta suomea. Monet Raja-Karjalasta kotoisin olevat ovat

kuitenkin joutuneet omasta tahdostaan tai ympäristön paineesta muuttamaan kieltään suomalaisemmaksi tai suomeksi. Haastattelutilanteessa käytetty kieli ei siis ole välttämättä sellainen, jota kielenoppaat puhuisivat tilanteen ulkopuolella. Näytteessä 8 kielenopas myös varmistaa, ymmärtääkö haastatteliija hänen karjalankielistä puhettaan. Kielenoppailla on siis usein halu, että haastatteliija ymmärtäisi heitä ja ettei haastattelu menisi pelkästään nauhalle. Kielenoppaat pyrkivät haastattelutilanteessa vuorovaikutukseen.

Myös näytteissä 9 ja 10, joissa puhutaan sanastosta, pyritään vuorovaikutukseen eli haastattelijan ja kielenoppaiden keskinäiseen ymmärtämiseen. Haastattelijat kysyvät, mitä sanaa kielenoppaan rajan toiselle puolelle jääneellä kotipaikalla käytettiin. Näytteessä 9 Ilomantsin aineistosta haastatteliija kysyy nimenomaan venäläislainan *oprasa* 'ikoni' ja sen suomenkielisen vastineen käytöstä, ja Suojärven aineiston näytteessä 10 kaksi kielenopasta keskustelevalta ja kysyvät haastattelijalta, tunteeko hän heidän käyttämänsä venäläislainan. Venäläiset lainasanat ja niiden suomenkieliset vastineet olen lihavoanut näytteistä.

9. H: ja teillä sanottih **oprasa** eikä **ikoni**?

K: ei nii **oprasaks** sanottih **oprasaks**. se_ol' **oprasa** ej **ikoniks** enne. nyky(aikana vain_on, tämä ikoni tullut, mitä miehi' oon kuullut. se_ol' **oprasa** aina, **oprasanurkka**. vie **oprasanurkkah** tuonne, muuta ja. se_ol' pöytä ol' **oprasanurkassa** kansa, mikä omissa, syöti kaikki saki. (Ilomantsi, SKNA 13017: 1a.)

10. K1: sieklan piäl siihe nuppineula, sitte se pyörähteli ičestään. no sitte se tiesi sitte mium pappan'i että mistä se om mečannenä tullu. sitte menivät tuoda **prošken'n'al**.

K2: nii

K1: ymmärrätgö mi om **prošken'n'a?** **andeeks pyydämäh**.

H: mikä se on?

K1: **prošken'n'a**.

K2: jotta sit **andeeks**

K1: se ol **anteeksi pyynti**. - - (Suojärvi, SKNA 2268: 2a)

Näytteessä 9 käytetään venäläislainaa vain silloin, kun kerrotaan miten ennen sanottiin. Nykyään ilmeisesti kielenopaskaan ei käyttäisi lainaa. Tällainen käyttö vääristää hieman laskelmia kielenoppaiden käyttämistä venäläislainoista, jos ajattelee laskelman kuvaavan aktiivisessa käytössä olevaa lainasanojen leksikkoa. Sen sijaan näytteessä 10 lainaa käytetään, mutta se nousee puheenaiheeksi kielenoppaiden halusta selittää sanan merkitys haastattelijalle.

Karjalan ja suomen kielten kohtaaminen mahdollisten keskinäisten ymmärtämisvaikeuksien kannalta kuuluu myös Salmin näytteessä 11:

11. K: enhän nygö rubii enämbiä.

kolmas osapuoli: [kuiskuttaa]

vähän aikoa.

K: en ymmärrä n'imidä. sinä et ymmärdä minun sanoa, minä sinun. sit pitää mejän, katkasta.

H: hyvin ymmärrän sinun sanoa.

kolmas osapuoli: kyllä ymmärtää nuori

K: minä en. näem minä ymmärrän, kuv vai sanot hyvin. (Salmi, SKNA 7114: 1a.)

Kielenopas ei usko haastattelijan ymmärtävän häntä eikä hän ymmärrä haastattelijaa, vaikka kolmas osapuoli yrittää vakuutella kielenopasta keskinäisestä ymmärryksestä. Näytteestä 11 voi päätellä, että kielenopas saattaa pitää omaa puhettaan eri kielenä haastattelijan puheen kanssa. Näin on myös muutamissa muissa haastatteluissakin.

3.3 Suomea vai karjalaa?

”Puhukaa ihan sitä vanhaa Salmim murretta ni, sitte, et älkää yhtää puhuko Suomee.”

Tässä luvussa tutkitaan, onko rajakarjalaisaineiston sanasto suomen vai karjalan mukaista. Haastattelijat ohjailevat kielenoppaita käyttämään karjalaa, mutta suomen kielen vaikutusta on ollut rajakarjalaismurteissa jo ennen siirtokarjalaisaika. Tarkastelun kohteena on siis se, kuinka puheenaiheiden ja haastattelutilanteen asettamat oletukset toteutuvat sanaston kielen kannalta. Koska oletuksenani on, että tutkimusaineistoni venäläiset lainasanat eivät kuulu suomen kieleen, ne ovat yksi indikaattori kielenoppaan karjalankielisyydestä. Käsittelen venäläislainojen säilymistä osana kielenoppaiden sanastoa esittelemällä siirtokarjalaisten kielellistä taustaa Pyölin (2013) ja Jeskasen (2005) huomioiden pohjalta sekä vertailemalla pientä otosta tutkimusaineistoni venäläisistä lainasanoista niiden suomenkielisiin vastineisiin. Jos suomenkielisiä vastineita esiintyy enemmän kuin venäläislainoja, on se merkki kielen suomalaistumisesta, ehkä jopa kielenvaihtoprosessista.

Kaikki tutkimusaineistoni kielenoppaat ovat syntyneet ennen talvi- ja jatkosotaa, joten he mitä todennäköisimmin ovat äidinkieleltään karjalankielisiä. Ympäröivään kulttuuriin sopeutuminen ja vanhojen tapojen suomalaistuminen vaikuttivat myös kieleen siten, että se alkoi osittain vaihtua. Kuten jo mainittu, Pyölin (2013: 167) mukaan kotien jättäminen rajantaakse on aiheuttanut vakavan identiteettikriisin, joka on vaikuttanut kielenkäyttöön. Rajakarjalaiset kertovat, että heidän kotikylissään puhuttiin suurimmaksi osaksi karjalaa, mutta jonkin verran käytettiin myös suomen kieltä, joko pelkästään tai rinnan karjalan kanssa. Aluksi siirtokarjalaiset käyttivät enimmäkseen karjalaa uudella asuinpaikallaan. (Jeskanen 2005: 230.) Jeskanen on päätellyt muista tutkimuksista, että rajakarjalaisten käyttökielenä oli 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa karjala, jota tutkijat eivät pitäneet suomena. 1970- ja 1980-lukujen haastatteluissa taas rajakarjalaiset pyrkivät käyttämään suomea, mutta se ei onnistunut vaikeuksista ja sekaan tulikin karjalaa. (2005: 225.)

Tutkimusaineistoni on nauhoitettu 1960- ja 1970-luvulla, jolloin suomen kieli alkoi yleistyä karjalan rinnalla myös kotikielenä. Jeskasen mukaan se tarkoittaa sitä, että Raja-

Karjalan siirtokarjalaisten lapset olisivat jo äidinkieleltään suomenkielisiä. Kuitenkin 46 % kyselyyn vastanneista rajakarjalaistaustaisista käyttää karjalaa vielä nykyäänkin. (Jeskanen 2005: 239–249.) Karjalaa rajakarjalaiset käyttävät vain keskenään (Pyöli 2013: 172). Tutkimuaineistoni kielenoppaat eivät siis edusta kielenvaihtotilannetta samoin kuin heidän jälkeläisensä. He olivat nauhoitusajankohtana jo melko iäkkäitä, sillä osa kielenoppaista oli syntynyt jo 1890-luvun lopussa. Karjalan kieli on siis oletettavasti säilynyt heidän puheessaan ainakin jonkin verran.

Sanna Lehikoinen on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan (2008) karjalan kielen säilymistä suojärveläissyntyisillä kielenoppailla. Hänen mukaansa (mts. 84) ”karjalan ja suomen kieli sekoittuvat omalaatuisiksi idiolektiksi, joka erilainen eri puhujilla”. Lehikoisen naispuolisilla kielenoppailla karjalan kieli on säilynyt paremmin kuin miespuolisella kielenoppaalla. Miespuolinen kielenopas sanoo puhuvansa karjalaa, mutta nauhoitustilanteessa käyttää sitä vain parin sanan verran.

Henna Massinen (2012) taas on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan Raja-Karjalan korpuksen Ilomantsin aineiston kielenoppaiden idiolektien karjalaisuusastetta. Hän toteaa, että iäkkäimmillä kielenoppailla on yleensäkin taipumus säilyttää kotimurre uudella asuinalueella, mutta se ei toisaalta ole este uusien piirteiden idiolektiin omaksumiselle. Karjalaisuusaste on yksilökohtaista hänen tarkastelemissaan piirteissä, mutta kaikilla kielenoppailla karjalaisuus on säilynyt ainakin jonkin verran. (Mts. 95, 107.) Sarhimaan (2000: 197) mukaan kielenvaihdossa vähemmistökielestä prestiisikieleen vaihtajien puheessa säilyy elementtejä äidinkielestä ikään kuin oman etnisyyden merkinä. Lisäksi rajakarjalaisten sijoittuminen sodan jälkeen Suomen itäisimmille paikkakunnille lienee antanut mahdollisuuden säilyttää puheessa karjalaisia elementtejä, sillä esimerkiksi Pohjois-Karjalassa puhuttavalla murteella on juuret karjalan kielessä. Lisäksi suomen kielen itämurteissa, etenkin Pohjois-Karjalassa, on joitain samoja venäläislainoja kuin karjalan murteissakin. Yksi tällainen sana on *hospoti* ’herra (yleensä uskonnossa)’, joka esiintyy suomen savolaismurteissa (Jarva 2003: 56).

Rajakarjalaisaineiston kielenoppailla voi siis olla idiolekteissaan uusia suomen kielen mukaisia piirteitä, mutta myös karjalankielisiä piirteitä on säilynyt. Erityisesti Ilomantsin aineiston puhujien kielenkäyttöä tarkastellessa on kuitenkin syytä kysyä, onko se suomea vai karjalaa. Yleensä suomen kieli yhdistetään luterilaisuuteen ja karjalan kieli ortodoksisuuteen (ks. luku 2.1). Ilomantsissa on ollut suomalaisvaikutusta eli luterilaisia pisimpään, kun taas Suojärvellä luterilaisasutus on tuoreinta. Voi siis päätellä, että Ilomantsin aineiston kielenoppailla on enemmän suomen mukaisia piirteitä puheessaan kuin Salmin tai Suojärven kielenoppailla. Salmin suomalais- eli luterilaisvaikutus on vanhempaa kuin Suojärven, joten Salmin aineiston kielenoppailla on hieman enemmän suomen kielen vaikutusta kuin Suojär-

ven aineiston kielenoppailla. Näin ollen Suojärven rajakarjalaismurre olisi karjalankielisintä, ja pitäjät keskenään muodoistaisivat jatkumon karjalan kielen heikkenemisen perusteella.

Myös venäläisten lainasanojen tarkastelu tukee havaintoa suomen kielen vaikutuksesta rajakarjalaismurteissa. Jotkin tutkimusaineiston venäläislainoista voisi määritellä joko karjalan- tai suomenkieliseksi. Kuten jo luvussa 2.3 kävi ilmi, suomella ja karjalalla on sekä yhteinen lainasanakerrostuma venäjältä ja sen kantakielestä että muuta yhteistä sanastoa. Lisäksi sekä suomessa että karjalassa on niiden erilliskehityksen aikana saatuja venäläislainoja. On myös mahdollista, että suomen itäisimmissä murteissa on karjalan kanssa yhteisiä lainasanoja etenkin kyseisten murrealueiden karjalankielisen taustan vuoksi. Jotkin äänteelliset seikat voivat kuitenkin paljastaa lainautumisajankohdan, lainanantajakielen varieteetin ja sen, onko laina saatu jonkin sukukielen kautta.

Karjalan venäläislainojen käyttöä rajakarjalaismurteista tarkasteltaessa onkin vielä kyttävä: Onko lainaa käytetty kaikissa sellaisissa tilanteissa, joissa sitä olisi mahdollista käyttää? Vai onko sen tilalla kenties suomen kielen omaperäinen sana tai ruotsalaislaina? Suomenkielisiin vastineisiin vertailun taustalla on muun muassa Ilkka Savijärven (1994: 57) artikkelissaan esittämä ajatus itämerensuomen kolmijakoisuudesta kulttuurilainasanojen osalta: suomessa lainat ovat ruotsista, virossa saksasta ja karjalassa venäjältä. Savijärven artikkelissa (1994: 58) on luettelo tällaisista ruotsalaisista lainasanoista. Esimerkiksi suomen *luostari*, *markkinat*, *mylläri*, *silkki* ja *sokeri* ovat lainoja ruotsista, ja vastaavat karjalankieliset sanat ovat venäläislainoja: *manast'eri*¹¹, *jarmankku*, *mel'n'iekky*, *šulkku* ja *zuahari*.

Haastattelujen puheenaiheiden, aineistossa usein ja maantieteellisesti laajalti esiintyvien venäläislainojen ja venäläislainojen suomenkielisten vastineiden ruotsalaisperäisyyden perusteella olen valinnut aineistosta venäläislainoja, joiden käyttöä tarkastelen suhteessa suomenkielisiin vastineisiin. Lainasanoista voisi valita sellaisen joukon, jotka kaikki esiintyvät kaikkien pitäjien aineistossa ja joille on selkeä yksi suomenkielinen vastine, ja vertailla niiden esiintymistä koko aineistossa. Näin saisi laskettua eräänlaisen ”sanastollisen interferenssisuhteluvun”, joka ilmaisisi käytetäänkö alun perin kieleen kuulunutta sanaa kaikissa niissä yhteyksissä, joissa sitä voisi käyttää. En kuitenkaan laske kaikkien lainojen suhdetta suomenkielisiin vastineisiin, vaan tarkastelen suuntaa antavasti muutamien keskeisten lainojen eli pienen otoksen ”interferenssisuhdetta” muiden lainasana-aineistosta tehtyjen havaintojen tukena.

Asetelmassa 3 on laskettu venäläislainojen otos ja niiden suhde suomenkielisten vastineiden käyttöön. Aetelman luvut ovat sanojen esiintymiä aineistossa.

¹¹ Karjalan kielen venäläislainojen kirjoitusasu on Savijärven artikkelin mukainen. Hänen käsittelemänsä murre on livviä.

Venäläislaina ~ suomenkielinen vastine	Salmi	Suojärvi	Ilomantsi
proasniekka ~ juhla	37 ~ 28	40 ~ 6	32 ~ 1
päčči ~ uuni	15 ~ 30	30 ~ 18	1 ~ 75
da, ta ~ ja	814 ~ 1504	1217 ~ 715	36 ~ 2384
melliččä ~ mylly	17 ~ 35	3 ~ 11	0 ~ 9
jengat ~ rahat	5 ~ 53	21 ~ 44	2 ~ 17
pučči ~ tynnyri	7 ~ 1	19 ~ 0	8 ~ 1
gostja ~ vieras	3 ~ 24	3 ~ 23	0 ~ 20
musikka ~ mies	10 ~ 171	59 ~ 150	0 ~ 219
netäli ~ viikko	7 ~ 43	11 ~ 64	0 ~ 42
oprasa ~ ikoni	0 ~ 1	5 ~ 1	23 ~ 4
orusie ~ aseet	17 ~ 0	3 ~ 1	0 ~ 4
svoatpa ~ häät	18 ~ 19	9 ~ 28	0 ~ 10
hot ~ vaikka	27 ~ 70	63 ~ 40	3 ~ 99
manasteri ~ luostari	1 ~ 24	2 ~ 0	0 ~ 12

Asetelma 3. Vasemmalla on esitetty karjalan kielen venäläislaina ja sen suomenkielinen vastine. Pitäjittäin on laskettu sekä venäläislainan että suomenkielisen vastineen esiintymien absoluuttiset lukumäärät, joista suurempi on lihavoitu. Venäläislainojen kirjoitusasu on KKS:n mukainen, kun taas suomenkieliset vastineet ovat suomen yleiskielen mukaisessa asussa.

Asetelmassa 3 on laskettu venäläislainan esiintymien määrä ja suomenkielisen vastineen esiintymien määrä pitäjittäin. Kuten asetelmasta voi havaita, Salmin aineistossa kolmea 14 lainasanasta käytetään enemmän kuin suomenkielistä vastinettaan. Suojärven aineistossa puolessa tapauksista käytetään enemmän venäläislainaa kuin suomenkielistä vastinetta. Ilomantsin aineistossa, kuten Salminkin aineistossa kolmessa tapauksessa 14:stä käytetään enemmän venäläislainaa kuin suomenkielistä vastinetta.

Venäläislainojen ja niiden suomenkielisten vastineiden käytön suhteesta pitäjittäin voi päätellä, että suomalaistumisprosessi on melko pitkällä Salmissa ja Ilomantsissa. Suojärvellä venäläislainoja käytetään eniten suhteessa suomenkielisiin vastineisiinsa. Livvinkarjalassa on enemmän vaikutteita venäjän kielestä kuin eteläkarjalassa, jossa tämän aineiston perusteella venäläisvaikutus on vahvinta. Selitys löytyy kuitenkin kielenulkoisista tekijöistä, sillä Suojärvellä on ollut suhteessa enemmän ortodokseja eli karjalankielisiä kuin Salmissa (ks. luku 2.1).

Salmia ja Ilomantsia taas erottaa venäläislainojen ja niiden suomenkielisten vastineiden käytössä se, että Ilomantsin aineistossa puolessa asetelman sanapareista ei ole käytetty lainkaan venäläislainaa. Salmin aineistossa sen sijaan vain yhdessä sanaparissa ei ole käytetty venäläislainaa, ja toisessa sanaparissa ei ole käytetty suomenkielistä vastinetta. Suojärven aineiston venäläisvaikutteisuutta lisää se, että kahdessa sanaparissa ei ole käytetty lainkaan suomenkielistä vastinetta, kun taas kaikissa sanapareissa on käytetty venäläislainaa.

Asetelmaan 3 on valittu mukaan sellaiset lainasanat, joita esiintyy laajalti näiden pitäjien aineistoissa. Tosin esimerkiksi lainasanaa *musikka* ei esiinny Ilomantsin aineistossa lainkaan. Valitut lainasanat toistuvat puheenaiheissa: karjalaiset juhlat, luostareiden sijainnit ja kodin eri tilat ovat usein puheenaiheina. Lisäksi karjalaiseen kulttuuriin kuuluivat vilkas kylä-

elämä, esimerkiksi vieraileminen naapureiden ja sukulaisten luona sekä ylipäänsä tiivis kanssakäyminen yhteisössä (Sauhke 1971: 23). Metsästys ja sota teemoina vaikuttavat aseennimitysten esiintymiseen. Tiheästi aineistossa esiintyvät venäjistä lainatut konjunktiot taas ovat tyypillinen piirre karjalan kielessä. Esimerkiksi KKS:ssa ei ole suomen yleiskielen mukaisen rinnastuskonjunktion *ja* sana-artikkelia, kun taas *ta*-konjunktioilla on oma sana-artikkelinsa (s.v. *ta*). Rajakarjalaismurteissa, toisin kuin muussa karjalassa, esiintyvät molemmat konjunktiot. Näytteessä 12 on lihavoitu venäjistä lainattu konjunktio sekä sen suomenkielinen vastine.

12. H: Mihikä päi sieltä tukkia vietiin?

K: sinne meijän kohas sinne Ven'al minne lienou. sinne veit, män' Ven'an, puolella. en t'ie minne merilöih kogo mäntii. myö olim yhtenä keviän aiga loitos sinne kons_ol' tämä yhteläzenä muana Ven'am muan kera aiga loitos siel olimma, uitossa. juhannu-, juhannuksehsai myö tak olimm_uitos meil ku pieni muapala ol'i pid ainos olla tie-noamassa **da**. talvel tukinajos kuin ol'imma **ja** kesät sit koiss_ol'im keviäll_uitot kun ol'it sit, kotihizet piälleh sit uitto-, aigah olimma vähäsen muut kesät koissa. talven aijan ku he-, heboloin ker olimma tukinajossa **da**. (Suojärvi, SKNA 2755: 1b.)

Osassa asetelman 3 pienimmistä esiintymämääristä – kuten Suojärven venäläislaina *oprasa*, josta on viisi esiintymää, ja lainan suomenkielinen vastine *ikoni*, josta on yksi esiintymä – kyse lienee yksilöiden välisistä eroista. Kerran mainittu *ikoni* on eri kielenoppaan näytteestä kuin viisi *oprasa*-esiintymää. Toisaalta haastatteluissa myös saman kielenoppaan yhden puheenvuoron aikana saattaa esiintyä sekä venäläislaina että sen suomenkielinen vastine, kuten näytteen 12 konjunktoiden esiintymistä kävi ilmi (ks. myös näyte 9 luvussa 3.2). Leksikossa esiintyy siis jonkin verran ikään kuin kahtiajakoisuutta.

Rajakarjalaisaineistossa esiintyvä leksikon kahtiajakoisuus suomen sanojen ja venäläisten lainasanojen kesken on nykyään myös muunkin karjalan piirre. Karjalan kielen elvyttämistä tutkivan Kiännä-hankkeen¹² blogissa karjalan sanastoa kuvaillaankin näin: ”Karjalan kielen sanasto on bohattu. Se näkyy esimerkikse kielen sinounimois: rikas – bohattu, kirju – kniigu, järjestiä – organizuija”(Giloeva 2015). Suomen kieli on siis muunkin karjalan kontaktikieli venäjän tavoin.

Rajakarjalaisen aineistoni ja siitä tarkasteltujen venäjistä lainattujen ja suomenkielisten lekseemien käytön suhteesta voi tehdä pitäjittäin päätelmiä murteen suomalaistuneisuuden asteesta. Ilomantsin aineistossa esiintyy selvästi enemmän venäläislainojen suomenkielisiä vastineita kuin muiden pitäjien aineistossa. Ilomantsin aineiston kannalta termi ”suomenkielinen vastine” lienee paikoin huonosti kuvaava, sillä venäläislainoja ei esiinny aineistossa puolellessa tarkastelluista tapauksista lainkaan. Ilomantsin aineistoa voisikin kutsua ainakin joiden-

¹² Ks. tarkemmin Kiännä! Kääntäminen, elvytys ja uhanalainen karjalan kieli -hankkeen esittely hankkeen blogissa: <http://kianna-hanke.blogspot.fi/p/esittely.html>

kin kielenoppaiden osalta suomen kielen mukaiseksi sanaston, erityisesti karjalan kielen venäläislainojen, näkökulmasta. Sen sijaan Salmin ja Suojärven aineistoissa karjalankielisyys on vielä havaittavissa venäläislainojen näkökulmasta. Suojärven aineisto on karjalankielisempää kuin Salmin aineisto. Suomenkieliset vastineet ovat alkaneet yleistyä venäläislainojen tilalla. Rajakarjalaisaineistossa suomi ja karjala kuuluvat siis molemmat kielenoppaiden puheessa. Jotkut kielenoppaat ovat myös tietoisia suomen kielen vaikutuksesta

3.4 Päätelmät tutkimusaineiston venäläislainojen sanastollisista piirteistä

Venäläislainoja on rajakarjalaisaineistossa noin kolme prosenttia saneista, mikä on melko runsas määrä, jos suomen kielelle tyypillinen määrä olisi noin yksi prosentti (Hakulinen 1979: 480; ks. luku 3.1) tekstin aiheesta riippuen. Venäläislainojen määrästä voi päätellä, että karjalan kielen sanaston venäläisvaikutteisuus on säilynyt osana rajakarjalaistausten puhetta. Venäläislainojen määrä on siis lähempänä karjalan kielen kuin suomen kielen mukaista määrää. Venäläislainojen määrät aineistossa eroavat toisistaan myös tilastollisesti merkitsevästi: Suojärven aineistossa venäläislainoja on eniten, kun taas Ilomantsin aineistossa vähiten.

Kvantitatiivisten havaintojen tueksi on kuitenkin tarkasteltava, käytetäänkö venäläislainoja vai alkavatko niiden suomenkieliset vastineet yleistyä puheessa. Tällainen tarkastelu toimi tässä tutkielmassa hyvänä indikaattorina kielenmuutoksesta: paljastui, että pienenä otoksena tarkastelluista 14 lainasanasta puolia ei käytetä lainkaan Ilomantsin aineistossa, ja että Salmin aineistossa käytetään vähemmän venäläislainoja verrattuna suomenkielisiin vastineisiinsa kuin Suojärven aineistossa.

Myös aineiston haastattelujen puheenaiheiden tarkastelu valotti venäläislainojen käyttöä, sillä osaa lainasanoista on käytetty vain silloin, kun kerrotaan miten ei enää puhuta. Lisäksi puheenaiheen vaikutus lainasanojen määrään on merkittävä siinä mielessä, että kielenoppailta kyseltiin menneistä ajoista: maanviljelystä, kalastuksesta, juhlista ym. Nämä aihepiirit ovat sellaisia, jotka Kalima (1952: 196–197) nimeää itämerensuomalaisten kielten venäläisten laisanojen semanttisiksi pääryhmiksi.

Tässä luvussa vastattiin ensimmäiseen sekä osittain toiseen tutkimuskysymykseen. Rajakarjalaisaineistossa todella on venäläisvaikutusta sanaston tasolla, mutta se on eriasteista eri pitäjissä. Salmin ja Suojärven aineistoissa ei ole kovin suuria eroja, vaikka Suojärvi onkin karjalankielisempi kuin Salmi. Sen sijaan Ilomantsin aineisto on omanlaisensa, sillä siinä on eniten suomen kielen mukaisia tässä luvussa tarkasteltuja piirteitä. Lisäksi koko rajakarjalais-

aineistosta kävi ilmi, että suomenkieliset vastineet ovat olleet yleistymässä venäläislainojen rinnalla, mikä on merkki karjalankielisen sanaston väistymisestä.

Rajakarjalaismurteet erottaakin muusta karjalasta sanaston kahtiajakautuneisuus: esimerkiksi konjunktioita on sekä suomesta että karjalasta. Toisaalta nykykarjalaan lainataan sanoja sekä suomesta että venäjältä. Venäläislainat, joita ei esiinny suomen (yleis)kielessä ovat kuitenkin hyvä piirre sanaston erojen tarkasteluun. Tarkemmin venäläisvaikutuksen syvyyttä suhteessa muuhun karjalaan tarkastelen seuraavan venäläislainojen vokaalien ja konsonanttien fonologisen analyysin avulla. Fonologisesta analyysistä voi myös päätellä suomen kielen vaikutusta rajakarjalaismurteiden fonotaksiin.

4 RAJAKARJALAISMURTEIDEN VENÄLÄISLAINOJEN VOKAALIEN FONOLOGIAA

Tässä luvussa tarkastelen rajakarjalaismurteiden venäläisten lainasanojen vokaalien edustumista. Tärkeimpiä seikkoja rajakarjalaismurteiden venäläislainojen vokaalien fonologiaa tutkittaessa on lainanantajavarieteetti. Karjalan kielen venäläislainat ovat peräisin lähinnä pohjoisvenäläisistä murteista, mutta lainoja on saatu myös yleisvenäjältä. Kuten luvussa 2.4 on mainittu, yleisvenäjän sanapaino on liikkuva, kun taas pohjoisvenäläisissä murteissa se on itämerensuomen vaikutuksesta ensitavulla. Tämä vaikuttaa muun muassa vokaalien pituuteen venäläislainoissa ja joskus myös laatuun, esimerkiksi *a:n* ja *o:n* vaihteluun. Vokaalien fonologian tarkastelun avulla voidaan päätellä lainojen ja muun venäläisvaikutuksen ikää Rajakarjalassa.

Vokaalien fonologiaa käsittelen yhteensä kolmessa alaluvussa: Tarkastelen alkuperäisen painollisen ensitavun *a:n* edustumista sekä vertaan sitä alkuperäisen painottoman ensitavun *a:n* edustumiseen (luku 4.1). Luvussa 4.2 tutkin venäjän yleiskielen painottomien tavujen *o:n* redusoitumisen edustumista tutkimusaineistoni venäläislainoissa. Kokoon huomioita lyhyemmin muista tutkimusaineistoni venäläislainojen vokaalien fonologisista seikoista lukuun 4.3. Tällaisia seikkoja ovat esimerkiksi tyypillisimmät vokaalivastaavuudet. Luvussa 4.4 perehdyn rajakarjalaismurteiden venäläislainojen puolivokaaleihin, *v:hen* ja *j:hin*. Lopuksi esitän kokoavasti päätelmiä rajakarjalaismurteiden venäläislainojen vokaalien fonologiasta sekä syistä, jotka siihen vaikuttavat (luku 4.5).

4.1 Alkuperäisen ensitavun *a* edustajat

Alkuperäisen painollisen ensitavun *a:n* mukautumiseen vaikuttaa itämerensuomessa sanan pääpainon sijoittuminen ensitavulle. Jos venäläislaina on peräisin pohjoisvenäläisestä murteesta, on paino tällöin ensitavulla (itämerensuomen vaikutuksesta). Jos laina on yleiskielestä, voi alkuperäinen paino olla jollain toisella tavulla. Tutkimusaineistossa on 38 lekseemiä, joissa alkuperäinen painollisen ensitavun *a* on mukautunut pitkäksi, ja 45 lekseemiä, joissa alkuperäinen ensitavun *a* on säilynyt lyhyenä. Näiden lukujen valossa onkin kyseenalaistettava kieliliitossa tapahtuneiden muutosten keskinäinen järjestys: onko venäläislainat saatu karjalaan ennen kuin sanapaino on kehittynyt ensitavulle pohjoisvenäläisissä murteissa? Vai onko kontaktivarieteettina Venäjällä käytetyin varieteetti standardi- eli yleisvenäjä?

Kuten jo mainittu, karjalan kielessä ei yleensä esiinny pitkää *a*-vokaalia, vaan se diftongiutuu, esimerkiksi suomen yleiskielen sana *maa* on muotoa *moa* tai *mua*. (Ahtia 2014 [1938]: 8). Itämerensuomen pitkä *ä* käyttäytyy kuten *a*, mutta sitä ei käsitellä tässä, sillä venäjän kielessä ei ole *ä*-vokaalia. Joskus tosin venäjän *ja*-äänne korvataan karjalan kielen lainasanoissa *ä*:llä, esimerkiksi Suojärven aineiston saneessa *pläššittih* (< yleisven. *pljásat* 'tanssia').

Venäjän kielessä painollisuus ei merkitse sitä, että äänne olisi pitkä, mutta karjalanpuhujat, jotka ovat omaksuneet venäläislainoja, lienevät kuulleet äänteen pitkänä oman kielensä fonotaksin mukaisesti. Jos alkuperäisessä nykyvenäjän sanassa paino on ensitavulla, mukautuu sen vokaali usein karjalan kieleen pitkänä, esimerkiksi Suojärven aineiston saneessa *puarah* (< yleisven. *pára* 'pari'). Varhaisimmissa venäläislainoissa sen sijaan on ollut alkuperäisiä pitkiä vokaaleja ensitavulla, jotka palautuvat indoeurooppalaiseen pitkään vokaaliin tai diftongiin. Nämä ovat korvautuneet vastaavilla itämerensuomalaisilla pitkillä vokaaleilla tai niihin palautuvilla diftongeilla, esimerkiksi Ilomantsin aineiston *suakkunoo* (< nyk. yleisven. *zakón* 'laki' > 'tarina'). (Kalima 1952: 43–44.) Joskus varhaisempien (esi- tai muinaisvenäjästä lainattujen) ja myöhempien (nykyvenäjältä lainattujen) lainojen erottaminen toisistaan on haastavaa samanlaisen fonologisen rakenteen vuoksi. (Kalima 1952: 43–44.)

Esimerkiksi itämerensuomalaisten kielten varhainen venäläislaina *saapas* on varhainen laina. Muissa itämerensuomalaisissa kielissä se esiintyy muodoissa *saappaga* (vatja), *saabas* (viro), *sabag* (vepsä) ja *šoappoa* (karjala). Nykyvenäjän vastaava sana on *sapóg*, jonka ensitavun *a* on siis ollut pitkä esi- tai muinaisvenäjässä. Sanapaino on nykyvenäjässä jälkitavun *o*:lla. (Kalima 1952: 43–44.) Jos sana olisi lainattu itämerensuomeen nykyvenäjän yleiskielestä, olisi ainakin osassa kieliä alkuperäisen *o*:n tilalla siihen palautuva pitkä vokaaliaines, esimerkiksi *ou*-diftongi ja ensitavulla lyhyt *a*.

Rajakarjalaisaineistossa esiintyvä 'tarinaa' merkitsevä lainasana *soakkuna* lienee *saappaan* kaltainen varhainen laina, sillä sen venäjänkielinen vastine on *zakón* 'laki'. Kalima (1952: 155) mainitsee tästä lainasanasta, että painottoman *a*:n korvaaminen pitkällä vokaalilla "oudoksuttaa". Koska laina on varhainen, voi senkin ensitavun nykyinen vokaali olla indoeurooppalaiseen pitkään vokaaliin palautuva. Rajakarjalaisaineistossa lekseemi esiintyy Suojärven murteessa yhdeksän kertaa ja Ilomantsin murteessa kerran, esimerkiksi *zuakkunoo* (Suojärvi) ja *suakkunoo* (Ilomantsi). Suojärven aineiston esiintymät ovat karjalan kielen mukaisia, mutta Ilomantsin aineistossa esiintyvä sane on äänneasultaan suomen kielen mukainen (ks. lisää luvun 5.5.2 sananalkuisten sibilanttien käsittelystä).

Nykyvenäjältä lainattujen sanojen ensitavun painollista lyhyttä *a*:ta vastaavat rajakarjalaisaineistossa aina pitkään *a*:han palautuvat *oa*- tai *ua*-diftongit sekä muutamassa tapauksessa

myös suomen yleiskielen mukainen pitkä *a*. Pitkän *a*:n vastine diftongi *ua* ~ *oa* on tyypillinen piirre karjalan kielessä ja suomen itämurteissa (etenkin savolaismurteissa, joiden puhuma-alueella kielenoppaat pääsääntöisesti asuivat aineiston nauhoitusajankohtana), mikä johtuu siitä, että pitkän *a*:n diftongiutuminen on tapahtunut jo muinaiskarjalassa (Rapola 1966: 348–350). Karjalassa pitkän *a*:n diftongiedustus käsittää koko sanan, kun taas suomen itämurteissa pitkä *a* voi diftongiutua vain ensitavulla.

Salmin aineistossa venäläislainojen alkuperäinen ensitavun painollinen *a* on korvautunut diftongeilla *oa* tai *ua*, esimerkiksi saneissa *broazn'iekat*, *bruazn'iekkoi* (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'), *buabo* (< yleisven. *bába* 'akka, ämmä, mummo'), *čuaju* (< yleisven. *čaj* 'tee'), *čuassuu* (< yleisven. *čas* 'tunti, kello'), *muamo* (< yleisven. *máma* 'äiti'), *muatušku* (< yleisven. *mátuška* 'anoppi'), *puarua* (< yleisven. *pára* 'pari') ja *svuad'bas* (< yleisven. *svád'ba* 'hää'). Diftongien *oa* ~ *ua* -vaihtelua venäläislainojen alkuperäisen ensitavun painollisen *a*:n vastineena esiintyy myös Pohjanvalon Salmin murteen sanakirjassa (1947). Esimerkiksi venäjän kielen *prázdnik* 'juhla' on Salmin murteen sanakirjassa *pruazn'iekkui* (s.v. *pruazn'iekkui*) ja totuudenmukaisuutta merkitsevä venäjän adjektiivi *právednyj* on muotoa *proavednoi* (s.v. *proavednoi*). Salmin murteen sanakirjan kirjoittaja ei ole ammatiltaan kielen-
tutkija, joten hän ei liene valinnut mitään tiettyjä muotoja, joita sanat fonologisesti noudattaisivat (Nirvi 1947: 7–10).

Suojärven aineistossa venäläislainojen ensitavussa esiintyvä painollinen *a* on korvautunut yleensä *ua*-diftongilla, esimerkiksi saneissa *bruažnikkua*, *pruašniekkui* (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'), *buaboi* (< yleisven. *bába* 'akka, ämmä, mummo'), *buatuškoi* (< yleisven. *bátjuška* 'pappi'), *čuajuu* (< yleisven. *čaj* 'tee'), *čuáškat* (< yleisven. *čáška* 'teekuppi'), *kuaššua* (< yleisven. *káša* 'puuro'), *muama* (< yleisven. *máma* 'äiti'), *muatušku* (< yleisven. *mátuška* 'anoppi'), *svuad'bat* (< yleisven. *svád'ba* 'hää'), *vualencat* (< yleisven. *válenki* 'huopatosut') ja *vuassua* (< yleisven. *kvás* 'kotikalja'). Suojärven aineistossa diftongien vaihtelu on lähes olematonta, *ua* korvaa pitkän *a*:n venäläislainoissa koko aineistossa, kaikilla kielenoppailla yhden saneen poikkeusta lukuun ottamatta.

Ilomantsin aineistossa esiintyy eniten venäläislainoissa painollisen *a*:n korvannutta *ua*-diftongia, esimerkiksi *pruasnikassa*, aivan kuten Salmin ja Suojärvenkin aineistoissa. *ua*-diftongin rinnalla esiintyy alkuperäisen venäjän kielen ensitavun painollisen *a*:n korvaajana myös *oa*-diftongi, esimerkiksi saneessa *poarah*, ja suomen yleiskielen mukainen pitkä *a*, esimerkiksi saneessa *praasn'ikka*. Pitkän *a*:n korvatessa venäjän painollisen ensitavun *a*:n on syytä olettaa lainan olevan mukautunut pikemmin suomen yleiskieliseksi kuin karjalankieliseksi. Tämä yksittäinen korvautuminen on vihje Ilomantsin vahvemmassa suomalaisvaikutuksesta Salmin ja Suojärven aineistoihin verrattuna.

Taulukossa 4 on laskettu pitäjittäin kaikkien sellaisten lainasanojen esiintymät, joissa alkuperäisessä painollisessa ensitavussa on *a*.

Taulukko 4. Alkuperäisen painollisen ensitavun *a*:n vastineiden, diftongien *ua* ja *oa* sekä pitkän *a*:n, saneittaiset määrät pitäjittäin.

Pitäjä	<i>ua</i>	<i>oa</i>	<i>aa</i>
Salmi	112	1	0
Suojärvi	143	1	0
Ilomantsi	35	4	2
Yhteensä	290	6	2

Kuten taulukosta 4 käy ilmi rajakarjalaisaineistoissa vaihtelu alkuperäisen painollisen ensitavun *a*:n korvaajissa on vähäistä. KKS:ssa venäjän kielen ensitavun painollista *a* vastaa Suojärven murteessa lainasanassa *proasniekka* 'juhla' *oa*-diftongi: *broažniekka* ~ *proažnikka*. Rajakarjalaisaineistossa sitä vastaa sen sujaan *ua*-diftongi. KKS:ssa samassa lainasanassa Salmin murteessa taas esiintyy vain diftongi *ua*. Samoin menee *oa* ~ *ua* -jakauma myös esimerkiksi lainasanojen *moatuska* ja *poatuska* osalta KKS:ssa. KKS:ssa muissa eteläkarjalaisissa murteissa kuin Suojärvellä saattaa tosin esiintyä *ua* venäjän kielen ensitavun painollisen *a*:n vastineena, esimerkiksi *buatúška* (Mäntyselkä) ja *buatúska*. (Suistamo) sekä *muatúška* (Mäntyselkä) ja *pruazniekka* (Tver). Samoin myös livvinkarjalaisissa pitäjissä esiintyy *ua*-diftongin lisäksi *oa*-edustusta, esimerkiksi *proazniekku* (Vieljärvi). Kaikissa tapauksissa *oa* esitetään KKS:ssa vaihtelutta suojärveläiseksi ja *ua* salmilaiseksi (s.v. *proasniekka*, *moatuska*, *poatuska*).

KKS:ssa ei esitetä yhdestä pitäjästä vain yhtä diftongivarianttia venäjän kielen ensitavun painollisen *a*:n vastineena. Esimerkiksi Paatenesta esitetään kaksi erilaista edustusta kyseisen venäjän kielen äänteen vastineena: *moatúška* ~ *måatúška*. Rajakarjalaisaineiston venäjän kielen ensitavun painollisen *a*:n vastineet poikkeavat Salmin ja Suojärven osalta KKS:n esittämistä vastineista, mikä voi johtua suomen kielen vaikutuksesta siirtolaisaikana. Ilomantsista puolestaan KKS:ssa on hyvin vähän aineistoa: esimerkkejä on vain 3 229 hakusanan kohdalla, kun kaikkiaan KKS:ssa on 83 000 hakusanaa.

Pitkän *a*:n edustajien yllättävä vähäinen vaihtelu rajakarjalaismurteiden taustan huomioiden ottaen ei liene kuitenkaan uusi ilmiö. Jo Ojansuu (1905: 5; 1918: 94–97) mainitsee, että *oa* ja *eä* ovat kehittyneet niin suomessa kuin livvissäkin *ua*:ksi ja *iä*:ksi. Vaihtelu pyrkiikin aina tasoittumaan. Diftongin *ua* yleistyminen pitkän *a*:n edustajana koskee sekä suomea että karjalaa, joten rajakarjalaistaustaisten puheessa vaihteluttomuudella on sekä vanha oma karjalan mukainen malli sekä uusi suomen mukainen malli.

Alkuperäisen painollisen ensitavun *a* voi myös edustua lyhyenä tutkimusaineistossa, esimerkiksi Salmin aineistossa sanan absoluuttisessa alussa *ambarii* (< yleisven. *ambár* 'lato'), ensitavulla *bariššiekat* (< yleisven. *baryšnik* 'kaupustelija, ostaja'), *starožakse* (< yleisven. *storož* 'vahti, vartija, vahtimestari') ja *zakon*, jonka kantasana on sama kuin aiemmin tässä luvussa käsitellyn varhaisemman lainan *soakkunan* kantasana (< yleisven. *zakón* 'laki'). Myös Suojärven aineistossa alkuperäinen ensitavu voi edustua lyhyenä, esimerkiksi: *bariššikat* (< yleisven. *baryšnik* 'kaupustelija, ostaja'), *časouna* (< yleisven. *časovn'á* 'tsasouna, eräänlainen rukoushuone'), *kartohkoa* (< yleisven. *kartóška* 'peruna') ja *zavodoi* (< yleisven. *zavód* 'tehdas'). Ilomantsin aineistossa alkuperäinen ensitavun *a* edustuu lyhyenä esimerkiksi saneissa *časouna* (< yleisven. *časovn'á* 'tsasouna, eräänlainen rukoushuone'), *savodan* (< yleisven. *zavód* 'tehdas') ja *katreli* (< ven. *kadrél'* 'karjalainen tanssi').

Kuten aineistoesimerkeistä käy ilmi, alkuperäisen ensitavun *a*:n edustuminen lyhyenä on lekseemikohtaista kuten alkuperäisen ensitavun *a*:n edustuminen pitkänäkin, esimerkiksi kaikki *parišniekka*-lekseemin esiintymien ensitavun *a* on lyhyt (KKS s.v. *parišniekka*). Venäjän lakia merkitsevistä sanasta *zakón* on kaksi eri lekseemiä tutkimusaineistossa, edellä mainitut *soakkuna*-lekseemin esiintymät ja *zakon* (Salmi), joiden fonologiset asut paljastavat lainautumisen tapahtuneen eri ajankohtina. Ensi tavun *a*:n pituus on yksi vihje lainan sekä karjalan ja pohjoisvenäläisten murteiden kontaktin ikäämisessä. Lyhyt edustus on sellaisissa lekseemeissä, jotka on lainattu joko hyvin varhain tai myöhään yleisvenäjästä.

Pituudesta voi päätellä, onko laina yleisvenäjästä vai pohjoisvenäläisestä murteesta omaksuttu. Se, onko paino ollut lainanantajakielimuodossa ensitavulla vai ei, on vaikuttanut *a*:n pitenemiseen karjalassa. Alkuperäisen ensitavun *a*:n pituus on tutkimusaineistossani lekseemikohtaisia. Pitkän *a*:n edustajissa sen sijaan on vähäistä variaatiota, joka voi olla myös yhden idiolektin sisäistä. Painollisen ensitavun *a*:n piteneminen on laajalle levinnyt ilmiö, sillä se on omaksuttu itäisistä itämerensuomalaisista kielistä Äänisen murteisiin, esimerkiksi yleisvenäjän *pošla* ääntyy *pošla* (Sarhimaa 1995: 213).

4.2 Alkuperäisten painottomien tavujen *o*:n edustuminen

Venäjän alkuperäisen painottoman tavun *o*:n edustuminen rajakarjalaismurteissa on samankaltainen ilmiö kuin alkuperäisen ensitavun *a*:n edustuminen: painottoman tavun *o* äännetään eri tavalla yleisvenäjässä kuin pohjoisvenäläisissä murteissa. Painottomien tavujen vokaalien redusoituminen äänneympäristössään on tyypillinen fonologinen ilmiö nykyvenäjän yleiskielessä. Venäjän kielen vokaalien redusoitumisilmiöitä ovat akanje ja ikanje, joista ensimmäi-

seen perehdytään tässä luvussa ja jälkimmäistä sivutaan seuraavassa luvussa 4.3. Painottomien tavujen vokaalien redusoitumisilmiön akanjen sijaan pohjoisvenäläisissä murteissa tavaataan okanje-ilmiö, jossa painottomien ja painollisten tavujen *o*:t ääntyvät *o*:na.

Akanje tarkoittaa *o*- ja *a*-foneemien välisen eron neutraalistumista painottomissa tavuissa liudentumattoman konsonantin jäljessä ja sanan absoluuttisessa alussa. Ensimmäisessä painoa edeltävässä tavussa foneemit edustuvat [a]-äännettä lyhyempänä ja suppeampana [ʌ]-äänteenä. Muissa tavuissa *a* ja *o* edustuvat *a*:n ja *y*:n (venäjän *i*:mäinen keskivokaali) väliin sijoittuvana lyhyempänä ja heikompana puoliväljänä vokaalina. Esimerkiksi yksikön genetii-vin muoto *somá* sanasta *som* 'monni' ääntyy [sʌmá]. (Nikunlassi 2002: 88.) Karjalan venäläislainoissa kyseiset äänteet edustuvat *a*:na aina silloin, kun sana on lainattu yleisvenäjältä. Alkuperäisen painottoman *o*:n redusoitumisen edustajana *a* on aineistossani 11 lekseemissä.

Raija Pyölin (1996: 193) mukaan toisin kuin yleisvenäjässä pohjoisvenäläisissä murteissa sekä painollinen että painoton *o* ääntyvät *o*:na. Tätä pohjoisvenäläisten murteiden ilmiötä kutsutaan siis okanjeksi. Pyölin livvinkarjalaisessa aineistossa pohjoisvenäläinen ääntämys ilmenee uusissakin lainoissa. Rajakarjalaisaineistossa on lainoja, joissa edustuu sekä yleisvenäjän akanje että pohjoisvenäläisten murteiden okanje. Jos esimerkiksi venäjän alkuperäisen painottoman tavun *o* edustuu karjalassa *o*:na, on kyse lainanantajavarieteetin okanjesta, ja lainanantajaksi osoittautuvat pohjoisvenäläiset murteet. Esimerkiksi Suojärven aineiston saneessa *dorogoile* (< yleisven. *doróga* 'tie') kaikkien tavujen *o*:t edustuvat pohjoisvenäläisten murteiden okanjen vaikutuksesta *o*:na. Alkuperäinen venäjän yleiskielen perusteella painoton *o* edustuu *o*:na rajakarjalaisaineistossa 60 lekseemissä. Huomattavasti useampi lekseemi on siis lainattu pohjoisvenäläisistä murteista kuin venäjän yleiskielestä.

Akanjen toteutuminen onkin jossain määrin epäodotuksenmukaista karjalan ja venäjän puhekielten kontaktissa, sillä karjalan kielen venäläislainojen katsotaan olevan lähinnä okanjen sisältävistä pohjoisvenäläisistä murteista saatuja. Rajakarjalaisaineistossa onkin runsaasti lainasanoja, joissa venäjän yleiskielen akanjen sijaan vokaalien edustus vastaa pohjoisvenäläisten murteiden okanjen mukaista edustusta. Tällaisia lainoja karjalan kielessä ovat esimerkiksi *toroka* 'tie' ja *hospoti* 'herra'. KKS:ssa molemmissa sana-artikkeleissa (s.v. *toroka*, *hospoti*) on vain sellaisia muotoja, joissa sekä yleisvenäjän alkuperäisen painottoman ensitavun *o* että sitä seuraava painollisen tavun *o* edustuvat molemmat *o*:na. Myös rajakarjalaisaineistossa näistä lekseemeistä esiintyy vain sellaisia saneita, joissa edustuu okanje akanjen sijaan. Esimerkiksi Salmin aineistossa on sane *dorogal* (< yleisven. *doróga* 'tie') sekä Suojärven aineistossa sane *gospodiloi* ja Ilomantsin aineistossa *hospoti* (< yleisven. *gospód* 'herra, jumala').

Lisäksi Salmin aineistossa on esimerkiksi sane *oružat* (< yleisven. *orúžie* ~ *oružije*, jossa paino on joko toisen tavun *u*:lla tai sanan lopussa *je*:llä). Sanan absoluuttisessa alussa painoton *o* neutralisoituu *a*:maiseksi venäjän yleiskielessä, mutta Salmin aineistossa se äännetään *o*:na, joten lainautunut sana on pohjoisvenäläisten murteiden mukainen. Paino on sanan ensitavulla *o*:lla venäjän murrevariantissa. Suojärven aineistossa taas on esimerkiksi sane *rodii* (< yleisven. *rodít'* 'tuottaa, synnyttää, kantaa'), jossa alkuperäinen ensitavun *o* ääntyy *o*:na, joten painonkin on oltava pohjoisvenäläisten murteiden mukaan ensitavulla. Kyseinen sana on melko yleinen laina etelä- ja livvinkarjalaisissa murteissa, ja sillä on useita merkityksiä (KKS s.v. *rotie(kseh)*). KKS:ssa kaikki esiintymät ovat *o*:llisia. Pohjoisvenäläisten murteiden okanjen vaikutuksen lisäksi *o*:llinen ääntämys voi johtua venäjän vanhemmasta ääntämyksestä, sillä vokaalien redusoituminen on osa venäjän niin kutsuttua uudempaa ääntämystä (ks. luku 2.3 ja 4.4).

Kuten jo ennen okanjen käsittelyä rajakarjalaisaineistosta mainittu, venäjän akanjekin edustuu joissain rajakarjalaismurteiden venäläisissä lainasanoissa. Yleiskielen mukainen painottoman *o*:n ääntäminen *a*:maisena on havaittavissa joissakin lainoissa. Yksi tällainen laina rajakarjalaisaineistossa on rukousta tarkoittava *malittu* (< yleisven. *molítva*). Salmin aineistossa se esiintyy viidesti, Suojärven aineistossa kahdesti ja Ilomantsin aineistossa sitä ei esiinny lainkaan. Kaikissa esiintymissä alkuperäinen painottoman ensitavun *o* on mukautunut *a*:ksi. Syynä tällaiselle venäjän yleiskieltä mukailevalle fonotaksille voi olla sanan esiintymiskonteksti. *Malittu* 'rukous' on uskontoon liittyvä sana, joten kirkko voi olla tehnyt sen tutuksi karjalaisille. Kirkoissa lienee puhutun ja luetun ääneen ennen 1900-lukua yleiskielisesti. Myös KKS:ssa esiintymät ovat *a*:llisia. Sen sijaan venäjästä lainatussa 'rukoilemista' tarkoittavassa verbissä ensitavun *o* säilyy *o*:na karjalan kielessä (KKS s.v. *molie*). Venäjän yleiskielinen originaali on *molít'*, jossa ensitavu on painoton. *o*:llinen edustuminen karjalassa voi johtua niin okanjesta, vanhasta ääntämyksestä kuin siitä, että verbi on lainattu jostain taivutusparadigman toisesta jäsenestä, jossa paino onkin ensitavulla. Rajakarjalaisilla onkin ollut kontakti myös venäjän yleiskieleen. Raja-Karjalassa opiskeltiin tärkeänä pidettyä venäjää venäläisissä kouluissa sekä kirkoissa 1800-luvun lopulta saakka (ks. tarkemmin luku 2.1). Jos lainojen vokaalit palautuvat johonkin alkuperäiseen neutralisoituneeseen vokaaliin, on laina tällöin saatu venäjän yleiskielestä eikä pohjoisvenäläisistä murteista.

Venäjän yleiskielen akanje ilmenee siis rajakarjalaisaineistossa siten, että painottoman tavun *o* on voinut mukautua *a*:ksi venäjän yleiskielistä ääntämystä mukaillen aivan kuten muussakin karjalassa. Saneet, joissa ilmiö ei toteudu, ovat usein sellaisista lekseemeistä, jotka on lainattu karjalan kieleen varhemmin kuin ne, joissa ilmiö toteutuu. Kuten jo mainittu akanje on melko uusi ilmiö venäjän ääntämyksessä. Salmin aineistossa akanje-ilmiö näkyy esi-

merkiksi saneissa *kassu* (< yleisven. *kosá* '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs') ja *starožakse* (< yleisven. *storóž* 'vahti, vartija, vahtimestari'), jossa alkuperäinen painottoman ensitavun *o* on mukautunut *a*:ksi ja sitä seuraa painollinen tavu, jossa *o* on säilynyt. Suojärven aineistossa akanje ilmenee esimerkiksi seuraavissa sänkyä merkitsevissä saneissa: *kravat'ti*, *kravat'tii*, *gravatin* ja *gravattizeh*, joiden originaali on yleisvenäjän *krovát'*, jossa paino on toisella tavulla. Myös saneessa *kaššelin* (< yleisven. *košél'* 'tuohikontti') toteutuu akanje. Painottoman ensitavun *o* on mukautunut *a*:ksi samoin kuin Salmin aineiston esimerkissä. Ensitavu on rajakarjalaisaineiston yleisin sananasema, jossa akanje ilmenee.

Ilomantsin aineistossa on kaksi sanetta yhdestä lekseemistä, jossa akanje toteutuu hie-man erilaisessa ympäristössä. Kyseiset kaksi sanetta ovat molemmat *muila* (< yleisven. *mýlo* 'saippua'). Akanje on toteutunut liudentumattoman konsonantin jäljessä painottomalla tavulla, mutta sananloppuisessa asemassa. KKS:ssa on sana-artikkeli *muila*, jonka esiintymät ovat fonologisesti samanlaiset kuin Ilomantsin tämän aineiston esiintymät. Lainaa esiintyy KKS:n mukaan kaikilla karjalan kielen murrealueilla.

Taulukossa 5 on kuvattu alkuperäisen akanje-ilmion aiheuttaman painottoman tavun *o*:n redusoituminen.

Taulukko 5. Alkuperäisen akanje-ilmion toteutuminen rajakarjalaisaineiston venäläislainoissa pitäjittäin.

	Akanje ilmenee saneessa	Okanje ilmenee saneessa
Salmi	16	81
Suojärvi	14	249
Ilomantsi	2	10
Yhteensä	32	340

Kuten taulukosta 5 käy ilmi koko aineistossa akanjen toteutuminen on huomattavasti harvinaisempaa kuin sen toteutumattomuus. Määrällisen tarkastelun tulos on odotuksenmukainen, sillä karjalan kielen kanssa kontaktoineessa pohjoisvenäläisissä murteissa akanje-ilmio ei toteudu. Akanjen ja okanjen ilmenemisen rinnalla rajakarjalaisaineistossa on joitain akanjeen liittyviä erikoisia tapauksia. Kaikkien kolmen pitäjän aineistossa esiintyy lekseemi *priha*, joka tarkoittaa karjalan kielessä 'poikaa', mutta originaalien *prigóžij* (adjektiivi), *prigóžnik* (substantiivi) merkitykset ovat 'kiltti, soma' (Kalima 1952: 84–85). Kalima ei selitä sanan vokaalilaineen mukautumista mitenkään.

On yleistä, että tutkimuksissa esitetään vokaalien vastaavuuksia mahdollisiin lainanantajakielen murrevariantteihin tutustumista. Kujolakaan ei selitä tutkimuksessaan Salmin murteesta (1910) tarkemmin syitä venäläisten lainsanojen äänteelliselle mukautumiselle. Lyhyiden vokaalien tarkastelussa Kujola (mts. 58–59) kuitenkin mainitsee, että karjalan kielen *a* voi

korvata venäjän kielen *a:n*, *o:n* ja *je:n*, ja että karjalan kielen *o* voi korvata venäjän *o:n*, *a:n*, *je:n*, *jo:n* ja *u:n*. Kujola vertaa lainoja pääsääntöisesti yleisvenäjään pohjoisvenäläisten murteiden sijaan, joten jotkin vastaavuudet eivät pidä paikkansa, sillä vokaalin korvautuminen toisella on venäjän murteiden keskinäinen muutos.

Rajakarjalaisaineiston lainoja, joiden alkuperäisen *a:n* tai *o:n* korvaaja *a* tai *o* ei selity akanjella, ovat Suojärven *kormani* (< yleisven. *karmán* 'tasku') ja Salmin *torielkoi* (< yleisven. *tarélka* 'lautanen'). Lisäksi Salmin ja Suojärven aineistoissa esiintyy lainoja, joissa alkuperäinen sanapaino voi venäjän eri varieteetista riippuen olla eri kohdassa perusmuodossa, esimerkiksi *gor'oa* < *góre* tai *goré*. Tällaisia tapauksia ei ole laskettu taulukkoon, jos muodosta ei pysty pääättelemään alkuperäistä sanapainon sijaintia. Kujolan edellä mainitut huomiot venäjän *a:n* ja *o:n* korvaajista kuitenkin sopivat myös näiden lainojen fonologian kuvauksiksi.

Taulukkoon 5 on siis laskettu tapaukset, joissa akanjen aiheuttama *o:n* redusoituminen voisi olla havaittavissa rajakarjalaisaineistossa. Se, onko originaalissa redusoitunut *o*, on tutkimusaineistossani lekseemikohtaista. Salmin aineistossa on kuitenkin yksi poikkeus: *paravoi*, *paravoidu*, *parovoikse* (< yleisven. *parohód* 'höyrylaiva, höyryalus'). Kolmesta saman lekseemin esiintymästä kahdessa on *a* edustamassa lähtökielen painottoman tavun *o*:ta ja yhdessä pohjoisvenäläisten murteiden mukainen *o* painottomalla tavulla.

Akanjen toteutumisesta voi päätellä, mikä on lainanantajakielimuoto. Jos akanje ei toteudu, on lainanantaja pohjoisvenäläinen murre. Jos taas *o* edustuu akanjen *a*:na, on lainanantajana venäjän yleiskieli. Akanje-ilmiön edustumista voi siis pitää yhtenä lainojen ikäämiskriteerinä. Lainat, joissa akanje ei toteudu, ovat karjalan kielen puhuma-alueen venäjänkielisistä naapurimurteista, joille *o:n* ääntyminen sekä painollisessa että painottomassa tavussa *o*:na on tyypillinen piirre. Ikäämiskriteerinä sitä voi pitää siksi, että rajakarjalaismurteiden kontakti muuhun venäjän kieleen kuin lähellä puhuttuihin murteisiin on tiettävästi melko nuori. Tämän ilmiön perusteella rajakarjalaismurteissa on kahdenlaisia venäläisiä lainasanoja: yleiskielestä lainattuja sanoja, joissa venäjän kielen akanjen mukaisesti painottomien tavujen *o*:ta vastaa *a*, ja pohjoisvenäläisistä murteista lainattuja sanoja, joissa okanjen mukaan kaikki alkuperäiset *o*:t säilyvät *o*:na. Ilomantsin aineistossa on venäläislainoja, joissa ilmenee venäjän okanje, ja vain kaksi esiintymää lainasta, jossa venäjän akanje edustuu. Tämän ilmiön perusteella Ilomantsin murre on alkanut suomalaistumaan jo ennen 1900-lukua, ja viimeisin esimerkiksi koulujen välityksellä saatu yleisvenäjän vaikutus Raja-Karjalassa ei ole yltänyt Ilomantsiin.

4.3 Muita huomioita vokaaleista

Edellisessä kahdessa luvussa olen tutkinut kahta keskeistä vokaalia, *a:ta* ja *o:ta*, sekä niihin liittyviä lainautumisen fonologisia strategioita. Seuraavaksi käsittelen yleisimpiä vokaalivastaavuuksia rajakarjalaismurteiden venäläislainojen ja niiden originaalien välillä. Ensiksi käsittelen yleisimpiä alkuperäisten vokaalien edustumisia rajakarjalaismurteiden venäläislainoissa sekä yleisvenäjän että pohjoisvenäläisten murteiden kannalta. Esitykseni yleisimmistä vokaalivastaavuuksista on tiivis. Vokaalivastaavuudet esitän aineiston esimerkkisaneiden avulla asetelmissa 4 ja 5 etiset ja takaiset vokaalit omissa asetelmissaan. Sitten esittelen vielä toisen alkuperäisten vokaalien redusoitumisilmiön, ikanjen, edustumista rajakarjalaismurteiden venäläislainoissa. Tämän luvun tarkoitus on esittää yleiskatsaus muihin kuin edellä esitettyihin vokaalien edustuksiin ja niihin vaikuttaviin tekijöihin. Tarkastelun kohteena ovatkin koko aineiston venäläiset lainasanat.

Yleisimmin karjalan kielen kanssa kontaktoinut venäjän varieteetti on siis pohjoisvenäläiset murteet, joihin itämerensuomi puolestaan on vaikuttanut siten, että sanapaino on aina ensitavulla. Toisaalta myös venäjän yleiskielen sanapaino on otettava huomioon, sillä Raja-Karjalassa on ollut kontakti myös yleisvenäjään. Kahdessa edellisessä vokaalien fonologiaa käsittelevässä alaluvussa paljastuikin, että osa, vaikkakin pienempi, on lainattu yleisvenäjästä pohjoisvenäläisten murteiden sijaan.

Venäläislainojen vokaalien fonologian käsittelyssä on otettava huomioon joitain suomen ja karjalan fonotaktisia rajoituksia. Kuten suomessa myös karjalassa pitkät *o*, *ö* ja *e* ovat diftongiutuneet ensitavussa. Pitkien vokaalien diftongiutuminen on tapahtunut vuoden 1000 jälkeen, sillä inkeroinen, jossa pitkät *o*, *ö* ja *e* ovat siis säilyneet, on eronnut kielellisesti muusta itäisestä itämerensuomesta ennen diftongiutumista. (Ojansuu 1905: 5.) Karjalaa ja suomea erottaa vokaaleissa se, että suomen kielessä kaikki vokaalit voivat esiintyä pitkinä, kun taas karjalassa pitkinä esiintyvät yleensä vain *u*, *i* ja *y* (ks. luku 2.3). Tällaisten piirteiden avulla voi tehdä johtopäätöksiä rajakarjalaismurteiden venäläisten lainasanojen suomen- ja karjalan kielten mukaisista fonotaktisista eroista.

Venäläislainojen alkuperäisten painollisten ensitavujen muita vokaaleja koskevat (raja)karjalassa samat mukautumistendenssit kuin *a:takin* tässä asemassa eli jos tavu on painollinen, vokaaliaines pitenee karjalassa. Esimerkki *soakkunan* kaltaisesta tutkimusaineistossa esiintyvistä vanhemmasta lainasta on *kuosali* 'kehruuväline', jonka venäjänkielinen originaali *kužél* tarkoittaa kuontaloa. Ensitavun pitkä vokaaliaines palautuu indoeurooppalaiseen pitkään vokaaliin eikä painolliseen vokaaliin. Salmin aineistossa kyseisestä lainasta on kolme esiintymää, esimerkiksi sane *kuožalit*, ja Suojärven aineistossa siitä on 20 esiintymää, esimer-

kiksi saneet *kuoʒal*´, *kuoʒel*´. Ilomantsin aineistossa taas kyseisestä lainasta on kuusi esiintymää, esimerkiksi sane *kuoselilla*. Erikoista on, että ensitavun vokaaliaines on muotoa *uo*, sillä yleensä pitkä *u* ei diftongiudu karjalan kielessä. Jos alkuperäisessä venäjänkielisessä sanassa on painollisella ensitavulla *u*-äänne, on se usein korvautunut pitkällä *u*:lla.¹³ Esimerkiksi Suojärven aineistossa on saneet *duumaicen* (< yleisven. *dúmat*´´ajatella´) ja *kruuga* (< yleisven. *krug*´ympyrä´).

Lähes kaikkien venäläislainojen ensitavujen pitkät vokaalit palautuvat nykyvenäjän painollisen tavun lyhyeen vokaaliin eli ne ovat myöhäisempiä lainoja. Ojansuun (1918: 95–96) mukaan jotkin venäjän vokaalit kuulostavat diftongimaisilta, mutta niiden ääntämyksen lainautuminen on käsiteltävä siten, että venäjän lyhyt vokaali, esimerkiksi *a*, muuttuu pitkäksi karjalassa, esimerkiksi *oa*. Kuten pitkä *a*, myös pitkä *e* on itäisten itämerensuomalaisten kielten vaikutuksesta omaksuttu Äänisen murteisiin, esimerkiksi yleisvenäjän *nesu* ääntyy /*n ĭasu*/. Pitkää *e*:tä vastaa siis diftongi *ia*. (Sarhimaa 1995: 213.)

Vaikka painollisen tavun vokaali voi kuulostaa pitkältä, on rajakarjalaisaineistossa joitain poikkeuksia vokaalien kvantiteetin mukautumisessa. Esimerkiksi Salmin aineistossa venäjän painollisen ensitavun *e* säilyy lyhyenä *e*:nä saneessa *d'engua* (< yleisven. *d'én'ga* 'raha'), mutta voi myös korvautua pitkällä *e*:llä: *d'ielo* (< yleisven. *d'élo* 'asia'). Alkuperäisen venäjän painollisen ensitavun *o*-äänne on korvautunut usein *ou*-diftongilla, Suojärven aineistossa on esimerkiksi saman lekseemin esiintymät *koufei*, *koufta* (< yleisven. *kófe* 'kahvi'). KKS:ssa tämä laina onkin pääsääntöisesti mukautunut siten, että painollisen ensitavun *o*:ta vastaa pitkä *o* tai *ou*-diftongi. Vienan ja eteläkarjalan murteiden alueilta on tosin myös muutama esimerkki venäjän *kófe*-sanain painollisen *o*:n mukautumisesta lyhyeksi *o*:ksi (s.v. *koufei*) aivan kuten painollinen *e*:kin voi edustua *ie*:nä tai *e*:nä. Venäjän painollisen tavun vokaalin edustuminen lyhyenä ei siis ole vain rajakarjalaisaineiston vaan koko karjalan yhteinen piirre. Vaihtelu painollisen vokaalien edustumisessa pitkänä tai lyhyenä voi tapahtua yhden lekseemin edustuksessa kuten edellä kävi ilmi. Lisäksi joidenkin lekseemien painolliset vokaalit mukautuvat aina joko lyhyiksi tai pitkiksi. Esimerkiksi 'hirssiä' merkitsevä venäjänkielinen originaali *próso* on mukautunut karjalan murteisiin aina siten, että *o* on säilynyt lyhyenä *o*:na, mistä KKS:ssa on esimerkkejä kaikista kolmesta päämurteesta (s.v. *prossa*).

Vaikka painollinen vokaaliaines ei aina edustu pitkänä, venäjän sanapaino vaikuttaa yleensä aina jonkin äänteen pitenemiseen. Jos alkuperäisen painollisen tavun vokaaliaines on säilynyt lyhyenä rajakarjalaisaineistossa, on silloin yleensä seuraava lyhyt konsonanttiaines

¹³ Salmin aineistossa on kaksi tapausta, joissa painollisen ensitavun *u*:ta vastaa pitkä *y*: *styyrman'ni* (< yleisven. *štúrman* 'peränpitäjä, ruorimies, perämies, navigaattori') ja *sargalyyssii* (< yleisven. *blúza* 'pusero'). Nämä kaksi lekseemiä on fonologian perusteella luultavasti kuitenkin lainattu suomesta tai ruotsista, vaikka niille pystyy osoittamaan vastineet nykyvenäjältä.

pidentynyt. Tällainen laina on esimerkiksi Salmin aineiston *brossupiiruada*, jossa edellä mainittu 'hirssiä' merkitsevä laina on osana yhdyssanaa. Lyhyt konsonanttiaines pitenee myös muussa karjalassa sanapainon vaikutuksesta (KKS s.v. *prossa*). Se, että alkuperäisen painollisen tavun lyhyt konsonanttiaines pitenee lyhyen vokaaliaineksen sijaan, on tyypillistä erityisesti kaksitavuisille sanoille. Tällaisella korvautumisstrategialla sanat sopivat itämerensuomen CVCCV-sanahahmoon. (Tarkemmin lyhyiden konsonanttien geminoitumista sanapainon näkökulmasta tutkitaan luvussa 5.1, jossa on myös lisää esimerkkejä aineistosta.)

Vokaaliaines säilyy aina lyhyenä, jos tavu on painoton. Lyhyet vokaalit säilyvät laadultaan usein lähtökielen mukaisina. Jos vokaali ei vastaa venäjän yleiskielen sanavastineen vokaaliainesta, on sana lainattu pohjoisvenäläisestä murteesta. Karjalan lainasan vokaaliaines vastaa tällöin pohjoisvenäläisten murteiden sanavastineen vokaaliainesta. Esimerkiksi pohjoisvenäläisissä murteissa yleisvenäjän *e* voi korvautua *o*:lla (ks. esim. Orlova 1970). Suojärven aineistossa on esiintymät *kožovnah* (< yleisven. *kožévnja* 'nahkurin versta') ja *odva* (< yleisven. *edvá* 'tuskin, juuri, töin tuskin, hädin tuskin'), joiden todelliset variantit, jotka ovat lainautuneet karjalaan, ovat *o*:llisia murrevariantteja. Kujolan (1910: 58–59) huomio siitä, että karjalan *o* vastaa venäjän *je*:tä, lienee virheellinen, sillä *je* > *o* -muutos on tapahtunut jo venäjässä.

Asetelmiin 4 ja 5 olen koonnut tyypillisimpiä vokaalien edustumia ja pitäjittäin esimerkkisaneita. Asetelmassa 4 on etisten ja asetelmassa 5 takaisten vokaalien edustuminen. Periaatteena on se, että vokaali säilyy joko samana lyhyenä vokaalina tai mahdollisesti pitenee sanapainon vaikutuksesta. Poikkeuksia tähän on aineistossa harvemmin, ja nekin ovat lekseemikohtaisia, esimerkiksi *bóčka* > *puččii* (Ilomantsi). Venäjän *ja*-, *jo*-, *ju*-äänteiden mukautumista sanan sisässä en ole esittänyt asetelmissa 4 ja 5, sillä niiden korvaajia on useita. Korvautuminen on kuitenkin lekseemikohtaista. Äänne *ja* voi esimerkiksi korvautua etisesti *i*:ksi tai *e*:ksi esimerkiksi *nedäli* (< yleisven. *nedelja* 'viikko') ja *puametti* (< yleisven. *pamjat* 'muisti') tai takaisesti *a*:ksi esimerkiksi *tata* (< yleisven. *tjatja* 'isä'). Edelliset kolme esimerkkisanetta ovat Salmin aineistosta.

	<i>e > e</i>	<i>e > ie</i>	<i>i > i</i>	<i>i > ii</i>	<i>y > ui tai e¹⁴</i>
Salmi	ženih > ženihän	déd > died'oi	grib > griba	život' > žiivatat	mýlo > muilaksehai
Suojärvi	četvert' > četvert	cép' > čiepit	prižat' > brižmi-mää	polícija > poliitsi	monastyr' > namaster
Ilomantsi	dén'ga > jenkoa	répa > suolarieppon	listók > listookat	život' > siivatta	mýlo > muila

Asetelma 4. Esimerkkejä aineiston tyypillisistä venäläislainojen alkuperäisten etisten vokaalien edustajista. Vastaavuudet on lihavoitu. Jos venäjänkielisen originaalin, joka on asetelmassa annettu ennen rajakarjalaista vastinetta, sanapaino on muulla kuin ensitavulla, se on lainattu yleisvenäjistä pohjoismurteiden sijaan.

	<i>a > a</i>	<i>a > pitkä a</i>	<i>o > o</i>	<i>o > ou</i>	<i>u > u</i>	<i>u > uu</i>
Salmi	zavódit' > zavodittih	kvás > vuassupučit	zakon > zakon	prótiven' > proutivol	vnuk > vunukku	dúmat' > duumaičen
Suojärvi	búlka > bulkka	prázdnik > bruazniekku	próščenije > brosken'n'al	kófe > koufei	knút > kunutal	krúg > kruugan
Ilo- mantsi	kadrél' > katreli	prázdnik > nimiruasnikka	hot' > hot	-	rudnik > rutnikkah	rúl' > ruule

Asetelma 5. Esimerkkejä aineiston tyypillisistä venäläislainojen alkuperäisten takaisten vokaalien edustajista. Vastaavuudet on lihavoitu. Jos venäjänkielisen originaalin, joka on asetelmassa annettu ennen rajakarjalaista vastinetta, sanapaino on muulla kuin ensitavulla, se on lainattu yleisvenäjistä pohjoismurteiden sijaan.

Asetelmien 4 ja 5 pitäjittäisten esimerkkisaneiden tarkoitus on havainnollistaa sitä, että vokaalit säilyvät laadultaan originaalin mukaisina.

Lyhyitä vokaaleja tutkittaessa on vielä kiinnitettävä huomiota venäjän redusoitumisilmiöihin. Jos venäjän redusoitumisilmiöt edustuvat rajakarjalaismurteissa, on sekin lähtökielisen fonologisen asun säilymistä. Kuten venäjän akanje-ilmiö (jota käsittelin luvussa 4.2), myös venäjän ikanje tarkoittaa vokaalien redusoitumista. Ikanje eroaa akanjesta siten, että akanjessa vokaalien redusoituminen tapahtuu liudentumattoman konsonantin jäljessä, kun taas ikanjessa redusoituminen tapahtuu aina liudentuneen konsonantin jäljessä. Lisäksi ikanje koskee useampaa vokaalifoneemia kuin akanje. Ikanjessa *i*-, *e*-, *o*- ja *a*-foneemien välinen ero neutraalistuu painottomissa tavuissa liudentuneen konsonantin jäljessä. Ensimmäisessä painoa edeltävässä tavussa mainitut foneemit edustuvat *i*-äänteenä ja muissa tavuissa ne edustuvat *i*:n ja *e*:n väliin sijoittuvana suppeana vokaalina. Esimerkiksi venäjän *lesá* ääntyy [l'ísá] ja *sn'alá* ääntyy [s'n'ílá]. (Nikunlassi 2002: 88.)

Venäjän ääntämyksessä on jonkin verran vaihtelua. On vanha ja uudempi ääntämys. Ikanjen aiheuttama vokaalien redusoituminen on uudempaa ääntämystä, ja vanhassa ääntämyksessä taas vokaalit eivät redusoidu. (Nikunlassi 2002: 88.) Se, että karjalan venäläislainoissa ei ole vokaaleja, jotka palautuisivat alkuperäiseen redusoituneeseen vokaaliin, voi johtua siitä, että laina on omaksuttu vanhan ääntämyksen mukaisesta asusta. Karjalan kielessä alkuperäiset ikanjen vaikutuksesta redusoituneet vokaalit edustuvat *i*:nä. Kujolan (1910: 60)

¹⁴ Pyölin (1996: 193) venäjän *y*:n vastineena on livvissä yleensä joko *ui* tai *i*.

mukaan karjalan kielen *i* voikin korvata venäjän *u:n*, *y:n*, *e:n*, *a:n* ja liudennuksen. Kujolan esittämät korvaavuudet vastaavat siis enimmäkseen ikanjea.

Ikanjen aiheuttama vokaalien redusoituminen voi olla haastavaa erottaa suomen ja karjalankin kielen vokaaliharmonian aiheuttamasta fonologisesta mukautumisesta. Esimerkiksi kaikkien pitäjiä aineistoissa esiintyvä venäjästä varhain lainattu lekseemi *pättši* 'uuni' on laina, jossa vokaaliharmonia on vaikuttanut fonologiseen asuun. Kaikissa aineistoissa se esiintyy *ä*:llisenä, esimerkiksi *päčis* (Salmi), *päčim* (Suojärvi) ja *päččii* (Ilomantsi), vaikka venäjänkielisessä originaalissa ensitavun vokaali on *e*, *peč'*. Lisäksi venäjän murrevariantin ja yleiskielisen variantin välillä voi olla eroja, jotka nekin on haasteellista erottaa ikanjen vaikutuksesta. Esimerkiksi Ilomantsin aineiston saneessa *sinčossa* (< yleisven. *senéc* ~ *séncy* 'eteinen, porstua') kyse ei ole ikanjen aiheuttamasta ensitavun *i*-äänteestä, vaan venäjän *i*:llisen murrevariantin *síncy* lainautumisesta (Kalima 1952: 159). Rajakarjalaisaineistossa on sellaisia lainoja, joissa alkuperäinen ikanje ilmenee vokaalin laadussa. Ikanjen vaikutuksesta esimerkiksi Salmin aineiston saneen *svitiläksähä* (< yleisven. *svetíl'* 'öljylampun sydän') ensitavulla on originaalin kirjoitusasusta poiketen *e:n* sijaan *i*. Ero originaalin painollisen lopputavun *i*:hin on neutraalistunut painottomassa tavussa.

Pääsääntöisesti lainasanojen vokaalit vastaavat originaalin vokaaleja laadullisesti. Pääsääntöisesti myös alkuperäisen painollisen tavun vokaaliaines edustuu pitkänä. Originaalia etsiessä on otettava huomioon kaikki mahdolliset murrevariantit ja ääntämistavat, jotta vokaalien fonologia olisi selvitettävissä. Rajakarjalaisaineiston venäläislainojen vokaalien mukautuminen on lähes täysin säännönmukaista ja muuta karjalaa vastaavaa.

4.4 Venäläislainojen puolivokaalit

Itämerensuomen ja venäjän puolivokaaleja ovat *j* ja *v* (ks. luku 2.4). Venäjän kielestä lainattujen sanojen alkuperäiset *j*- ja *v*-äänteet mukautuvat puolivokaalimaisuuden vuoksi usein karjalaan vokaaleiksi. Edellisessä luvussa käsitelinkin jo joitain venäjän *j*-alkuisten vokaalien mukautumistapoja sanansisäisessä asemassa, jossa ne mukautuivat vokaaleiksi. Tässä luvussa tarkasteltavat puolivokaalit voivat mukautua sekä vokaaleiksi että konsonanteiksi lainautumisprosessissa. Aineistossa on yhdeksän lekseemiä, joiden originaalissa on *j* sanan alussa, ja kahdeksan lekseemiä, joiden originaalissa on *v* sanan sisässä. Äänteiden sijainti sanassa on rajattu käsittelyssä näin, koska edellisessä luvussa esittelin jo *j*-alkuisten vokaalien ääntymistä sanan sisässä ja sanan alussa *v* säilyy (esimerkiksi Suojärven aineiston saneissa *vora* (< yleisven. *vor* 'varas') ja *vilkal* (< yleisven. *vilka* 'haarukka')).

Sanansisäisessä asemassa venäjän kielen *v* mukautuu karjalassa lähes aina *u*:ksi. Itämerensuomen omaperäisessä sanastossa sanansisäisessä asemassa tavun lopussa, vokaalien välissä tai labiaalivokaalin edellä ja jäljessä *v* taas on useimmiten kadonnut tai vokaalistunut, esimerkiksi *savi*-sanana *v* voi vokaaliutua muotoon *sau*. (Ojansuu 1918: 78; Rapola 1966: 292–294.)

Rajakarjalaisaineistossa esiintyy useita lainoja, joiden originaalissa on sanan sisässä *v*. Yksi tällainen laina on suomenkin yleiskielessä tavattava *tsasouna* (< yleisven. *časovnjá* 'eräänlainen ortodoksikappeli'). Kuten taulukosta 6 käy ilmi, *tsasounaa* merkitsevät lainat ovat mukautuneet siten, että sanansisäinen konsonantti *v* on mukautunut *u*-vokaaliksi. Molemmat äänteet ovat labiaalisia ja lähellä toisiaan. Taulukkoon 6 olen koonnut kaikki aineiston sellaiset lainat, joissa on alun perin venäjässä sanan sisässä ollut *v* erottelematta sen asemaa muihin äänteisiin nähden.

Taulukko 6. Alkuperäisen sanansisäisen *v*:n rajakarjalainen *v* ~ *u* -vaihtelu pitäjittäin. Luku saneen vasemmalla puolella on saneen frekvenssi. Alkuperäisen *v*:n mukautuminen rajakarjalaiseksi on lihavoitu. Summarivillä ovat *v* ~ *u* -vaihtelutapaukset.

Salmi	Suojärvi	Ilomantsi
1 časoun	6 časouna	1 časouna
2 časouna	1 griunua	1 čaššounaks
1 časounaa	1 kaksgrīunahini	3 šasounan
2 časounaks	1 kožovnah	1 sasounassa
1 časounakse	10 roun	1 šasounat
1 časounal	6 rouno	1 sassouna
1 časounan	1 slavijat	
1 časounanhoidaja	2 slavimas	
2 časounas	1 slavittih	
1 časounas	1 slavnoida	
4 roun	1 staučas	
2 rouno	1 stauččaa	
3 rounu		
1 sl'auñikaks		
1 sl'avñikat		
1 sl'avñikk		
1 slavn'ikku		
1 vuassustauččoa		
1 vuassustauččua		
Yhteensä 3 ~ 25	Yhteensä 6 ~ 26	Yhteensä 0 ~ 8

Kuten taulukosta 6 käy ilmi, sanansisäistä *v*:tä esiintyy aineistossa (labiaali)vokaalin ja konsonantin välissä, jolloin *v* usein korvautuu *u*:lla mutta voi myös säilyä. Lisäksi *v* voi sijaita kahden vokaalin välissä, jolloin se säilyy aina. Eniten vaihtelua *v*:n edustuksessa on Suojärven aineistossa, mutta ero ei ole suuri Salmin aineiston *v*:n korvaajiin. Ilomantsin aineiston *v*:n korvaajana on aina *u*. Salmin ja Suojärven aineistoissa alkuperäinen venäjän mukainen äänneasu on sen sijaan paikoin säilynyt. Se, toteutuuko alkuperäisen *v*:n edustumana *u* vai *v* on yk-

silöllistä. Ilomantsin fonotaksi ei salli suomeen kuulumatonta *vn*-yhtymää toisin kuin Salmin ja Suojärven fonotaksit. Sanansisäisen *v*:n säilyttäneet lainat voivat olla uudempia, sillä niiden fonotaksi on lähtökielen mukainen. *v ~ u* -vaihtelu venäläislainoissa kertoo uudemmassa ja vanhemmasta venäläisvaikutuksesta. KKS:ssa on sana-artikkeli *tseässöynä*, jonka murre-esimerkit ovat lähinnä *u*:llisia, mutta siinä on hieman myös *v*:llisiä murre-esimerkkejä.

Alkuperäinen *v* mukautuu *u*:ksi erityisesti silloin, kun sitä seuraa originaalissa *n* tai originaalin taivutusparadigman jossain jäsenessä affrikaatta *c*, esimerkiksi *rouno* (< yleisven. *róvn*) ja *staučča* (< yleisven. *stavéc*, mutta joka taipuu yksikön genetiivissä *stavcá*). Joskus venäjässä taivutusparadigmaan kuuluu *v ~ u* -vaihtelu. Esimerkiksi Suojärven aineistossa saneissa *pomiloidii* ja *pomilui* (< yleisven. *pómilovat'* 'armahtaa') ilmenee alkuperäisen *ova*-aineuksen vaihtelu taivutusparadigmassa *u*-aineuksen kanssa.

Kuten alkuperäinen *v*:kin, myös *j* mukautuu sanan sisässä usein joksikin vokaaliksi. Tässä käsittelen alkuperäisen venäjän puolivokaalin *j*:n mukautumista lainasanoissa kuitenkin sananalkuisessa asemassa. Alkuperäiset venäjänkieliset *ja*-, *je*-, *jo*- ja *ju* -äänteet voidaan litteroida joko *j*:llisinä tai liudennusmerkin avulla, mikä kuvaa äänteen vaikutusta edellisen konsonantin ääntämykseen, esimerkiksi *ʹa* (ks. liite 2). Usein translitteroinnissa *ja*-, *je*-, *jo*- ja *ju*-vokaaleilla korvataan suomen kielen erisnimien vastaavia CV-jonoja, esimerkiksi *Jaakko* > *Яакко* (Nikunlassi 2002: 404). Sananalkuisessa asemassa kyseiset venäjän kielen vokaalit ääntyvät ikään kuin konsonanttialkuisina. Sanan alussa *j* voi korvautua liudentuneella *d*:llä, mutta vaihtelu on karjalassa murteittaista.

Rajakarjalaisaineistossa sananalkuisessa asemassa *ja*, *je*, *jo* ja *ju* kuitenkin ovat usein säilyneet *j*-alkuisina. Asetelmassa 6 ovat rajakarjalaisaineiston esiintymät tällaisista leksemeistä.

Salmi	Suojärvi
1 jarmank	1 d'ed'inöö
1 jarmank-	1 d'uamat
1 jarmankaa	1 jedin'öidy
1 jarmankam	1 joršš
4 jarmankat	1 jorššii
1 jarmankoa	1 juamah
1 jarmanku	2 juamu
1 jediinöidy	1 juamua
1 jed'inöid	1 juaššikkaa
1 jäiččea	7 jubka
1 jäičätä	2 jubkua
	1 ostojubkie
	1 palttinjubkan'
	1 ribujubka
	1 ribujubkaizet
	1 ribujubkoa
	1 ribujupkaine
	1 jusrat
	2 odva
	1 pikajuamal

Asetelma 6. Alkuperäisten sananalkuisten *ja-*, *je-*, *jo-* ja *ju-*äänteiden mukautuminen rajakarjalaisiksi. Äänteet on lihavoitu saneista. Luku saneen vasemmalla puolella kertoo sen frekvenssin aineistossa.

Asetelmassa 6 ei ole Ilomantsia, sillä sen aineistosta ei löytynyt venäläislainoja, joiden originaalit alkaisivat jollain kyseisistä äänteistä. Salmin aineistossa esiintyy vain alkuperäisellä *ja:*lla ja *je:*llä alkavia saneita. Suojärven aineistossa taas esiintyy kaikilla kyseisillä alkuperäisillä äänteillä alkavia saneita. Suojärven aineistossa sananalkuinen *j* on mukautunut kahdessa esiintymässä liudentuneeksi *d:*ksi eli pidemmälle karjalankieliseksi, kun taas Salmin aineiston saneet ovat säilyneet lähempänä lähtökielisiä muotojaan. Suojärven murteelle onkin tyypillistä *d' ~j* -vaihtelu (ks. luku 2.4). Venäjän kielen *jedínyj* 'ainut, ainoa' -sanana mukaista lainaa ei esiinny KKS:ssa lainkaan. Pohjanvalon Salmin murteen sanakirjassa sen sijaan esiintyy *jed'ünöi* 'ei ainuttakaan' ja *d'-alkuisena d'ed'ünöi* 'ei ainutkaan'.

Jos *ja* on alun perin painollisella ensitavulla, mukautuu se aineistossa siten, että sana on *j*-alkuinen ja sitä seuraa pitkä vokaaliaines. Esimerkiksi Suojärven aineistossa on 'maantietä' merkitsevä laina *juamu* (< yleisven. *jáma*). Samoin on myös Pohjanvalon Salmin murteen sanakirjassa (s.v. *juamu*). 'Kananmunaa' merkitsevä laina *jäittšä* esiintyy karjalan kielessä, ja se on mukautunut vastaamaan karjalan vokaaliharmoniaa. Salmin aineiston 'kananmunaa' merkitsevät saneet ovat KKS:nkin aineiston mukaisia. KKS:ssa on tosin yksi esimerkki Tihvinän eteläkarjalaisesta murteesta, jossa *ja* ei ole mukautunut etiseksi: *kana muhii jaittšua*.

Puolivokaalien tarkastelussa nousi esiin, että Salmin ja Suojärven murteissa on enemmän venäjän fonotaksin vaikutusta kuin Ilomantsin aineistossa. Esimerkiksi *v* voi säilyä sanan sisässä. Lisäksi Ilomantsin aineistossa esiintyy vain yksi lekseemi tässä luvussa tarkastelluista 17 lekseemistä.

4.5 Päätelmät vokaalien fonologiasta

Näkökulmina ovat luvuissa 4.1, 4.2 ja 4.3 olleet venäjän sen varieteetin selvittäminen, josta sanat on lainattu. Luvussa 4.4 näkökulmana on ollut tarkastella, minkä kielen (venäjän, karjalan vai suomen) fonotaksia puolivokaalien mukautuminen noudattelee. Lisäksi mukana on kulkenut suomen kielen vaikutuksen ja vaihtelun tutkiminen. Vertailu on ollut kautta vokaalien fonologian analyysin diakronista, sillä olen verrannut lainasanoja venäjänkielisiin vastineisiinsa. Synkronista vertailu on ollut pitäjittäisten erojen tarkastelussa. Eroja ei kuitenkaan ole paljastunut pitäjien välillä huomattavan paljoa. Sen sijaan puolivokaalien tarkastelu paljasti jo Ilomantsin fonotaksin suomalaisvaikutteisuuden suhteessa Salmiin ja Suojärveen.

Alkuperäisten venäjän vokaalien edustajien tarkastelu rajakarjalaismurteissa antaa hie-man suuntaa suomalaisvaikutuksesta fonotaksiin. Ilomantsin aineistossa on aina muutamia esiintymiä, jotka ovat suomen eikä karjalan fonotaksin mukaisia. Lisäksi vokaaleista voidaan päätellä se venäjän varieteetti, josta laina on peräisin. Tavallisinta on, jos sanat on lainattu pohjoisvenäläisistä murteista, joiden puhujien kanssa karjalan puhujat ovat olleet kontaktissa. Vokaalien tarkastelun perusteella osa tutkimusaineistoni venäläislainoista on kuitenkin yleis-venäjästä. Toisaalta, kuten on jo useasti mainittu, venäjän murre-erot eivät ole kovin suuret ja yleis- tai standardivenäjänä pidetty keskivenäjä on yleisesti käytetty varieteetti laajalti Venäjällä kaikilla murrealueilla.

Se, mistä varieteetista sana on lainattu, on lekseemikohtaista. Venäjän varieteetin voi paljastaa alkuperäisten redusoituneiden vokaalien (akanje- ja ikanje-ilmiot) sekä pohjoisvenäläisten murteiden okanje-ilmion edustuminen aineistossa. Lisäksi venäjässä on tapahtunut joitain vokaalimuutoksia (kuten *e* > *o* -muutos), jotka erottavat yleiskieltä ja pohjoisvenäläistä murretta. Niiden avulla voi myös päätellä, mistä venäjän varieteetista lainasana on peräisin.

Vokaalien fonologisten korvautumisstrategioiden kannalta tärkeässä asemassa on venäjän sanapaino. *a* pitenee ensitavulla, jos se on alun perin ollut painollinen. Myös muut vokaalit voivat esiintyä pitkinä niin ensi- kuin muillakin tavuilla, jos kyseinen tavu on alun perin painollinen. Tämä johtuu siitä, että venäjän painollisten tavujen vokaalit saattavat kuulostaa diftongimaisilta, vaikka ovatkin lyhyitä. Jos venäjän painollisen tavun vokaaliaines ei ole karjalassa pidentynyt, on tällöin puolestaan sitä seuraava konsonanttiaines pidentynyt. Venäjän tavun painollisuus on merkittävä piirre lainojen mukautumisessa, sillä se vaikuttaa kyseisen tavun äänteiden kvantiteettiin.

Tärkeimpiä analyysissä paljastuneita vokaalien fonologisia korvautumisstrategioita ovat alkuperäisen painollisen ensitavun *a*:n edustuminen joko *ua*-diftongina tai lyhyenä *a*:na ja sitä

seuraavana pitkänä konsonanttiaineksena. Yleisvenäjän mukaisten painottomien tavujen *o*-äänteiden edustuminen pohjoisvenäläisten murteiden okanjen mukaisesti *o*:na on yleisempää kuin yleisvenäjän akanjen mukaan edustuminen *a*:n, vaikka sitäkin tavataan rajakarjalaisaineistossa. Lisäksi tärkeitä huomiota ovat painollisten tavujen *i*:n ja *u*:n edustuminen pitkinä. Painollisten tavujen *e* edustuu usein *ie*-difftongina ja *o* *ou*-difftongina. Painottomien tavujen vokaalit edustuvat usein originaalia vastaavina. Puolivokaalit edustuvat rajakarjalaisaineistossa siten, että esimerkiksi sanan sisässä tavun lopussa voi esiintyä itämerensuomen fonotaksin vastaisesti *v*. Useammin se kuitenkin on mukautunut esimerkiksi *u*:ksi. Erityisesti Suojärven aineisto on karjalan mukainen, sillä venäjän kielen *j* korvataan *d*':llä. Sanan sisässä taas venäjän *ja*-, *je*-, *jo*- ja *ju*-äänteet edustuvat vokaalimaisina.

Usein rajakarjalaisaineiston vokaalien mukautuminen on lekseemikohtaista aivan kuten sekin, mistä varieteetista ne on omaksuttu. Vokaalien fonologiasta voidaan päätellä, että venäjä on ollut kontaktikielenä Raja-Karjalassa vielä hyvin myöhäisessä vaiheessa. Vaikka vokaalit säilyvät lainoissa originaalin mukaisina, lainoista voi päätellä, että venäjän vaikutus on jatkunut pidempään Salmissa ja Suojärvessä kuin Ilomantsissa.

5 RAJAKARJALAISMURTEIDEN VENÄLÄISLAINOJEN KONSONANTTIEN FONOLOGIAA

Tässä luvussa esittelen rajakarjalaismurteiden venäläisten lainasanojen konsonanttien fonologiaa: sitä, kuinka venäjän konsonantit edustuvat tutkimusaineistossani ja mitä konsonanttien avulla voi päätellä aineiston suomalais-karjalais-venäläisestä kielikontaktista. Käsittelen lähes kaikkien konsonanttien mukautumista niin sananalkuisessa asemassa kuin sanansisäisessäkin asemassa. Konsonanttien tarkastelu on vokaalien tarkastelua laajempaa, sillä ne ovat lainasanojen mukautumisessa keskeisemmässä asemassa (ks. luku 2.3). Vokaalien fonologisesta analyysistä paljastuikin, että ne säilyvät mahdollisimman lähtökielen mukaisina.

Luvussa 5.1 tarkastelen alkuperäisen lyhyen konsonantin geminoitumisen syitä. Käsittelen myös sanansisäisten klusiilien soinnillisuutta (luku 5.2) ja sananalkuisten klusiilien soinnillisuutta (5.3). Luvussa 5.4 tutkin venäjän kielen affrikattojen ja luvussa 5.5 venäjän kielen sibilanttien rajakarjalaisia edustajia. Lopuksi esittelen kokoavasti päätelmiä rajakarjalaismurteiden venäläisten lainasanojen konsonanttien fonologiasta sekä siihen vaikuttavista seikoista (luku 5.6).

5.1 Alkuperäisen lyhyen konsonantin geminoituminen

Tässä luvussa tarkastelen venäjän kielen lyhyen konsonantin geminoitumista rajakarjalaismurteiden venäläislainoissa. Geminoituminen voi johtua kolmesta eri syystä¹⁵, sanan taivutukseen liittyvästä fonotaksista, alkuperäisen sanapainon vaikutuksesta äänteen pitkänä kuulemisesta (ks. luku 4.3: 51–52) sekä kahden konsonantin assimilaatiosta. Taivutukseen liittyvistä syistä sekä alkuperäisestä sanapainosta johtuvan geminoitumisen tarkastelu koskee (lähes) kaikkia tutkimusaineiston lekseemejä. Näitä ilmiöitä tutkin aineistosta esitettävien esimerkkisaneiden avulla. Assimilaatio taas koskee neljää lekseemiä.

Alkuperäisten lyhyiden konsonanttien geminoituminen lainasanoissa on usein taivutukseen liittyvistä fonotaktisista rajoituksista johtuva ilmiö. Venäläislainan mukautuessa karjalan kieleen konsonanttiloppuisissa sanoissa sananloppuinen konsonantti geminoituu ja lainasanan

¹⁵ Rajakarjalaismurteissa esiintyy jonkin verran yleis- ja itämurteiden erikoisgeminaatiota suomen kielen vaikutuksesta (ks. tarkemmin Massinen 2012). Tutkimusaineistoni venäläislainoissa ei kuitenkaan esiinny näitä geminaatioilmiöitä, sillä venäläislainojen fonologinen rakenne ei useinkaan ole sopiva geminaatioilmiöiden toteutumiselle. Toisin sanoen, venäläislainoissa on harvoin pitkiä vokaaleja ensitavun jälkeen.

loppuun liitetään vokaali¹⁶. Kun lainat tulevat osaksi karjalan kieltä, ne alkavat mukautua suffiksaaliin astevaihteluun. Rajakarjalaisaineistossa kaikki lainasubstantiivit osallistuvat astevaihteluun, jos niissä on sananlopussa tai viimeisessä tavussa lyhyt konsonantti (klusiili, affrikaatta tai livvissä *s*). Esimerkiksi Salmin aineistossa on seuraavanlaisia venäläislainoja: *bruazn'iekkoi* (< ven. *prázdnik* 'juhla') ja *päčči* < ven. *peč'* 'uuni'. Suojärven aineiston vastaavanlaisia lainoja ovat esimerkiksi *muzikkoo* (< ven. *mužík* 'mies') ja *minuuttua* (< ven. *minúta* 'minuutti'). Ilomantsin aineiston samanlainen laina on *ruasnikkaa* (< ven. *prázdnik* 'juhla').

Luvussa 4.3 tarkastelin muun muassa alkuperäisen tavun painollisuuden vaikutusta vokaalien kvantiteettiin. Havaitsin, että joskus sanapaino voi vaikuttaa myös konsonanttien kvantiteettiin. Lisäksi huomasin, että alkuperäiset lyhyet konsonantit geminoituvat tyypillisimmin kaksitavuisissa lainasanoissa pitkän tai painollisen ensitavun jäljessä. Esimerkiksi Salmin aineiston saneissa *brossupiiruada* (< ven. *próso* 'hirssi'), *hernehkuaššoa* (< ven. *káša* 'puuro'), *jäiččeeä* (< ven. *jajcó* 'muna, kananmuna'), *pluat'íi* (< ven. *plát'je* 'leninki, mekko') ja *puametti* (< ven. *pámjat'* 'muisti') konsonanttiaines on geminoitunut kaksitavuisessa sanassa painollisen tavun jäljessä. Suojärven aineistossa kaksitavuisissa sanoissa geminoituneista lyhyistä konsonanteista esimerkkejä ovat *bulkkua* (< yleisven. *búlka* 'vehnänen, vehnäleipä') ja *čurkka* (< yleisven. *čurka* 'tyhmä (halv.), halko'). Ilomantsin aineistossa taas esimerkki kaksitavuisen lainan lyhyen konsonantin geminoitumisesta on saneessa *suolarieppon* (< ven. *répa* 'nauris').

Lisäksi joissain sanoissa yleisvenäjän paino voi sijaita geminoitumisen jäljessä. On kuitenkin huomattava, että paino voi olla pohjoisvenäläisten murteiden mukaan ensitavulla, jolloin geminoituminen seuraisi sitä. Suojärven aineistossa esiintyy tällainen venäjän kielestä lainattu lekseemi *pessota* (< yleisven. *besjóda* 'illanvietto'), jonka yleiskielen mukaisessa originaalissa on lyhyt, liudentunut *s* painollisen tavun alussa. Suojärven sanassa (*j*)*o*-äänne ei ole pidentynyt, vaan sitä edeltävä *s* on geminoitunut joko pohjoisvenäläisten murteiden mukaan painollisen tavun tai yleiskielen mukaan liudennuksen vaikutuksesta. Suojärven aineistossa on seuraavanlaiset esiintymät *pessota*-lekseemistä: *bessodat'ila*, *bessodoa*. Myös Ilomantsin aineistossa *pessota*-lekseemin esiintymissä on aina geminoitunut sibilantti: *bessodat*, *beššodoi*, *bessodoissa*, *peššotoim*, *peššovat*. Ilomantsin aineistossa originaalia *s*:ää voi vastata myös *š*, mutta joka tapauksessa sibilantti geminoituu. Salmin aineistossa taas *pessota*-

¹⁶ Livvissä substantiivin loppuvokaali nominatiivissa on usein *u*, muussa karjalassa taas *a*. Venäläislainat, jotka ovat *u*- tai *a*-loppuisia, taipuvat *a*-vartaloisina, esimerkiksi *proasniekka* (KKS:n mukainen muoto) ~ *pruasniekku* (sane rajakarjalaisaineistosta Salmista) (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'). Lainasanojen loppuvokaaliksi voi tulla myös *i*, esimerkiksi *stuteni* (KKS:n mukainen muoto) (< yleisven. *studén'* 'liha- tai kalahyytelö').

lekseemin esiintymissä ei toteudu alkuperäisen sibilantin geminoitumista, vaan sibilantti on liudentunut. Näin on myös originaalissa venäjän kielen *besjóda*-sanassa, jossa painollinen *jo* aiheuttaa lyhyen *s*:n liudentumisen. Salmin aineistossa on 'illanistujaisia' tarkoittavasta lekseemistä seuraavat esiintymät: *bes'odaks*, *bes'odam*, *bes'odat*. Salmin ja parin saneen (*besodoa*, *bes'odoi*) osalta Suojärvenkin aineisto poikkeaa painollisen tavun vokaali- tai konsonanttiaineksen pitenemissäännöstä. Nämä esiintymät *pessota*-lekseemistä ovat siis lähempänä venäjänkielistä originaaliaan.

Useampitavuisissa lainasanoissa taas sanapainosta johtuva geminoituminen tapahtuu originaalin toisen tai sitä seuraavien tavujen jäljessä, esimerkiksi Salmin aineiston saneessa *obručén' n'aks* (< ven. *obručénie* 'vihkiminen'). Lisäksi lyhyt konsonantti voi geminoitua painollisen ensitavun jäljessä, esimerkiksi Suojärven aineiston saneessa *od'd'ualan* (< pohjoisven. *ódejalo* 'peitto, peite'), jossa sananalkuinen *o* on luoteisvenäläisten murteiden mukaisesti painollinen. Aina kolmi- tai useampitavuisen sanan alkuperäisen painollisen ensitavun jäljessä lyhyt konsonantti ei geminoidu, esimerkiksi Suojärven aineiston saneessa *muatuška* (< yleisven. *mátuška* 'aviomiehen äiti, anoppi, äiti') ei esiinny geminaatiota. Lainautuminen noudattelee siis karjalalle ja suomellekin ominaisia fonotaktisia rajoituksia. Sanapainosta riippuva geminoituminen on kuitenkin säännöllistä karjalan kielessä ja toteutuu usein rajakarjalaisaineistossa.

Tässä viimeisenä käsiteltävä geminaatioilmiö on kahden venäjän alkuperäisen konsonantin assimilaatio karjalassa. Vaikka assimilaatio on venäjän kielessä tyypillinen ilmiö, on tässä käsiteltävä assimilaatio tapahtunut vasta karjalassa (ks. esim. Ojansuu 1905: 24). Tämä geminaatioilmiö poikkeaa kahdesta edellä mainitusta siten, että venäjän kaksi lyhyttä eri konsonanttia sulautuvat yhdeksi pitkäksi konsonantiksi, kun taas kahdessa edellisessä geminaatioilmiössä yksi venäjän alkuperäinen lyhyt konsonantti pitenee karjalan fonotaktisista syistä geminaataksi. Rajakarjalaismurteiden Salmin ja Suojärven aineistoissa assimilaation sisältäviä lekseemejä ovat *mellitšä* 'mylly', *malittu* 'rukous' ja *onnakko* 'kaikesta huolimatta, mutta, silti, siitä huolimatta'. Niiden (yleis)venäjänkielistä originaalit ovat *mél'nica*, *molítva* ja *odnáko*. Alkuperäiset lyhyet konsonantit ovat assimiloituneet regressiivisesti eli konsonantti on mukautunut sitä edeltävän konsonantin mukaiseksi, ja syntynyt geminaatta osallistuu astevaihteluun. Assimilaatio on tapahtunut kaikissa kolmessa lekseemissä tavujen rajalla siten, että assimiloituneet konsonantit kuuluvat eri tavuihin: *ln* > *ll*, *tv* > *tt* ja *dn* > *nn*.

Lekseemeissä *mellitšä* ja *malittu* assimilaatio on tapahtunut painollisen tavun jäljessä. Lekseemissä *onnakko* on kahta erilaista geminaatiota, ensimmäisen ja toisen tavun rajalla assimilaation aiheuttamaa sekä toisen ja viimeisen tavun rajalla painollisen tavun aiheuttamaa geminaatiota. Lisäksi Suojärven aineistossa osassa *pokoiniekkä*-lekseemin (< yleisven.

pokójnik 'vainaja') esiintymissä alkuperäiset lyhyet konsonantit *j* ja *n* ovat assimiloituneet edellä kuvatun kaltaisesti *n* *n*-geminaataksi: *pokon'niekkoa*, *pokon'nikka*, *pokonnikkoi*. Näin on myös KKS:ssa varsinais- ja livvinkarjalaisissa pitäjissä. Assimilaation rinnalla esiintyy kaikilla murrealueilla jonkin verran alkuperäistä vastaavaa fonologista muotoa, jossa *jn* on säilynyt assimiloitumattomana muodossa *in*. Ilomantsia ei mainita sana-artikkelissa, mutta Salmin murteesta on mainittu kumpikin fonologinen muoto. Suojärven murteesta taas ei ole mainittu assimiloitunutta muotoa. Ilomantsin rajakarjalaisaineistossa ei esiinny edellä kuvattuja lekseemejä, joissa on tapahtunut assimilaatiota.

Asetelmassa 7 ovat kaikki assimilaatiosta johtuvat lyhyiden konsonanttien geminoitiotapaukset tutkimusaineistostani.

Salmi	Suojärvi
1 malittu	1 mal'ittu
3 mal'ittu	1 vezimal'ittu
1 mal'ittuu	1 mammapokonniekka
1 melliččëä	1 mamma-pokon'niekkahä
1 melliččëä	1 pokoin'iekku
1 melliččih	1 pokon'iekka
2 melliččy	1 pokonikkoi
1 melliččää	1 pokon'niekkoa
1 melličäl	1 pokon'nikka
1 tuulimellič	1 pokonnikkoi
1 tuulimelliččy	1 mel'iččäh
1 tuulimelliččöi	2 melličäs
1 tuulimelličät	16 onnak
1 vezimellič	1 onnakko
1 vezimelliččöi	3 onnako
3 vezimelličäs	2 onnoak
1 vezimelličät	4 onnuak
1 onnakk	3 onnuako
2 onnakko	1 onnuakoi
	1 onnus

Asetelma 7. Assimilaation aiheuttama geminaatio rajakarjalaisaineistossa pitäjittäin. Assimilaatiosta johtuva geminaatio lihavoitu saneista. Saneen vasemmalla puolella oleva luku on sen frekvenssin aineistossa.

Osassa asetelman 7 saneista ei ole geminaatiota, mikä johtuu sekamurteille ja -idiolekteille ominaisesta variaatiosta. *Pokoiniekka*-lekseemin konsonanttien assimiloituminen lienee yleistynyt piirre rajakarjalaismurteissa, sillä KKS:ssa assimilaatiotapauksia esitetään vähemmän kuin rajakarjalaisaineiston perusteella voisi olettaa (esimerkiksi Suojärven murteesta ei lainkaan assimilaation sisältäviä variantteja). Rajakarjalaisaineistossa originaalia vastaavan muodon rinnalla esiintyy ikään kuin karjalan mukaisempi muoto. Lisäksi asetelman 7 saneissa esiintyy suffiksaalista astevaihtelusta aiheutunutta geminaatiota, jota ei ole lihavoitu.

Edellä esitetyt alkuperäisen lyhyen konsonantin geminoitumisilmiöt ovat karjalan kielessä muissakin murteissa kuin rajakarjalaismurteissa tyypillisiä, sillä ne johtuvat lainansaaja-

kielen fonotaksiin mukautumisesta. Suomen kielen interferenssiä näistä ilmiöistä on lähes mahdotonta etsiä, sillä tältä osin suomen kielen fonotaksi on jokseenkin samanlainen kuin karjalan kielen.

5.2 Sanansisäisten klusiilien soinnillisuus

Klusiilit ovat tärkeässä osassa lainasanatutkimustani, ja tarkastelenkin tässä luvussa niiden edustusta sanan sisässä. Ensiksi luvussa 5.2.1 käsitelen alkuperäisten soinnittomien klusiilien edustajia ja sitten luvussa 5.2.2 alkuperäisten soinnillisten klusiilien edustajia. Sananalkuisia klusiileja käsitelen omana kokonaisuutenaan luvussa 5.3. Erityisesti kiinnitän huomiota alkuperäisen ja rajakarjalaisen klusiilin soinnillisuuden vastaavuuteen, mistä syystä käsittelen alkuperäisten soinnittomien ja alkuperäisten soinnillisten klusiilien mukautumista erikseen omissa alaluvuissaan. Pyrin löytämään periaatteita, joiden mukaan sanansisäisten klusiilien soinnillisuus määräytyy rajakarjalaismurteiden venäläislainoissa.

Hypoteesina on se, että klusiilit säilyisivät alkuperäisiä vastaavina sanansisäisessä asemassa, mutta että joitain poikkeuksia voisi ilmetä suomen kielen vaikutuksesta, sillä suomessa korvataan usein soinnillisia äänteitä soinnittomilla. Kujola (1910: 64–65) on tarkastellut, miten Salmin murteessa korvataan venäjän kielen klusiileja. Hänen mukaansa klusiilit mukautuvat venäjästä Salmin murteeseen seuraavalla tavalla:

$g, k > g$	$k > k$	$d, t > d$	$t > t$	$b, p > b$	$p, b > p$
------------	---------	------------	---------	------------	------------

Asetelma 8. Klusiilien mukautuminen venäjästä Salmin murteeseen Kujolan (1910: 64–65) mukaan.

Kujolan kokoamaan luetteloon kuuluvat niin sananalkuiset kuin -sisäisetkin klusiilien korvautumiset. Kujolan kuvauksen mukaan alkuperäiset soinnilliset klusiilit korvautuvat vastaavilla soinnillisilla klusiileilla, mutta b voi myös korvautua soinnittomalla klusiililla p . Tarkastelenkin pitävätkö Kujolan havainnot paikkansa myös selvemmin suomalaisvaikutteisessa rajakarjalaisaineistossa. Hänen aineistonsa on peräisin Salmin rajakarjalaismurteesta ennen talvi- ja jatkosotia.

5.2.1 Alkuperäiset soinnittomat klusiilit sanansisäisessä asemassa

Käsittelen ensiksi soinnittomia sanansisäisiä klusiileja k , p ja t . Tutkimusaineistossa on yhteensä 78 lekseemiä, joiden originaalissa on sanansisäisessä asemassa k ; 19 lekseemiä, joissa on p ; ja 122 lekseemiä, joissa on t . Viimeiseen on laskettu myös venäjän verbin infinitiivin

tunnuksen *-t'* klusiili, sillä lainautuminen on voinut tapahtua kyseisestä muodosta. Myös liudentuneet klusiilit on laskettu samaan ryhmään liudentumattomien vastineidensa kanssa.

Alkuperäiset sanansisäiset soinnittomat klusiilit esiintyvät useimmiten tavunrajaissa asemassa tavun alussa CV- tai tavun lopussa (C)VC-tavussa. Lisäksi esimerkiksi venäjän alkuperäistä sanansisäistä *k*:ta esiintyy usein sananloppuisessa asemassa, jolloin se rajakarjalaiseksi mukautuessaan usein geminoituu loppuun liitettävän vartalovokaalin edellä ja noudattaa suffiksaalia astevaihtelua. Karjalankielisten sanojen absoluuttisen lopun klusiileja en tarkastele tässä luvussa, sillä niitä ei esiinny aineistossa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Yleensä venäläiset lainanominit ovat mukautuneet siten, että sanat eivät ole rajakarjalaismurteissa konsonanttiloppuisia. Klusiililoppuisia sanoja kuitenkin rajakarjalaisaineistossa on esimerkiksi konjunktio *hot'* (< ven. *hot'* 'vaikka'). Esimerkkisana on Ilomantsin aineistosta. Sanan absoluuttisessa lopussa esiintyy *t:n* korvaajana myös *d*: *hod* (Suojärven aineisto).

Alkuperäiset sanansisäiset soinnittomat klusiilit ovat useimmiten säilyneet venäläislainojen mukautuessa rajakarjalaisiksi. Esimerkiksi Ilomantsin aineiston saneissa *pečulkoja*¹⁷ (< yleisven. *pečúrka* 'tulisija, takka') ja *suapkaks* (< yleisven. *šápka* 'hattu, lakki') soinniton velaariklusiili *k* on säilynyt. Näissä kahdessa klusiilin sijoittuminen tavuun on edellä kuvatun laista. Taulukkoon 7 olen laskenut kaikkien alkuperäisten sanansisäisten soinnittomien klusiilien säilymisen sekä soinnillistumisen pitäjittäin rajakarjalaisaineistossa.

Taulukko 7. Alkuperäisten sanansisäisten soinnittomien klusiilien mukautuminen rajakarjalaisiksi. Liudentuneet klusiilit on laskettu mukaan.

	Alkupe- räinen <i>k</i> on säily- nyt	Alkuperäi- nen <i>k</i> on soinnillistu- nut <i>g</i> :ksi	Alkuperäi- nen <i>p</i> on säilynyt	Alkuperäi- nen <i>p</i> on soinnillistu- nut <i>b</i> :ksi	Alkuperäi- nen <i>t</i> on säilynyt	Alkupe- räinen <i>t</i> on soinnillis- tunut <i>d</i> :ksi
Salmi	106	0	37	0	128	2
Suojärvi	321	6	55	1	158	3
Ilomantsi	47	0	9	0	21	0
Yhteensä	474	6	101	1	307	5

Rajakarjalaisaineiston venäläislainojen alkuperäiset sanansisäiset soinnittomat klusiilit säilyvät soinnittomina kaikkien pitäjien aineistossa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, kuten taulukon 7 laskelmista käy ilmi. Soinnittomat klusiilit ovat kuuluneet alun perinkin itämerensuomen äännejärjestelmään, joten ne usein säilyvät lainautumisprosessissa. Suojärven aineistossa tosin on kymmenen sanetta, joissa on ikään kuin väärä soinnillisuus, sillä originaalin soinniton klusiili on korvattu soinnillisella, esimerkiksi saneessa *tjad'oi* (< yleisven. *tjotja*

¹⁷ Saneessa soinniton velaariklusiili *k* on säilynyt, mutta alkuperäinen sanansisäinen likvida on mukautunut toiseksi likvidaksi.

'tāti'). Liudennus säilyy saneessa. Myös Salmin aineistossa esiintyy kaksi tällaista tapausta mutta Ilomantsin aineistossa taas ei yhtään.

Sanan sisässä soinnittomat klusiilit säilyvät pääosin originaalia vastaavina, koska niitä esiintyy niin venäjässä, karjalassa kuin suomessakin. Etelä- ja livvinkarjalaisissa murteissa tosin usein omaperäisissäkin sanoissa sanansisäiset klusiilit saattavat soinnillistua. Onkin hieman yllättävää, että rajakarjalaisaineiston Salmin ja Suojärven aineistoissa soinnillistumista esiintyy hyvin vähän. Suomen kieli lienee vaikuttanut Ilomantsin aineiston lisäksi myös Salmin ja Suojärven aineistoissa siten, että murrealueille tyypillistä soinnillistuneisuutta ei esiinny kovin paljon. Oletan, että alkuperäiset soinnilliset sanansisäiset klusiilit korvautuvat useammin soinnittomilla kuin soinnittomat soinnillisilla, mikä olisi sekä suomen kielen vaikutusta että alkuperäisiä itämerensuomalaisia klusiileja vastaavaa (ks. luku 5.2.2).

5.2.2 Alkuperäiset soinnilliset klusiilit sanansisäisessä asemassa

Tässä luvussa tutkin venäjästä lainattujen sanojen alkuperäisten soinnillisten klusiilien *g*, *b* ja *d* edustumista sanansisäisessä asemassa rajakarjalaismurteissa. Tutkimusaineistossa on yhteensä 13 lekseemiä, joiden originaaleissa on sanansisäisessä (tai -loppuisessa) asemassa *g*, 21 lekseemiä, joissa on vastaavissa asemissa *b*, ja 48 lekseemiä, joissa on *d*. Soinnillisten klusiilien korvautumisessa oletan olevan enemmän suomen vaikutusta kuin soinnittomien klusiilien korvautumisessa.

Tavallisimmin soinnilliset klusiilit kuten soinnittomatkin säilyvät sanan sisässä. Esimerkiksi alkuperäinen *g* on säilynyt Salmin aineistossa esimerkiksi saneessa *čuугупада* (< yleisven. *čúgun* 'harkkorauta, valurauta, pata') ja Suojärven aineistossa saneessa *vuigon kah* (< yleisven. *výgonka* 'tukinuitto'), mutta ei Ilomantsin aineistossa. Erityisesti Ilomantsin aineistossa soinnilliset klusiilit korvautuvat sanan sisässä soinnittomilla klusiileilla, esimerkiksi saneessa *čukunapata* (< yleisven. *čúgun* 'harkkorauta, valurauta, pata'). *k* korvaa *g*:n myös Suojärven aineistossa esimerkiksi saneessa *t'orkkuammo* (< yleisven. *torgovát* 'käydä kaupaa'). Salmin aineistossa *k* ei korvaa *g*:tä sanan sisässä venäläislainoissa. Ilomantsin aineistossa saneesta *bohrisaks* (< yleisven. *bogorodica* 'jumalansynnyttäjä') on kadonnut joitain äänteitä rajakarjalaiseksi mukautuessa, mutta alkuperäistä sanansisäistä *g*:tä vastaa *h*. Venäjän ja muiden kielten välisissä lainasanoissa ja nimien translitteroinnissa *g* ~ *h* -vaihtelu on tyypillistä (mitä käsittelen lisää sananalkuisten klusiilien yhteydessä luvussa 5.3.1). Tätä korvautumista Kujola (1910) ei mainitse lainkaan tutkimuksessaan. Rajakarjalaisaineistossa sitä ei esiinny sanan sisässä edellä mainittua Ilomantsin aineiston esimerkkiä enempää.

Alkuperäisen sanansisäisen *b:n* mukautumisessa klusiili säilyy usein soinnillisena, esimerkiksi Salmin aineiston *griboa* (< yleisven. *grib* 'sieni, tatti'), Suojärven aineiston *ribujubkaizet* ja *ribujupkaine* (< yleisven. *jubka* 'hame') sekä Ilomantsin aineiston *obrasat*, jonka klusiili toisaalta voi myös edustua soinnittomana: *oprasa* (< ven. *óbráz* 'ikoni'). Klusiilin äänneympäristö (vokaalien läheisyys tai tavunrajaisuus) ei vaikuta soinnillisuuden säilymiseen, sillä saman lekseemin eri esiintymissä klusiili voi olla joko mukautunut soinnittomaksi tai säilynyt originaalin mukaisesti soinnillisena. Sanansisäinen klusiilien soinnillisuuden vaihtelu vaikuttaisi siis olevan puhujakohtaista eikä niinkään lekseemi- tai pitäjätasolla säännönmukaista.

Alkuperäinen sanansisäinen *d* säilyy tutkimusaineistoni venäläislainoissa usein. Esimerkiksi Salmin saneessa *nedäli* (< yleisven. *nedélja* 'viikko') ja Suojärven saneessa *svuad'bat* (< yleisven. *svád'ba* 'hää'). Ilomantsin aineistossa *pessota*-lekseemin kolmessa esiintymässä alkuperäinen sanansisäinen *d* on säilynyt *d:nä*, esimerkiksi saneessa *bessodat* (< yleisven. *besjóda* 'illanistujaiset'). Saman lekseemin yhdessä saneessa *d* on korvautunut *t:llä*, *peššotoim*, ja toisessa saneessa alkuperäinen sanansisäinen *d* on astevaihtelussa *peššovat*, jolloin vahvan asteen on oltava *t*. Alkuperäinen venäjän kielen sanansisäinen *d* on korvautunut soinnittomalla *t:llä* myös Ilomantsin aineiston saneessa *t'itätö* (< ven. *djádja* 'setä'). Soinnittomaksi korvautunut äänne voi myös olla alun perin sanan lopussa, mutta karjalassa sanan loppuun on liitetty vokaali, jolloin konsonantti on osa viimeistä CV-tavua. Ilomantsin aineistossa saneessa *zavotalaisej* (< yleisven. *zavód* 'tehdas') tapahtuu näin. Alkuperäinen sanansisäinen *d* voi korvautua *t:llä* myös konsonantin edellä, esimerkiksi Ilomantsin aineiston saneessa *rutn'ikkah* (< yleisven. *rúdnik* 'kaivos, malminlouhintapaikka'). Salmin aineistossa alkuperäinen sanansisäinen *d* korvautuu *t:llä* esimerkiksi saneessa *stutenii* (< yleisven. *studén* 'lihahyytelö') ja Suojärven aineiston saneessa *rot'ih* (< yleisven. *rodít* 'tuottaa, synnyttää, kantaa').

Venäläislainassa *proasniekka* (KKS s.v. *proasniekka*) alkuperäinen venäjän kirjoitusasun sanansisäinen *d* katoaa mahdollisesti jo alkuperäisessäkin ääntämyksessä. Sanaa esiintyy rajakarjalaisaineistoni kaikissa pitäjissä, ja kaikissa saneissa sanansisäinen *d* on kadonnut, esimerkiksi *pruazniekku* (Salmi), *pruaznikka* (Suojärvi) ja *ruasnikka* (Ilomantsi). Taulukkoon 8 olen laskenut pitäjittäin kaikki alkuperäisten sanansisäisten soinnillisten klusiilien edustamistapaukset tutkimusaineistossani.

Taulukko 8. Alkuperäisten sanansisäisten (ja -loppuisten) soinnillisten klusiilien mukautuminen rajakarjalaisiksi. Myös liudentuneet klusiilit on laskettu mukaan taulukkoon.

	Alku- peräi- nen <i>g</i> on säi- lynyt	Alku- peräi- nen <i>g</i> on kor- vautu- nut soinnit- tomalla <i>k</i> :lla	Alku- peräi- nen <i>g</i> on kor- vautu- nut <i>h</i> :lla	Alku- peräi- nen <i>b</i> on säi- lynyt	Alku- peräi- nen <i>b</i> on kor- vautu- nut soinnit- tomalla <i>p</i> :llä	Alku- peräi- nen <i>d</i> on säi- lynyt	Alku- peräi- nen <i>d</i> on kor- vautu- nut soinnit- tomalla <i>t</i> :llä	Alkupe- räinen <i>d</i> on ka- donnut
Salmi	16	0	5	64	2	70	2	44
Suojärvi	49	3	8	107	1	108	30	91
Ilomantsi	0	5	5	13	17	3	61	34
Yhteensä	65	8	18	184	4	181	93	169

Kuten on jo mainittu, erityisesti Ilomantsin aineistossa alkuperäiset sanansisäisen aseman soinnilliset klusiilit eivät yleensä säily soinnillisina. Alkuperäinen soinnillinen sanansisäinen klusiili on säilynyt Ilomantsin aineistossa vain 16 saneessa, kun taas soinnilliset klusiilit ovat korvautuneet soinnittomalla klusiililla tai jotenkin muuten 122 saneessa. Alkuperäisten soinnillisten klusiilien säilymättömyys Ilomantsin aineistossa johtuu siitä, että ne eivät kuulu Ilomantsin siinä määrin suomalaistuneeseen murteeseen.

Kuten edellisistä esimerkkisanoista ja taulukosta 8 käy ilmi, Salmin aineistossa taas alkuperäiset sanansisäiset soinnilliset klusiilit yleensä säilyvät soinnillisina. Kaiken kaikkiaan soinnilliset klusiilit ovat säilyneet 150 saneessa ja mukautuneet soinnittomiksi neljässä saneessa. Suojärven aineistossakin alkuperäisten sanansisäisten soinnillisten klusiilien säilyminen soinnillisina on tavallisempaa kuin soinnittomiksi mukautuminen. Suojärven aineistossa soinnilliset sanansisäiset klusiilit ovat säilyneet soinnillisena 264 saneessa, kun taas 34 saneessa soinnilliset sanansisäiset klusiilit ovat mukautuneet soinnittomaksi.

Salmin ja Suojärven aineistot ovat venäläislainojen alkuperäisten sanansisäisten soinnillisten klusiilien mukautumisen kannalta säilyttäneet niin alkuperäisen venäjänkielisen fonotaksin kuin karjalan kielellekin tyypilliset soinnilliset klusiilit. Sen sijaan Ilomantsin aineiston kohdalla on toisenlainen fonologinen korvautumistapa: alkuperäiset sanansisäiset soinnilliset klusiilit mukautuvat soinnittomiksi. Yhteistä kaikkien pitäjien aineistoille on, että alkuperäinen sanansisäinen *d* mukautuu muita alkuperäisiä sanansisäisiä soinnillisia klusiileja useammin soinnittomaksi.

Alkuperäisten sanansisäisten soinnillisten klusiilien perusteella Salmi ja Suojärvi ovat karjalaisempia kuin Ilomantsi, joka taas on suomen mukainen. Klusiilien soinnillisuuden perusteella tehtävät päätelmät pitäjien aineistojen kieltenvälisestä vaikutuksesta fonologiassa saavat vielä tarkennusta luvussa 5.3, jossa tarkastelun näkökulmana on sananalkuinen asema.

5.3 Sananalkuisten klusiilien soinnillisuus

Tässä luvussa käsittelen alkuperäisten venäjänkielisten sananalkuisen aseman $k:n$, $g:n$, $p:n$, $b:n$, $t:n$ ja $d:n$ edustumista rajakarjalaismurteiden venäläislainoissa. Karjalalle ja sen itäisemmälle sukukielelle vepsälle on tyypillistä, että sanan alussa ja soinnillisessa ympäristössä omaperäisen tai lainasanan sisässä voi esiintyä myös soinnillisia klusiileja, mikä on venäjän vaikutusta. Edellisestä luvusta kävi ilmi, että rajakarjalaisaineistossa venäläislainojen sanansisäiset soinnittomat klusiilit kuitenkin harvoin soinnillistuvat, mutta toisaalta soinnilliset klusiilit useimmiten säilyvät soinnillisina sanan sisässä. Toisin sanoen sanan sisässä klusiilit säilyvät soinnillisuudeltaan originaaliaan vastaavina.

Klusiilien soinnillisuuden lisäksi venäjän vaikutuksesta karjalassa voi olla sanan alussa useampi kuin yksi konsonantti. Karjalan kielessä klusiilia voi siis seurata sanan alussa sekä vokaali että konsonantti. (Ojansuu 1905: 26; 1918: 78; Turunen 1973: 84.) Lisäksi soinnillisuuden vaihteluun kytkeytyy vaihtelu myös joidenkin muiden äänteiden kanssa, joista osa kävi jo sanansisäisten klusiilien käsittelyssä ilmi (esimerkiksi g vaihtelee $h:n$ kanssa).

Seuraavissa kolmessa alaluvussa käsittelen muun muassa väärää soinnillistumista eli hyperkorrektiutta, joka on yleisempää sanan alussa kuin sisässä oletukseni mukaan. Kuten jo aiemmasta sanansisäisiä klusiileja käsittelevästä luvusta käy ilmi, sanan sisässä väärä soinnillisuus on marginaalista. Alkuperäisten venäjän klusiilien edustajia ja soinnillisuuden vaihtelua käsitellään klusiilin ääntöpaikan mukaan omissa luvuissaan: alaluvussa 5.3.1 käsitellään velaariklusiileja, alaluvussa 5.3.2 labiaaliklusiileja ja lopuksi alaluvussa 5.3.3 dentaaliklusiileja.

5.3.1 Sananalkuinen $k \sim g \sim h$ -vaihtelu

Velaariklusiilien soinnillisuuden tarkastelu koskee Salmin, Suojärven ja Ilomantsin aineistoista yhteensä 43 lekseemiä: 11 k -alkuista ja 32 g -alkuista. Ensiksi käsittelen alkuperäisen sananalkuisen $g:n$ ja sitten alkuperäisen sananalkuisen $k:n$ mukautumista aineistossa. Tarkastelussa erottelen klusiilin vokaalia ja konsonanttia edeltävissä asemissa.

Sananalkuinen g voi korvautua soinnittomalla klusiililla k . Se on odotuksenmukaisempi muutos kuin muutos soinnittomasta soinnilliseen klusiiliin, varsinkin vanhemmissa lainoissa ja suomen kielessä (Rapola 1966: 12, 16). Taulukkoon 9 olen laskenut erilaiset edustustavat, kun alkuperäisessä venäjänkielisessä sanassa on sananalkuisessa asemassa soinnillinen klusiili g .

Taulukko 9. Alkuperäisen sananalkuisen g:n mukautuminen edustuminen pitäjittäin.

	Alkuperäinen g säilynyt vokaalin edellä	Alkuperäinen g säilynyt konso- nantin edellä	Alkuperäinen g muuttunut soinnittomaksi vo- kaalin edellä	Alkuperäinen g muuttunut soinnittomaksi kon- sonantin edellä
Salmi	4	16	0	0
Suojärvi	17	2	0	0
Ilomantsi	2	0	0	0
Yhteensä	23	18	0	0

Alkuperäinen sananalkuinen soinnillinen klusiili g on säilynyt kaikissa aineiston venäläislainoissa. Salmin aineistossa sananalkuinen g on säilynyt esimerkiksi seuraavissa lainasanojen esiintymissä: *gor'a* (< yleisven. *gore* 'häätä, kurjuus, murhe, vaiva, tuska'), joka esiintyy kaikkien muidenkin pitäjien aineistossa, *griba* (< yleisven. *grib* 'sieni, tatti'), *gul'aičči* (< yleisven. *guljat'* 'kävellä, ulkoilla, kulkea, kuljeskella') ja *gruuzittihhäi* (< yleisven. *gruzit'* 'lastata'). Huomionarvoista on se, että alkuperäinen sananalkuinen g on säilynyt myös Ilomantsin aineistossa kahdessa saneessa: *gor'a* ja *gorahin'i* (< yleisven. *gore* 'häätä, kurjuus, murhe, vaiva, tuska'). Odotuksenmukaisempaa olisi suomalaisvaikutteisen Ilomantsin murteen fonotaksin perusteella korvata soinnilliset klusiilit soinnittomilla, mikä kävi ilmi sanansisäisten soinnillisten klusiilien korvautumisista ilmi (ks. luku 5.2.2).

Soinnillinen g voi edustua karjalan kielessä myös h:na, ja näin on joissain tapauksissa myös rajakarjalaisaineistossa. Suojärven aineistossa 'herraa' tarkoittava *gospod*, *gospodi*, *gospodiloi*, *gospod'* esiintyy myös muodossa *hospod* ~ *hospodi*. g:llinen variantti esiintyy aineistossa yhteensä kahdeksassa saneessa, kun taas h:llinen variantti esiintyy vain kahdessa saneessa. Ilomantsin aineistossa herraa tarkoittava lainasana esiintyy vain kerran ja h-alkuisena. Soinniton klusiili k ei vaihtelee tämän lekseemin sananalkuisessa asemassa soinnillisen klusiilin g:n kanssa. Salmin aineistossa tätä lekseemiä ei esiinny ollenkaan. KKS:ssa 'herraa' tarkoittavaa lainasanaa esiintyy vain h:llisena, ja siitä on esimerkkejä kaikilta murrealueilta. Myös Salmista ja Suojärveltä on nimenomaan h:llistä varianttia (s.v. *hospoti*, *hospotin*).

Sananalkuisen g:n korvautuminen h:lla on lekseemikohtainen ilmiö. Venäjän kielessä g ja h ovat äänteellisesti toisiaan lähellä, sillä molemmat ovat ääntöpaikan perusteella velaareja (ks. luku 2.3). Lisäksi venäjän kielen äänteiden luokittelussa klusiilit ja spirantit voidaan joskus luokitella samaan ryhmään, jonka äänteiden artikulaatiossa esiintyy sulkeuma (Nikunlassi 2002: 81). Äänteiden lähekkäisyys voi aiheuttaa niiden korvautumista toisillaan joissain ääneympäristöissä. Toisaalta h-alkuiset venäläislainat eivät koskaan mukaudu g-alkuisiksi karjalan kielessä.

Tavallisimmin venäläislainojen sananalkuisen k:n ja g:n vastineina karjalassa vaihtelevat k ja g. Alkuperäinen sananalkuinen k tai g voi tosin joskus kadota konsonantin edellä. Ve-

näjän sana *kvas* '(koti)kalja' on mukautunut rajakarjalaisaineistossa muun karjalan (KKS s.v. *voassa*) tavoin siten, että alkuperäisen sananalkuisen konsonanttityhtymän ensimmäinen jäsen *k* on kadonnut. Lekseemi esiintyy karjalassa *voas-* ~ *vuas-*alkuisena. Konsonanttityhtymä on mukautunut alkuperäisen itämerensuomalaisen fonotaksin mukaiseksi eli yksinäiskonsonant-tialkuiseksi (Rapola 1966: 12), joten laina lienee melko vanha. Rajakarjalaisaineistossani tätä lekseemiä esiintyy Salmissa 28 kertaa (esimerkiksi *vuassaa*), Suojärven aineistossa neljästi (esimerkiksi *vuassua*) ja Ilomantsissa kerran (*vuassoa*).

Sen lisäksi, että alkuperäinen lainasanan velaariklusiili voi kadota sanan alusta, voidaan lainasanan alkuun liittää originaaliin kuulumaton velaariklusiili. Alkuperäinen *r'u*-alkuinen venäjänkielinen sana on mukautunut Suojärven aineistossa *g*-alkuiseksi: *gr'umkaine* (< yleis-ven. *rjúmka* 'ryyppylasi, pikari'). *g* sananalkuisessa asemassa on väärää yleistystä lainanantajakielen fonotaksista. Ojansuu (1905: 47) on tehnyt saman havainnon ja pitää sitä pyrkimys-peräisenä analogiana: esimerkiksi venäjän kielen sana *ladon'* on voinut Ojansuun mukaan karjalaan lainautuessaan mukautua *g*-alkuiseen muotoon *gloadana*. KKS:ssa on sana-artikkeli *rumkka*, jossa esimerkit vastaavat *r'u*-alkuista originaalia myös Suojärven osalta eli väärä yleistys on originaalin fonologista asua vastaavaa harvinaisempi muoto.

Taulukossa 10 on laskettu alkuperäisen sananalkuisen soinnittoman klusiilin *k*:n mukautuminen rajakarjalaisaineistossa. Alkuperäisen sananalkuisen *k*:n korvaajien kesken on vain hieman enemmän variaatiota kuin *g*:n ja vain Suojärven aineistossa.

Taulukko 10. Alkuperäisen sananalkuisen soinnittoman *k*:n mukautuminen rajakarjalaiseksi.

	Originaali <i>k</i> säily- nyt vokaalin edel- lä	Originaali <i>k</i> säily- nyt konsonantin edellä	Originaali <i>k</i> soinnil- listunut edellä	Originaali <i>k</i> soinnillistunut konsonantin edellä
Salmi	38	4	0	0
Suojärvi	54	12	9	2
Ilomantsi	12	0	0	0
Yhteensä	104	16	9	2

Myös sananalkuisen *k*:n väärä soinnillisuus on siis vähäistä. Alkuperäinen soinniton klusiili *k* on useimmiten säilynyt sananalkuisessa asemassa rajakarjalaisaineistossa sekä vokaalin että konsonantin edellä, kuten taulukon 10 laskelmista käy ilmi. Väärää soinnillistumista esiintyy vain Suojärven aineistossa. Ilomantsin aineistossa taas esiintyy vain sellaisia *k*:n säilyttäneitä venäläislainoja, joissa sananalkuista klusiilia seuraa vokaaliaines, esimerkiksi *kolčat* (< pohjoisven. *kól'co* 'rengas'). Toisin sanoen on mahdollista, että Ilomantsin rajakarjalaismurteen fonotaksiin kuuluvat sananalkuiset konsonanttityhtymät, mutta tutkimusaineistossani ei ole

sellaisia venäläislainoja, joissa velaariklusiili olisi säilynyt sananalkuisessa konsonanttityhtymässä.

Suojärven aineistossa väärää soinnillistumista esiintyy kahdessa saneessa, joissa alkuperäistä soinnitonta sananalkuista klusiilia *k* seuraa konsonantti: *gravatin* ja *gravattiseh*. Venäläisen vuodetta tarkoittavan sanan *krovát'* alkuperäinen sananalkuinen soinniton klusiili on lisäksi säilynyt Suojärven aineistossa kahdessa saneessa *kravat' t'i*, *kravat' t'ii*. Samasta lekseemistä esiintyy siis sekä väärin soinnillistuneita että originaalia vastaavia saneita. Soinnilliset esiintymät ovat molemmat samalta puhujalta ja soinnittomat taas toiselta eri puhujalta. Väärä soinnillistuminen ei niinkään ole lekseemikohtaisia vaan pikemminkin puhujakohtaisia.

gr-alkuisten saneiden tuottaja käyttää myös lekseemin suomenkielistä vastinetta *sänky(nen)*. Näytteestä 13 Suojärveltä ilmenee venäläislainan käyttö suhteessa suomenkieliseen vastineeseensa (molemmat lihavoitu) sekä venäläislainan väärä soinnillisuus.

13. eglä illalhäi jäi se kessen meil, tämän tämän, meän sen, Keijon (didun)syöndä. gu kaloa kyzyi miulda. sit tuassen kui, illoil pitää miuleni uinoottamaa männä sinne **gravattizeh** ku panen ga sit, sie **gravatin** laijal tälleh kyngään heitän da sit vie lauloa pitää hänelleh. sit mie kyzyn mie sanon, midäp pitää lauloa la. konzak sanoo ”Kaks on tähtie tai vahal”. konzak sanoo ”Helsingis on yks hullupuol”. sit kudaman käsköö sen i laulam mie. se on ”Helsingis hullu puol”, sitä om monta kerdo käseny laulua. se, sit mie alotanki [LAULAA]. sehäi kui (en) mie brihačul en sidä Keijol laulan sen, se kui sanon sen, ”a ti teml’akka tiälgö olet?” sit nagroa röhähtiäteh vie. jo t’iedää sit loppui se. keski uinuo kessen lauluo. a toiči, sen kuunteloo kaiken. no keski mie uinuin enne ku uinotettava. dai magoan sit jo nygöi **sänggyzen** laijal, häi bilbettää kaččo miun silmii vie sit. no on lapsien ker, kaikkie nelištyö vai rubie sanomah. monemmoista. (Suojärvi, SKNA 3086: 1a.)

Väärä tai hyperkorrekti soinnillisuus voi johtua siitä, että kielenopas pyrkii tuottamaan sanan mahdollisimman tarkasti venäjän fonotaksin mukaan, tai siitä, että väärä soinnillistuminen on karjalan kielelle melko tyypillistä klusiileissa. Suomenkielisen vastineen käyttö samassa puheenvuorossa hyperkorrektien ilmaisujen kanssa voi olla merkki kielenoppaan karjalankielisen sanaston väistymisestä (tarkemmin sanaston suomen- ja karjalankielisyyden suhteesta ks. luku 3.3). Muuten kielenoppaan puhe on karjalankielistä: puheenvuorossa on käytetty venäjästä lainattuja konjunktioita, ja karjalankielinen affrikaatta *č* on säilynyt esimerkiksi saneessa *kaččo* ’katso’.

Rajakarjalaisaineistossa *k* ~ *g* -vaihtelu on vähäistä. Yleensä alkuperäiset sananalkuiset *k* ja *g* säilyvät. Harvat poikkeukset ovat Suojärven aineistosta alkuperäisen soinnittoman klusiilin väärässä soinnillistumisessa. Lisäksi aineistossani *h* korvaa alkuperäisen sananalkuisen *g*:n vain lainasanassa *hospoti*. Rajakarjalaismurteiden venäläislainojen sananalkuiset velaariklusiilit ovat säilyneet venäjän kielen mukaisina. Toisaalta vaihteluttomuus ja väärän soinnillisuuden puute voivat tämän ilmiön kohdalla johtua saneiden vähäisestä määrästä aineistossa.

Esimerkiksi $p \sim b$ -alkuisia venäläislainoja (ks. luku 5.3.2), on aineistossa huomattavasti enemmän kuin $k \sim g \sim h$ -alkuisia lainoja.

5.3.2 Sananalkuinen $p \sim b$ -vaihtelu

Venäläisten lainasanojen sananalkuisten labiaaliksiiliin p ja b vaihtelu on runsasta rajakarjalaisaineistossa. Käsittelen ensiksi sellaisia lainanoja, joissa alkuperäistä sananalkuista labiaaliksiiliä seuraa vokaaliaines, ja sen jälkeen lainoja, joissa alkuperäistä sananalkuista labiaaliksiiliä seuraa konsonanttiaines. Tutkimusasetelma on siis hieman erilainen kuin edellisessä velaariksiilejä käsitelleessä luvussa. Tarkastelen, säilyykö soinnillisuus alkuperäistä vastaavana vai muuttuuko kiksiili soinnittomaksi tai soinnilliseksi.

Tutkimusaineistossani on 25 lekseemiä, joissa p :tä seuraa vokaaliaines, ja 20 lekseemiä, joissa b :tä seuraa vokaaliaines. Alkuperäinen vokaaliaines voi olla joko painollinen tai painoton, ja sen myötä vokaaliaines voi olla mukautunut joko pitkäksi tai lyhyeksi. Yleensä b -alkuiset lainasanat ovat säilyneet b -alkuisina, jos b :tä seuraa vokaaliaines, esimerkiksi saneet *bes'odaks*, *bes'odam*, *bes'odat* esiintyvät Salmin aineistossa yhteensä neljä kertaa, eikä lekseemistä esiinny p :llä alkavia variantteja. Samoin on Suojärven aineistossa, jossa b -alkuisia saman lekseemin esiintymiä on yhteensä yhdeksän ja p :llä alkavia variantteja ei esiinny ollenkaan. Ilomantsin aineistossa sen sijaan on myös p :llä alkavia variantteja, esimerkiksi *beššodoi*, *peššovot*.

Alkuperäinen sananalkuinen p taas korvataan joskus b :llä, esimerkiksi Suojärven aineistossa *bul'kka* (< ven. *púlja* 'luoti, kuula'). Väärää yleistystä tavataan enemmän Suojärven kuin Salmin alueelta kerätyssä aineistossa, mutta säilyminen originaalin kaltaisena on Suojärven murteessakin yleisintä. Taulukkoon 11 olen laskenut alkuperäisen p :n ja b :n edustumisen vokaaliaineksen edellä.

Taulukko 11. Alkuperäisten sananalkuisten labiaaliksiilien mukautuminen soinnillisuuden perusteella vokaaliaineksen edellä rajakarjalaisaineiston venäläislainoissa.

	Alkuperäinen p säilyy vokaalin edellä	Alkuperäinen p soinnillistuu b :ksi vokaalin edellä	Alkuperäinen b säilyy vokaalin edellä	Alkuperäinen b muuttuu soinnit- tomaksi p :ksi vokaalin edellä
Salmi	49	0	13	6
Suojärvi	100	6	74	21
Ilomantsi	9	0	6	11
Yhteensä	158	6	93	38

Tyypillisintä on, että labiaaliklusiilien soinnillisuus säilyy alkuperäistä vastaavana vokaaliai-
neksen edellä. Vain Suojärven aineistossa esiintyy vääriä soinnillisuutta. Soinnillisen klusiilin
korvautuminen soinnittomalla voi olla suomen kielen vaikutusta. Seuraavaksi tarkastelenkin,
käyttäytyvätkö lainasanojen sananalkuiset labiaaliklusiilit samoin konsonanttiaineksen edellä.

Tutkimusaineistossani on 23 lekseemiä, joissa alkuperäistä sananalkuista *p*:tä seuraa
konsonanttiaines, ja kahdeksan lekseemiä, joissa alkuperäistä sananalkuista *b*:tä seuraa kon-
sonanttiaines. Kaikissa aineistoni lainasanoissa *p*:tä tai *b*:tä seuraava konsonantti on joko *l* tai
r. Lainasanassa *proasniekka*, jota aineistossa esiintyy eniten kaikista lainatuista substantiiveis-
ta, esiintyy vaihtelua alkuperäisen sananalkuisen *p*:n edustajissa. Kyseisen lainan mukautumi-
nen koko aineistossa on havainnollistettu asetelmassa 9.

Salmi	Suojärvi	Ilomantsi
1 broazn'iekat	1 bruažniekkapäivie	1 proašnikkoih
2 bruazn'iekkoi	1 bruazniekku	1 pruasniekassa
1 pruasniekaks	1 bruažnikka	1 pruasnikalla
1 pruasniekal	1 bruaznikkah	1 pruasnikassa
2 pruasniekat	1 bruažn'ikkah	1 pruasnikkah
2 pruasniekkoa	1 bruaznikkoa	1 pruasnikkoi
4 pruasniekku	1 bruažnikkoi	1 pruasnikkoih
1 pruasniekois	1 bruažnikkua	1 pruasn'ikkoja
2 pruažniekal	1 kyläkunda bruažnikaks	1 pruasnikois
1 pruažn'iekal	1 proazniekkoa	1 pruasnikoissa
2 pruažniekat	1 pruašniekku	1 praasn'ikka
3 pruažniekka	1 pruasnikas	1 praasnikkoi
1 pruažniekkah	1 pruašnikat	1 ruasnika
2 pruažniekkoa	1 pruažniekakse	2 ruasnikaks
1 pruažniekkoi	1 pruažniekal	2 ruasnikan
2 pruažniekku	1 pruažniekam	1 ruasnikas
1 pruažn'iekku	2 pruažniekkah	4 ruasnikassa
1 pruažniekkua	6 pruažniekkoa	1 ruasnikat
1 pruažniekkustola	2 pruažniekkoi	1 ruasnikka
1 pruažniekoikse	2 pruažniekku	1 ruasnikkaa
1 pruažniekoile	4 pruažniekkua	1 ruasnikka-aikaa
2 pruažnikku	1 pruažn'iekkua	1 ruasnikka(aikana)
	1 pruažnikaks	1 ruasnikka(aikanahan)
	1 pruažnikaks	1 ruasnikkapäivänä
	1 pruažnikal	1 ruasnikko
	1 pruažnikka	1 ruasnikkoa
	1 pruažn'ikkakengeä	1 nimiruasnikka
	2 pruažnikkoi	
	1 suurpruasniekku	

Asetelma 9. Lekseemin *proasniekka* saneet kaikilta pitäjiltä. Sanetta edeltävä luku ilmaisee saneen
frekvenssin aineistossa. Asetelma kuvaa lekseemin esiintymien sananalkuisen klusiilin soinnillisuuden
vaihtelua. Sananalkuinen lainasanalan alkuperäisestä ääneestä poikkeava äänne on lihavoitu.

KKS:n *proasniekka*-sana-artikkelin mukaan *proasniekka*-sana alkaa harvoin soinnilli-
sella klusiililla. Suojärveltä esitetään sekä soinnillisella että soinnittomalla klusiililla alkavat
variantit: *broažniekka* ~ *proažnikka*. Suojärvi on siis KKS:n mukaan ainut pitäjä, jossa sanan-

alkuisen klusiilin soinnillisuus vaihtelee, mutta KKS:n aineisto ei riittäne yleistämiseen. Salmista on esitetty vain soinnittomalla klusiililla alkavia variantteja. Ilomantsia taas ei ole mainittu sana-artikkelissa lainkaan

Rajakarjalaisaineistossani Ilomantsin näytteissä runsaasti esiintyvä *r*-alkuinen variantti *proasniekka*-sanasta on siis suomalais- tai tarkemmin savolaisvaikutusta. *Proasniekka*-sanaa ei ole yleensä esitetty suomen murteiden venäläisperäistä sanastoa koskevissa tutkimuksissa (ks. esim. Kalima 1952, Ruoppila 1986, Jarva 2003, Aapala 2015). *Proasniekka*-lekseemi on kuitenkin tunnettu suomen kielessä varsinkin itämurteissa, koska suomen nykykieltä kuvaavassa Kielitoimiston sanakirjassa on sana-artikkeli *praasniekka*. Siinä sana kuvaillaan murteelliseksi ja sen merkitys kuvaillaan 'ortodoksisessa Karjalassa vietetyiksi paikallisten suoje-luspyhimysten muistopäiviksi ja yleiseksi karjalaiseksi (kylä)juhlakasi' (s.v. *praasniekka*). Myös venäläisperäinen johdin *-nik* on lainautunut suomen kieleen yhdyssanan loppuosaksi (Tavi 2014: 18; myös Tavi 2015).

Kuten asetelmasta 9 ilmenee, Ilomantsin aineistossa esiintyy sellaisia saneita, joista labiaaliksiili on kadonnut sanan alusta eli sananalkuinen konsonanttiyhtymä on korvattu yhdellä konsonantilla. Ilomantsin aineisto poikkeaa myös siinä, ettei siinä esiinny ollenkaan soinnillisella klusiililla alkavaa *praasniekka*-lekseemin sananmuotoa. Ilomantsin aineistossa *r*-alkuisia *pr*-alkuiseen originaaliin palautuvia saneita on yhteensä 20. Myös Salmin ja Suojärven aineistoissa on Ilomantsin aineiston *proasniekka*-lekseemin mukautumisen kaltaisia esiintymiä. Alkuperäiset venäjänkieliset lekseemit *prisjadka* 'ripaska' ja *priuz* 'riusa' ovat mukautuneet Salmin aineistossa asuihin *riusat*, *riušat* ja Suojärven aineistossa asuihin *risat-koa* ja *riusa*, *riuzua*. Suojärvenkin aineistossa on siis suomen kielelle tyypillistä mukautumista, jossa sananalkuisen konsonanttiyhtymän ensimmäinen jäsen katoaa.

Soinnillisuuden vaihtelun kannalta samankaltainen kuin *pr* on konsonanttiyhtymä *pl*. Sananalkuinen konsonanttiyhtymä *pl* esiintyy Salmin ja Suojärven aineistoissa alkuperäisten venäjänkielisten lekseemien *pljasát* 'tanssia' ja *plat'e* 'mekko, leninki' vastineissa. *pl*-alkuisia lainasanoja esiintyy Salmin aineistossa vain yksi: *pluat't'i*. Suojärven aineistossa näissä on soinnillinen klusiili sananalkuisessa asemassa alkuperäisen soinnittoman klusiilin sijaan, esimerkiksi saneissa *bluat't'u*, *bläšittii*, *bläšittiin*, *bläššie*, *bläššietityttää*, *bläššii*, *bläššijä*, *bläššimää*, *bläššittii*, *bläš*šittii*, *bläššitää*. Tällaisia soinnillisella klusiililla alkavia esiintymiä on yhteensä 17. Samassa aineistossa on myös viisi venäjän mukaisella soinnittomalla klusiililla alkavaa sanetta näistä kahdesta edellä mainitusta lekseemistä, esimerkiksi *pluat't'u*, *pluat't'ua*, *pläššittih*. Suojärven aineistossa *pl* ~ *bl* -vaihtelussa venäjän mukainen variantti *pl* on harvinaisempi kuin väärin soinnillistunut *bl*. Suojärven aineistossa esiintyy myös yksi lekseemi, jossa on alun perin sanan alussa *bl*: *blinoa*, *blinua* (< yleisven. *blín* 'let-

tu'). Ilomantsin aineistossa taas ei esiinny konsonanttiyhtymillä *pl* tai *bl* alkavia venäläisiä lainasanoja. Missään aineistoista ei esiinny alkuperäisestä *pl*-konsonanttiyhtymästä sellaista varianttia, jossa *p* olisi pudonnut sanan alusta ja jäljellä olisi vain *l*, toisin kuin *pr*-konsonanttiyhtymästä esiintyy. Toisin kuin alkuperäinen konsonanttiyhtymä *pr*, *pl* ei varioi aineistossa runsaasti.

Taulukossa 12 on esitetty labiaaliksiilien soinnillisuus sanan alussa konsonantin edellä.

Taulukko 12. Alkuperäisten sananalkuisten labiaaliksiilien mukautuminen soinnillisuuden perusteella konsonantin edellä rajakarjalaisaineiston venäläislainoissa.

	Soinniton <i>p</i> säilyy konso- nantin edellä	Soinniton <i>p</i> soinnillistuu <i>b</i> :ksi konso- nantin edellä	Soinnillinen <i>b</i> säilyy konso- nantin edellä	Soinnillinen <i>b</i> muuttuu soinnittomaksi <i>p</i> :ksi konsonantin edellä	Alkuperäisen sananalkuinen labiaaliksiili jää pois ääntämyksestä konsonantin edellä
Salmi	41	9	0	1	2
Suojärvi	53	46	6	0	4
Ilomantsi	18	0	0	0	20
Yhteensä	112	55	6	1	26

Taulukosta 12 käy ilmi, että sananalkuinen soinniton labiaaliksiili säilyy yleensä venäläislainojen mukautuessa rajakarjalaismurteisiin soinnittomana konsonantin edellä. 112 esiintymässä soinniton *p* säilyy, ja 55 esiintymässä se soinnillistuu. Suojärven aineistossa tosin *p* soinnillistuu lähes yhtä usein kuin säilyy soinnittomana. *b*:llä alkavia venäläislainoja, joissa *b*:tä seuraa konsonantti, ei esiinny aineistossa muutamaa Suojärven ja yhtä Salmin aineistojen lekseemiä lukuun ottamatta. Kolmanneksi yleisin mukautuminen rajakarjalaisaineiston venäläislainoissa on suomen kielen mukainen sananalkuisten konsonanttiyhtymän ensimmäisen jäsenen kato, mitä esiintyy etenkin Ilomantsin aineistossa. Ilmiö on merkki suomen kielen vaikutuksen syvyydestä.

Seuraavissa näytteissä 14 ja 15 on esimerkkejä väärästä soinnillistumisesta Salmin aineistosta (*brossu* < yleisven. *próso* 'hirssi') ja Suojärven aineistosta (*bruaznikka* < yleisven. *prázdnik*), jossa esiintyy myös alkuperäinen soinnittomalla labiaaliksiilillä alkava variantti sanasta. Olen lihavoanut tarkastelun kohteena olevat lainasanat näytteistä.

14. - - nousta pidi jo nel'än aigana piiroat tegemäh enne gu sai sen piäs kirkkoo ja sai se murginakse piiroada. tehtih peruna-, kartohkupiiruadu, riissipiiruad **brossupiiruada**, ozransuurimpiiruad, ozransuurimpiiruad tehtih sillee gu, pandii oigiet maiduo. happa-nemah. aštiah semmoseh, litra tai migä ja kermoinee sit hapatettii ja siihe pandih sit sitä, ohraryyn'ii. semmone ildasil pandih sih seivotettih sit uamul, se ol' pehmyt sit pandih sih kanammuna ja sit sille sitä tehtih semmosta ozrary- piiruada sidä minägi olen nyt @ sen vielä nytki on tein sitä - - (Salmi, SKNA 1312: 1a).
15. ka meän kyläs piettii muuda eullun Jorum päivä piettii **bruažnikka**. ga ol' (t'ad'oi) Del'i kui män' Joruloi naimizii sit sem päivä tehtii, häipäivän n'imi **pruaznikaks**. Joruloi män' naimizii. muuda meil on Varbakyläs oli, sroičampäivä. da toine **bruazniekku** oli emämpäivä. Varbakyläs. sidä lähembäm meil_ei ollu **bruaznikkoa**. (Suojärvi, SKNA 3083: 2a.)

Klusiilin soinnillistuminen on hyperkorrekti piirre, mikä on rajakarjalaisaineistolle tyypillistä, kuten jo luvussa 2.4 on mainittu.

Tässä luvussa tarkastelin alkuperäisten sananalkuisten *p:n* ja *b:n* käyttäytymistä aineistossa. Sananalkuisia labiaaliklusiileja seuraa useammin vokaali- kuin konsonanttiaineis (seuraava konsonanttiaines oli kaikissa tapauksissa joko *l* tai *r*). Molemmissa tapauksissa tyypillisintä on, että klusiili säilyy alkuperäistä vastaavana. Vokaaliaineuksen edellä toiseksi yleisintä on soinnillisen klusiilin korvautuminen soinnittomalla, ja konsonanttiaineuksen edellä soinnittoman klusiilin korvautuminen soinnillisella eli väärä soinnillisuus. Toisin sanoen konsonanttiympäristössä väärä soinnillistuminen on yleisempää kuin vokaaliympäristössä.

5.3.3 Sananalkuinen *t ~ d ~ j* -vaihtelu rajakarjalaismurteissa

Rajakarjalaisaineistossa on venäjältä lainattuja alun perin *t*-alkuisia lekseemejä yhteensä kahdeksan ja *d*-alkuisia lekseemejä yhteensä yhdeksän. Näihin lekseemeihin on laskettu sekä liudentuneella¹⁸ että liudentumattomalla dentaaliklusiililla alkavat lekseemit, sillä karjalan ja venäjän liudennukset ovat fonologisesti erilaiset (ks. luku 2.4). Lainasanalistassa (ks. liite 3) on myös sellaisia lainoja, jotka alkavat *j*:llä. *j*-alkuisten lainasanojen originaaleja käsitellään tässä luvussa, jos ne palautuvat liudentuneeseen *d*:hen tai *t*:hen. Muut *j*-alkuiset lainatut lekseemit ovat tutkimuksen kohteena puolivokaaleja käsittelevässä luvussa 4.4.

Venäläislainojen alkuperäinen sananalkuinen *t* ja *t'* ovat säilyneet tutkimusaineistossani lähes poikkeuksetta. Tällaisia lainoja ovat esimerkiksi *tuatta* (< yleisven. *tjátja* 'isä') ja *tuman* (< yleisven. *tumán* 'sumu') Salmin aineistosta; *t'ad'oi* (< yleisven. *tjótja* 'täti') ja *tolmaičimma* (< yleisven. *tolmačit'* 'osata huonosti; puhua epäselvästi, solkata') Suojärven aineistosta; sekä

¹⁸ Kuten jo luvussa 3.1 on mainittu, liudentuksen merkintätavat tässä tutkielmassa eivät vastaa suomalais-ugrilaista transskriptiota. Lekseemien kirjoitusasu on KKS:n verkkoversion mukainen ja saneiden kirjoitusasu FINKA-hankkeessa käytettyjen litteraatioperiaatteiden mukainen. Venäjänkielisten sanojen litteraatioperiaate on esitetty liitteessä 2.

tirppat (< yleisven. *t'erpét* 'kestää, sietää') Ilomantsin aineistosta. Yleensä tällaisten lainasanojen alkuperäistä soinnitonta klusiilia seuraa vokaaliaines.

Alkuperäisen sananalkuisen *t*:n korvaajana on *d* Suojärven aineistossa kahdessa eri lekseemissä, kolmessa saneessa, esimerkiksi *dovariššua* (< yleisven. *tovarišč* 'toveri, ystävä, seuralainen') ja *dräijytteä* (< yleisven. *trjasti* ~ *trjahnut* 'ravistaa, täristää, heiluttaa'). Jälkimmäisessä originaalin sananalkuinen konsonanttiyhtymä on liudentunut, mutta liudentuneisuus ei ole säilynyt rajakarjalassa. Venäläislainojen alkuperäisten soinnittomien dentaaliksiilien soinnillistumista ei esiinny Salmin ja Ilomantsin aineistoissa. Alkuperäisen sananalkuisen *t* ~ *t'*:n väärä soinnillistuminen on harvinaisempi ilmiö rajakarjalaisaineistossa kuin alkuperäisen sananalkuisen *p*:n väärä soinnillistuminen (ks. luku 5.3.2).

Alkuperäisen sananalkuisen *d*:n mukautumisessa rajakarjalaiseksi on variaatiota. Venäläisessä lainasanassa *toroka* (KKS s.v. *toroka*) on sekä Salmin että Suojärven rajakarjalaisaineistossa säilynyt alkuperäinen soinnillinen klusiili. Salmin aineistossa lekseemi esiintyy seitsemän kertaa, joissain tapauksissa osana yhdyssanaa, esimerkiksi *dorogupielesvai*. Suojärven aineistossa taas lekseemillä on 12 esiintymää, joista osa on johdoksia, esimerkiksi *dorogaini*. Ilomantsin aineistossa lekseemi esiintyy kerran sekin *d*-alkuisena (*dorkar*), mikä on huomion-arvoista Ilomantsin suomalaisvaikutuksen vuoksi. Rajakarjalaisaineistossa alkuperäinen *d* ei ole sananalkuisessa asemassa korvautunut *t*:llä kyseisessä lekseemissä.

Aineistossa esiintyviä lainasanoja, joiden venäjänkielinen originaali on *d*-alkuinen, ovat venäjän verbi *dumat* 'ajatella' ja venäjän substantiivi *duma* 'ajatus'. Salmin ja Suojärven aineistoissa niiden alkukonsonanttina ei esiinny *t*. Sen sijaan Ilomantsin aineistossa on tällaisia variantteja enemmistönä kolme tapausta neljästä: *duumimma*, *tuumasima*, *tuumattih* ja *tuumittii*. Suomen yleiskielessäkin esiintyy sama lainaverbi *tuumata*. Ilomantsin aineiston verbin taivutuksessa ei esiinny *čče*-aines (taivutusvartalo olisi *tuumaičče*- ~ *duumaičče*-), joten Ilomantsin aineistossa esiintyvä verbi on suomen kielen fonotaksin mukainen. Näytteessä 16 Ilomantsin aineistosta on suomen kielen mukainen venäläislaina *tuumata* (lihavoitu).

16. ka se sillä tavallahan se, ei aivan kerralla hakenut @ siel_oltihi, tukkitöissä hyö. taih uit-tolois käytih ja, siitä myö tultih tuttavaksi ja kävi sulhasiksi ja,. siit, ol'i kaksi vuotta väl'ie, myö hyvin vähä nähtii toišie sillä aikoa. ol'immaham myö šev verran tietoiset jotta, olemma, [naurahtaa] aina n'ii kun, toisieh, varoin šielä. ja šitten, mie tul'in tänne Liu(usvaarah käymää ja sitten ne, **tuumasima** Da siitä kävi iha hakemašša. ja s- (Ilomantsi SKNA 503: 1a).

Taulukossa 13 on esitetty alkuperäisten sananalkuisten dentaaliksiilien rajakarjalaiseksi mukautumisen variaatio kvantitatiivisesti. Tarkoituksena on havainnollistaa mukautumisen tendenssiä.

Taulukko 13. Originaalin sananalkuisen *d*:n ja liudentuneen *d*:n sekä alkuperäisen sananalkuisen *t*:n ja liudentuneen *t*:n mukautuminen rajakarjalaisiksi.

	Alkuperäinen <i>d ja d'</i> on säilynyt	Alkuperäinen <i>t ja t'</i> on säi- lynyt	Alkuperäinen <i>d ja d'</i> on kor- vautunut soinnittomalla <i>t:llä tai t':llä</i>	Alkuperäinen <i>t</i> ja <i>t'</i> on korvau- tunut soinnilli- sella <i>d:llä tai</i> <i>d':llä</i>	Alkuperäinen <i>d'</i> on korvau- tunut <i>j:llä</i>
Salmi	840	38	2	0	4
Suojärvi	1225	50	27	3	21
Ilomantsi	38	9	22	0	2
Yhteensä	2103	97	51	3	27

Taulukon 13 saneiden määrää kasvattaa *d*-alkuisten konjunktoiden runsaus aineistossa, esimerkiksi *da*, *dai* (< yleisven. *da* 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella'). Alku-
aan *d*-alkuisista lekseemeistä suurimmassa osassa sananalkuinen klusiili säilyy originaalia
vastaavana. Samoista lainasanoista esiintyy muutamia variantteja, jotka ovat mukautuneet
niin, että sananalkuinen soinnillinen klusiili on korvautunut soinnittomalla. Sen sijaan alkupe-
räiset soinnittomat dentaaliksiilit eivät ole korvautuneet soinnillisilla aiemmin mainittua
kolmea Suojärven aineiston sanetta lukuun ottamatta. Kun rajakarjalaisaineistossa alkuperäi-
nen sananalkuinen *d'* on korvattu *j:llä*, on lainasana kaikissa tapauksissa *d'en'gi* 'rahat'. Al-
kuperäinen liudentuneen ei siis vaikuta väärään soinnillistumiseen, mutta *j* voi korvata vain liu-
dentuneen dentaaliksiilin.

KKS:ssa 'rahat'-merkityksisen lekseemin hakusana on fonologiselta asultaan *tenka*.
Kaikkien muidenkin tässä luvussa tarkasteltujen lainojen hakusanat KKS:ssa ovat *t*(*ʔ*)-alkuisia
vienalaismurteiden mukaisesti. Sana-artikkeleissa tosin esiintyy sananalkuisessa konsonantis-
sa runsaasti variaatiota jopa pitäjittäin: esimerkiksi *tenka*-sana-artikkelissa esiintyy sanasta
variantteja sekä *t'*-, *d'*- että *j*-alkuisina. Ilomantsista ei ole mainintaa kyseisessä sana-
artikkelissa, ja Suojärveltä ja Salmista esitetään vain *d'*-alkuiset variantit. KKS:ssa rajakarja-
laispitäjien osalta fonologiset piirteet vaikuttavat lähes vaihteluttomilta toisin kuin tämän tut-
kielman aineistossa.

Edellä mainittujen tapausten lisäksi tutkimusaineistossa on venäläislainoja, joissa alku-
peräisen sananalkuisen *str*-yhtymän mukautuminen Suojärven aineistossa on poikkeukselli-
nen, sillä yleensä *str* on korvautunut *tr:llä* eikä *sr:llä*. Aineistossa on esimerkiksi seuraavat
saneet, joissa *str* on korvautunut *sr:llä*: *sražnikat* (< yleisven. *strážnik* 'vartija, alin maalaispo-
liisi'), *sruašti* (< yleisven. *strást'* 'kauhu, pelko') ja *sruugai* (< yleisven. *strógat'* 'höylätä').
Sananalkuisen konsonanttiyhtymän soinniton klusiili voi siis myös kadota.

Aiemmin alkuperäisten venäjän dentaaliksiilien mukautumista rajakarjalaan on tutki-
nut esimerkiksi Kujola (1910: 64). Kujolan mukaan karjalan *d* ja *d'* vastaavat venäjän *d*:tä ja

t:tä eli karjalassa olisi väärää soinnillistumista. Erikoista on se, että venäjän liudentuneita dentaaliklusiileja hän ei mainitse, sillä liudennus usein säilyy lainoissa eikä ilmesty niihin karjalassa, esimerkiksi Salmin aineistossa saneen *d'engua* 'rahaa' liudennus johtuu siitä, että venäjän originaalin *d'en'gi d* on myös liudentunut. Karjalan *t* taas voi Kujolan mukaan vastata vain *t*:tä eikä venäjän *d*:tä, mikä vastaa osittain myös rajakarjalaisaineiston Salmin murretta. Siinä venäjän *d* on korvautunut *t*:llä vain kahdessa saneessa. Sen sijaan Suojärven ja Ilomantsin aineistoissa alkuperäinen *d* voi muuttua soinnittomaksi.

Tässä luvussa tutkitussa sananalkuisessa *t ~ d ~ j* -vaihtelussa on paljon variaatiota, sillä vaihteluun kuuluvat *t*, *t'*, *d*, *d'* ja *j*. Alkuperäisen soinnillisuuden tai soinnittomuuden vaihtelussa ei esiinny aivan yhtä paljon vaihtelua kuin sananalkuisten labiaaliklusiilien soinnillisuuden ja soinnittomuuden vaihtelussa, joka osoittautui tässä käsitellyistä sananalkuisista klusiileista vaihtelevimmaksi. Dentaaliklusiilien käsittely poikkesi hieman aiemmissä tutkimuksissa esitetyistä havainnoista. Rajakarjalaisaineistossa dentaaliklusiilit säilyvät sanan alussa originaalin mukaisina. Lisäksi soinnilliset voivat muuttua soinnittomiksi, ja liudentunut *d* korvautua *j*:llä. Väärä soinnillistuminen on harvinaisinta. Klusiilien taipumus esiintyä soinnittomana on suomenkielinen piirre, kun taas väärä soinnillistuminen on karjalan kielen piirre.

5.4 Venäjän kielen affrikaattojen rajakarjalaiset vastineet

Venäjän kielessä on kaksi affrikaattaa: liudentumaton soinnillinen dentaalinen affrikaatta *c*, jonka ortografinen merkki on *ц*, sekä samankaltainen liudentunut soinniton palatoalveolaarinen affrikaatta *č*, jonka ortografinen merkki on *ч*. Molemmilla affrikaatoilla on klusiilimainen alku (*t*) ja sibilanttimainen loppu (*s*). Pyöli (1996: 194–196) on havainnut vaihtelua venäjän kielen lainasanojen affrikaattojen korvautumisstrategioissa karjalan kielessä. Hänen mukaansa affrikaatta *c* esiintyy vain moderneissa lainoissa (jollaisia ei tässä tutkimusaineistossa tai ylipäänsä rajakarjalaismurteissa ole), kun taas affrikaatta *č* korvaa varsinkin vanhemmissa lainoissa venäjän kielen molemmat affrikaatat. Toisaalta myös jo Ojansuu (1918: 48) on havainnut, että sanan alussa voisi periaatteessa olla jopa kahta eri affrikaattaa itämerensuomessa.

Rajakarjalaisaineistossa esiintyy kuitenkin vain yhtä affrikaattaa, *č*:tä, pitkänä ja lyhytenä. Sillä korvataan venäläislainojen molemmat alkuperäiset affrikaatat *c* ja *č*, minkä toteutumista tutkin tässä luvussa. Tarkastelen alkuperäisten sanansisäisten affrikaattojen (alaluku 5.4.1) ja alkuperäisten sananalkuisten affrikaattojen edustajia (5.4.2). Sanansisäisen aseman affrikaattojen tarkastelussa käsitelen myös alkuperäisiä sananloppuisia affrikaattoja, sillä

karjalan kielessä ne eivät yleensä ole enää sananloppuisessa asemassa. Myös Ojansuu on jakanut karjalan kielen affrikaattojen tarkastelun sanansisäisiin ja sananalkuisiin (1918: 45–48).

5.4.1 Alkuperäisten sanansisäisten affrikaattojen edustajat

Tässä luvussa tutkin kahden venäjän kielen affrikaatan rajakarjalaisia edustajia venäläislainoissa, joiden originaaleissa affrikaatat ovat joko sanan sisässä tai lopussa. Rajakarjalaisaineistossa on kahdeksan venäjästä lainattua lekseemiä, joiden originaaleissa on affrikaatta *c* sanansisäisessä asemassa. Lisäksi aineistossa on 15 venäjästä lainattua lekseemiä, joiden originaaleissa on sanansisäisessä asemassa affrikaatta *č*. Molempien odotuksenmukainen korvaaja venäläislainoissa on karjalan kielen affrikaatta *č*. Tällaisen korvautumisstrategian on huomannut myös esimerkiksi Ojansuu (1905: 46).

Alkuperäinen sanansisäinen affrikaatta *c* on yleensä korvautunut rajakarjalaisaineistossa odotuksenmukaisesti affrikaatta *č*:llä, joka on astevaihtelun alainen. Affrikaatan geminoituminen sanansisäisessä asemassa sekä jälkitavulla on joko radikaali tai suffiksaali astevaihtelu. Esimerkiksi Salmin aineistossa on venäjän (yleis)kielen *jajcó* 'kananmuna' -lekseemistä esiintymät *jäiččēä* (yks. part.) ja *jäičätä* (yks. abess.). Suojärven aineistossa taas on venäjän kielen *stávec*: *stavca* 'puusta tai savesta tehty kulho tai tuoppi' -sanasta lainatut saneet *stauččaa* (yks. part.) ja *staučas* (yks. iness.).

Alkuperäinen sanansisäinen *c* voi mukautua rajakarjalaisaineistossa myös *ts*-konsonanttityhtymäksi. Esimerkiksi Salmin aineistossa on venäjän (yleis)kielen *tancevát* 'tanssia' -verbistä lainattu sane *tantsittiiki*, ja Suojärven aineistossa taas on yleisvenäjän *polícija*-sanasta lainattu sane *politsiekse*. Varsinkin moderneissa lainoissa *ts*-yhtymä äännetään aivan kuten venäjän affrikaatta *c*. Ero voi olla kuulijakohtainen. Ojansuun (1905: 46) mukaan venäjän kielen *c* korvataan karjalan kielen *ts*-yhtymällä sanansisäisessä asemassa, mutta useimmiten se mukautuu hänen mukaansa kuitenkin karjalan kielen affrikaataksi *č*. Lisäksi alkuperäistä sanansisäistä *c*:tä voi vastata geminaatta-*s*. Esimerkiksi Salmin aineistossa on venäjän kielestä lainattu poliisia merkitsevää *polícija*-sanasta *pol'üissit* ja Suojärven aineistossa *poliissiloi*. Näissä esimerkkisaneissa voi myös olla suomen kielen *poliisi*-san fonotaksin malli.

Taulukossa 14 on laskettuna kaikki alkuperäiset sanansisäisen *c*:n edustajat tutkimusaineistosta.

Taulukko 14. Alkuperäisen sanansisäisen affrikaatta *c*:n mukautuminen rajakarjalaisaineistossa pitäjit-
tään.

	<i>c > č</i>	<i>c > ts</i>	<i>c > (s)s</i>
Salmi	27	10	2
Suojärvi	17	9	7
Ilomantsi	7	0	0
Yhteensä	51	19	9

Taulukkoon 14 on laskettu rajakarjalaisaineiston *venč*-kantaiset saneet, jotka tarkoittavat vihkimistä. Samoin näitä saneita on syytä tarkastella alkuperäisen affrikaatta *č*:n mukautumisen yhteydessä, sillä kantasana voi olla joko venäjän kielen *véneč* 'vihkiminen' tai *venčát* 'vihkiä, kruunata'. Kantasanasta huolimatta tyypillisintä on, että kumpikin venäjän kielen affrikaatta mukautuu karjalan kieleen *č*:ksi. Taulukossa 14 esitetyistä mukautumisista affrikaataksi mukautuminen on ainoa karjalankielinen ilmiö. Kaksi muuta mukautumista ovat suomen kielen mukaisia. Eniten variaatiota on Suojärven aineistossa. Huomionarvoista on se, että Ilomantsin aineistossa on vain karjalan kielen mukaista äänteen korvautumista, vaikka muutoin Ilomantsin aineisto on paljastunut suomenmukaisimmaksi kolmesta vertailun kohteena olevasta rajakarjalaispitäjän murteesta.

Karjalankielinen venäjän kielen molempien affrikaattojen korvaava affrikaatta lienee syynä siihen, että kummankin affrikaatan korvautumisstrategiat ovat samankaltaiset rajakarjalaisaineistossa. Se ilmiö, että karjalassa venäjän molemmat affrikaatat korvataan yhdellä, on lainautunut myös pohjoisvenäläisiin murteisiin. Kahden affrikaatan yhdistymistä yhdeksi äänneeksi kutsutaan cokanjeksi. Alueellisesti ilmiö on hyvin rajoittunut. (Saarikivi 2006: 41.) Ilmiö venäjän murteessa tukee karjalan affrikaatan edustusta.

Salmin aineistossa alkuperäistä sanansisäistä *č*:tä vastaa *č* 30 saneessa, seitsemässä eri lekseemissä. Esimerkiksi seuraavissa saneissa sanansisäinen affrikaatta on säilynyt: *lieččimää* (< yleisven. *léčit* 'lääkitä') ja *obručén'aks* (< yleisven. *obručénie* 'vihkiminen'). Yksi saneista on mukautunut siten, että alkuperäinen sanansisäinen affrikaatta *č* on korvautunut *ts*-yhtymällä: *putsit* (< yleisven. *bóčka* 'tynnyri'). Suojärven aineistossa alkuperäinen sanansisäinen affrikaatta *č* on säilynyt 61 saneessa, kahdeksassa lekseemissä, esimerkiksi saneessa *lentočka* (< yleisven. *lentóčka* 'koristenauha'). Ilomantsin aineistossa alkuperäinen sanansisäinen affrikaatta *č* on myös säilynyt 11 saneessa, neljässä lekseemissä, esimerkiksi saneessa *pečulkoja* (< yleisven. *pečúrka* 'tulisija'). Lisäksi yhden näiden lekseemien kahdessa saneessa alkuperäinen sanansisäinen affrikaatta *č* on mukautunut *ts*-yhtymäksi aivan kuten Salminkin aineistossa: *putsii* (< yleisven. *bóčka* 'tynnyri').

Kaikkien pitäjien aineistoissa esiintyy usein lekseemit *puttši* (< yleisven. *bóčka* 'tynnyri') ja *pättši* (< ven. *peč* 'uuni'). KKS:n sana-artikkelissa *pättši* onkin kaikilta karjalan mur-

realueilta esimerkkejä, joissa sanansisäinen affrikaatta on säilynyt ja mukautunut pituudeltaan astevaihteluun, esimerkiksi livvinakarjalassa: *pättši* [pitkä] *on* – – *lämmäs* ja *pätšin* [lyhyt] *pani lämmäh*. Myös sana-artikkelissa *puttši* on esimerkkejä kaikilta murrealueilta, ja sanansisäisessä asemassa on (pitkä) affrikaatta, esimerkiksi etelä- ja livvinkarjalassa: *pangua puttši vedeh*, *ravistuu*.

Vaikka karjalan kielen affrikaatta *č* on usein säilynyt aineiston venäläislainoissa, esiintyy sitä aineistossa omaperäisissäkin sanoissa. Omaperäisissä sanoissa *č* vaihtelee *ts*-yhtymän kanssa. Esimerkiksi sana *katso* esiintyy Suojärven koko aineistosta muodostetussa tekstikorpuksessa esimerkiksi muodoissa *katso* ja *kačo*. Seuraavassa näytteessä 17 on kummankinlainen edustus.

17. **katsoo** vaan. jotta se o **kačo** vaikka (Suojärvi, SKNA 2268: 2a).

Aineistoesimerkissä esiintyy siis samassa puheenvuorossa samassa sanassa, tosin eri muodoissa, sekä *ts*-yhtymä että affrikaatta *č*. Vaihtelu johtuu suomen kielen vaikutuksesta, sillä affrikaatat ovat karjalan kielen piirre. Vaihtelu on tässä idiolektin sisäistä.

Rajakarjalaisaineisto poikkeaa siis hieman KKS:n aineistosta. KKS:ssa alkuperäisten venäjänkielisten sanansisäisen aseman affrikaattoja korvaa karjalan kielen affrikaatta. Rajakarjalaisaineistossa taas sanansisäisen aseman affrikaatat voivat korvautua myös *ts*-yhtymällä, mikä lienee suomen kielen vaikutusta, sillä suomen kielessä ei ole affrikaattafoneemeja. Ilo-mantsin murteessa esiintyy karjalan kielen mukainen affrikaattafoneemi, mikä on merkki Ilo-mantsin karjalankielisestä taustasta.

5.4.2 Alkuperäisten sananalkuisten affrikaattojen edustajat

Rajakarjalaisaineistossa on 19 venäjän kielestä lainattua lekseemiä, joiden originaalissa on sananalkuinen affrikaatta *č*. Vain yhden lekseemin originaalissa on sananalkuinen affrikaatta *c*, ja se on venäjän kielen 'kettinkiä, ketjuja ja vitjoja' merkitsevä *cep*´. Sana esiintyy Salmin aineistossa kolme kertaa: *čiepit*, *čieppilöi*, *tsieppi*; ja Suojärven aineistossa kaksi kertaa: *čiepit*, *čieppi*. Alkuperäinen liudentumaton affrikaatta *c* on korvattu rajakarjalaisella liudentuneella affrikaatta *č*:llä sekä Salmin että Suojärven murteessa yhteensä neljässä saneessa, mutta Salmissa *c* on korvattu kerran affrikaattaa vastaavalla *ts*-konsonanttiyhtymällä.

ts *c*:n sijaan lienee suomalaisvaikutusta salmilaisen kielenoppaan puheessa, sillä suomen kielen äännejärjestelmään ei kuulu affrikaattoja. Itämerensuomessa myös *s* ja *č* vaihtelevat usein keskenään sanan alussa. Affrikaattaa esiintyy karjalassa, kun taas *s*:ää muualla itämerensuomessa. Esimerkiksi karjalan *tšieppi* on suomessa *sieppi*. Samasta venäjän originaa-

lista on varhemmin lainattu suomeen sana *säppi* (SSA s.v. *säppi*, jonka yhteydessä myös *sieppi*). Affrikaatan esiintyminen siinä, missä suomen kielessä olisi *s*, on karjalaisuus.

Alkuperäisellä affrikaatta *č*:llä alkavia venäläislainoja on rajakarjalaisaineistossa useita. Asetelmassa 10 on kaikkien pitäjien venäjän *č*-alkuisiin sanoihin palautuvat lainat. Affrikaatan rajakarjalainen vastine on lihavoitu.

Salmi	Suojärvi	Ilomantsi
1 čainikkuu	1 čainiekat	1 časouna
1 časoun	6 časouna	1 čaššounaks
2 časouna	1 četvert	1 čeri
1 časounaa	1 čikaks	3 čerillä
2 časounaks	1 čorttago	1 čikat
1 časounakse	1 čotashäi	1 čikkah
1 časounal	1 čotta	1 čortan
1 časounan	1 čottaa	1 čukunapata
1 časounanhoidaja	1 čottoa	1 čukunapatoja
2 časounas	1 čuajunnu	1 čumoita
1 časounas	2 čuajuu	1 čumoitatko
1 čotaiččou	1 čuaškat	3 šasounan
1 čotaitih	2 čugunua	1 sasounassa
1 čottua	1 čurkal	1 šasounat
1 čuaju	1 čurkan	1 sassouna
2 čuajun	1 čurkka	
8 čuajuu	1 čuuditoat	
1 čuassulointäh	1 štob	
1 čuassuu		
1 čud		
2 čuhna		
1 čuhnaks		
1 čuugupada		
1 sto		
7 što		
1 štob		
1 stop		

Asetelma 10. Venäjän kielen sananalkuisen aseman affrikaatta *č*:n rajakarjalaiset vastineet (lihavoitu saneesta) Luku saneen vasemmalla kertoo sen frekvenssin aineistossa.

Kuten asetelmasta 10 käy ilmi, venäjän affrikaatta *č* yleensä säilyy sananalkuisessa asemassa. Näin on myös KKS:ssa. Esimerkiksi venäjän (yleis)kielen *čas* 'tunti, kello' -lekseemiin palautuva rajakarjalaisaineistossakin esiintyvä laina (esimerkiksi sane *čuassuu* Salmin aineistossa) on KKS:n mukaan laajalevikkinen ja affrikaatta-alkuinen koko karjalassa (s.v. *tšoassu*).

Asetelmassa 10 on kuitenkin myös tapauksia, joissa sananalkuinen affrikaatta *č* edustuu sibilanttina *s* tai *š*. Varsinkin edustuminen suhusibilanttina on lähempänä alkuperäistä venäjänkielistä ääntämystä, sillä venäjän kielen affrikaatta *č* ääntyy sanan alussa *t*:n edellä *š*:nä. Kyse ei siis ole siitä, että alkuperäinen affrikaatta olisi mukautunut sibilantiksi, vaan siitä että alkuperäinen ääntämys on säilynyt. Salmin aineistossa tosin on kaksi lekseemiä, joissa alkuperäinen *š*:mäinen ääntämys on muuntunut *s*:mäiseksi. Lisäksi Ilomantsin aineiston *tseäs-*

söynä-lekseemi on mukautunut ainoana poikkeuksena rajakarjalaisaineistossa niin, että alkuperäinen sananalkuinen yksinäisaffrikaatta on korvattu *š*:llä tai *s*:llä. Varsinkin suhusibilantilla korvautuminen on karjalan kielelle (pohjoisimmille murteille) tyypillinen piirre (Zaikov 1987: 24–25).

Alkuperäisissä venäjänkielisessä 'laskua' merkitsevässä substantiivissa *sčjot* ja 'laske- mista' merkitsevässä verbissä *sčitat'* on sanan alussa sibilantin ja affrikaatan muodostama konsonanttiyhtymä. Venäjän (yleis)kielessä kyseinen konsonanttiyhtymä äännetään sibilanttina, jota tämän tutkielman litteraatioperiaatteen (ks. liite 2) mukaisesti merkitään *šč*-yhtymällä. Tälle venäjän sibilantille ei ole vastinetta karjalan kielessä. Rajakarjalaisaineistossa lainasanojen sibilanttien muodostama konsonanttiyhtymä äännetään affrikaatta *č*:nä, kuten asetelmasta 10 käy ilmi. Sibilantin ja affrikaatan muodostaman alkuperäisen sananalkuisen konsonanttiyhtymän ensimmäinen jäsen katoaa. Saneita näistä lekseemeistä esiintyy vain Salmin ja Ilomantsin aineistoissa, ja mukautuminen on molemmissa aineistoissa täysin samanlaista. Myös KKS:ssa kaikilta murrealueilta ja Pohjanvalon Salmin murteen sanakirjassa (1947) sanartikkeleissa *tšotta* ja *tšotaija* sekä *tšottivaija* ja *tšottu* on esimerkkejä, joissa sananalkuisessa asemassa on affrikaatta *č*. Suomen murteissa sanaa ei esiinny (Kalima 1952, Ruoppila 1986, Jarva 2003) kuten ei tämänkään tutkielman suomalaisvaikutteisen Ilomantsin murreaineistossa.

Alkuperäisten venäjän kielen sananalkuisten affrikaattojen *c* ja *č* mukautuminen rajakarjalaisiksi sanan alussa on tapahtunut odotuksenmukaisesti samalla tavoin kuin muussakin karjalassa. Jos affrikaatta esiintyy sanan alussa toisen konsonantin kanssa, vaikuttaa alkuperäinen venäjän mukainen ääntämys äänteen mukautumiseen. Vanhemmissa lainoissa toinen kahdesta alkuperäisestä konsonantista saattaa pudota sana alusta. Ainoastaan kahden lekseemin esiintymistä kaikki saneet eivät alkaneet odotuksenmukaisesti affrikaatalla vaan sibilantilla tai affrikaattaa vastaavalla konsonanttiyhtymällä. Salmin, Suojärven ja Ilomantsin aineistot eivät poikkea huomattavasti toisistaan tai muusta karjalasta tämän äänteen mukautumisessa.

5.5 Venäjän kielen sibilanttien rajakarjalaiset vastineet

Venäjän kielessä on viisi sibilanttia: liudentumattomat dentaaliset sibilantit *s* (soinniton) ja *z* (soinnillinen) sekä liudentuneet dentaaliset sibilantit *s'* ja *z'*, joita vastaavat venäjän ortografiassa merkit *с* ja *з*. Lisäksi venäjän sibilantteja ovat soinniton palatoalveolaarinen *š*, jota merkitään venäjän ortografiassa *ш*:lla, ja sen soinnillinen variantti *ž*, jota merkitään venäjän ortografiassa *ж*:lla. Venäjässä on myös liudentunut soinniton pitkä palatoalveolaarinen sibilantti *šč*, venäjän ortografiassa *щ*, joka myös äännetään esimerkiksi ortografian *zč*-, *sč*- ja *žč*-sibilanttiihtymien tilalla. (Ks. lisää esim. Nikunlassi 2002:80–84.)

Osa karjalan kielen sibilanteista on kehittynyt venäjän kielen fonologisesta vaikutuksesta (Turunen 1973: 84–85). Karjalan kielessä ei ole sibilanttia *šč*¹⁹, kun taas muita sibilantteja vastaavat foneemit siinä on: soinniton *s* ja sen suhistunut variantti *š* sekä soinnillinen *z* ja sen suhistunut variantti *ž*. Kuten luvussa 2.4 on mainittu, väärä soinnillistuminen voi koskea myös sibilantteja. Väärään soinnillistumiseen kiinnitän huomiota erityisesti alkuperäisten sananalkuisten sibilanttien edustajien tutkimisessa. Käsittelen venäjän kielen sibilanttien korvaajia rajakarjalaismurteissa ensin sanansisäisessä asemassa (alaluku 5.5.1) ja sitten sananalkuisessa asemassa (5.5.2). Sanansisäisellä asemalla tarkoitan rajakarjalaisaineiston venäläislainan sibilantteja – originaaleissa tällaisia saattaa vastata sanan lopun sibilantti.

5.5.1 Alkuperäisen sanansisäisen aseman sibilanttien edustajat

Tutkimusaineistossa on yhteensä 33 lekseemiä, joiden sanansisäisessä asemassa on alkuperäinen *s*; 12, joissa on *z*; 11, joissa on *š*; 22, joissa on *ž*; ja kuusi, joissa on *šč*. Käsittelen tässä luvussa jokaisen alkuperäisen sibilantin edustajia erikseen edellä mainitussa järjestyksessä. Aiemmin venäjän sibilanttien edustumista rajakarjalaismurteessa (Salmin, ennen vuotta 1944) on tutkinut Kujola (1910). Käytän Kujolan havaintoja tässä sibilanttien analyysissä tukena.

Kujola listaa tutkimuksessaan Salmin murteesta (1910: 65–66) karjalan kielen sibilantit ja ne venäjän kielen sibilantit, jotka karjalan kielen sibilantit voivat korvata. Tässä esitän kuitenkin hänen sibilanttien mukautumissäännöt venäjän kielestä karjalaan päin, jotta säännöt olisivat vertailtavissa omaan tutkimusasetelmaani. Asetelmassa 11 on kuvattu Kujolan esitys venäläislainojen sibilanttien korvautumisstrategioista Salmin murteesta.

¹⁹ Kuitenkin Pyölin (1996: 194) mukaan venäjän kielen sibilantin *šč* mukainen äänne esiintyy karjalan kielen nuorissa venäläislainoissa.

$s, s' > s, s'$ $z, z' > s, s', z$ $\check{s} > \check{s}$ $\check{z} > z, \check{z}$ $\check{s}\check{c} > \check{s}$

Asetelma 11. Kujolan (1910: 65–66) esitys rajakarjalaismurteiden venäläislainojen sibilanttien korvautumisesta Salmin murteessa.

Kujolan mukaan venäjän sibilantit säilyvät yleensä alkuperäistä vastaavina Salmin murteessa. Hän ei ole erotellut sanansisäisen ja -alkuisen aseman sibilantteja.

Taulukko 15 sisältää kaikkien alkuperäisten sanansisäisen aseman sibilanttien mukautumisen rajakarjalaisaineistossa. Aineistossa venäjän sanansisäiset sibilantit ovat yleensä säilyneet lähtökielen mukaisina, kuten Kujolankin tutkimuksessa. Aineistossa on myös poikkeustapauksia, joissa jokin toinen sibilantti korvaa alkuperäisen. Tällaiset poikkeukset taulukossa 15 on merkitty sanalla *muu*.

Taulukko 15. Venäjän kielen sibilanttien mukautuminen rajakarjalaisiksi sanansisäisessä asemassa. Taulukkoon on laskettu tapaukset, joissa alkuperäinen sibilantti on säilynyt, ja tapaukset, joissa alkuperäistä sibilanttia vastaa jokin muu sibilantti. Alkuperäistä vastaamattomia sibilantteja käsitellään muutoin tarkemmin. Poikkeuksena on venäjän kielen $\check{s}\check{c}$, jolle ei ole vastinetta karjalan kielessä, vaan yleisimmin se korvataan \check{s} :llä. Liudentuneet s' ja z' on laskettu samaan sarakkeeseen $s:n$ ja $z:n$ kanssa.

	$s > s$	$s > \text{muu}$	$z > z$	$z > \text{muu}$	$\check{s} > \check{s}$	$\check{s} > \text{muu}$	$\check{z} > \check{z}$	$\check{z} > \text{muu}$	$\check{s}\check{c} > \check{s}$	$\check{s}\check{c} > \text{muu}$ kuin \check{s}
Salmi	78	0	28	16	7	5	41	9	1	5
Suojärvi	62	27	40	16	27	6	89	20	7	7
Ilomantsi	15	4	6	51	0	0	1	10	0	0
Yhteensä	155	31	74	83	34	11	131	39	8	12

Taulukko 15 havainnollistaa rajakarjalaismurteiden venäläislainojen alkuperäisen sanansisäisen aseman sibilanttien (korvaajien) edustumista tutkimusaineistossani. Suomen kielen vaikutus lienee syynä siihen, että kaikki sibilantit eivät ole originaalin mukaiset, sillä suomen kielessä on vain yksi sibilantti, kun taas karjalassa on neljä ja venäjässä viisi. Alkuperäisen sibilantin korvaa jokin muu sibilantti $z:n$ korvaajissa ja $\check{s}\check{c}:n$ korvaajissa. Myös Kujolan (1910) tutkimuksessa on näiden sibilanttien edustajissa eniten variaatiota. Alun perin jälkimmäisen sibilantin sisältäviä lainoja ei esiinny Ilomantsin aineistossa lainkaan, mutta $z:n$ epäodotuksenmukaisista korvaajista suurin osa on Ilomantsin aineistosta.

Suojärven aineistossa sanansisäinen s joko säilyy tai korvautuu \check{s} :llä ja yhdessä tapauksessa s korvautuu \check{c} :llä. Myös Ilomantsin aineistossa neljässä saneessa s korvautuu \check{s} :llä. Zai-
kovin (1987: 24–25) mukaan karjalan kielessä yleensä sanan sisässä s korvautuu \check{s} :llä ja z korvautuu \check{z} :llä eli sibilanttien suhuvariantit ovat yleisiä sanan sisässä, joten edellisen kaltaiset muutokset ovat melko tavallisia (affrikaataksi muuttumista lukuun ottamatta).

Salmin aineistossa venäjän originaalin z on säilynyt sanan sisässä, esimerkiksi saneessa *bruazn'iekkoi* (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'). *Proasniekka*-lekseemin esiintymiä, joissa on

originaalin mukainen *z*, on Salmin aineistossa yhteensä 24. Muiden lekseemien esiintymiä, joissa *z* on säilynyt, ovat esimerkiksi *gruuzittihhäi* (< yleisven. *gruzit'* 'lastata') ja *hoz'ain* (< yleisven. *hozjain* 'isäntä'). Muissa tapauksissa Salmin aineistossa alkuperäinen venäjän kielen *z* on korvautunut sanansisäisessä asemassa *s*:llä, esimerkiksi saneissa *gruusijakse* (< yleisven. *gruzit'* 'lastata') ja *pruasniekat* (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'). Tällaisia korvautumisia on aineistossa yhteensä 15 saneessa.

Suojärven aineistossa venäläislainojen sanansisäinen *z* on säilynyt esimerkiksi saneissa *bruazniekku* (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'), *briuza* (< yleisven. *priuž* 'riusa'), *izmeniä* (< yleisven. *izmena* 'petos, kavallus'), *obraz*a (< yleisven. *obraz* 'ikoni') ja *puazu* (< yleisven. *páz* 'uurre, kolo, lovi'). Lisäksi Suojärven aineistossa venäläislainojen sanansisäinen *z* on korvautunut *ž*:llä, esimerkiksi saneessa *bruaznikka* (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'). *Proasniekka*-lekseemin *ž*:llisiä variantteja on aineistossa 10. Kujolan (1910) tutkimuksessa *z*:n korvaajana ei esiinny sen suhuvariantti. *Proasniekka*-sanankuperäinen *z* on korvautunut Suojärven aineistossa myös *š*:llä kaksi kertaa ja kerran *s*:llä. Kujolankin (mt.) tutkimuksen perusteella *z* voisi korvautua *s*:llä tai *š*:llä

Ilomantsin aineistossa *z* on säilynyt esimerkiksi saneessa *obrazat* (< yleisven. *óbráz* 'ikoni'). Ikonia merkitseviä *z*-foneemin sisältäviä lainoja on aineistossa yhteensä kuusi sanetta. Lopuissa aineiston lainoissa *z*:n on korvannut *s* tai *š*, esimerkiksi *oprasa* (< yleisven. *óbráz* 'ikoni') ja *ruasnikka* (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'), *priušaks'i* (< yleisven. *priuž* 'riusa') ja *proašnikkoih* (< yleisven. *prázdnik* 'juhla'). Kuten kaikkien kolmen pitäjän esimerkeistä käy ilmi, sanan sisässä *z*:n edustuminen varioi yhdessä lekseemissäkin pitäjänsisäisesti.

Alkuperäinen sanansisäinen *ž* yleensä säilyy Salmin aineistossa, esimerkiksi saneissa *kružkas* (< yleisven. *kružka* 'kuppi') (vaikka venäjän fonotaksin mukaan tässä kuuluisi ääntää *ž*:n sijaan *š*), *kuožalit* (< yleisven. *kužel'* 'kuontalo'), *mužikat* (< yleisven. *mužik* 'mies'), *pindžakko* (< yleisven. *pidžak* 'pikkutakki, puvuntakki'), *požaluista* (< yleisven. *požalujsta* 'ole hyvä') ja *starožakse* (< yleisven. *storož* 'vahti, vartija, vahtimestari') sekä *oružat* (< yleisven. *oružie* 'ase, aseistus'). Salmin aineistosta tosin löytyy muutama poikkeus, joissa alkuperäinen *ž* on korvautunut *š*:llä tai *s*:llä: *moušet* (< yleisven. *móžet* 'ehkä, kenties') ja *orusluhta*, *orusluhtah*, *orusluhtu* (< yleisven. *oružie* 'ase, aseistus'). Poikkeavia korvaamisia on huomattavasti vähemmän kuin alkuperäisen sibilantin säilymistä. Soinnillisten sibilanttien korvaaminen soinnittomilla voi olla suomen kielen vaikutusta.

Suojärvenkin aineistossa alkuperäinen venäjänkielinen *ž* on usein säilynyt, esimerkiksi saneissa *boože* (< yleisven. *bóže* 'peijakas, jukra, samperi'), *brižmimää* (< yleisven. *prižat'* 'puristaa, painaa; vaatia'), *kuožali* (< yleisven. *kužel'* 'kuontalo'), *moužei* (< yleisven. *móžet* 'ehkä, kenties'), *mužik* (< yleisven. *mužik* 'mies'), *rožat* (< yleisven. *roža* 'kasvot'), *sluužbat*

(< yleisven. *slúžba* 'jumalanpalvelus'), *sluužindoo* (< yleisven *služit* 'palvella') (joka on johdos), *sražeinie* (< yleisven. *sražénie* 'kahakka, taistelu'), *sražnikat* (< yleisven. *stražnik* 'vartija, alin maalaispoliisi') ja *storožanna* (< yleisven. *storož* 'vahti, vartija, vahtimestari'). Aina ž ei kuitenkaan säily, sillä Suojärven aineistossa venäjän kielen ž:n voi korvata z, joka on soinnillinen, mutta ei "suhistunut" kuten ž. Esimerkiksi saneessa *muzikka* (< yleisven. *mužik* 'mies') on tällainen korvautuminen. Kuten Salmissa, myös Suojärven aineistossa ž on korvautunut myös š:llä, esimerkiksi saneessa *mušikka* (< yleisven. *mužik* 'mies'). Suojärven aineistossa on yksi poikkeuksellinen tapaus, jossa ž:n korvaaja ei ole sibilantti: *sluul'boi* (< yleisven. *slúžba* 'jumalanpalvelus'). Ilomantsin aineistossa on vain yksi venäläinen lainasana, jossa alkuperäinen ž on säilynyt sanansisäisessä asemassa: *boožei* (< yleisven. *bóže* 'peijakas, jukra, samperi').

Venäjän kielen šč-sibilantti on korvattu rajakarjalaisaineistossa joskus s:llä. Suojärven aineistossa 'anteeksianto ja -pyyntöä' merkitsevä venäjän kielen *proščenie*-sana on mukautunut muun muassa asuun *prošken'n'al*. Sanasta on viisi tällaisen sibilantin korvautumisen sisältävää sanetta Salmin aineistossa. Suojärven aineistossa taas on 'anteeksianto ja -pyyntöä' merkitsevistä venäjän kielen *proščenie* -sanasta neljä sellaista sanetta, joissa šč korvataan š:llä, esimerkiksi *prošken'n'a*.

Konsonanttiyhtymä zč äännetään venäjässä šč:nä. Suojärven aineistossa on sane *brikaššikat*, jonka originaali venäjänkielinen vastine on *prikázčik* 'metsätöissä tai uitossa ylin työnjohtaja, uittopäällikkö'. Alkuperäisessä venäjänkielisessä sanassa konsonanttiyhtymä on sanansisäisessä asemassa, ja rajakarjalassa se on korvattu š:llä (joka on geminoitunut sanapainon sijainnin vuoksi).

Sanansisäisen aseman sibilantit ovat yleensä säilyneet lähtökielisiä sibilantteja vastaavina. Variaatiota toki on, mutta se on muutamia poikkeuksia luukun ottamatta säännönmukaista. Korvautumistendenssit ovat samankaltaiset kuin Kujolankin (1910) tutkimuksessa.

5.5.2 Alkuperäisten sananalkuisten sibilanttien edustajat

Alkuperäisiä sananalkuisia sibilantteja on yhteensä 50 lekseemin originaaleissa: venäjän s-alkuisia 30, z-alkuisia yhdeksän, š-alkuisia kuusi, ž-alkuisia neljä ja yksi šč-alkuinen lekseemi. Yleensä livvinkarjalassa venäjän kielen sibilantit ääntyvät lainasanoissa venäläisen alkumuotonsa mukaan (Pyöli 1996: 194). Samaa oletusta ei kuitenkaan ole kaikilla aiheita tutkineilla. Kujolan (1910: 65–66) tutkimuksessa on esitetty jonkin verran variaatiota venäjän sibilanttien edustumisessa karjalassa (ks. luvun 5.5.1 asetelma 11).

Alkuperäisen sananalkuisen *s*:n (sekä liudentuneen että liudentumattoman) mukautuminen rajakarjalaisaineistossa poikkeaa hieman Kujolan (1910) esittämistä fonologisista korvautumisstrategioista. Kaiken kaikkiaan rajakarjalaisaineistossa on 30 lekseemiä, joiden originaali on *s*-alkuinen. Salmin aineistossa alkuperäinen sananalkuinen *s* säilyy lähes kaikkien lekseemien saneissa eli 13 lekseemin 58 saneessa sekä konsonantin että vokaaliaineksen edellä, esimerkiksi saneissa *stolas* (< yleisven. *stól* 'pöytä'), *stuavat* (< yleisven. *stávy* 'kangaspuut') ja *suovattoin* (< yleisven. *subbóta* 'lauantai'). Suojärven aineistossakin alkuperäinen sananalkuinen *s* on säilynyt 22 lekseemin 62 saneessa, esimerkiksi saneissa *sarai* (< yleisven. *saráj* 'lato'), *slavijat* (< yleisven. *slavít* 'ylistää') ja *starikat* (< yleisven. *starík* 'vanhus'). Ilomantsin aineistossa on vain yksi esiintymä yhdestä venäläislainasta, jossa on alun perin sananalkuisessa asemassa *s*. Se on *sinčossa* (< yleisven. *s'é nec* 'eteinen, porstua'). Alkuperäisen sananalkuisen *s*:n liudentuneisuus ilmenee lainassa vokaalin korvautumisessa etisemmällä vokaalilla.

Poikkeuksellisesti Salmin aineistossa sananalkuinen *s* korvautuu *f*:llä, jos sananalkuista *s*:ää seuraa originaalissa *v*: yleisven. *svjókla* 'punajuuri' on mukautunut Salmin aineistossa fonologisiin asuihin *faklakse*, *feklua*. KKS:ssa tämä venäläislaina esiintyy vain Säämäjärven murteessa muodossa *fs'oklu* (s.v. *fsokla*). KKS:n fonologinen asu poikkeaa rajakarjalaisaineiston Salmin murteesta siten, että *s*- ja *v*-äänteissä on tapahtunut metateesi, ja *v* on mukautunut *f*:ksi. Toinen poikkeus on Suojärven aineistossa, jossa alkuperäinen sananalkuinen *s* on kadonnut *b*:n edeltä: yleisven. *sbrúja* 'valjaat' on muodossa *brujal*. Myös KKS:n kaikkien muralueiden esimerkeissä sananalkuinen *s* on kadonnut (s.v. *pruja*).

'Sirppiä' merkitsevässä lainasanassa alkuperäinen sananalkuinen liudentunut *s* (*s*:ää seuraava *je*-äänne aiheuttaa *s*:n palatalisaation) on mukautunut rajakarjalaiseksi siten, että liudentuneen *s*:n on korvannut affrikaatta *č* ja *je*-foneemin *i*. Venäjänkielinen originaali on *s'erp* 'sirppi'. Lainasana ja sen fonologinen asu on yleiskarjalainen (KKS s.v. *tširppi*). Lainaa esiintyy tutkimusaineistossani Salmissa 16 kertaa, Suojärvessä yhdeksän kertaa ja ei kertaakaan Ilomantsissa. KKS:n aineiston mukaan myös muussa karjalassa 'sirppiä' tarkoittava lainasana on mukautunut affrikaatatalliseksi. *s*-foneemin korvautuminen *č*-foneemilla on yleistä karjalassa. Affrikaatatallinen asu sirppiä merkitsevästä lainasta esiintyy karjalassa ja lyydissä, ja muissa itämerensuomalaisissa kielissä laina on *s*-alkuinen. Affrikaatta sanan alussa voidaan selittää kahdella tavalla: joko *s* > *č*-muutoksella, joka on tyypillinen karjalan kielessä monissa deskriptiivisanoissa tai siten, että sen originaali on toinen venäjän kielen 'sirppiä' merkitsevä sana *červ* (SSA s.v. *sirppi*).

Omaperäinen 'kaunistava' tarkoittava *tšoma* (KKS s.v. *tšoma*) varioi KKS:n mukaan *tšoma* ~ *šoma*. Affrikaatatallinen variantti esiintyy sanakirjan aineiston perusteella livvin ja

osaksi eteläkarjalan murteissa. Muoto *šoma* taas esiintyy lähinnä vienalaismurteissa. Tämän esimerkkilekseemin kohdalla affrikaatallinen muoto vaikuttaisi esiintyvän nimenomaan rajakarjalaismurteissa, sillä esimerkiksi Salmi ja Suojärvi edustavat livviä ja eteläkarjalaa. Rajakarjalaisaineistossa Salmissa esiintyykin vain affrikaatallinen variantti neljä kertaa muodoissa *čoma*, *čomembi*, *čomin*. Suojärven ja Ilomantsin aineistoissa sanaa ei esiinny lainkaan. Suomen kielessä sama lekseemi esiintyy muodossa *soma* (KS s.v. *soma*). Edellä esitetyn kaltaista vaihtelua ei kuitenkaan esiinny *tširppi*-sanon kohdalla KKS:ssa, mutta suomen kielessä sana esiintyy muodossa *sirppi* (KS s.v. *sirppi*).

Ojansuu (1905: 45) selittää sananalkuisen *s*:n korvautumisen affrikaatalla karjalan kielessä seuraavalla tavalla: ”Vieras pohjaisen analogian laskuun on merkittävä sellaiset karjalankieliset sanat kuin *čagari*, *čoma*, *čuhista*, *čikko* - ”. Sibilanttien korvaaminen affrikaatalla on levinnyt myös omaperäisen sanaston fonologiaan. Myös *s*:n korvautuminen *č*:llä on hyperkorrektiutta. Venäjän fonologian vaikutuksen aiheuttama hyperkorrektius on laajaa, sillä se koskee karjalan klusiileja, sibilantteja, affrikaattoja ja sananalkuisia konsonanttiyhtymiä. Hyperkorrektius on esimerkki siitä, kuinka venäjää on pidetty prestiisinä karjalaan nähden, sillä myös omaperäisten sanojen ääntämisessä pyritään kohti venäjän mukaista ääntämystä.

Rajakarjalaisaineistossa on melko vähän sellaisia venäläislainoja, joissa on alun perin venäjän kielessä sanan alussa jokin muu sibilantti kuin *s*. Niiden mukautumisessa on enemmän variaatiota kuin suomen kieleenkin ja vanhastaan itämerensuomeen kuuluvan *s*:n mukautumisessa. Muiden alkuperäisten sananalkuisten sibilanttien mukautumista rajakarjalaisaineistossa on havainnollistettu asetelmissa 11, 12 ja 13. Asetelmissä on aina yhden alkuperäisen sananalkuisen sibilantin sisältävät esiintymät rajakarjalaisaineistosta.

Rajakarjalaisaineistossa on yhdeksän lekseemiä, joiden originaali on *z*-alkuinen. Alkuperäisen sananalkuisen *z*:n korvaajia havainnollistavasta asetelmasta 11 käy ilmi, että Salmin ja Suojärven aineistoissa *z* säilyy. Samanlaisen korvautumisen on esittänyt myös Kujola (1910; ks. asetelma 11 luvussa 5.5.1) Salmin murteen venäläislainoista. Ilomantsin aineiston ainoassa alkuaan *z*-alkuisessa lainassa *z*:n korvaa *s*. Suojärven aineistossa on yksi poikkeuksellinen alkuperäisen *z*:n mukautuminen *t*:ksi. Kyseistä lekseemiä ei löydy KKS:sta.

Salmi	Suojärvi	Ilomantsi
2 zadankat	1 zaimittih	1 suakkunoo
1 zadan'kat	1 zuakkuanoa	
1 zakon	3 zuakkun	
1 zavarittih	1 zuakkunan	
1 zavarittii	2 zuakkunoa	
1 zavodittih	1 zuakkunoittih	
	1 zuakkunua	
	1 teml'akka	

Asetelma 11. Venäjänkielisen z:n rajakarjalaiset vastineet sananalkuisessa asemassa. Vastineet on lihavoitu, ja sanetta edeltävä luku osoittaa sen frekvenssin aineistossa.

Sikäli kuin aineistossa esiintyy venäläislainoja, jotka alkavat soinnillisella sibilantilla, on soinnillisuus yleensä säilynyt.

Asetelmassa 13 tarkastelun kohteena on soinniton suhu-s. Rajakarjalaisaineistossa on kuusi lekseemiä, joiden originaali on š-alkuinen. Salmin ja Ilomantsin aineistossa on molemissa vain yksi venäläislaina, jotka alkavat š:llä. Salmin ja Ilomantsin aineistoissa esiintyvät alun perin š-alkuiset venäläislainat ovat mukautuneet s-alkuisiksi eli lähemmäs suomen kieltä. Lisäksi Salmin esiintymä voi olla peräisin suomesta tai ruotsista, vaikka sille pystyykin esittämään vastineen venäjän yleiskielestä. Kujolan (1910) esittämien Salmin murteen venäläislainojen fonologisten korvautumisstrategioiden mukaan alkuperäinen š ei mukautuisi s:ksi, mikä tukee Salmin esiintymän läntistä alkuperää. Kuitenkin myös Suojärven aineistossa alkuperäinen sananalkuinen š on mukautunut kahdessa saneessa s:ksi, mutta toisaalta s on säilynyt 10 saneessa. š:n korvautuminen s:llä on pitäjä- tai yksilökohtaista, sillä saman lekseemin Suojärven sane *šuapka* on Ilomantsin aineiston saneessa fonologiselta asultaan *suapkaks*.

Salmi	Suojärvi	Ilomantsi
1 styyrman'ni	1 škuapin	1 suapkaks
	1 štanieloikse	
	1 štaniet	
	1 šuapka	
	1 šulkuizet	
	1 sulkuizii	
	1 šulkuizii	
	1 šulkun'e	
	1 šulkuzel	
	1 suumveni	
	1 talvistaniet	
	1 vuateškuapin	

Asetelma 13. Alkuperäisen sananalkuisen š:n rajakarjalaiset edustajat pitäjittäin. Saneen vasemmalla puolella oleva luku kertoo saneen frekvenssin aineistossa. Alkuperäisen š:n korvaaja on lihavoitu saneista.

Murteiden karjalankielisten piirteiden säilymisestä ei voi tehdä päätelmiä tämän alkuperäisen venäjänkielisen sibilantin säilymisen perusteella, sillä sen mukautumisesta on liian vähän

esiintymiä Salmin ja Ilomantsin aineistoissa. Toisaalta tällaisten venäläislainojen puuttuminen murteesta voi kertoa suomen kielen vaikutuksesta.

Lekseemejä, joiden originaali on ž-alkuinen, on tutkimusaineistossani neljä. Karjalan kielen lainasanoissa alkuperäinen venäjän sananalkuinen ž-sibilantti säilyy. KKS:ssa lainasana *šiivatta* eteläkarjalaisissa ja livvinkarjalaisissa murteissa on jokaisen pitäjän venäjänkielistä originaalin sibilanttia vastaava ž, esimerkiksi *žiivattu* (Impilahti) ja *žiivattua ei pie pergua ni konzu* (Salmi). KKS:ssa on myös esiintymä Suojärveltä, jossa ž säilyy. Vienalaismurteissa taas ž on korvautunut sibilantilla š. Rajakarjalaisaineiston Ilomantsin murteen ž:n korvautuminen s:llä on KKS:n valossa poikkeuksellista karjalassa. Siten se voi olla suomen kielen mukaista korvautumista.

Asetelmasta 14 käy ilmi rajakarjalaisaineistoni alun perin ž-alkuisten venäläislainojen esiintymät. Ne siis mukailevat pitkälti KKS:n tietoja.

Salmi	Suojärvi	Ilomantsi
1 žiivatat	1 žirdilöi	1 siivatat
1 žiivatoil	1 žiälii	1 siivatt
3 žiivattu	1 žiälöitty	2 siivatta
1 žiälöijen		1 siivattoa
		1 šiivattoa
		1 siivattoloila

Asetelma 14. Venäjänkielisen ž:n rajakarjalaiset vastineet sananalkuisessa asemassa. Vastineet on lihavoitu, ja sanetta edeltävä luku osoittaa sen frekvenssin aineistossa.

Salmin aineistossa alkuperäinen venäjän kielen sibilantti ž on säilynyt. Kujolan (1910) esittämien venäläislainojen fonologisten korvautumisstrategioiden mukaan Salmin livvinkarjalaisessa murteessa alkuperäinen ž voisi säilyä tai korvautua z:llä. Ilomantsin rajakarjalaisaineistossa sen sijaan ž:n korvaa joko s tai š. Korvautuminen eri sibilantilla voi johtua Ilomantsin savolaisuudesta: murteen venäläislainoissa ei esiinny lainkaan sibilanttia ž, mutta karjalais-taustan vuoksi lainasana *šiivatta* 'kotieläin' esiintyy murteessa. KKS:ssa *šiivatta*-lekseemin sananalkuinen sibilantti on eteläkarjalaismurteissa poikkeuksetta alkuperäistä vastaava ž.

Sibilantilla šč alkavia originaaleja on tutkimusaineistossani yhdellä lekseemillä. Venäjän šč-sibilantin (jota ei ole karjalassa) korvaa yleensä Kujolan mukaan š. Salmin aineistossa on karjalanpiirakkaa merkitsevä *šipainiekka*-sana, joka on muodostettu venäjän kielen *ščipat* 'nipistää' -verbistä venäläisperäisen *niekka*-aineuksen avulla. Salmin aineistossa sana esiintyy kuusi kertaa, ja jokaisessa esiintymässä šč-sibilantti on korvautunut š:llä, esimerkiksi *šipainiekal*, *šipainiekkua*. Muiden pitäjien aineistoissa ei esiinny yhtään venäläislainaa, joka alkaisi šč:llä.

Rajakarjalaisaineistosta Suojärven sibilantit vastaavat eniten lähtökielisiä. Myös Salmin aineisto noudattaa karjalan kielelle tyypillisiä korvautumistendenssejä. Yllättävää kuitenkin

on, että rajakarjalaisaineistossa sibilanteissa ei esiinny väärää soinnillistumista. Ilomantsin aineisto poikkeaa huomattavasti muusta rajakarjalasta, sillä se on venäläislainojen sibilanttien korvautumisessa š-foneemin esiintymää lukuun ottamatta suomen mukainen.

5.6 Päätelmät konsonanttien fonologiasta

Vokaalien fonologiasta pystyy rajakarjalaisaineiston perusteella päättämään sen venäjän varieteetin, josta laina on saatu, sekä osittain lainautumisajankohdan (ks. luku 4). Konsonanttien fonologiasta taas pystyy tekemään päätelmiä suomalaisvaikutuksesta, sillä suomen ja karjalan konsonantitot eroavat toisistaan selvästi. Lisäksi konsonanttien fonologiasta pystyy päättämään venäläisvaikutuksen syvyyttä, mutta ei esimerkiksi lainanantajavarieteettia.

Konsonanttien fonologisen analyysin diakroninen vertailu koostuu aineiston vertaamisesta venäläisiin vastineisiin sekä itämerensuomalaisille kielille yhteiseen kehitykseen. Synkroninen pitäjien välinen vertailu on erityisen tärkeää, sillä siitä käy hyvin ilmi suomalaistumisprosessin jatkumonomaisuus.

Yleisimpiä korvautumisia aineistossa on alkuperäisten lyhyiden konsonanttien geminointuminen sanojen taivutukseen liittyvän fonologian vuoksi sekä assimilaation vaikutuksesta. Alkuperäiset soinnittomat ja soinnilliset klusiilit ovat säilyneet sanansisäisessä asemassa. Karjalan mukainen väärä soinnillisuus on vähäistä aivan kuten suomen mukainen soinnillisten klusiilien edutuminen soinnittomina. Sanan alussa klusiilit myös säilyvät originaalin mukaisina useimmissa tapauksissa. Väärä soinnillistuminen, joka on venäläisvaikutusta, on lähinnä Suojärven ilmiö. Sitä esiintyi kuitenkin oletustani vähemmän. Venäjän affrikaatat taas edustuvat yleensä affrikaattana č, mutta jonkin verran on myös suomen mukaista edustusta ts, (s)s ja š. Venäjän sibilantit edustuvat rajakarjalaismurteissa alkuperäisiä vastaavina, mutta eniten vaihtelua on z:n edustuksessa.

Pitäjien väliset erot osoittautuivat yllättävän pieniksi konsonanttien fonologisessa analyysissä. Suojärven murteessa konsonantit kuitenkin ovat lähimpänä lainojen lähtökielisiä konsonantteja. Kuten vokaalienkin tarkastelussa paljastui, Suojärvi on myös konsonanttien perusteella karjalaisin ja Ilomantsi suomalaisin. Konsonanttien perusteella on kuitenkin todettava Ilomantsin karjalankielisyyskin, sillä Ilomantsin murteessa esiintyy sellaisia konsonanttifoneemeja, affrikaatta ja sibilantteja, jotka eivät kuulu suomen kieleen. Vokaalien fonologian ilmiöt ovat yleensä lekseemikohtaisia (esimerkiksi venäjän akanjen ja okanjen edustuksen distribuutio), kun taas konsonanttien edutuminen vaihtelee lekseemitasolla ja pitäjän sisäisesti.

6 LOPPUKATSAUS

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin rajakarjalaismurteista sellaisia karjalan venäläisiä lainasanoja, joita ei ole suomen yleiskielessä tai jotka poikkeavat suomen yleiskielestä fonologisesti. Lainat sijoittuvat lähinnä vuosien 1000–1944 kielikontakteihin. Näkökulmana on karjalan säilyminen venäläislainojen sanastollisten piirteiden ja fonologian kannalta suomalaistuvassa puheessa. Kielenoppaat ovat Raja-Karjalasta: Salmista, Suojärveltä ja Ilomantsista. Venäläislainoja erottaa kyseisten pitäjien murteissa määrällisesti ja laadullisesti eriasteinen ja -ikäinen jatkumonomainen suomen ja venäjän kielten vaikutus.

Lainasanatutkimuksen viitekehystenä tässä tutkielmassa on hyödynnetty kielikontaktiteoriaa, erityisesti kielenvaihdon ja kieltenvälisen vaikutuksen käsitteistöä. Käsitteistö osoittautui hyvin aineiston ilmiöitä kuvaavaksi. Suomen kielessä esiintymättömien lainasanojen esiintyminen rajakarjalaisaineistossa on karjalan kielen mukainen piirre, johon suomen kieli on vaikuttanut. Sanaston ja fonologian ilmiöt ovat selitettävissä suomen kielen vaikutuksen osalta kielenvaihtona. Rajakarjalaisaineisto on suomenvaikutteista karjalaa Salmin ja Suojärven aineistojen perusteella. Ilomantsin aineistoa taas voisi kuvailla karjalanvaikutteiseksi suomeksi venäläislainojen ja niiden fonologian osalta: siinä on myös lainoja paljon vähemmän kuin Salmin tai Suojärven aineistoissa. Erot lainojen määrissä pitäjittäin paljastuivat tilastollisesti erittäin merkitseviksi.

Sekamurteiden tutkimiseen liittyy aina läheisesti variaation tutkiminen, jonka avulla tässä tutkielmassa onnistuttiin kuvailemaan erityisesti pitäjänmurteiden mutta jonkin verran myös yksilöiden välistä ja idiolektin sisäistäkin variaatiota. Variaatiota tutkittiin sykkronisella vertailulla. Paljastui, että aineistoni jokainen pitäjä muodostaa omanlaisensa murrekokonaisuuden.

Menetelmänä vertailu muihin karjalan kielen sanastoihin ja kuvauksiin, alkuperäisiin venäjän kielen sanoihin sekä suomen kielen ominaisuuksiin toi esiin rajakarjalaismurteiden venäläislainojen erityispiirteitä. Karjalan kielen venäläislainat ovat aineiston perusteella siirtymässä puheesta suomenkielisten vastineiden tieltä. Osaa venäläislainoista käytetään aineistossa vain kuvailemaan, millaisia sanoja ennen käytettiin.

Vokaalien fonologiasta olivat tutkimuksen kohteena alkuperäisen ensitavun *a*, alkupe-
räisen painottoman tavun *o*:n redusoitumisen eli venäjän yleiskielen akanjen edustuminen, ja sen distribuutio pohjoisvenäläisten murteiden okanjen kanssa, säännölliset vokaalivastaavuudet sekä puolivokaalit. Vokaalien fonologisten korvautumisstrategioiden tarkastelussa erityisesti venäjän kielen akanje-ilmiön jäljet rajakarjalaismurteiden venäläislainoissa paljastavat Salmin ja Suojärven erot Ilomantsiin. Salmin ja Suojärven aineistoissa esiintyy nuorempaa

venäläisvaikutusta kuin Ilomantsin aineistossa. Vaikka Ilomantsin itäosien (jotka luovutettiin Neuvostoliitolle Moskovian rauhassa 1944) katsotaan kuuluneen Raja-Karjalaan, on alueen kontakti venäjän kieleen katkennut muuta Raja-Karjalaa varhemmin. Se ilmenee aineiston venäläislainoissakin.

Konsonanttien fonologiasta tarkastelun kohteena olivat alkuperäisen lyhyen konsonantin geminoituminen, klusiilien soinnillisuus sanan sisässä ja alussa, alkuperäisten affrikaattojen edustajat sanan sisässä ja alussa sekä alkuperäisten sibilanttien edustajat sanan sisässä ja sanan alussa. Konsonanttien fonologiassa tärkeimpiä havaintoja ovat karjalalle tyypillinen venäläislainojen sananalkuisen klusiilin (ja sibilantin) väärä soinnillistuminen sekä joissain tapauksissa venäjän ja karjalan äänteiden korvaaminen suomen kielen äänneillä eli esimerkiksi soinnillisten äänteiden korvaaminen soinnittomilla sekä suhuäänteiden korvaaminen suhuttomilla.

Vokaalien avulla pystyy päättelemään sen venäjän varieteetin, josta sana on lainattu. Ylälättäen myös yleisvenäjältä on lainattu lekseemejä pohjoisvenäläisistä murteista lainaamisen rinnalla. Tämä kertoo siitä, että venäjän yleiskielellä on ollut jonkinlainen asema Raja-Karjalassa vielä melko myöhäänkin. Lisäksi venäjän murre-erot eivät ole kovin suuret, ja puhujat suosivat usein standardivenäjää. Konsonanttien avulla taas pystyy päättelemään suomalaisvaikutuksen. Suojärvi on karjalaisinta ja Ilomantsin aineisto on suomen kielen mukainen. Karjalaisuuksia Ilomantsin aineistossa ovat esimerkiksi jotkin sibilantit ja affrikaatta. Nämä äänneet kertovat Ilomantsin karjalankielisestä taustasta.

Tärkein havainto tässä tutkielmassa on se, että venäläislainojen sanastolliset ja fonologiset piirteet muodostavat maantieteellisen jatkumon. Eniten karjalalle tyypillistä venäläisvaikutusta on Suojärven aineistossa ja vähiten Ilomantsin aineistossa. Itäisille itämerensuomalaisille kielille onkin tyypillistä se, että venäläisvaikutus vahvenee itään päin. Tutkimusaineistoni noudattaa tätä oletusta lähes täydellisesti. Rajakarjalaismurteiden suomalaistuminen myös on jatkumonomaista: venäläislainoja käytetään eniten Suojärven aineistossa, kun taas niiden suomenkielisiä vastineita käytetään eniten Ilomantsin aineistossa. Myös kielenoppaiden kertoman perusteella suomenkielinen leksikko valtaa karjalankielisen leksikon heidän puheessaan. Venäläiset lainasanat sopivat näiden leksikoiden suhteen tutkimiseen, sillä niiden määrä erottaa suomea ja karjalaa toisistaan. Fonologiassa taas suomalaistuminen ei käy aivan yhtä selvästi ilmi, mutta mitä tuntemattomampi venäjän sanan äänne suomen kielelle on, sitä enemmän sen edustuksessa on variaatiota. Tästä syystä konsonanttien fonologisessa analyysissä paljastui enemmän vaihtelua kuin vokaalien.

Tutkielmani aineiston rajauksessa käytin tiukkaa kriteeriä, joka rajasi melko paljon venäläisvaikutusta aineiston ulkopuolelle. Raja-osoittautui onnistuneeksi, sillä sen avulla pys-

tyi tarkastelemaan karjalan kielen venäläislainojen, prototyypin karjalan kielen piirteiden, säilymistä osana rajakarjalaistausten idiolekteja, pitäjämurteita sekä yhtenäisemmin rajakarjalaismurteita. Aineiston venäläislainojen tarkastelu paljasti suomalaistumista, ja fonologisten korvautumisstrategioiden tarkastelu paljasti joidenkin ilmiöiden lainautumisajankohdan. Venäläis- ja suomalaisvaikutuksen ikääminen koskee tosin vain äännehistoriaa ja sanastoa, mutta tutkimustuloksia voi soveltaa toistenkin ilmiöiden iän määrittelyssä. Lisäksi tutkimustulokseni tukevat aikaisempaa tutkimusta Raja-Karjalan historiasta ja kielikontakteista. Tutkimuksen asetelma oli tutkimustulosten kannalta onnistunut, ja kaikkiin tutkimuskysymyksiin vastattiin. Aiemmin lainasantutkimuksessa ei myöskään ole käytetty näin laajaa aineistoa. Tutkielmani liitteessä 3 on tutkimusaineisto sanalistana, kuten monissa lainasanatutkimuksissa on tapana esittää, mahdollista jatkokiinnostusta varten.

Rajakarjalaismurteiden venäläislainojen tutkimista voisi vielä tulevaisuudessa laajentaa koskemaan koko Raja-Karjalan korpusta. Lisäksi korpuksesta voisi tutkia vielä yksityiskohtaisemmin fonologisia piirteitä ja myös koodinvaihtosekvenssejä. Ennen kaikkea olisi laajan aineiston käsittelyssä kuitenkin hyödynnettävä tekstikorpuserojien tarjoamia aineiston käsittelymahdollisuuksia. Esimerkiksi tässä tutkielmassa kokeilun asteella olleella venäläislainojen vertaamisella suomenkielisiin vastineisiinsa voisi saada hyvinkin tarkan käsityksen sanaston suomalaistumisesta, jos etsisi aivan kaikkien lainojen vastineet. Myös vertailuaineistoja voisi laajentaa vielä lisää niin venäjän pohjoismurteiden kuin suomen itämurteidenkin kuvauksiin. Laajemmasta sanaston tarkastelusta on hyötyä myös karjalan kielen tulevaisuuden kannalta, sillä kielen elvyttämiseen kuuluu sanaston laajentaminen nimenomaan lainaamisen avulla. Karjalaan lainat tulevat nykyään tavallisesti juuri joko suomesta tai venäjästä.

LÄHTEET

Aineistolähteet:

Raja-Karjalan korpus (ks. tarkemmat pitäjä- ja informanttikohtaiset tiedot liitteessä 1).

Aineiston käsittelyohjelmat:

ANTHONY, L. 2015: AntConc (Version 3.4.4) [Windows 7]. Tokyo, Japan: Waseda University. Saatavissa: <http://www.laurenceanthony.net/>

Muut lähteet:

AAPALA, KIRSTI 2015: Murteiden niekat. *Kielikello* 1/2015, s. 28–29.

AHTIA, EDVARD VILHELM 2014 [1938]: *Karjalan kielioppi. Äänne- ja sanaoppi*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Saatavissa: http://kaino.kotus.fi/digitointi/pdf/Ahtian_sana_ja_aanneoppi.pdf

ANTTILA, RAIMO 1989: *Historical and Comparative Linguistics*. Second Revised Edition. Volume 6. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

BJÖRN, ISMO 2006: *Ilomantsin historia*. Keuruu: Otava.

BONDARKO, LIYA 2009: Short description of Russian sound system. – Riikka Ullakonoja (toim.), *Phonetics of Russian and Finnish. General Description of Phonetic Systems. Experimental Studies on Spontaneous and Read-aloud Speech*, s.23–36. Frankfurt am Main: Peter Lang.

CHAMBERS, J. K – TRUDGILL, PETER 1980: *Dialectology*. Cambridge textbooks in linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.

CUBBERLEY, PAUL 2002: *Russian. A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

FINKA = FINKA-hankkeen kotisivu. Luettu syyskuussa 2015. Saatavissa: <http://www2.uef.fi/fi/finka/finka>

FORTSON, BENJAMIN W. IV 2010: *Indo-European Language and Culture. An Introduction*. Second edition. Singapore: Wiley-Blackwell.

GENETZ, ARVID 1884: *Tutkimus Aunuksen kielestä. Kielenäytteitä, sanakirja ja kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden-seuran kirjapaino.

GILOEVA, NATALIA 2015: *Yle uudizet karjalakse: ylen hyvä!* (Kiännä-hankkeen blogissa 7.4.2015). Luettu marraskuussa 2015. Saatavissa: <http://kianna-hanke.blogspot.fi/2015/04/yleuudizet-karjalakse-ylen-hyva.html>

- Glosbe-sivusto = *Glosbe – monikielinen online-sanakirja*. Luettu lokuussa 2015. Saatavissa: <https://glosbe.com/>
- GRÖNHOLM, MAIJA 1988: *Ruotsalaiset lainasanat Turun murteessa*. Åbo: Åbo Akademi.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.
- HAKULINEN, LAURI – KALIMA, JALO – UOTILA, T. E. 1942: *Itä-Karjalan murreopas. Äänne- ja muoto-oppia, tekstejä sekä sanastoa*. Helsinki: Otava.
- HIRVONEN, TAUNO 1973: Ilomantsin Mutalahden puheenparteen vaikuttaneista tekijöistä. – Hannes Sihvo (toim.), *Karjala. Idän ja lännen silta*. Kalevalaseuran vuosikirja 53 s. 78–82. Porvoo: WSOY.
- HURTTA, HEIKKI 1999: Variaation tutkimuksen myytit ja stereotypiat. – Urho Määttä – Pekka Pälli – Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*. Folia Fennistica & Linguistica 22, s. 53–102. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- HÄKKINEN, KAISA 1985: *Suomen kielen äänne- ja muotorakenteen historiallista taustaa*. Fennistica 6. Turku: Åbo Akademi.
- 1996: *Suomalaisten esihistoria kielitieteen valossa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- 1997: *Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa*. 2. painos. Tietolipas 117. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HÄMYNEN, TAPIO 1989: Suomen unohdettu pakolaisongelma – Loikkariliikenne Raja-Karjalasta Neuvosto-Karjalaan. – Hannes Sihvo – Risto Turunen (toim.), *Rajamailta*. Studia Carelica Humanistica 1, s. 19–36. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 1994: Mikä Karjala? – Tapio Hämynen (toim.), *Kahden Karjalan välillä. Kahden Riikin riitamaalla*. Studia Carelica Humanistica 5, s. 17–27. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- 1995: *Suomalaistajat, venäläistäjät ja rajakarjalaiset. Kirkko- ja koulukysymys Raja-Karjalassa 1900–1923*. Ortodoksisen teologian laitoksen julkaisuja N:o 17. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 2011: Metsä, raja ja suojärveläiset. – Tapio Hämynen (toim.), *Omal mual, vierahal mual. Suojärven historia III*. s.20–201. Nurmes: Suojärven Pitäjäseura ry.
- 2013: Rajakarjalaisen kieliyhteisön rapautuminen ja karjalankielisten määrä Suomessa. – Pekka Suutari (toim.), *Karjala-kuvaa rakentamassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1389, s. 182–213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- IIVONEN, ANTTI 2009: Finnish sentence accent and intonation. – Riikka Ullakonoja (toim.), *Phonetics of Russian and Finnish. General Description of Phonetic Systems. Experimental Studies on Spontaneous and Read-aloud Speech*, s.67–75. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- ITKONEN, TERHO 1968: Itäsuomalaisen liudennuksen fonologinen paradoksi. – *Fenno Ugri-ca. Juhlakirja Lauri Postin kuusikymmenvuotispäiväksi 17.3.1968*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 145, s. 76–103. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- JARVA, VESA 2003: *Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa*. Jyväskylä studies in humanities 5. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- JESKANEN, MATTI 2005: Karjalan kieli ja karjalankieliset Suomessa. – Marjatta Palander – Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. *Studia Carelica Humanistica* 20, s. 215–285. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- 2011 Karjalan kieli Suojärvellä. – Tapio Hämynen (toim.), *Omal mual, vierahal mual. Suojärven historia III*, s.352–357. Nurmes: Suojärven Pitäjäseura ry.
- JUUSELA, KAISU 1989: *Törmäysmurteen variaatiosta. Jälkitavun i-loppuisen diftongin edustus Töysän murteessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 496. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KALIMA, JALO 1952: *Slaavilaisperäinen sanastomme. Tutkimus itämerensuomalaisten kielten slaavilaisista lainoista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 234. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KARHU, ANNA 1995: Murrehaastattelu vuorovaikutustilanteena. – Marjatta Palander (toim.), *Murteiden matkassa. Juhlakirja Alpo Räisäsen 60-vuotispäiväksi*. *Studia Carelica Humanistica* 6, s. 92–109. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- KIRKINEN, HEIKKI 1998: Keitä karjalaiset ovat? – Hannes Sihvo (toim.). *Karjala. Historia, kansa, kulttuuri*. s.38–54. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KKS = *Karjalan kielen sanakirja*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 18. Helsinki 2009. Luettu marraskuussa 2015. Saatavissa: http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/kks/kks_etusivu.cgi
- KOIVISTO, VESA 1990: Venäjän vaikutuksesta itäisten itämerensuomalaisten kielten refleksiiviverbeihin. – Sari Vaula (toim.), *Itämerensuomalaiset kielikontaktit. Itämerensuomalainen symposium 7. kansainvälisessä fenno-ugristikongressissa Debrecenissä 27.8.–1.9.1990*, s. 20–27. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 61. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- 2013: *Suomen sanojen rakenne*. Suomi 202. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kotus = *Karjala* -sivu. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Luettu syyskuussa 2015. Saatavissa: <http://www.kotus.fi/kielitieto/kielet/karjala>
- KS = *Kielitoimiston sanakirjan verkkoversio*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Helsinki 2014. Luettu syyskuussa 2015. Saatavissa: <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>
- KUIRI, KAIJA 1999: Synteettinen kielenmuutosluokittelu. – Urho Määttä – Pekka Pälli – Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*. Folia Fennistica & Linguistica 22, s. 103–122. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- KUJOLA, JOH. 1910: *Äänneopillinen tutkimus Salmin murteesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHIKONEN, SANNA 2008: *Karjalaa vai suomea? Karjalan kielen säilymisestä suojärveläis-syntyisillä siirtokarjalaisilla*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Joensuun yliopisto.
- LEHTINEN, TAPANI 2007: *Kielen vuosituhannet. Suomen kielen kehitys kantaauralista varhais-suomeen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LESKINEN, EINO 1934: *Karjalan kielen näytteitä II. Aunuksen ja Raja-Karjalan murteita*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 193. osa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Luovutettu Karjala -sivusto. Luettu tammikuussa 2015. Saatavissa: luovutettukarjala.fi (4.12.2014).
- MASSINEN HENNA 2012: *Yleis- ja erikoisgemmaatio Ilomantsin karjalankielisten siirtolaisten idiolekteissa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Itä-Suomen yliopisto.
- MOSHNIKOV, ILIA 2014: *Nut-partisiipin variaatio Ilomantsin rajakarjalaismurteessa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Itä-Suomen yliopisto.
- NIKUNLASSI, AHTI 2002: *Johdatus venäjän kieleen ja sen tutkimukseen*. Helsinki: Finn Lectura.
- NIRVI, R. E. 1947: Lukijalle. – Pekka Pohjanvalo: *Salmin murteen sanakirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 233. osa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2005: Iloisuus ja eloisa murre. Siirtokarjalaisten käsityksiä ja havaintoja murteista ja karjalaisuudesta. – Marjatta Palander – Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Studia Carelica Humanistica 20, s. 159–214. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- OJANEN, MUUSA 1988: Suomalais-karjalais-venäläisistä kontakteista – Muusa Ojanen – Ilkka Savijärvi (toim.), *Kielikontakteja I. Tutkimuksia venäjän ja itämerensuomalaisten kielten alalta*. Joensuu: Joensuun yliopisto.

- 1989: Kielirajan ylityksiä. – Hannes Sihvo – Risto Turunen (toim.), *Rajamailta*. Studia Carelica Humanistica 1, s. 69–81. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 1990: Kommentti Vesa Koiviston esitelmään Venäjän vaikutuksesta itäisten itämerensuomalaisten kielten refleksiiviverbeihin. – Sari Vaula (toim.), *Itämerensuomalaiset kielikontaktit. Itämerensuomalainen symposium 7. kansainvälisessä fenno-ugristikongressissa Debrecenissä 27.8.–1.9.1990*, s. 30–34. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu 61. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
- OJANSUU, HEIKKI 1905: *Karjalan äänneoppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1918: *Karjala-aunuksen äännehistoria*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ORLOVA, V. G. 1970: Izmeneniye /e/ v /o/. – *Obrazovaniye severnorusskogo narečija i srednerusskih govorov po materialam lingvističeskoj geografij*, s. 22–23. Moskva: Izdatel'stvo <<Nauka>>.
- PALANDER, MARJATTA 2015: Rajakarjalaistaustaisten ja muiden suomalaisten mielikuvia karjalasta. *Virittäjä* 119. vuosikerta, s. 34–66.
- Paulasto ym. = Paulasto, Heli – Kolehmainen, Leena – Kumpulainen, Minna – Meriläinen, Lea – Riionheimo, Helka 2014: Interferenssi – termi tutkimussuuntausten törmäyksessä. *Virittäjä* 118. vuosikerta, s. 408–434.
- POHJANVALO, PEKKA 1947: *Salmin murteen sanakirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 233. osa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- POSTI, LAURI 1974: Venäläis-suomalaiset kielelliset kontaktit ja niiden tutkimuksen merkitys. – Pertti Virtaranta – Esko Koivusalo (toim.), *Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen symposiumi Petroskoissa 26.–27.3.1974*. Castrenianumin toimitteita 13, s. 167–191. Helsinki: Castrenianum.
- PULLIAINEN, RIITTA 1987: *Venäläisperäisistä lainasanoista karjala-aunuksen kontekstuaalissa aineistossa*. Julkaisematon seminaariesitelmä. Helsingin yliopisto.
- PYÖLI, RAIJA 1996: *Venäläistyvä aunuksenkarjala. Kielenulkoiset ja -sisäiset indikaattorit kielenvaihtotilanteessa*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja N:o 18. Joensuu: Joensuun Yliopisto.
- 2013: Rajakarjalaiset ja muuttuva identiteetti. – Pekka Suutari (toim.), *Karjala-kuvaa rakentamassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAPOLA, MARTTI 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 283. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RIIONHEIMO, HELKA 2007: *Muutoksen monet juuret. Oman ja vieraan risteytyminen Viron inkerinsuomalaisten imperfektinmuodostuksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- 2013: Kieltenvälinen vertailu kielikontaktitutkimuksessa – Leena Kolehmainen – Matti Miestamo – Taru Nordlund (toim.), *Kielten vertailun metodiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RUOPPILA, VEIKKO 1986: *Venäläisperäistä sanastoa suomen murteissa*. Suomi 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SAARIKIVI, JANNE 2006: *Substrata Uralica. Studies on Finno-Ugrian substrate in northern Russian dialects*. Tartu University Press.
- 2009: Itämerensuomalais-slaavilaisten kontaktien tutkimuksen nykytilasta – Jussi Ylikoski (toim.), *The Quasiquicentennial of the Finno-Ugrian Society*. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 258. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- SAKSA, ALEKSANDER 1994: Rautakautinen Karjala – Karjalan synty. – Tapio Hämynen (toim.), *Kahden Karjalan välillä, kahden Riikin riitamaalla*. Studia Carelica Humanistica 5, s. 29–46. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- SALMINEN, TAPANI 1998: Pohjoisten itämerensuomalaisten kielten luokittelun ongelmia. – Riho Grünthal – Johanna Laakso (toim.), *Oekeeta asijoo. Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Seppo Suhonen*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 228, s.390–406. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Sanakirja.org -sivusto. Luettu marraskuussa 2015. Saatavissa: <http://www.sanakirja.org/>
- SARHIMAA, ANNELI 1995: Karjalan kansat ja kielet kontakteissa. Asutushistoriallista taustaa ja lingvistisiä seurauksia. – *Virittäjä*, 99. vuosikerta, s.191–223.
- 1999: *Syntactic transfer, contact-induced change, and the evolution of bilingual mixed codes. Focus on Karelian-Russian language alternation*. Studia fennica linguistica 9. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2000: Neighbours getting together in Karelia. – Johanna Laakso (toim.), *Facing Finnic. Some challenges to historical and contact linguistics*. Castrenianumin toimitteita 59, s. 185–209. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura – Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitos.
- SAUHKKE, NILO 1971: *Karjalan praašniekat*. Jyväskylä: Gummerus.
- SAVIJÄRVI, ILKKA 1994: Itämerensuomalainen kolmijako. – Väinö Jääskeläinen – Ilkka Savijärvi (toim.), *Tieten tahtoen*. Studia Carelica Humanistica 3, s. 45–62. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- SETÄLÄ, E. N. 1899: *Yhteissuomalainen äännehistoria*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Helsinki: 2012. Luettu syyskuussa 2015. Saatavissa: <http://kaino.kotus.fi/sms/?p=main>

- SSA = Kulonen, Ulla-Maija (päätoim.) 2000: *Suomen sanojen alkuperä R–Ö*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Suomi–venäjä–suomi-sanakirja 2007 – Marja-Leena Jaakkola – Nelli Semjonova (toim.). Toinen, laajennettu ja uudistettu laitos, 5. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- TAVI, SUSANNA 2014: Sputnik ja muut niekat. *Kielikello* 4/2014, s. 18–20.
- 2015: *Karjalan kielen niekat. Erään sananmuodostuskeinon omaksuminen venäjän kielestä karjalan kieleen kontaktilingvistiikan termein*. Julkaisematon sivuaineentutkielma. Yleinen kielitiede, Itä-Suomen yliopisto.
- Tieteen termipankki = Tieteen termipankki -sivusto. Luettu syyskuussa 2015. Saatavissa: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>
- TURUNEN, AIMO 1965: Suojärven murre – Lauri Pelkonen (toim.), *Suojärvi I*. Pieksämäki: Suosäätiö.
- 1973: Raja-Karjalan murteet ja vepsän kieli – Hannes Sihvo (toim.), *Karjala. Idän ja lännen silta*. Kalevalaseuran vuosikirja 53 s. 83–94. Porvoo: WSOY.
- 1982: Raja-Karjalan murteet – Yrjö-Pekka Mäkinen – Ilmari Lehmusvaara (toim.), *Karjala 2. Karjalan maisema ja luonto*. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Oy.
- UUSITUPA, MILLA 2011: *Avoimet persoonaviittaukset rajakarjalaismurteissa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Itä-Suomen yliopisto.
- WEINREICH, URIEL 1974: *Languages in contact. Findings and problems*. Eight printing. The Hague: Mouton.
- ZAIKOV, PEKKA 1987: *Karjalan kielen murreoppia*. Opetusmoniste. Petroskoi: VSNT: O.W. Kuusiselle nimetty Petroskoin valtionyliopisto.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuksessa käytetyn aineiston haastattelujen ja kielenoppaiden tiedot.

Salmin aineisto

SKNA	Suku- puoli	Syntynyt (vuosi ja kotiky- lä)	Nauhoitettu (vuosi ja paikka- kunta)	Kesto (min. ja sek.)
1046:1a	nainen	1886, Mantsinsaari	1961, Rovaniemi	24:12
1046:1b	nainen	1886, Mantsinsaari	1961, Rovaniemi	40:16
1303:1a	nainen	1880, Mantsinsaari, Työn- päisen kylä	1961, Lappeen Lavolan kylä	63:05
1312:1a	nainen	1908, Tulomajoki	1961, Kuopio	48:16
1660:1a	nainen	1887, Mantsi	1962, Maaninka, Tavinsalmi	64:44
1661:3a	mies	1882, Lunkulansaari	1962, Maaninka, Käärmelahti	64:13
2854: 1a	nainen	1875, Mantsinsaari	1963, Ii	31:02
3047:2a	mies	1911, Orusjärvi	Rautalampi, Koipiniemi	32:42
3052:1a	nainen	1884, Mantsinsaari, Työm- päisen kylä	1963, Tervo, Haapamäki	32:34
3052:1b	nainen	1884, Mantsinsaari, Työm- päisen kylä	1963, Tervo, Haapamäki	32:31
4361:1a	mies	1883, Lunkulansaari	1964, Maaninka, Käärmelahti	33:30
4363:1a	mies	1880, Tulema	1964, Siilinjärvi, Koivusaari	65:14
7114:1a	nainen	1888, Uuksu	1967, Leppävirta, Oravilahti	64:38

Suojärven aineisto

Jos kielenoppaan syntymäpaikaksi on ilmoitettu Suojärvi, ei tarkempaa tietoa synnyinkyläs-
tä/kirkonkylällä syntymisestä ole Raja-Karjalan korpuksessa saatavissa.

SKNA	Sukupuoli	Syntynyt (vuosi ja kotiky- lä)	Nauhoitettu (vuosi ja paikka- kunta)	Kesto (min. ja sek.)
1010:1a	nainen	1879, Hyrsylä	1961, Soini	67:38
1010:1b	nainen	1879, Hyrsylä	1961, Soini	67:34
1013:2a	nainen	1897, Hyrsylä	1961, Soini	31:25
1664:1a	nainen	1882, Suojärvi	1962, Jyväskylä	33:02
2268:2a	kaksi naista	1912&1913, Suojärvi	1963, Virrat	13:56
2755:1a	mies	1891, Suojärvi	1963, Pyhäjärvi	32:19
2755:1b	mies	1891, Suojärvi	1963, Pyhäjärvi	32:06
2756:1a	mies	1891, Suojärvi	1963, Pyhäjärvi	32:06
3082:2a	nainen	1895, Kaitajärvi	1963, Lieksa, Viekijärvi	65:29
3083:2a	nainen	1898, Varpakylä	1963, Lieksa, Viekijärvi	64:38
3086:1a	mies	1894, Varpakylä	1963, Viekijärvi	64:40
3095:1a	mies	1883, Kaitajärvi	1963, Pielisjärvi, Kelvä	64:00

Ilomantsin aineisto

SKNA	Sukupuoli	Syntynyt (vuosi ja kotiky- lä)	Nauhoitettu (vuosi ja paikka- kunta)	Kesto (min. ja sek.)
503:1a	nainen	1900, Porajärvi	1960, Ilomantsi	61:46
509:1a	nainen	1870, Kuolismaa	1960, Ilomantsi	7:37
509:1b	nainen	1870, Kuolismaa	1960, Ilomantsi	25:26
509:1c	nainen	1870, Kuolismaa	1960, Ilomantsi	28:56
509:1d	nainen	1870, Kuolismaa	1960, Ilomantsi	24:35
509:1e	nainen	1870, Kuolismaa	1960, Ilomantsi	37:52
3703:1a	nainen	1900, Porajärvi	1964, Ilomantsi	38:45
3703:1b	nainen	1900, Porajärvi	1964, Ilomantsi	3:15
3705:1a	mies	1896, Latalampi	1964, Ilomantsi	32:02
3705:1b	mies	1896, Latalampi	1964, Ilomantsi	32:02
5115:1a	mies	1884, Liusvaara	1965, Ilomantsi	33:12
5115:1b	mies	1884, Liusvaara	1965, Ilomantsi	33:15
5316:1a	mies	1912, Vuottoniemi	1965, Ilomantsi	32:35
5316:1b	mies	1912, Vuottoniemi	1965, Ilomantsi	32:34
13017:1a	nainen	1899, Melaselkä	1978, Ilomantsi	33:53
13017:1b	nainen	1899, Melaselkä	1978, Ilomantsi	33:56

Liite 2. Tieteellinen translitteraatioperiaate.

Venäjän kyrillisten aakkosten translitteraatioperiaate on koottu Nikunlassia (2002: 401–402) ja Kalimaa (1952: VI–VII) mukaillen.

a = a
б = b
в = v
г = g
д = d
е = e ~ 'e ~ je
ё = ё ~ 'o ~ jo
ж = ž
з = z
и = i
й = j
к = k
л = l
м = m
н = n
о = o
п = p
р = r
с = s
т = t
у = u
ф = f
х = h
ц = c
ч = č
ш = š
щ = šč
ы = y
ь = '
ъ = ''
ю = ju ~ 'u
я = ja ~ 'a

Liite 3. Tutkimusaineisto.

Tässä liitteessä on Salmin, Suojärven ja Ilomantsin aineistoista AntConc-tekstikorpuserohjelmalla muodostetuista sanalistaista kootut venäläiset lainasanat. Lukumäärä vasemmalla on saneen frekvenssiaineistossa, keskimmaisessa sarakkeessa on itse tutkimuskohteena oleva sane ja oikealla on saneen venäjän yleiskielen mukainen vastine perusmuodossa sekä sen merkitys.

Salmin aineiston venäläiset lainasanat

279	a	a 'mutta, vaan, mitä, entä, höh, ahaa, häh, täh, aa'
2	aa	a 'mutta, vaan, mitä, entä, höh, ahaa, häh, täh, aa'
1	ambarii	амбар 'lato'
1	ambarit	амбар 'lato'
1	aptiekkari	аптекарь 'apteekkari'
1	aptiekkarii	аптекарь 'apteekkari'
1	aptiekkiih	аптека 'apteekki'
1	aptiekkii	аптека 'apteekki'
1	bariššiekat	барышник 'kaupustelija, ostaja'
1	bariššiekku	барышник 'kaupustelija, ostaja'
1	bes'odaks	бесёда 'illanistujaiset'
1	bes'odam	бесёда 'illanistujaiset'
2	bes'odat	бесёда 'illanistujaiset'
1	bokan	бок 'eläimen tai ihmisen kylki, sivu'
1	briha	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brihačču	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brihaččuloi	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brihale	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brihat	< пригожий 'kiltti, soma'
1	broazn'iekat	праздник 'juhla'
1	brossupiiruada	просо 'hirssi'
2	bruazn'iekkoi	праздник 'juhla'
1	buabitettih	< бабка 'kätilö' ?
1	buabo	баба 'akka, ämmä, mummo'
1	buat'uškal	батьюшка 'aviomiehen isä, appi'
1	burlakkoin	бурлак 'nuori mies, poikamies, kulkuri, itsellinen'
1	burlakkoinnu	бурлак 'nuori mies, poikamies, kulkuri, itsellinen'
1	butkakse	бúдка 'koppi' myös asu бутка
1	čainikkuu	чайник 'teepannu'
1	časoun	часовня
2	časouna	часовня
1	časounaa	часовня
2	časounaks	часовня
1	časounakse	часовня
1	časounal	часовня
1	časounan	часовня
1	časounanhoidaja	часовня
2	časounas	часовня
1	časounas	часовня
1	čiepit	цепь 'kettinki; ketju(t), vitjat' ilman pehmeää merkkiä sieppi?
1	čieppilöil	цепь 'kettinki; ketju(t), vitjat'
1	čirpiks	серп 'sirppi'
1	čirpikse	серп 'sirppi'
5	čirpil	серп 'sirppi'

1	čirpin	серп 'sirppi'
2	čirpit	серп 'sirppi'
1	čirpiv	серп 'sirppi'
1	čirppi	серп 'sirppi'
1	čirppil	серп 'sirppi'
1	čirppilöiks	серп 'sirppi'
2	čirppilöil	серп 'sirppi'
1	čotaiččou	считать 'luetella lukuja, laskea'
1	čotaitih	считать 'luetella lukuja, laskea'
1	čottua	счѣт 'lasku'
1	čujaju	чай 'tee'
2	čujajun	чай 'tee'
8	čujajuu	чай 'tee'
1	čuassulointäh	час 'tunti, kello'
1	čuassuu	час 'tunti, kello'
1	čud	чуть 'juuri, hiukan, melkein, lähes'
2	čuhna	чухна 'suomalaisesta'
1	čuhnaks	чухна 'suomalaisesta'
1	čuugupada	чўгун 'harkkorauta, valurauta, pata'
684	da	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
8	daa	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
120	da	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
4	davai	давай 'mennään' muodostamassa 1. ja 2. pers:n imperat:ia
1	davaikos	давай 'mennään' muodostamassa 1. ja 2. pers:n imperat:ia
2	davais	давай 'mennään' muodostamassa 1. ja 2. pers:n imperat:ia
1	d'engua	деньга, деньги 'raha'
2	died'oi	дед 'isoisä'
1	d'ielo	дело 'asia'
1	d'ieloh	дело 'asia'
1	d'iad'ö	дядя 'setä'
1	dorgaset	дорога 'tie'
1	dorogal	дорога 'tie'
1	dorogas	дорога 'tie'
1	dorogast	дорога 'tie'
1	dorogoil	дорога 'tie'
1	dorogua	дорога 'tie'
1	dorogupielesvai	дорога 'tie'
1	duumah	дўма 'duuma, ajatus'
1	duumaičen	дўмать 'ajatella'
1	duumaičimmo	дўмать 'ajatella'
1	duumaimah	дўмать 'ajatella'
1	duumaja	дўмать 'ajatella'
1	duumittii	дўмать 'ajatella'
1	duumoa	дўма 'duuma, ajatus'
1	fehlakse	свѣкла 'punajuuri'
2	feklua	свѣкла 'punajuuri'
1	formut	фóрма 'muotti, muoto, hahmo'
1	gor'a	гóре 'häätä, kurjuus, murhe, vaiva, tuska'
1	gor'at	горе 'häätä, kurjuus, murhe, vaiva, tuska'
1	goštih	гость m., гостья f. 'vieras'
1	gostiim	гость m., гостья f. 'vieras'
1	gostiin	гость m., гостья f. 'vieras'
1	gostitettiij	гостить 'vieraila, kyläillä'
3	griba	гриб 'sieni, tatti'
1	griba	гриб 'sieni, tatti'
3	griboa	гриб 'sieni, tatti'
3	grivat	гриб 'sieni, tatti'
1	gruusijakse	грузить 'lastata'
1	gruuzittihhäi	грузить 'lastata'
1	gul'aičči	гулять 'kävellä, ulkoilla, kulkea, kuljeskella'
1	gul'uašit	'välittäjä' < гулять 'kävellä, ulkoilla, kulkea, kuljeskella'
1	hernehkuaššoa	ка́ша 'puuro'

1	hod	хоть 'vaikka'
14	hos	хоть 'vaikka'
1	hoš	хоть 'vaikka'
3	hot	хоть 'vaikka'
8	hot´	хоть 'vaikka'
1	jarmank	ярмарка 'markkinat'
1	jarmank-	ярмарка 'markkinat'
1	jarmankaa	ярмарка 'markkinat'
1	jarmankam	ярмарка 'markkinat'
4	jarmankat	ярмарка 'markkinat'
1	jarmankoa	ярмарка 'markkinat'
1	jarmanku	ярмарка 'markkinat'
1	jediinöidy	еди́ный 'ainut, ainoa'
1	jed´inöid	еди́ный 'ainut, ainoa'
1	jengat	деньга, деньги 'raha'
1	jengoi	деньга, деньги 'raha'
1	jengua	деньга, деньги 'raha'
1	jenguaksehäi	деньга, деньги 'raha'
1	jäiččeä	яйцо 'muna, kananmuna'
1	jäičätä	яйцо 'muna, kananmuna'
1	kabalehet	кабальщик, кабала 'orjuus'
1	kabalehikse	кабальщик, кабала 'orjuus'
1	kabal´šiekan	кабальщик, кабала 'orjuus'
1	kabelehen	кабальщик, кабала 'orjuus'
1	kabelehinnu	кабальщик, кабала 'orjuus'
1	kadriel	кадриль ~ кадсель 'karjalainen tanssi'
1	kartohkat	картошка 'peruna'
1	kartohkoa	картошка 'peruna'
1	kartohkoa	картошка 'peruna'
1	kartohkpiirua	картошка 'peruna'
1	kartohkupiiruadu	картошка 'peruna'
3	kassoa	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
1	kassu	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
1	keskistolal	стол 'pöytä'
2	kn´äzevoi	князь > 'häiden toinen päivä'
1	kodikeittospirtuu	спирт 'väkiviina, sprii, pirtu, alkoholi, viina'
1	kodikeittospriidä	спирт 'väkiviina, sprii, pirtu, alkoholi, viina'
1	kosakse	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
1	kosaksha	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
2	kosal	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
1	kosan	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
2	kosat	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
1	kosil	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
4	kossa	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
1	kossalla	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
1	kossil	коśа '(naimattoman naisen tukka), palmikko, viikate, kynnäs'
1	koufii	кофе 'kahvi'
1	kružkas	кру́жка 'kuppi'
1	kružkat	кру́жка 'kuppi'
1	kuadenčakse	кадильница 'suitsutusastia'
1	kuožaliem	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuožalit	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kurniekkoi	ку́рник 'ruistaikinakuoreen leivottu kukko'
2	kurniekkua	ку́рник 'ruistaikinakuoreen leivottu kukko'
1	kurn´iekkua	ку́рник 'ruistaikinakuoreen leivottu kukko'
1	kyläpruazniekat	праздник 'juhla'
1	laučas	лавица 'penkki'
2	laučcoa	лавица 'penkki'
1	lebbad	лебе́дка 'vinssi, vintturi; naarasjoutsen'
1	lebboi	лебе́дка 'vinssi, vintturi; naarasjoutsen'
25	libo	либо
1	l´ibo	либо

1	liččoa	литься 'valua, virrata' ??
2	lieččimää	лечить 'lääkitä'
1	linkum	линька 'nahanluonti, höyhensato, sulkasato'
1	luatanua	ладан 'suitsuke' > 'suitsukepihka'
1	magaziinii	магазин 'kauppa'
1	malittu	молитва 'rukous'
3	mal'ittu	молитва 'rukous'
1	mal'ittuu	молитва 'rukous'
1	melliččeä	мельница 'mylly'
1	melliččeä	мельница 'mylly'
1	melliččih	мельница 'mylly'
2	melliččy	мельница 'mylly'
1	melliččää	мельница 'mylly'
1	melličäl	мельница 'mylly'
1	moušet	может 'ehkä, kai, kenties'
1	muaman	мама 'äiti'
8	muamo	мама 'äiti'
1	muatušk	матушка 'aviomiehen äiti, anoppi, äiti'
1	muatuškal	матушка 'aviomiehen äiti, anoppi, äiti'
1	muatušku	матушка 'aviomiehen äiti, anoppi, äiti'
1	muilaksehäi	мыло 'saippua'
1	muilua	мыло 'saippua'
4	mužikat	мужик 'mies, äijä'
1	mužikatgi	мужик 'mies, äijä'
1	mužikk	мужик 'mies, äijä'
1	mužikko	мужик 'mies, äijä'
2	mužikku	мужик 'mies, äijä'
1	mužkal	мужик 'mies, äijä'
1	namasteri	монастырь 'luostari
1	nareko	намеренно, нарочно 'tarkoituksella, varta vasten, tahallaan'
1	narekohäi	намеренно, нарочно 'tarkoituksella, varta vasten, tahallaan'
1	nedäli	неделя 'viikko'
1	n'edälii	неделя 'viikko'
2	n'edäl'ii	неделя 'viikko'
1	ned'älii-	неделя 'viikko'
1	nedäl'im	неделя 'viikko'
1	nedälis	неделя 'viikko'
1	neistolat	стол 'pöytä'
1	n'epremenno	непременно 'totta kai, varmasti, epäilemättä, ehdottomati'
1	niegluo	игла 'neula, puikko, piikki' ?
1	obručen'n'	обручение 'vihkiminen'
1	obručen'n'aks	обручение 'vihkiminen'
1	ohružat	оружие 'ase, aseistus'
1	onnakk	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
2	onnakko	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
1	orusluhta	оружие 'ase, aseistus'
1	orusluhtah	оружие 'ase, aseistus'
1	orusluhtu	оружие 'ase, aseistus'
1	oružan	оружие 'ase, aseistus'
5	oružat	оружие 'ase, aseistus'
1	oružluhtah	оружие 'ase, aseistus'
2	oružluhtas	оружие 'ase, aseistus'
1	oružluhtu	оружие 'ase, aseistus'
2	oružoi	оружие 'ase, aseistus'
1	oružoin	оружие 'ase, aseistus'
1	pajat	петь 'laulaa'
1	pajatettih	петь 'laulaa'
1	panafiidakse	панихида 'muistopalvelus, valitusvirsi'
1	panafiidam	панихида 'muistopalvelus, valitusvirsi'
1	panafiidoa	панихида 'muistopalvelus, valitusvirsi'
2	panafiidu	панихида 'muistopalvelus, valitusvirsi'
1	paravoi	пароход 'höyrylaiva, höyryalus'

1	paravoidu	пароход 'höyrylaiva, höyryalus'
1	parovoikse	пароход 'höyrylaiva, höyryalus'
1	pervoi	первый 'ensimmäinen'
1	pindžakko	пиджак 'pikkutakki, puvuntakki'
1	pindžakon-	пиджак 'pikkutakki, puvuntakki'
1	pindžakos	пиджак 'pikkutakki, puvuntakki'
1	pletit	плеть 'raippa, ruoska'
1	pluat 't'i	платье 'leninki, mekko'
1	pol'iissihai	полиция 'poliisi'
1	pol'iissit	полиция 'poliisi'
1	pol'iitsiimies	полиция 'poliisi'
1	pol'itsi	полиция 'poliisi'
1	politsiel	полиция 'poliisi'
1	pol'itsiel	полиция 'poliisi'
2	politsiet	полиция 'poliisi'
2	politsii	полиция 'poliisi'
1	pol'itsii	полиция 'poliisi'
1	postel'	постель 'peti, vuode'
1	postelii	постель 'peti, vuode'
1	postel'niekat	постель 'peti, vuode'
1	požaluista	пожалуйста 'ole hyvä'
1	priduanoit	приданое 'myötäjäiset'
1	priomas	приём 'vastaanotto'
1	prostoinboa	простой 'yksinkertainen, tavallinen'
2	proutivol	противень 'paistinpelti'
1	proutivoloil	противень 'paistinpelti'
1	pruakkuhattu	брак 'avio, avioliitto, vika, virhe, hylkytavara'
1	pruasniekaks	праздник 'juhla'
1	pruasniekal	праздник 'juhla'
2	pruasniekat	праздник 'juhla'
2	pruasniekkoa	праздник 'juhla'
4	pruasniekku	праздник 'juhla'
1	pruasniekois	праздник 'juhla'
2	pruazniekal	праздник 'juhla'
1	pruazn'iekal	праздник 'juhla'
2	pruazniekat	праздник 'juhla'
3	pruazniekka	праздник 'juhla'
1	pruazniekkah	праздник 'juhla'
2	pruazniekkoa	праздник 'juhla'
1	pruazniekkoi	праздник 'juhla'
2	pruazniekku	праздник 'juhla'
1	pruazn'iekku	праздник 'juhla'
1	pruazniekkua	праздник 'juhla'
1	pruazniekkustola	праздник 'juhla' + стол 'pöytä'
1	pruazniekoikse	праздник 'juhla'
1	pruazniekoile	праздник 'juhla'
2	pruaznikku	праздник 'juhla'
1	puametti	память 'muisti' > 'muisti, muisteluateria'
1	puarin	пара 'pari'
1	puarois	пара 'pari'
1	puarua	пара 'pari'
1	puččih	бочка 'tynnyri'
1	pučilluadijoi	бочка 'tynnyri'
1	puč'in	бочка 'tynnyri'
1	puč'is	бочка 'tynnyri'
1	puč'it	бочка 'tynnyri'
1	put-sit	бочка 'tynnyri'
1	päčči	печь 'uuni'
3	päččih	печь 'uuni'
1	päččii	печь 'uuni'
1	päč'iks	печь 'uuni'
2	päč'im	печь 'uuni'

1	päčimpohjal	печь 'uuni'
1	päčin	печь 'uuni'
3	päčis	печь 'uuni'
2	päčit	печь 'uuni'
1	rataskuožalit	'kehruväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	reslam	кресло 'reen tilapäiset lisälaidat, kaukalo, resla'
1	reslu	кресло 'reen tilapäiset lisälaidat, kaukalo, resla'
1	riusat	приуз 'riusa'
1	riušat	приуз 'riusa'
1	riädikiistah	ряд 'jono, sarja, kaista, rivi'
1	rodieu	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rodies	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
3	rodih	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
3	rod'ih	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rod'ii	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rodinnu	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rodinnuh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rod'noa	родной 'koti-, sukulais-, läheinen'
2	roih	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
4	roun	ровно 'tasan, täsmälleen'
2	rouno	ровно 'tasan, täsmälleen'
3	rounu	ровно 'tasan, täsmälleen'
1	sapravoittavat	забронировать 'ladata ase, varata'
1	sapruavoittavat	забронировать 'ladata ase, varata'
1	sarai	сарай 'lato, vaja, suoja'
1	sarailoih	сарай 'lato, vaja, suoja'
4	sarait	сарай 'lato, vaja, suoja'
1	sargalyyssii	блуза 'pusero'
1	savodah	завод 'tehdas, laitos'
1	šipainiekal	щипать 'nipistää' > 'karjalanpiirakka' tekotavan perusteella
1	šipainiekkua	щипать 'nipistää' > 'karjalanpiirakka' tekotavan perusteella
1	šipaniekaks	щипать 'nipistää' > 'karjalanpiirakka' tekotavan perusteella
1	šipaniekakse	щипать 'nipistää' > 'karjalanpiirakka' tekotavan perusteella
1	šipan'iekakse	щипать 'nipistää' > 'karjalanpiirakka' tekotavan perusteella
1	šipan'iekkapiirakkoi	щипать 'nipistää' > 'karjalanpiirakka' tekotavan perusteella
1	šipan'iekkku	щипать 'nipistää' > 'karjalanpiirakka' tekotavan perusteella
1	sl'aun'ikaks	славник, славный 'hyvä, kunnollinen'
1	sl'avn'ikat	славник, славный 'hyvä, kunnollinen'
1	sl'avn'ikku	славник, славный 'hyvä, kunnollinen'
1	slavn'ikku	славник, славный 'hyvä, kunnollinen'
1	solodujauhuo	солод 'mallas'
1	spirtut	спирт 'väkiviina, sprii, pirtu, alkoholi, viina'
1	spriidä	спирт 'väkiviina, sprii, pirtu, alkoholi, viina'
1	starožakse	сторож 'vahti, vartija, vahtimestari'
1	stirainiekkku	стирка, стирать 'pyykinpesijä', 'pestä pyykkiä'
1	stirka	стирка, стирать 'pyykinpesijä', 'pestä pyykkiä'
2	sto	что 'mitä, mikä, joka, että'
17	što	что 'mitä, mikä, joka, että'
2	štob	чтоб 'jotta, niin että'
1	stop	чтоб 'jotta, niin että'
1	stolah	стол 'pöytä'
5	stolas	стол 'pöytä'
2	stuavat	ставы 'kangaspuut'
1	stuavoiks	ставы 'kangaspuut'
3	studeni	студень 'lihahyytelö'
1	studenii	студень 'lihahyytelö'
2	stutenii	студень 'lihahyytelö'
1	styyrman'ni	штурман 'peränpitäjä, ruorimies, perämies, navigaattori'
1	suovattan(illal	суббота 'lauantai'
1	suovattoin	суббота 'lauantai'
1	suurpruasniekkku	праздник 'juhla'
1	svitiläksähä	светиль 'öljylampun sydän'

2	svuad 'bas	свадьба 'häät'
1	svuad 'boa	свадьба 'häät'
2	svuad 'boi	свадьба 'häät'
1	svuad 'boin	свадьба 'häät'
3	svuad 'bois	свадьба 'häät'
1	svuad 'boisgi	свадьба 'häät'
2	svuad 'bu	свадьба 'häät'
2	svuad 'bua	свадьба 'häät'
1	svuad 'bupiän	свадьба 'häät'
1	svuad 'bupiängi	свадьба 'häät'
2	svuad 'buvägi	свадьба 'häät'
2	ta	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
1	tak	так 'jos, siten, näin, niin, juuri, no niin'
1	taljankakse	тальянка 'harmonikka, haitari'
1	tantsittiiki	танцевать 'tanssia'
7	tata	тятя 'isä'
1	tataks	тятя 'isä'
1	toatan	тятя 'isä'
1	torielkoi	тарелка 'lautanen'
4	tože	тоже 'myös, kanssa'
3	tožosti	тоже 'myös, kanssa'
1	trepāt 'tih	трепать 'kovasta, riuhtovasta tekemisestä, puistella, viskellä'
1	trepattu	трепать 'kovasta, riuhtovasta tekemisestä, puistella, viskellä'
1	troadieloi	дело 'asia'
1	tsieppi	цепь 'kettinki; ketju(t), vitjat' ilman pehmeää merkkiä sieppi'
2	tuatakse	тятя 'isä'
1	tuatakseha	тятя 'isä'
1	tuatt	тятя 'isä'
1	tuatta	тятя 'isä'
10	tuatto	тятя 'isä'
1	tuman	туман 'sumu'
1	tuulimellič	мельница 'mylly'
1	tuulimelliččy	мельница 'mylly'
1	tuulimelliččöi	мельница 'mylly'
1	tuulimelličät	мельница 'mylly'
2	ufatkal	ухват 'uhvatta, uunihaarukka, patahanko'
1	ugod 'ittu	угодить 'joutua, päätyä'
1	večornoiks	вечерний 'vihkivaatteista'
1	večornoikse	вечерний 'vihkivaatteista'
1	venčaittih	венчать 'vihkiä, kruunata'
1	venčal	венец 'vihkiminen'
1	venčattih	венчать 'vihkiä, kruunata'
1	vezimellič	мельница 'mylly'
1	vezimelliččöi	мельница 'mylly'
3	vezimelličäs	мельница 'mylly'
1	vezimelličät	мельница 'mylly'
1	viehkāt	веха 'virstanpylväs, merkkipaalu'
1	voose	вообще 'ensinkään, ei lainkaan, yleisesti, yleensä, tavallisesti'
1	vorotāt	ворот '(nuottaveneen) kela'
1	vorotoil	ворот '(nuottaveneen) kela'
1	vorotta	ворот '(nuottaveneen) kela'
17	vot	вот 'tuossa, siinä, se on, kas tässä, kas niin'
1	vot´	вот 'tuossa, siinä, se on, kas tässä, kas niin'
2	vota	вот 'tuossa, siinä, se on, kas tässä, kas niin'
1	vot-vot	вот 'tuossa, siinä, se on, kas tässä, kas niin'
1	vuas	квас '(koti)kalja'
1	vuassa	квас '(koti)kalja'
2	vuassaa	квас '(koti)kalja'
1	vuassah	квас '(koti)kalja'
1	vuassakaloa	квас '(koti)kalja'
1	vuas*sakse	квас '(koti)kalja'
1	vuassas	квас '(koti)kalja'

1	vuassat	квас '(koti)kalja'
1	vuassoa	квас '(koti)kalja'
4	vuassu	квас '(koti)kalja'
4	vuassua	квас '(koti)kalja'
1	vuassugo	квас '(koti)kalja'
2	vuassukala	квас '(koti)kalja'
2	vuassukalah	квас '(koti)kalja'
2	vuassukaloa	квас '(koti)kalja'
1	vuassupučit	квас '(koti)kalja' ja бочка 'tynnyri'
1	vuassustauččoa	квас '(koti)kalja' ja ставец 'puusta/savesta tehty kulho/tuoppi'
1	vuassustauččua	квас '(koti)kalja' ja ставец 'puusta/savesta tehty kulho/tuoppi'
1	vunukku	внук 'lapsenlapsi (miespuoleinen)'
2	zadankat	задаток 'ennakko, vakuus'
1	zadan'kat	задаток 'ennakko, vakuus'
1	zakon	закон 'laki'
1	zavarittih	заварить 'keittää, panna hautumaan'
1	zavarittii	заварить 'keittää, panna hautumaan'
1	zavodittih	заводить 'vetää, aloittaa'
1	ženihkäm	жених 'sulhanen'
1	ženihän	жених 'sulhanen'
1	žiivatat	животное 'eläin'
1	žiivatoil	животное 'eläin'
3	žiivattu	животное 'eläin'
1	žialöijen	жалеть 'säälää'

Suojärven aineiston venäläiset lainasanat

275	a	a 'mutta, vaan, mitä, entä, höh, ahaa, häh, täh, aa'
1	aba	a 'mutta, vaan, mitä, entä, höh, ahaa, häh, täh, aa'
1	abo	a 'mutta, vaan, mitä, entä, höh, ahaa, häh, täh, aa'
1	ajogorobu	короб 'tuohesta punottu astia, kontti'
1	barišan	барышник 'kaupustelija, ostaja'
1	bariššik-	барышник 'kaupustelija, ostaja'
1	bariššikat	барышник 'kaupustelija, ostaja'
1	baršoidii	бартер 'vaihtokauppa' > käydä vaihtokauppaa
1	berdan'koa	бердянка 'berdan-kivääri, pertaani'
1	besodoa	беседа 'illanistujaiset'
1	bes'odoi	беседа 'illanistujaiset'
1	bessodat'ila	беседа 'illanistujaiset'
3	bessodoa	беседа 'illanistujaiset'
1	blinoa	блин 'lettu'
1	blinua	блин 'lettu'
4	bluat't'u	платье 'mekko'
1	bläšittii	плясать 'tanssia'
1	bläšittiin	плясать 'tanssia'
2	bläššie	плясать 'tanssia'
1	bläššietityttää	плясать 'tanssia'
3	bläššii	плясать 'tanssia'
1	bläššijä	плясать 'tanssia'
1	bläššimää	плясать 'tanssia'
1	bläššittii	плясать 'tanssia'
1	bläš*šittii	плясать 'tanssia'
1	bläššitää	плясать 'tanssia'
1	boikkoloi	бойкий 'nopea, vilkas, reipas'
1	boikoi	бойкий 'nopea, vilkas, reipas'
2	bokal	бок 'eläimen tai ihmisen kylki, sivu'
1	bokan	бок 'eläimen tai ihmisen kylki, sivu'
1	bokas	бок 'eläimen tai ihmisen kylki, sivu'
1	bokat	бок 'eläimen tai ihmisen kylki, sivu'
1	bokim	бок 'eläimen tai ihmisen kylki, sivu'

1	bokin	бок 'eläimen tai ihmisen kylki, sivu'
1	bokiv	бок 'eläimen tai ihmisen kylki, sivu'
5	bomba	бомба 'pommi'
1	bomban	бомба 'pommi'
1	boože	Боже 'peijakas, jukra, samperi'
1	borodam	борода 'parta, helttä'
1	bračettaa	бряцать 'kalisuttaa, kalistella, kajahdella, helistää'
1	bratanus	брат, братан 'veli'
1	briaškoa	пряжка 'virkamerkki, mitalli'
1	bridie	бриться 'ajaa partansa'; брить 'ajaa'
1	brigaškat	приказ 'käsky, määräys, asetus'
4	briha	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brihaččuo	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brihačul	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brihačulluo	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brihas	< пригожий 'kiltti, soma'
1	brikaššikat	приказчик 'metsätöissä t. uitossa: työnjohtaja, uittopäällikkö'
2	brisaŋkoa	присядка 'ripaska'
1	brisakkoa	присядка 'ripaska'
1	brisakoitii	присядка 'ripaska'
1	briuza	приуз 'riusa'
1	briuzal	приуз 'riusa'
1	briz̄mimää	прижать 'puristaa, painaa; vaatia'
1	broiji	пройти 'kulua, mennä ohi'
1	broŋken 'n'al	прощѣние 'anteeksianto, -pyyntö'
1	bruažniekkaŋäivie	праздник 'juhla'
1	bruažniekku	праздник 'juhla'
1	bruažnikka	праздник 'juhla'
1	bruažnikkah	праздник 'juhla'
1	bruažn'ikkah	праздник 'juhla'
1	bruažnikkoa	праздник 'juhla'
1	bruažnikkoi	праздник 'juhla'
1	bruažnikkua	праздник 'juhla'
1	brujal	сбру́я 'valjaat'
2	buabičči	< бабка 'kätilö' ?
1	buabiči	< бабка 'kätilö' ?
2	buabič̄in	< бабка 'kätilö' ?
1	buabittih	< бабка 'kätilö' ?
1	buabittii	< бабка 'kätilö' ?
1	buabittu	< бабка 'kätilö' ?
7	buaboi	баба 'akka, ämmä, mummo'
1	buaboil	баба 'akka, ämmä, mummo'
1	buaboinnu	баба 'akka, ämmä, mummo'
1	buaboit	баба 'akka, ämmä, mummo'
1	buabolo	баба 'akka, ämmä, mummo'
1	buatuskoa	батюшка 'pappi'
1	batuško	батюшка 'pappi'
1	batuškoil	батюшка 'pappi'
1	bat'ušku	батюшка 'pappi'
1	buitgu	будто 'muka, ikään kuin, niin kuin'
1	bul'kan	пúля 'luoti, kuula'
1	bulkka	булка 'vehnänen, vehnäleipä'
3	bul'kka	пúля 'luoti, kuula'
1	bulkka	пúля 'luoti, kuula'
1	bulkkua	булка 'vehnänen, vehnäleipä'
1	bul'kkua	пúля 'luoti, kuula'
2	bulkua	булка 'vehnänen, vehnäleipä'
2	burlakat	бурлак 'nuori mies, poikamies, kulkuri, itsellinen'
1	burlakku	бурлак 'nuori mies, poikamies, kulkuri, itsellinen'
1	burluskoi	бурлак 'nuori mies, poikamies, kulkuri, itsellinen'
1	butilkah	бутылка 'pullo'
2	butilkal	бутылка 'pullo'

2	butilkan	бутылка 'pullo'
2	butilkas	бутылка 'pullo'
1	butilkka	бутылка 'pullo'
1	butilkkoa	бутылка 'pullo'
3	butkas	будка 'koppi'
1	butkih	будка 'koppi'
1	čainiekat	чайник 'teerannu'
6	časouna	часовня
1	četvert	четверть 'neljännes'
1	čiepit	цепь 'kettinki; ketju(t), vitjat'
1	čieppi	цепь 'kettinki; ketju(t), vitjat'
1	čikaks	рәреpihti < щипчики 'pinsetit'
7	čirpil	серп 'sirppi'
2	čirpit	серп 'sirppi'
1	čorttago	чёрт 'piru'
1	čotashäi	счёт 'lasku'
1	čotta	счёт 'lasku'
1	čottaa	счёт 'lasku'
1	čottoa	счёт 'lasku'
1	čuajunnu	чай 'tee'
2	čuajuu	чай 'tee'
1	čuaškat	чашка 'teekuppi'
2	čugunua	чугун 'harkkorauta, valurauta, pata'
1	čurkal	чурка 'tyhmä (halv.), halko'
1	čurkan	чурка 'tyhmä (halv.), halko'
1	čurkka	чурка 'tyhmä (halv.), halko'
1	čuuditoat	чудо, чудиться 'kummitella, näyttäytyä unessa'
924	da	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
19	daa	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
1	dah	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
240	dai	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
2	darovoida	даровой 'ilmainen'
3	davai	давай 'mennään'
1	d'ed'ínöö	еди́ный 'ainut, ainoa'
1	diedka	дедка 'vanha ukko'
1	dielo	дéло 'asia'
2	d'ielot	дело 'asia'
1	dieluu	дело 'asia'
1	d'ieluu	дело 'asia'
2	d'iad'ö	дядя 'setä'
1	d'iad'öil	дядя 'setä'
1	d'iad'öin	дядя 'setä'
1	d'iad'ön	дядя 'setä'
1	d'iad'öt	дядя 'setä'
1	dorogah	дорога 'tie'
1	dorogaini	дорога 'tie'
1	dorogaista	дорога 'tie'
3	dorogal	дорога 'tie'
1	dorogan	дорога 'tie'
1	dorogani	дорога 'tie'
1	dorogas	дорога 'tie'
1	dorogastu	дорога 'tie'
1	dorogoa	дорога 'tie'
1	dorogoile	дорога 'tie'
1	dovariššua	товарищ 'toveri, ystävä, seuralainen'
1	droih	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
2	dräijytteä	трясти ~ тряхнуть 'ravistaa, täristää, heiluttaa'
1	d'uamat	яма 'maantie'
2	duumaičen	думать 'ajatella'
3	duumaičin	думать 'ajatella'
1	duumu	дума 'duuma, ajatus'
6	dä	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.

1	flagun´	флаг 'lippu, liputus'
1	flaguni	флаг 'lippu, liputus'
1	flagut	флаг 'lippu, liputus'
2	golodal	'kangaspuiden loimituki' < колода 'pölli, tukki'
1	gor´astu	горе 'häätä, kurjuus, murhe, vaiva, tuska'
1	gorniččupuoles	гórница 'kamari'
1	gor´oa	горе 'häätä, kurjuus, murhe, vaiva, tuska'
1	gorobaks	короб 'tuohesta punottu astia, kontti'
3	goroban	короб 'tuohesta punottu astia, kontti'
1	gor´ua	горе 'häätä, kurjuus, murhe, vaiva, tuska'
1	gospod	Господь 'jumala, herra'
1	gospod´	Господь 'jumala, herra'
5	gospodi	Господь 'jumala, herra'
1	gospodiloi	Господь 'jumala, herra'
1	gošt´a	гость м., гостья f. 'vieras
1	gostal´	гость м., гостья f. 'vieras
1	goštii	гость м., гостья f. 'vieras
1	goštittetii	гостить 'vierailla, kyläillä'
1	govori	говорить 'puhua'
1	gravatin	кровать 'säanky, vuode, peti'
1	gravattizeh	кровать 'säanky, vuode, peti'
1	griunua	гривенник 'kymmenenkopeekkanen'
1	gr´umkaine	рюмка 'гуурпыласи, pikari'
1	harčevoinm	харчевня 'ruokala, majatalo'
1	harčovoin	харчевня 'ruokala, majatalo'
1	harčovoit	харчевня 'ruokala, majatalo'
1	harčuvoi	харчевня 'ruokala, majatalo'
1	hernehkuašat	ка́ша 'puuro'
1	hod	хоть 'vaikka'
1	hoduo	ход 'kulku, käynti, matka, liike'
1	holstinua	холстина 'pellavakangas' холст 'kangas, pellava'
14	hos	хоть 'vaikka'
1	hospod	Господь 'jumala, herra'
1	hospodi	Господь 'jumala, herra'
45	hot	хоть 'vaikka'
3	hot´	хоть 'vaikka'
1	izmeniä	измена 'petos, kavallus'
1	jedin´oidy	еди́ный 'ainut, ainoa'
1	jengaks	деньги 'raha'
5	jengat	деньги 'raha'
1	jengathai	деньги 'raha'
1	jengathäi	деньги 'raha'
7	jengoa	деньги 'raha'
1	jengoi	деньги 'raha'
2	jengointäh	деньги 'raha'
1	jenkoa	деньги 'raha'
1	joršš	ёрш 'kiiski'
1	jorššii	ёрш 'kiiski'
1	juamah	яма '(maan)tie; syväne, notko, kuru'
2	juamu	яма '(maan)tie; syväne, notko, kuru'
1	juamua	яма '(maan)tie; syväne, notko, kuru'
1	juaššikkaa	ящик 'laatikko'
7	jubka	юбка 'hame'
2	jubkua	юбка 'hame'
1	jusrat	люстра 'kattokruunu'
1	kabijat	копыто 'kavio'
1	kadrelliks	кадриль ~ кадсель 'karjalainen tanssi'
1	kadrillie	кадриль ~ кадсель 'karjalainen tanssi'
1	kaksgriunahini	гривенник 'kymmenenkopeekkanen'
1	kartohkal	картошка 'peruna'
3	kartohkoa	картошка 'peruna'
1	kartokiiselii	картошка 'peruna'

1	karttihommoa	карты 'korttipeli'
1	karttii	карты 'korttipeli'
1	kasruunissa	кастрюля 'kattila, kasari'
1	kaššaliidu	кошэль 'tuohikontti'
1	kaššelin	кошэль 'tuohikontti'
1	katalpual'ikaks	палочка 'keppi, kapula'
2	keitinriepoikse	riippo 'nauriskalja' < репа 'nauris'
1	kolčaliedžuks	кольцо 'sormus, rengas'
1	kolčaliedžuo	кольцо 'sormus, rengas'
2	kon' ušših	конюшня 'hevostalli'
1	kormani	карман 'tasku'
1	kormanis	карман 'tasku'
1	koufei	кофе 'kahvi'
1	koufie	кофе 'kahvi'
2	koufien	кофе 'kahvi'
1	koufiet	кофе 'kahvi'
2	koufta	кофта 'villatakki'
1	kouftan´	кофта 'villatakki'
2	kouftat	кофта 'villatakki'
1	kouftua	кофта 'villatakki'
1	kožovnah	кожэвня 'nahkurin versta'
1	kravat´ t´i	кровать 'säanky, vuode, peti'
1	kravat´ t´ii	кровать 'säanky, vuode, peti'
1	kreslam	кресло 'reen tilapäiset lisälaidat, kaukalo, resla'
1	kritanoa	кретон 'kretonki, ohut painokuvioinen puuvillakangas'
1	kruuga	круг 'ympyrä, piiri, mutka'
1	kruugan	круг 'ympyrä, piiri, mutka'
1	kruugittelet	кружить 'kiertää, pyörittää, pyöritellä, pyöräytellä'
1	kr´uuk*kat	крюк 'koukku'
1	kruuškazet	кружка 'muki, tuoppi'
1	kruuškazen	кружка 'muki, tuoppi'
2	kuaššua	каша 'puuro'
2	kunutal	кнут 'piiska, ruoska'
2	kuožal´	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuožali	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
2	kuožalih	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
4	kuožalil	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuožalin	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuožalipuikot	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuožalirihmat	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuožalis	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
2	kuožalit	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuožel´	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuoželil	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kyläkundabruažnikaks	праздник 'juhla'
1	kyndöd´ielot	дело 'asia'
1	lenta	лента 'nauha, vyö, elokuva, teippi'
1	lentočka	ленточка 'nauha'
40	libo	либо
1	liboh	либо
1	liboi	либо
1	luadanal	ладан 'suitsutuspihka'
1	luahkan´n´ah	лохань 'matalahko puinen likavesiastia, karjan haudevesisaavi'
1	luahkan´n´at	лохань 'matalahko puinen likavesiastia, karjan haudevesisaavi'
1	luskan	ложка 'lusikka'
1	mal´ittu	молитва 'rukous'
1	mama	мама 'äiti'
1	mammapokonniekka	покойник 'vainaja, kuollut'
1	mamma-pokon´niekkahä	покойник 'vainaja, kuollut'
1	mannaryynikuašat	каша 'puuro'
1	mel´i´iččäh	мельница 'mylly'
2	melličäs	мельница 'mylly'

2	merežie	мережа 'rysä'
2	merežii	мережа 'rysä'
1	mieron	мир 'maailma'
1	minuuttua	минута 'minuutti'
1	moužei	может 'ehkä, kai, kenties'
1	muama	мама 'äiti'
1	muamah	мама 'äiti'
4	muamo	мама 'äiti'
1	muatuškoa	матушка 'aviomiehen äiti, anoppi, äiti'
1	muatuškoi	матушка 'aviomiehen äiti, anoppi, äiti'
1	muatuškoil	матушка 'aviomiehen äiti, anoppi, äiti'
4	muatušku	матушка 'aviomiehen äiti, anoppi, äiti'
1	mušikka	мужик 'mies, äijä'
1	muškal	мужик 'mies, äijä'
1	muškat	мужик 'mies, äijä'
2	mužik	мужик 'mies, äijä'
2	mužikal	мужик 'mies, äijä'
1	mužikam	мужик 'mies, äijä'
4	mužikan	мужик 'mies, äijä'
5	mužikat	мужик 'mies, äijä'
1	muzikk	мужик 'mies, äijä'
6	mužikk	мужик 'mies, äijä'
2	muzikka	мужик 'mies, äijä'
13	mužikka	мужик 'mies, äijä'
1	mužikkai	мужик 'mies, äijä'
1	muzikka	мужик 'mies, äijä'
6	mužikka	мужик 'mies, äijä'
1	mužikkoi	мужик 'mies, äijä'
1	mužikkoil	мужик 'mies, äijä'
1	mužikku	мужик 'mies, äijä'
1	mužikkua	мужик 'mies, äijä'
1	mužikoil	мужик 'mies, äijä'
1	muzikoin	мужик 'mies, äijä'
3	mužkal	мужик 'mies, äijä'
3	mužkat	мужик 'mies, äijä'
1	nabeiččizin	набить 'täyttää, ahtaa täyteen, sulloa, iskeä'
1	načainiekkku	начальник 'päällikkö'
1	naisnamaster	монастырь 'luostari'
1	namaster	монастырь 'luostari'
1	narek	намеренно, нарочно 'tarkoituksella, varta vasten, tahallaan'
1	nariko	намеренно, нарочно 'tarkoituksella, varta vasten, tahallaan'
1	natrovittii	натравить 'asettaa, varustaa'
1	navedii	наводить 'tuoda, asettaa, palauttaa'
1	navodie	наводить 'tuoda, asettaa, palauttaa'
3	nedäl´	неделя 'viikko'
1	n´edälii	неделя 'viikko'
1	nedälii	неделя 'viikko'
1	ned´älil	неделя 'viikko'
1	nedälii	неделя 'viikko'
1	nedäliigö	неделя 'viikko'
3	nedälin	неделя 'viikko'
1	neveskeä	невестка 'käly, nato, miniä'
1	n´eveskäks”	невестка 'käly, nato, miniä'
2	n´eveskäl	невестка 'käly, nato, miniä'
1	neveskäl	невестка 'käly, nato, miniä'
1	n´eveskänn	невестка 'käly, nato, miniä'
2	n´eveskännny	невестка 'käly, nato, miniä'
1	n´eveskännnyhäm	невестка 'käly, nato, miniä'
2	n´eveskät	невестка 'käly, nato, miniä'
155	ni	kieltopartikkelina
62	n´i	kieltopartikkelina
1	nie	kieltopartikkelina

1	niegla	игла 'neula, puikko, piikki' ?
1	niegla	игла 'neula, puikko, piikki' ?
1	nieglaks	игла 'neula, puikko, piikki' ?
1	nieglan	игла 'neula, puikko, piikki' ?
1	niššaast	ниша 'syvennys, rako, ekologinen lokero, markkinarako'
2	nosilkat	носилки 'puiset kantopaaarit, sapilaat'
1	n'äivöiriepoin	наурискалја, -juoma < péna 'nauris'
2	obrazia	образ 'ikoni'
1	obraziačuppu	образ 'ikoni'
1	obrazahäi	образ 'ikoni'
1	obrazan	образ 'ikoni'
1	od'd'ualan	одеяло 'peitto, peite'
1	od'd'ualoa	одеяло 'peitto, peite'
3	od'd'ualua	одеяло 'peitto, peite'
2	odva	едва 'tuskin, juuri, töin tuskin, hädin tuskin'
1	ombelusniegloa	игла 'neula, puikko, piikki' ?
16	onnak	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
1	onnakko	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
3	onnako	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
2	onnoak	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
4	onnuak	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
3	onnuako	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
1	onnuakoi	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
1	onnus	однако 'kuitenkin, siitä huolimatta'
1	opad'	опять 'taas, jälleen'
12	opat	опять 'taas, jälleen'
4	op'at	опять 'taas, jälleen'
3	op'at'	опять 'taas, jälleen'
1	opat'	опять 'taas, jälleen'
1	opat-	опять 'taas, jälleen'
1	oruža	оружие 'ase, aseistus'
2	oružan	оружие 'ase, aseistus'
1	ostojubkie	юбка 'hame'
1	pajata	петь 'laulaa'
1	pajatan	петь 'laulaa'
1	pajatat	петь 'laulaa'
1	pajatattih	петь 'laulaa'
1	pajatettih	петь 'laulaa'
1	pajattajiel	петь 'laulaa'
1	pajattajil	петь 'laulaa'
1	pajattamaa	петь 'laulaa'
1	pajatti	петь 'laulaa'
1	pajennu	петь 'laulaa'
1	pajennun	петь 'laulaa'
1	pajon	петь 'laulaa'
1	pajuo	петь 'laulaa'
1	palttinjubkan'	юбка 'hame'
1	palttinkouftani	кофта 'villatakki'
1	pankkoreit	'tukkireki' < банка 'penkki'
1	pankoll	банка 'penkki'
1	parsinniegla	игла 'neula, puikko, piikki' ?
1	parsinniegloa	игла 'neula, puikko, piikki' ?
1	pelvaskouftan'	кофта 'villatakki'
1	peredniekkua	передник 'esiliina'
2	perednikka	передник 'esiliina'
1	peren'niekku	передник 'esiliina'
1	pikajuamal	яма '(maan)tie; syväne, notko, kuru'
1	piššalit	пищаль 'luotipyssy'
1	pitkähpuarah	пара 'pari, pariskunta'
1	piätenč	пятница 'perjantai'
1	piätenčöindy	пятница 'perjantai'
1	piätinččä	пятница 'perjantai'

2	pluat´t´u	платье 'leninki, mekko'
1	pluat´t´ua	платье 'leninki, mekko'
2	pläššittih	плясать 'tanssia'
1	pokoin´iekku	покойник 'vainaja, kuollut'
1	pokon´iekka	покойник 'vainaja, kuollut'
1	pokonikkoi	покойник 'vainaja, kuollut'
1	pokon´niekkoa	покойник 'vainaja, kuollut'
1	pokon´nikka	покойник 'vainaja, kuollut'
1	pokonnikkoi	покойник 'vainaja, kuollut'
2	poliissiloi	полиция 'poliisi'
1	poliissinrouvan	полиция 'poliisi'
1	poliissit	полиция 'poliisi'
1	pol´iissit	полиция 'poliisi'
1	poliitsi	полиция 'poliisi'
1	polissi	полиция 'poliisi'
1	pol´issi	полиция 'poliisi'
2	politsie	полиция 'poliisi'
1	politsieh	полиция 'poliisi'
1	politsiekse	полиция 'poliisi'
1	pomiloidii	помиловать 'armahtaa, muistella vainajaa esirukouksin'
7	pomilui	помиловать 'armahtaa'
1	por´oadna	порядок 'järjestys, siisteys, kunto'
1	poropučih	бочка 'tynnyri'
1	poslovičan	пословица 'sananeläskä, sanonta'
1	postalit	постель 'peti, vuode'
1	poštel´	постель 'peti, vuode'
1	poštel´huavot	постель 'peti, vuode'
1	poštelihuava	постель 'peti, vuode'
1	poštelihuavuo	постель 'peti, vuode'
1	poštel´ikkoi	постель 'peti, vuode'
1	poštelit	постель 'peti, vuode'
1	potkuvat	подкова 'hevosenkenkä'
2	priduanoit	приданое 'myötäjäiset'
1	primietty	примета 'ennusmerkki'
1	pristanih	пристань '(satama)laituri'
1	priuzaks	приуз 'riusa'
1	priuzal	приуз 'riusa'
1	priuzan	приуз 'riusa'
1	proazniekkoa	праздник 'juhla'
1	proidivuo	пройти 'mennä ohi'
1	proimat	пройма 'olkainhameen olkain'
1	proskén´	прощение 'anteeksianto, -pyyntö'
1	prošken´n´a	прощение 'anteeksianto, -pyyntö'
1	prošken´n´a	прощение 'anteeksianto, -pyyntö'
1	proskén´n´al	прощение 'anteeksianto, -pyyntö'
1	prošken´n´al	прощение 'anteeksianto, -pyyntö'
1	prošken´n´alle	прощение 'anteeksianto, -pyyntö'
2	proskén´n´oa	прощение 'anteeksianto, -pyyntö'
1	prosti	прости 'anna anteeksi'
1	pruašniekku	праздник 'juhla'
1	pruasnikas	праздник 'juhla'
1	pruašnikat	праздник 'juhla'
1	pruažniekakse	праздник 'juhla'
1	pruažniekal	праздник 'juhla'
1	pruazniekam	праздник 'juhla'
2	pruazniekkah	праздник 'juhla'
6	pruazniekkoa	праздник 'juhla'
2	pruazniekkoi	праздник 'juhla'
2	pruazniekku	праздник 'juhla'
4	pruazniekkua	праздник 'juhla'
1	pruazn´iekkua	праздник 'juhla'
1	pruaznikaks	праздник 'juhla'

1	pruažnikaks	праздник 'juhla'
1	pruaznikal	праздник 'juhla'
1	pruaznikka	праздник 'juhla'
1	pruažn 'ikkakengeä	праздник 'juhla'
2	pruaznikkoi	праздник 'juhla'
1	puarah	пара 'pari'
1	puatokaks	патока 'siirappi'
1	puatokkoa	патока 'siirappi'
1	puazu	паз 'uurte, kolo, lovi'
3	pučči	бочка 'tynnyri'
3	puččih	бочка 'tynnyri'
2	puččii	бочка 'tynnyri'
2	puččiloi	бочка 'tynnyri'
1	puččiluguh	бочка 'tynnyri'
3	pučis	бочка 'tynnyri'
3	pučit	бочка 'tynnyri'
1	puutrubu	труба 'savupiippu'
1	pyykkipučit	бочка 'tynnyri'
2	päčči	печь 'uuni'
7	päččih	печь 'uuni'
1	päččii	печь 'uuni'
2	päččilöi	печь 'uuni'
1	päččilöis	печь 'uuni'
1	päčim	печь 'uuni'
1	päčimpohja	печь 'uuni'
3	päčim	печь 'uuni'
1	päčinoččoa	печь 'uuni'
8	päčis	печь 'uuni'
3	päčit	печь 'uuni'
2	rataskuožali	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	rataskuožalii	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	remen 'im	ремень 'vyö'
1	remen 'is	ремень 'vyö'
1	reššivytäh	решить 'päättää, selvitä, ratkaista'
1	ribod 'd 'ualoa	одеяло 'peitto, peite'
1	ribujubka	юбка 'hame'
1	ribujubkaizet	юбка 'hame'
1	ribujubkoa	юбка 'hame'
1	ribujupkaine	юбка 'hame'
1	ribuod 'd 'ualoa	одеяло 'peitto, peite'
1	riepoi	nauriskalja, -juoma < péna 'nauris'
1	riepoiks	nauriskalja, -juoma < péna 'nauris'
1	riissukuašat	каша 'puuro'
1	ripačkoi	присядка 'ripaska'
1	risatkoa	присядка 'ripaska'
1	riusa	приуз 'riusa'
1	riuzua	приуз 'riusa'
1	riähkil	грех 'synti'
1	riähky	грех 'synti'
1	rodieh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rod 'ieu	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rodieuduu	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
17	rodih	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
5	rod 'ih	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rodii	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rodiih	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	rod 'iik	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roidinuhes	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
9	roih	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roih''	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roihäm	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roinnuh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'

1	roinuh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
2	roit	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roite	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roitee	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
5	roiteh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roitteeh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roit*teeh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
1	roitteh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
2	rot'í	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
5	rot'íh	родить 'tuottaa, synnyttää, kantaa'
10	roun	ровно 'tasan, täsmälleen'
6	rouno	ровно 'tasan, täsmälleen'
1	rožat	рожа 'kasvot'
1	ruanič	ранить 'haavoittaa, repiä, raadella'
1	ruaničči	ранить 'haavoittaa, repiä, raadella'
1	ručka	ручка 'kahva, kädensija, kynä'
1	ručkaks	ручка 'kahva, kädensija, kynä'
2	salopolitsiekse	полиция 'poliisi'
2	salopolitsii	полиция 'poliisi'
1	sarai	сарай 'lato, vaja, suoja'
1	sarailois	сарай 'lato, vaja, suoja'
1	senčoin	сенец 'eteinen, porstua'
1	sinčois	сенец 'eteinen, porstua'
1	škuapin	шкаф 'kaappi'
1	slavijat	славы, славить 'ylistää' > 'tervehdyskäynti jouluna'
2	slavimas	славить 'ylistää'
1	slavittih	славить 'ylistää'
1	slavnoida	славить 'ylistää'
1	sluul'boi	служба 'jumalanpalvelus'
1	sluužbat	служба 'jumalanpalvelus'
1	sluužindoo	служить 'palvella'
1	spiirkähä	спирт 'väkiviina, sprii, pirtu, alkoholi, viina'
1	spirt'e	спирт 'väkiviina, sprii, pirtu, alkoholi, viina'
1	spirttuu	спирт 'väkiviina, sprii, pirtu, alkoholi, viina'
1	spirt*tuu	спирт 'väkiviina, sprii, pirtu, alkoholi, viina'
1	spruavi	справить 'hoitaa, toimittaa'
1	sražeinie	сражение 'kahakka, taistelu'
1	sražnikat	стражник 'vartija, alin maalaispoliisi'
1	sruašti	страсть 'kauhu, pelko'
1	sruugai	строгать 'höylätä'
1	štanieloikse	штаны 'housut'
1	štaniet	штаны 'housut'
2	starikat	старик 'vanhus'
2	starikka	старик 'vanhus'
1	starikkoi	старик 'vanhus'
1	starikku	старик 'vanhus'
1	staučas	ставец 'puusta tai savesta tehty kulho tai tuoppi'
1	staučcaa	ставец 'puusta tai savesta tehty kulho tai tuoppi'
1	stiraičendakse	стирать 'pestä'
2	stiraičimmo	стирать 'pestä'
1	štob	чтоб 'jotta, niin että'
1	stolaa	стол 'pöytä'
1	stolah	стол 'pöytä'
1	stolam	стол 'pöytä'
3	stolan	стол 'pöytä'
1	storožanna	сторож 'vahti, vartija, vahtimestari'
1	stuarostanna	староста 'kirkon t. tsasounan isäntä'
1	stupkah	ступа 'pieni huhmar, mortteli'
1	suakkunat	закон 'laki' > 'tarina'
1	šuapka	шапка 'hattu'
1	šulkuizet	шелк, шелковый 'silkki, silkkinen'
1	sulkuizii	шелк, шелковый 'silkki, silkkinen'

1	šulkuizii	шелк, шелковый 'silkki, silkkinen'
1	šulkun 'e	шелк, шелковый 'silkki, silkkinen'
1	šulkuzel	шелк, шелковый 'silkki, silkkinen'
1	sundugah	сундук 'kirstu, arkku, lipas'
4	sundugat	сундук 'kirstu, arkku, lipas'
1	suovat	суббота 'lauantai'
1	suovattan	суббота 'lauantai'
1	suovattiil	суббота 'lauantai'
3	suovattoa	суббота 'lauantai'
1	suumveni	шуметь 'kahista' ???
1	svuad 'bat	свадьба 'häät'
1	svuad 'bois	свадьба 'häät'
1	svuad 'bolois	свадьба 'häät'
1	svuad 'bom	свадьба 'häät'
1	svuad 'boo	свадьба 'häät'
1	svuad 'bot	свадьба 'häät'
1	svuad 'bua	свадьба 'häät'
1	svuad 'buo	свадьба 'häät'
1	svuad 'buu	свадьба 'häät'
1	svuattuogo	сват 'avioliittovälittäjä, puhemies, naittaja'
27	ta	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
1	t'ad 'oi	тётя 'täti'
1	taljanka	тальянка 'harmonikka, haitari'
1	tal 'janko	тальянка 'harmonikka, haitari'
1	tal 'jankoa	тальянка 'harmonikka, haitari'
1	tal 'jankoi	тальянка 'harmonikka, haitari'
1	tal 'jankoiks	тальянка 'harmonikka, haitari'
1	talvistaniet	штаны 'housut'
14	tata	тятя 'isä'
1	tatahäi	тятя 'isä'
2	tatal	тятя 'isä'
1	tatam	тятя 'isä'
3	tatan	тятя 'isä'
1	teml 'akka	земляк 'kotipaikkakuntalainen, maanmies, omanmaalainen'
6	tol 'ko	только 'vain, ainoastaan'
1	tolmaičimma	толмачить 'osata huonosti; puhua epäselvästi, solkata'
1	tolmaičimmo	толмачить 'osata huonosti; puhua epäselvästi, solkata'
1	t'orkkuammo	торговать 'käydä kauppaa'
1	trešni	триснуть 'kovasta tekemisestä'
1	trubii	трубить 'soittaa torvella'
1	tuatal	тятя 'isä'
1	tuatan	тятя 'isä'
1	tuatoit	тятя 'isä'
1	tuattas	тятя 'isä'
6	tuatto	тятя 'isä'
1	tuattoidas	тятя 'isä'
1	uratr 'ekas	урядник 'maalaispoliisi'
2	uratr 'iekka	урядник 'maalaispoliisi'
1	uratrikalluo	урядник 'maalaispoliisi'
1	uratr 'ikka	урядник 'maalaispoliisi'
1	vakuutusjengat	деньги 'raha'
1	vakuutusjenkat	деньги 'raha'
2	venčal	венец 'vihkiminen'
1	vezimal 'ittu	молитва 'rukous'
1	vilkal	вилка 'haarukka'
2	vilkkoa	вилка 'haarukka'
1	vilkkoig	вилка 'haarukka'
1	vodin	водить 'vetää'
1	vodit	водить 'vetää'
1	voditaa	водить 'vetää'
2	vora	вор 'varas'
4	voskes	воскресать 'nousta'

2	voskez	воскресать 'nousta'
15	vot	вот 'tuossa, siinä, se on, kas tässä, kas niin'
1	vot	вот 'tuossa, siinä, se on, kas tässä, kas niin'
1	vovs	вообще 'yleisesti, yleensä'
1	vovse	вообще 'yleisesti, yleensä'
2	vualenčaks	валенки 'hupatossut, huopasaappaat, huopatossu'
1	vualenčat	валенки 'hupatossut, huopasaappaat, huopatossu'
2	vuassah	квас 'kotikalja'
1	vuassoa	квас 'kotikalja'
1	vuassua	квас 'kotikalja'
1	vuateškuapin	шкаф 'kaappi'
1	vuigon 'kah	выгонка = tukinuitto <выгонять 'häättää, poistaa kentältä, heittää ulos, karkottaa, poistaa, ajaa pois, hätistää, ajaa ulos'
1	vunukka	внук (m.) ~ внучка (f.) 'lapsenlapsi'
1	zaimittih	занять 'ottaa haltuun, käyttöön; varata; vallata'
1	zapuskat	закуска 'alku-, välipala, purtava, sapuska'
1	zapuskat	закуска 'alku-, välipala, purtava, sapuska'
1	zavodoi	завод 'tehdas'
1	zavodoih	завод 'tehdas'
1	žirdilöi	жердь 'riuku, salko; (tukkilautan) puomitukki t. (uittoväylän)
otvapuu'		
1	žiälii	жаль 'säälä'
1	žiälöitty	жалеть 'säälää'
1	zuakkuanoa	закон 'laki' > 'tarina'
3	zuakkun	закон 'laki' > 'tarina'
1	zuakkunan	закон 'laki' > 'tarina'
2	zuakkunoa	закон 'laki' > 'tarina'
1	zuakkunoittih	закон 'laki' > 'tarina'
1	zuakkunua	закон 'laki' > 'tarina'

Ilomantsin aineiston venäläiset lainasanat

8	a	a 'mutta, vaan, mitä, entä, höh, ahaa, häh, täh, aa'
1	bertaani	Винтовка Бердана 'karhupyssy'
1	bessodat	беседа 'illanistujaiset'
1	beššodoi	беседа 'illanistujaiset'
1	bessodoissa	беседа 'illanistujaiset'
1	bohrisaks	богородица 'jumalansynnyttäjä'
1	boožei	Боже 'peijakas, jukra, samperi'
1	časouna	часовня
1	čaššounaks	часовня
1	čeri	черта 'viiva, rajaviiva, ulkoreuna'
3	čerillä	черта 'viiva, rajaviiva, ulkoreuna'
1	čikat	pärepihti < щипчики 'pinsetit'
1	čikkah	pärepihti < щипчики 'pinsetit'
1	čortan	чёрт 'piru'
1	čukunapata	чугун 'harkkorauta, valurauta, pata'
1	čukunapatoja	чугун 'harkkorauta, valurauta, pata'
1	čumoita	чмок 'pusu', чмокать, чмокнуть 'pussata, maiskuttaa'
1	čumoitatko	чмок 'pusu', чмокать, чмокнуть 'pussata, maiskuttaa'
28	da	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
8	dai	да 'ja, sekä, kyllä, niin, lauseen alussa, -kOOn, todella' jne.
1	dorkar	дорога 'tie'
1	duumimma	думать 'ajatella'
1	gor´a	горе 'suru, murhe, kärsimys'
1	gorahin´i	горе 'suru, murhe, kärsimys'
1	hospoti	Господь 'jumala, herra'
2	hot	хоть 'vaikka'
1	hot´	хоть 'vaikka'
1	i	и 'ja, sekä, niinpä, joten'

1	jenkoa	деньги 'raha'
1	jenkua	деньги 'raha'
1	katreli	кадриль ~ кадсель 'karjalainen tanssi'
1	kolčat	кольцо 'rengas'
2	kolpičaks	коллица 'kapustahaikara' - karjalassa istuin jonka alta kellariin
1	koparahat	копáть 'kaivaa, penkoa, tonkia'
1	koparahihi	копáть 'kaivaa, penkoa, tonkia'
1	kuoselil	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
1	kuoselill	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
4	kuoselilla	'kehruuväline' < кужель ~ кужень ~ кужаль 'kuontalo'
6	libo	либо
1	listokkat	листок 'lehtinen, arkki, liuska, lipuke, lappunen'
1	listookat	листок 'lehtinen, arkki, liuska, lipuke, lappunen'
2	muila	мыло 'saippua'
1	neveska	невестка 'käly, nato, miniä'
1	neveskal	невестка 'käly, nato, miniä'
8	n'í	kieltopartikkelina
1	nimiruasnikka	праздник 'juhla'
1	obrasat	образ 'ikoni'
3	obrazat	образ 'ikoni'
1	obrazoi	образ 'ikoni'
1	obrazuan	образ 'ikoni'
3	oprasa	образ 'ikoni'
2	oprasaks	образ 'ikoni'
1	oprasanurkassa	образ 'ikoni'
2	oprasanurkka	образ 'ikoni'
1	oprasa(nurkkaa	образ 'ikoni'
1	oprasanurkkah	образ 'ikoni'
1	oprasa(nurkkah	образ 'ikoni'
2	oprasat	образ 'ikoni'
1	oprasoi	образ 'ikoni'
1	oprassaa	образ 'ikoni'
1	oprosa(nurkkoh	образ 'ikoni'
1	pečulkoi	печурка 'tulisija, takka'
1	pečulkoja	печурка 'tulisija, takka'
1	peššotoim	бесѣда 'illanistujaiset'
1	peššovat	бесѣда 'illanistujaiset'
1	piekalla	пика 'peitsi, keihäs, pata'
1	poarah	пара 'pari, pariskunta'
1	poarassa	пара 'pari, pariskunta'
1	poaroa	пара 'pari, pariskunta'
1	pomiloi	помиловать 'armahtaa'
1	porotn'iekat	jonkinlainen pyssy?
1	praasn'ikka	праздник 'juhla'
1	praasnikkoi	праздник 'juhla'
2	prihačču	< пригожий 'kiltti, soma'
1	prihaččuna	< пригожий 'kiltti, soma'
1	prihačulla	< пригожий 'kiltti, soma'
1	priušaks'í	приуз 'riusa'
1	proašnikkoih	праздник 'juhla'
1	pruasniekassa	праздник 'juhla'
1	pruasnikalla	праздник 'juhla'
1	pruasnikassa	праздник 'juhla'
1	pruasnikkah	праздник 'juhla'
1	pruasnikkoi	праздник 'juhla'
1	pruasnikkoih	праздник 'juhla'
1	pruasn'ikkoja	праздник 'juhla'
1	pruasnikois	праздник 'juhla'
1	pruasnikoissa	праздник 'juhla'
1	pruasnoitii	праздновать 'juhla, viettää juhlapäivää'
1	pual'ikalla	пáлочка 'keppi, kapula'
1	puapuvoitih	< бабка 'kätilö' ?

1	puččii	бочка 'tynnyri'
1	puččiloissa	бочка 'tynnyri'
1	pučit	бочка 'tynnyri'
1	puts'i	бочка 'tynnyri'
1	putsii	бочка 'tynnyri'
1	puuobrazan	образ 'ikoni'
1	päččii	печь 'uuni'
1	ruasnika	праздник 'juhla'
2	ruasnikaks	праздник 'juhla'
2	ruasnikan	праздник 'juhla'
1	ruasnikas	праздник 'juhla'
4	ruasnikassa	праздник 'juhla'
1	ruasnikat	праздник 'juhla'
1	ruasnikka	праздник 'juhla'
1	ruasnikkaa	праздник 'juhla'
1	ruasnikka-aikaa	праздник 'juhla'
1	ruasnikka(aikana	праздник 'juhla'
1	ruasnikka(aikanahan	праздник 'juhla'
1	ruasnikkapäivänä	праздник 'juhla'
1	ruasnikko	праздник 'juhla'
1	ruasnikkoa	праздник 'juhla'
2	rutn'ikaks	рудник 'kaivos' (malminlouhintapaikka)
1	rutn'ikkah	рудник 'kaivos' (malminlouhintapaikka)
1	ruule	руль 'ruori' ?
3	šasounan	часовня
1	sasounassa	часовня
1	šasounat	часовня
1	sassouna	часовня
1	savodan	завод 'tehdas, laitos'
1	savodassa	завод 'tehdas, laitos'
1	savodoissa	завод 'tehdas, laitos'
6	savota	завод 'tehdas, laitos'
2	savotaa	завод 'tehdas, laitos'
1	savotah	завод 'tehdas, laitos'
4	savotal	завод 'tehdas, laitos'
1	savotala	завод 'tehdas, laitos'
1	savotalaiset	завод 'tehdas, laitos'
1	savotalaisie	завод 'tehdas, laitos'
1	savotalasilla	завод 'tehdas, laitos'
3	savotan	завод 'tehdas, laitos'
2	savotas	завод 'tehdas, laitos'
4	savotassa	завод 'tehdas, laitos'
1	savotasta	завод 'tehdas, laitos'
2	savotoissa	завод 'tehdas, laitos'
1	savotoitii	завод 'tehdas, laitos'
1	savotossa	завод 'tehdas, laitos'
1	siivatat	животное 'eläin'
1	siivatt	животное 'eläin'
2	siivatta	животное 'eläin'
1	siivattoa	животное 'eläin'
1	šiivattoa	животное 'eläin'
1	siivattoloila	животное 'eläin'
1	sinčossa	сенец 'eteinen, porstua'
1	suakkunoo	закон 'laki' > 'tarina'
1	suapkaks	шапка 'hattu, lakki'
1	suolarieppon	riippo 'nauriskalja' < pena 'nauris'
1	suolarieppoo	riippo 'nauriskalja' < pena 'nauris'
1	talavisavotan	завод 'tehdas, laitos'
7	tata	тятя 'isä'
1	tataks	тятя 'isä'
5	tieto	дядя 'setä'
2	t'ieto	дядя 'setä'

1	t'ietoha	дядя 'setä'
1	t'ietohas	дядя 'setä'
1	tirppat	терпéть 'kestää, sietää'
1	t'iidö	дядя 'setä'
1	tiätinnäe	'sedän tai enon vaimo' < дядя 'setä'
1	ti'ätinnää	'sedän tai enon vaimo' < дядя 'setä'
1	tiätinä	'sedän tai enon vaimo' < дядя 'setä'
1	tiätinäksäm	'sedän tai enon vaimo' < дядя 'setä'
1	tiätinän	'sedän tai enon vaimo' < дядя 'setä'
1	t'iatö	дядя 'setä'
1	tiätö	дядя 'setä'
1	t'iatöllä	дядя 'setä'
1	tiätön	дядя 'setä'
1	tuumasima	думать 'ajatella'
1	tuumattih	думать 'ajatella'
1	tuumittii	думать 'ajatella'
1	vanhavierolaiset	вера 'usko, luotto'
1	vanhavierolaset	вера 'usko, luotto'
2	vanhavierolasie	вера 'usko, luotto'
1	vanhavvierolaiset	вера 'usko, luotto'
1	venčala	венец 'vihkiminen'
1	venčalla	венец 'vihkiminen'
3	vesipučissa	бочка 'tynnyri'
1	vot	вот 'tuossa, siinä, se on, kas tässä, kas niin'
1	vuassoa	квас 'kotikalja'
1	zavotalaisen	завóд 'tehdas, laitos'